

**ӘЛМҰҚАНОВ МАРАЛ ӘЛБЕКҰЛЫН ЕСКЕ АЛУ ҚҰРМЕТІНЕ АРНАЛҒАН
«ЖАС ЗЕРТТЕУШІЛЕРДІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ-БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ
МЕМЛЕКЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА ҚОСҚАН ҮЛЕСІ» АТТЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ
ҒЫЛЫМИ - ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯСЫ**

**НАУЧНО – ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«ТВОРЧЕСТВО МОЛОДЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ - ВКЛАД В ФОРМИРОВАНИЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО ГОСУДАРСТВА»,
ПОСВЯЩЕННАЯ ПАМЯТИ АЛЬМУХАНОВА МАРАЛА АЛЬБЕКОВИЧА**

**STUDENTS' ACADEMIC AND RESEARCH CONFERENCE
“CREATIVITY OF YOUNG RESEARCHERS – CONTRIBUTION TO FORMATION OF
A COMPETITIVE STATE” DEDICATED TO THE MEMORY OF M.A. ALMUKHANOV**

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ –CONTENT

СЕКЦИЯ 1. РАЗВИТИЕ IT ТЕХНОЛОГИЙ КАК ПЕРВЫЙ ПРИОРИТЕТ УСКОРЕННОЙ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.

1. **Шоманов Ерасыл.** Auto Cad бағдарламасын өндірісте қолдану
2. **Мухаметканов Темирлан Еркинович.** Sirovision бағдарламасының тау-кен жұмыстарында ашықтау қазындысымен жұмыста қолдану тиімділігі
3. **Манатбек Әлібек Асқарұлы.** Rosplane бағдарламасымен ашық тау-кен орнында жұмыс істеу
4. **Жанатов Рауан Жанатулы.** Кредо геология бағдарламасын геологиялық және инженерлік геологиялық жұмыстар саласындағы қолданылуы.
5. **Омиржан Дастан.** Қазіргі заманғы ақпарат технологиясының дамуының қоғамға кері әсері
6. **Захарова Светлана.** Развития машиностроения как драйвера инновационного развития Казахстана
7. **Мусанова Дана, Ильина Наталья.** Создание инновационной экосистемы
8. **Макашев Амир, Макеев Елдос.** Концепция "CyberProtect
9. **Ибраев Марат, Смагулов Тимур.** Геоинформационные технологии в геологии

СЕКЦИЯ 2. РОЛЬ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА.

1. **Шартуова Дана.** Knowledge of professional terminology (safety first engineering) is success of the future professional – Знание профессиональной терминологии (техника безопасности)- успех в профессиональной деятельности будущего специалиста
2. **Байжанова Айым.** Features of professionalisms usage in the geological sphere- Особенности употребления профессионализмов в геологической сфере
3. **Мубарак Анеля.** Ағылшын тілін оқуда еркін сөйлеудің маңызы
4. **Сейтбек Малика Берікқызы.** Шаштараз мамандығының қыры мен сыры
5. **Әліпбек Әмина.**Формирование речевой культуры будущих учителей
6. **Муханова Еркежан.**Пути повышения речевой культуры учащихся
7. **Мұсахан Шырын.** Речевая культура: проблемы и перспективы
8. **Шайыхова Акбота Сейсенғазықызы.** Роль речевой культуры в профессиональной деятельности будущего специалиста фермерского хозяйства
9. **Даулетказина Куралай.** Foreign words in teenager’s slang
10. **Черкасова Дарья.** Культура речи в профессиональной деятельности менеджера
11. **Аширов Жавланбек Жамшитбекович.** Эффективность использование лексики по теме: «Mining Education in Russian and abroad» в разговорной речи

будущего специалиста

12. Куликова Наталья. Речевая культура и этика – профессиональный успех будущего специалиста

13. Рахимжанова Дильназ. Путь в будущее через призму языковой культуры

14. Қабышова Назерке Амангелдіқызы. Көптілді білім- қазіргі заманға сай өндіріс талабы

15. Алибекова Раушан Жанатқызы. Language Styles and Features in Business English Letter Writing

16. Алпысбай Арсен Жұмашұлы. The Importance of Pronunciation for a Competent Specialist

17. Кузнецов Илья. The role of English professional vocabulary during the Industry-focused Practical Training

18. Титушкина Анна. Speech culture as a part of professional education of a future engineer

19. Елеубеков Мухаметали. Sociocultural competence-oriented curriculum for engineering education in Kazakhstan

20. Мырзахан Султан. The most effective methods of learning professional terms for future mining engineering specialists

21. Кәрім Жадыра Қуандыққызы. Increasing of motivation in profession through professional language (Using of radiometer XRF Delta and safety measures to avoid technological hazards)

22. Трусбекова Наргиз Серикқызы. Professional orientation of future specialist in teaching English for specific purposes (Geologic hazards and ways of preventing them)

23. Отарбаев Мақсат Аскарлович. Importance of communication skills in Business, workplace and Professional life

24. Туякбай Данияр. Speech culture of future specialists

25. Жолдасбек Азамат, Сайболатов Адлет. The role of speech culture in the future professional activity

26. Дайренова А.С. Особенности перевода геологических терминов

27. Оспанова Карина Казезовна. Коммуникативная компетентность как показатель профессионализма работников геологической отрасли

СЕКЦИЯ 3. ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ПРОГРЕССИВНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА.

1. Дарибаева Назылы. Химия ғылымының дамуына үлес қосқан ғалымдар

2. Бейбітгова Сымбат, Милатова Карина. Мектеп борының мұғалімдер мен оқушылардың денсаулықтарына әсері

3. Қалымхан Дина. Түйе түлік төресі

4. Токаева Акерке, Аязбаев М. Кеңістіктегі тік бұрышты координаталар

5. Бейсенов Дамир, Советхан Талғат. Трансгенді жануарлар алудың маңызы

6. Карибжанов Бекзат Әкімбайев Бауыржан. Қоқыс қалдықтарды өндеу

7. Шимолина А.В., Шпунар Д.А. Выявление изменения экологических

условий ВКО по анализу древесных листьев

8. **Гуцалов А.А., Гаврилко А.Д.** Оценка уровня загрязнения атмосферного воздуха отработанными газами автотранспорта на участке магистральной улицы.
9. **Страмоусов С.С., Ахметжанов А.Е.** Влияние антропогенных факторов на качество подземных вод ВКО
10. **Болатбек Сындар.** Шұжық құрамындағы натрий нитратының мөлшерін анықтау және оның адам ағзасына әсері
11. **Фархадов Ислам Фархадұлы.** Миграция населения РК в РФ
12. **Айтанова Айдана, Акпанов Дастан.** Опасность для здоровья человека от бездомных животных
13. **Изтлеуова М.Б., Шахмұратов Е.А., Саулебек А.Б.** Ахатин ұлуларының елімізге келтірер пайдасы бар ма?
14. **Толеубекова Томирис.** Уран қалдықтарының еліміздің экологиясына тигізетін зияны азайтудың жолдары
15. **Сейілқанов Жеңіс Адамбекұлы .** Алакөл балықтарының адам және мал азығына тигізетін әсері
16. **Құсман Тоғжан.** Бастауыш сыныпта математиканы оқытуда қолданылатын комбинаторикалық есептер.
17. **Қанат Өмірбек.** Тоқ бойынша мыстың шығымын есептеу
18. **Танырберген Дильназ Данияровна.** Семей қаласының экологиялық мәселелерін шешу жолдары

СЕКЦИЯ 4. СОХРАНЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ И КУЛЬТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ - ЗАЛОГ УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО КАЗАХСТАНА.

1. **Асқарбекова Диана Айдаровна.** Сәтбаевтар әулетінің өкілі-Әбікей Зейінұлы Сәтбаев.
2. **Калимолдаева Аяжан.** Қазақстанның тарихи және мәдени дәстүрлері
3. **Пыльнова Лидия Николаевна.** Роль и значение культурных традиций для современной молодежи.
4. **Мұхаметхан Ахметхан.** Тарихи-мәдени ескерткіштерді қорғау мен сақталудың маңыздылығы
5. **Тилеухан Дария.** Культурные традиции как основа духовной культуры человека
6. **Төлеутаев Нұрлан.** Киелі қара шаңырағым – Ұлылар мекені
7. **Қайранова Айжүз.** Абай атындағы әмбебап кітапханаға – 135 жыл
8. **Поряков Никита.** История одной улицы
9. **Кәрімғажы Бекнар, Нураков Рауаят.** Тарихы терең білім ордасына - 90 жыл
10. **Мұқиятқызы Сымбат.** Алғашқы Семей театр «Ес-аймақ» әдеби труппасы
11. **Ирсалиева Малика Нурмахаматовна.** Семей қаласының облыстық тарихи-өлкетану музейі
12. **Ондабаева Аружан.** Қазақтың ырым-тыйымдары

СЕКЦИЯ 5. ИЗУЧЕНИЕ ПЕРЕДОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ - КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА.

1. **Чабекова Еркежан Ерболатовна.** Lithochemical sampling
2. **Серғали Әлихан Жасқайратұлы.** Осциллятор турбулизатор — мұнай ұңғымаларының көлденең учаскелерінде, ұңғымада үйкеліс күшін азайту және тазарту бойынша техникалық шешім.
3. **Сражадин Дин Мухаммед Әли.** Геология саласында озық технологияларын қолдана отырып халықаралық нарыққа шығу
4. **Байкенова София Ильдусовна.** Использование новых педагогических технологий при обучении и воспитании младших школьников
5. **Зайнеев Миньяр Наильевич.** Бурение горизонтальных стволов, как способ повышения эффективности бурения.
6. **Жуматаева Ажар Сейтхановна.** Использование инновационных технологий бурения - как элемент повышения качества работы геофизика
7. **Мендығалиева Айдана.** Анализ аппаратуры применяемой при опробовании керн
8. **Абдрахманов Анвар Ержанович.** Проактивное геопозиционирование - бурить там, где бурение казалось невозможным
9. **Бақатаева Балжан Серікбайқызы.** Инновациялық білім мазмұнындағы білім алушының танымдық іс-әрекетінің дамуы

Приветственное слово

II областную студенческую научно - практическую конференцию «Творчество молодых исследователей - вклад в формирование конкурентноспособного государства», посвященной памяти Альмуханова Марала Альбековича, человека, внесшего огромный вклад в развитие мы проводим второй раз. В прошлом учебном году участниками конференции были студенты колледжей города. В этом году 142 участника представляют 16 колледжей Восточно-Казахстанской области.

Цель и задачи конференции - выявление исследовательского потенциала студентов колледжей, формирование научного мировоззрения будущих специалистов, обмен опытом между студентами в целях дальнейшего повышения уровня проектной деятельности.

Мы надеемся, что наша конференция станет той площадкой, которая помогает и способствует открытию молодых научных талантов.

ЧЛЕНЫ ЭКСПЕРТНОЙ КОМИССИИ

Секция 1. (ауд.95) Развитие IT технологий как первый приоритет ускоренной технологической модернизации экономики Казахстана.

- Мусатаева Июньгуль Сулжановна- кандидат педагогических наук, зав. кафедрой IT-технологий в медицине ГМУ г.Семей;
- Усманова Гульмира Эдильевна- инженер по геоинформационным системам ТОО «IRG Kazakhstan»;
- Кумашева Шамшия Каирбековна-методист, преподаватель специальных дисциплин КГКП «Колледж радиотехники и связи»
- Нигматуллина Альфия Рафаильевна –методист отдела образования г. Семей;

Секция 2. (ауд.80,76) Роль речевой культуры в профессиональной деятельности будущего специалиста.

- Исмаилова Гайнигуль Кабидуллиновна- кандидат филологических наук, профессор ГУ им. Шакарима г. Семей;
- Куребаева Гульжаухар Ахметовна- кандидат филологических наук, доцент ГУ им. Шакарима г. Семей;
- Садықова Раиса Төлеуқызы - доктор Phd Казахского инновационного гуманитарно-юридического университета

- Кабышева Раушан Бактыбаевна - магистр филологии, старший преподаватель кафедры филологии КазГЮИУ;
- Кокебаева Бахыт Советкеновна - магистр филологии, старший преподаватель кафедры филологии КазГЮИУ;
- Бозекенова Эльмира Ормангазиевна-методист, преподаватель казахского языка и литературы КГКП «Политехнический колледж г. Аягоз»;
- Жакина Кымбат Толеугазиевна- преподаватель кафедры филологии ГУ им. Шакарима г. Семей

Секция 3. (ауд.109) Естественнонаучные исследования как прогрессивный фактор развития общества.

- Абдишева Зухра Валиевна - кандидат биологических наук, доцент кафедры биологии ГУ им. Шакарима г. Семей;
- Гайсина Балжан Сайлауовна- магистр химии, старший преподаватель кафедры «Химии и химических технологий» ГУ им. Шакарима г. Семей;
- Рахманкулова Шолпан Оразовна-методист, преподаватель химии КГКП «Колледж бизнеса и сервиса»
- Жолымбаев Оралтай Муратканович-кандидат физико-математических наук, доцент ГУ им. Шакарима г. Семей;

Секция 4.(ауд.105) Сохранение исторических и культурных традиций - залог успешного будущего Казахстана.

- Искакова Равия Надильевна - зам.директора по научно-методической работе, учитель истории КГУ «Экономический лицей»;
- Терликбаева Айнур Тулеуовна-методист, преподаватель истории КГУ «Семейский колледж №2»
- Кельдыбаева Капия Темиржановна - преподаватель общественных дисциплин Электронного колледжа имени Ж.Чайжунусова,
- Сергазинов Болат Рамазанович- кандидат юридических наук, доцент, директор Гуманитарно-юридического колледжа

Секция 5. (ауд.97) Изучение передовых технологий - как фактор развития профессиональной компетентности будущего специалиста.

- Кудеринова Назира Адамбековна - зав.кафедрой геодезии и строительства, кандидат технических наук ГУ им. Шакарима г. Семей;
- Коновалов Станислав Александрович - директор ТОО «ВостокКазГеоПроект»;

- Якупов Рашид Равильевич - инженер-геолог производственного кооператива «Проектный институт Семипалатинскгражданпроект»
- Молдажанова Гульстан Советовна- преподаватель английского языка КГКП «Колледж транспорта»

СЕКЦИЯ 1. РАЗВИТИЕ IT ТЕХНОЛОГИЙ КАК ПЕРВЫЙ ПРИОРИТЕТ УСКОРЕННОЙ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.

Шоманов Е.Т.

КГКП «Геологиялық барлау колледжі», Семей қ.

Ғылыми жетекшісі: Мусатаева А.К.

AUTOCAD БАҒДАРЛАМАСЫН ӨНДІРІСТЕ ҚОЛДАНУ

Менің жобамның тақырыбы «AutoCad» бағдарламасы және оның мүмкіншіліктерін пайдалана отырып геологиялық карталар құрастыру. Қазіргі кезде компбютерлік техниканы пайдаланбай жұмыс жасайтын сала жоқ деуге болады. Ал, компьютерді пайдалану технологиясының жұмыс жасауға өзіне тән талаптар қоятыны белгілі, сондай талаптардың бірі жұмыс жасауға қажетті «AutoCad» бағдарламасын пайдалану. AutoCad бағдарламасымен жұмыс жасай білу бүгінгі таңда компьютермен жұмыс істеудегі маңызды дағдылардың біріне айналды. Сондай-ақ бұл саладағы мамандарға барлық уақытта жұмыс табылады деп айтуға болады.

AutoCad бағдарламасы – сызбалармен жұмыс істеуге арналған программа. Бұл программаның бірнеше нұсқалары бар. Алайда олардың бір-бірінен айырмашылығы ас үлкен емес.

AutoCad бағдарламасын пайдаланатындар көбіне сәулетшілер, техникалармен жұмыс жасайтын, бірақ программалаумен айналыспайтын адамдар. Мұндай қолданушыларды бұл программаның оқып үйрену жеңілдігі көптеген мәселерді өздері программаламай-ақ шешу мүмкіндігін, сондай-ақ AutoCad бағдарламасындағы қажетті объектілердің мүмкіндігін жасайтын құралдары бар болғандығы қызықтырады. AutoCad бағдарламасының бір артықшылығы, осы бағдарламаны пайдалана отырып көптеген жұмыстарды атқаруға болады.

AutoCad бағдарламасы жеңіл көрінуі мүмкін, бірақ бұл программаның қиын жерлері бар. AutoCad өте үлкен программа болғандықтан, оны қысқа уақыт ішінде толығымен ашу мүмкін емес. Ол мақсатта бұл программа туралы жүздеген-мыңдаған бетті кітаптар шығарылып жатыр. AutoCad бағдарламасы жөнінде әдебиеттер жеткілікті, алайда, олар негізінде, орыс және ағылшын тілдерінде, ал қазақ тілінде жоқтың қасы. Ұсынылып отырған жобамның басты мақсаты осы кемшіліктерді толықтыру. Қолданушыға AutoCad бағдарламасының мүмкіндіктерімен және басқа бағдарламалар арасындағы байланыстар мен ерекшеліктерін көрсету арқылы AutoCad бағдарламасымен нақты жұмыс жасауды үйренуге қол қабыс жасау.

Бүгінгі күндерде AutoCad 2014 – автоматты проекциялау жүйелері арасында ең мықтысы болып табылады. Техникалық проекциялаудың әртүрлі аймағында керек болған, кез-келген сызба жұмыстарын орындай алады. Программаның ішкі компоненттерінің жетілдіруінен басқа көп жаңа функция пайда болды. Бұл функциялар қолданушының уақытын қысқартып сызба сызуды біршама жеңілдетеді.

AutoCad программасы түрлі техника облыстарында, ерекшеленген АПРЖ-де қолданылады:

- Архитектуралық АПРЖ-де;
- Машина жасау АПРЖ-де;
- Географиялық ақпараттық жүйелерде;

- Ресурстарды бақылау автоматты жүйелерде;
- Электротехникада және электроникада;
- Геологиялық карталарды өндеуде.

AutoCAD — Autodesk әзірлеген автоматтандырылған жобалау және сызудың екі және үш өлшемді жүйесі. Жүйенің бірінші нұсқасы 1982 жылы шығарылды. AutoCAD және оған негізделген арнайы қосымшалар инженерлік, құрылыс, архитектура және басқа да салаларда кең қолданысқа ие болды. Бағдарлама 18 тілде қол жетімді. Локализация деңгейі тек анықтамалық құжаттаманы аударуға толық бейімделуден өзгереді. Орыс нұсқасы толығымен локализацияланған, оның ішінде командалық жол интерфейсі және бағдарламалау нұсқаулығын қоспағанда барлық құжаттама. AutoCAD ерте нұсқалары шағын мұндай топтардың, сызықтар ретінде қарапайым объектілерді, санын, доғаның, және қиын астам болып табылатын мәтінді жұмыс. Бұл жағдайда AutoCAD бүгінгі күнге дейін сақталып келе жатқан «электрондық күл» беделін алды. Алайда, AutoCAD қазіргі кезеңінде өте кең және «электрондық тақтаға сызу» сол анағұрлым жоғары.

Екі өлшемді AutoCAD дизайн әлі көп күрделі нысандар үшін негізгі графикалық примитивтер пайдалану мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағдарлама қабаттармен және аннотативті нысандармен жұмыс істеу үшін өте кең мүмкіндіктер береді (өлшем, мәтін, белгілер). Сыртқы сілтемелердің механизмін қолдану (XRef) сызбаны әртүрлі әзірлеушілер жауапты болатын композиттік файлдарға бөлуге және бағдарламалауды пайдаланбай қарапайым пайдаланушыға 2D дизайнын автоматтандыру мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік береді. 2010 нұсқасынан бастап, AutoCAD екі өлшемді параметрлік сызбаны енгізуді қолдайды. 2014 нұсқасында сызбаны нақты карта деректерімен (GeoLocation API) динамикалық түрде байланыстыруға болады.

AutoCAD 2014 бағдарламалық қамтамасыз нұсқасы (қатты, беті мен көпбұрышты модельдеуді қолдау) күрделі үш өлшемді модельдеу үшін құралдардың толық жиынтығын қамтиды. AutoCAD сізге ақылды сәулелерді көрсету жүйесін пайдаланып үлгілерді жоғары сапалы визуализациялауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ бағдарламада 3D басып шығаруды басқару жүзеге асырылады (модельдеу нәтижесі 3D принтерге жіберіледі) және нүктелік бұлтқа қолдау (3D сканерлеу нәтижелерімен жұмыс істеуге мүмкіндік береді). Дегенмен, ол үш өлшемді параметр болмауы AutoCAD сияқты өнертапқыш, SolidWorks және басқалар сияқты, инженерлік CAD орта таптың тікелей бәсекелесуге мүмкіндік емес екенін атап өткен жөн. AutoCAD 2012-те Direct Modeling технологиясын жүзеге асыратын Inventor Fusion кіреді.

Әлемде АЖЖ – нің міндеттерін үздік орындай алатын жүйелер мен техникалық құралдар көптеп кездеседі. Олардың ішінен қажеттісін таңдау алға қойылған міндеттердің мақсаты мен күрделілігіне байланысты. Бұл жерде конструкторлық құжаттар жасауға арналған AutoCAD автоматты жобалау жүйесі сипатталады. Өзінің табиғаты бойынша бұл графикалық редактор пайдаланушыға сұхбаттық режимде қандай да бір конструкторлық міндеттерді, бірден экран мониториянан оның іс-әрекетінің нәтижесін көрсете отырып шешу мүмкіндігін береді. AutoCAD командалары адам қабылдауына оңай, әрі түсінікті, ал онымен сұхбаттасу әртүрлі менюлер (бас, экрандық, құлайтын, контекстік, графикалық), сұхбаттық терезелер, мәтіндік терезелер, инструменттер панельдері көмегімен іске асырылады. AutoCAD жүйесінде сызба даярлау үшін қажет базалық геометриялық объектілердің –

кесінділердің, нүктелердің, шеңберлердің, доғалардың, көпбұрыштардың және тағы басқалардың кең ауқымы келтірілген. AutoCAD командалары және инструменттік құралдары кез келген жобалық жұмыстарды орындауда қолданылатын сызба мен модельдердің дәл, әрі толық кескіндерін алуға мүмкіндік береді. AutoCAD бекітілген стандарт бойынша өлшемдерді қоюдың тез, әрі оңай процедураларын қамтамасыз етеді. Тетікбөлшектің материалын көрсету үшін, жекелеген тетікбөлшектердің немесе функционалды элементтерінің шектерін көрсету үшін AutoCAD штрихтау және түске бояуды басқару сұхбаттық құралдары қарастырылған. Олар алдын-ала берілген штрихтау тәсілдерімен қатар, пайдаланушы ұсынған әдістерді де қолдануға мүмкіндік береді. Штрихтау шекарасы автоматты түрде орнатылады, сол арқылы таңдалған стильді көріп шығуға, сол секілді штрихтау сызықтарының қалыңдығын, көлбеулік бұрышын, штрихтар арасындағы қашықтықты анықтауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.Сызба геометрия және инженерлік графика. Ы.Нәби. – Алматы «Мектеп» баспасы, 2005.- 264, суретті
- 2.Сызба геометрия. К.Қонақбаев. Астана, «Фолиант» баспасы, 2011.-176 бет

Мұхаметқанов Т.Е

*Шығыс Қазақстан облысы әкімдігінің Білім басқармасы
«Геологиялық барлау колледжі» КМҚК
Ғылыми жетекші: Мукажанова Меруерт Жармаковна*

АШЫҚ ТАУ-КЕН ЖҰМЫСТАРЫНДА «DATAMINE SIROVISION» БАҒДАРЛАМАСЫМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ.

Мақсаты:

Түсірілімнің осы түрінің мақсаты жер асты тау-кен жұмыстарын, жарықшақтардың жату элементтерін, тектоникалық бұзылыстарды және тау-кен массивінің жарықшақтылық қарқындылығын сапалы және жедел анықтау үшін геомеханикалық сүйемелдеу болып табылады.

Қай салада қолданылады: Тау-кен жұмыстарында.

Программа мүмкіндіктері:

Ашық және жер асты қазбаларында орындалған фотосуреттерден тау жыныстарын жарықшақтылығын, геотехникалық карталау және бағытталған 3D үлгілерін жасайды.

Программа интерфейсі:

- Бейненің көлемі – басып, тінтіурдің батырмасымен басқару;
 - “+” жақындату, “-” алыстату;
 - Модельді айналдыру – тінтіурдің сол жақ батырмасы арқылы;
 - Бейнені біріктіру - Shift + тінтіурдің сол жақ батырмасы;
 - Бейненің орталық бөлімі - тінтіурдің сол жақ батырмасын екі рет басу;
 - Бейненің бастапқы қалыпқа келтіру– , немесе пробел басу; бүкіл экранға ашу - ;
 - Бейнені жабу – немесе тінтіурдің оң жақ батырмасымен 3D бейненің үстінен «Close» жабу батырмасын басу;
 - горизонтальды ось бойынша айналдыру -
 - вертикальді ось бойынша айналдыру -
 - берілген нүкте бойынша айналдыру -
- Керек аймақты үлкейту - . Тінтіурдің сол жақ батырмасын басып, бейненің тіктөртбұрышты аймағын беру. Белгіленген аймақ бүкіл көріну аймағын алып тұру керек. батырмасын басып, алғашқы күйге оралыңыз.

Жұмыс істеу барысы:

1.Стереокамераны дайындау.

2.Стереоскопиялық суретке түсіруді баптау және орындау.

3."Sirovision" арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуде түсіру нәтижелерін өңдеу.

Бағдарламаның негізгі көмегі: Жарықтар жатқан элементтерді өлшеу бойынша далалық жұмыстардың мерзімдерін айтарлықтай азайтуға және жалаңаштауға тікелей қол жетімсіз учаскелерде деректерді алуға мүмкіндік береді.

Нәтиже: Карьер бортының құлау ықтималдығын анықтау. Құлау жағдайында арнайы жұмыс комплекстерін жүргізіп, жұмысшылардың қауіпсізділігі үшін тау кен жұмыстарын уақытша тоқтату.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Sirovision кешенімен жұмыс бойынша оқу курсы.
2. Колпаков В.Б

Манатбек Ә.А.

*Шығыс Қазақстан облысы әкімдігінің Білім басқармасы «Геологиялық барлау колледжі»
КМҚК*

Ғылыми жетекші: Мукажанова Меруерт Жармаковна

ROSPANE БАҒДАРЛАМАСЫМЕН АШЫҚ ТАУ-КЕН ОРНЫНДА ЖҰМЫС ІСТЕУ

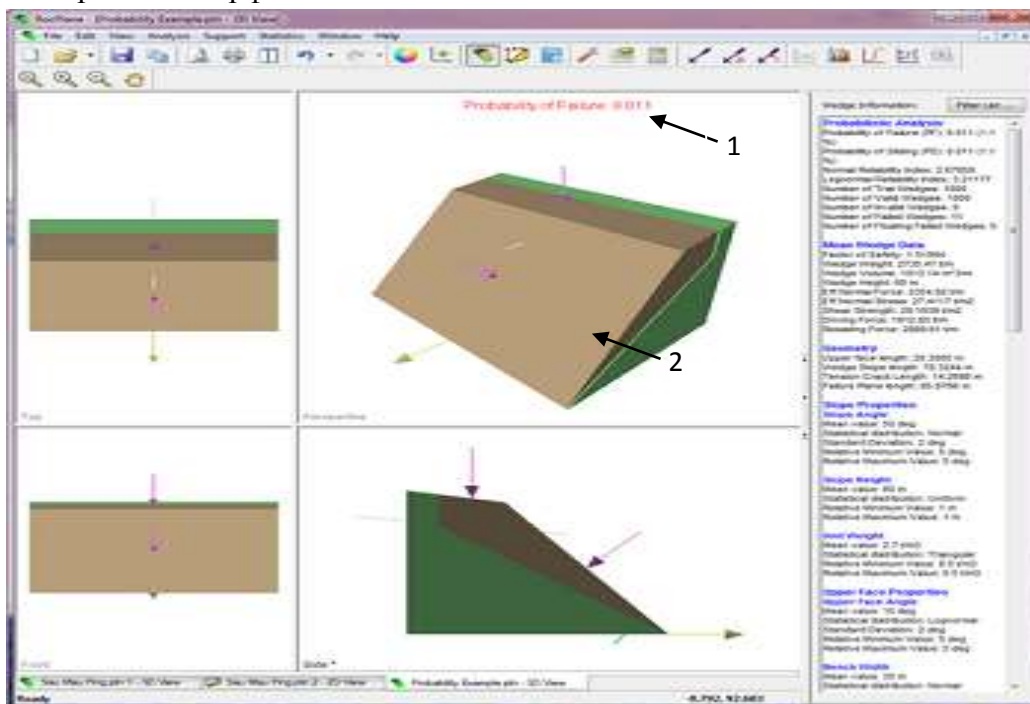
Rosplane бағдарламасының қолдану саласы: ашық тау-кен орындарындағы геология

Мақсаты: ашық тау-кен орнында (карьер) грунттың тұрақтылығына баға беру

Бағдарлама мүмкіндіктері: RosPlane-грунттың орнықтылығын жазықтықты талдау және жобалау үшін интерактивті бағдарлама. RosPlane 2D және 3D форматтарында оларды визуализациялау арқылы тегіс модельдерді жылдам және оңай жасауға мүмкіндік береді.

Осы бағдарламаның көмегімен алынған нәтижелерді инженер-ізденушілер есеп жазу, сондай-ақ суреттер мен диаграммаларды құру кезінде пайдалана алады. Сондай-ақ грунттың ылғалды мөлшерін көрсету мүмкіндігін береді

Бағдарлама интерфейсі:

Сурет 1

1-бұзылымға баға беру көрсеткіші

2-тегіс модельді бұзылым

Жұмыс істеу барысы: Болашақ түрдің кез келген нүктесінде тінтуірдің сол жақ түймесін басып тұрыңыз. Қараңызшы, курсор "дөңгелек көрсеткіге" өтіп, модель айналуға дайын екенін көрсетеді. Енді тінтуірдің сол жақ түймесін басып тұрыңыз. Модель жүгіргінің қозғалыс бағыты бойынша қозғалады. Айналу режимінен шығу үшін тінтуірдің сол жақ түймесін босатыңыз. Курсор әдеттегі көрініс алады. Үлгінің бұрыштарын көру үшін жоғарыда көрсетілген қадамдарды қайталаңыз.

Тінтуірдің оң жақ түймесін 4-ші қарау режимдерінің бірінің кез келген нүктесінде басып тұрыңыз. Назар аударыңыз, меңзер "жоғары-төмен" көрсеткіші бар көрсеткі түрін қабылдайды. Енді тінтуірдің оң жақ түймесігін ұстап тұрыңыз. Сына борттан жоғары немесе төмен жылжытылады. Ескерту: егер сіздің модельде созылу жарықтары болмаса, онда сыналар бұзу жазықтығының бойымен жоғары немесе төмен бұрылады. Егер сіздің модельде созылу жарықтары жоқ болса, онда сыналар ыдырау жазықтығының бойымен төмен, және созылу сызығының бойымен жоғары. Осы режимнен шығу үшін тінтуірдің оң жақ түймесігін босатыңыз. Курсор әдеттегі көрініс алады.

Қорытынды: Rosplane бағдарламасымен жұмыс істеуіңіз емес боп келеді. Функциялары аз және оңай. Бірақ көлемді мақсаттарды шешуге мүмкіндік береді.

Қолданлған әдебиеттер: Rosplane бағдарламасы бойынша оқу курсы.

Тірек конспект

Жанатов Рауан
ҚМҚК «Геологиялық барлау колледжі» Семей.қ
Жетекші: Макишев Д.Н.

КРЕДО ГЕОЛОГИЯ БАҒДАРЛАМАСЫН ГЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ИНЖЕНЕРЛІК ГЕОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАР САЛАСЫНДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛУЫ.

Кредо геология – жергілікті жердің геологиялық құрылысының кеңістіктік модельдерін және есептің графикалық бөлігін құру бойынша инженер-геологтың жұмысын автоматтандыруға арналған Кәсіби бағдарламалық қамтамасыз ету (разрездер сызбалары, нақты материал карталары, қазбалар каталогтары).

Жүйе пайдаланушыға жергілікті жердің еркін нүктесінде геологиялық құрылысты талдауға және қажетті Шығыс графикалық элементтерді алуға арналған меншікті геологиялық деректер базасын қалыптастыру үшін кең мүмкіндіктер береді.

Кредо геология инженерлік-геологиялық ізденістер кезінде дербес бағдарламалық өнім ретінде пайдаланылады, сондай-ақ Өнеркәсіптік, азаматтық және көлік объектілерін жобалауды геологиялық қамтамасыз ету ретінде кредо кешенінің қалған жүйелерімен байланыстыруда инженерлік ақпаратты өңдеудің үздіксіз автоматтандырылған цикліне қатысады.

Параллельді жұмыс

Кредо жүйесін пайдалану, геология бір нысанға бірнеше мамандардың бірлескен жұмысын қамтамасыз етеді. Жекелеген жобалардың ақпараты оңай және шығынсыз біріктірілуі мүмкін.

Деректер кітапханалары

Жүйемен геологиялық іздестіру объектілерінің стратиграфиялық, генетикалық, литологиялық және басқа да қасиеттерін сипаттайтын әртүрлі типтегі геологиялық деректер кітапханасы, сондай-ақ сызықтардың, штриховкалардың, сызба шаблондарының, ведомостардың кітапханалары жеткізіледі.

Кез келген кітапханаларда кәсіпорын стандарттарына сәйкес жаңа деректер жасауға немесе бар деректерді түзетуге болады. Осы мақсаттар үшін жүйеге интуитивті түсінікті редакторлар енгізілген. Ал геологиялық классификатор редакторының көмегімен пайдаланушыға деректердің жеке түрлерін құру мүмкіндігі беріледі

Кітапханаларды пайдалану инженердің жұмысының жылдамдығы мен нәтижелілігін арттырады, сандық модельді әртүрлі ақпаратпен толтыру кезінде және шығыс құжаттарын ресімдеу кезінде оны тынымсыз, монотонды еңбектен босатады. Кітапхана мәліметтерінің өзекті отандық нормативтік құжаттарға сәйкестігіне кепілдік беріледі.

Бастапқы деректерді енгізу

Жүйе бастапқы деректердің әртүрлі типтерімен жұмыс істеу мүмкіндігін қарастырады: геологиялық ұңғымалар, топырақ тізімдері, әртүрлі топо негіздер. Бұл жиынтығында геологиялық құрылысты ескере отырып, жергілікті жердің толыққанды сандық моделін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, пайдаланушы ұңғымалардың түрлі байламдарын (координаттары бойынша, пикеттер бойынша, қолданыстағы жағдайлық объектілер бойынша және т.б.) пайдалана алады, тікелей объектіде бұрғылау деректері бойынша қазбалар жасай алады немесе мұрағаттық мәліметтерді пайдалана алады.

Топырақ тізімін әрбір жеке объект үшін жасауға немесе өңір үшін тән немесе ұйымда қабылданған жіктемеге сәйкес келетін топырақтың жаһандық тізімін қалыптастыруға болады.

Топографиялық негіз бастапқы деректердің міндетті түрі болып табылмаса да, жердің неғұрлым дұрыс геологиялық моделін қалыптастыруға және жұмыстың көптеген кезеңдерін автоматтандыруға мүмкіндік береді, мысалы, ұңғымалардың абсолюттік белгілерін автоматты түрде анықтауға мүмкіндік береді. Маман дайын ЦММ (КРЕДО ТОПОПЛАН жасалған немесе еркін DXF-файл түрінде жасалған) жүктеуі немесе оларды растрлық картматериалдар, нүктелер және т. б. каталогтар сияқты ақпараттың негізінде жүйеде тікелей қалыптастыра алады.

Желілік объектінің, алаңның немесе іздестіру жолағының геологиялық құрылымының үлгілерін жасау

Құру мен редакциялаудың әр түрлі әдістері қолдық және автоматты режимде геологиялық құрылыстың моделін қалыптастыруға арналған. Бұл жүйенің құрылымы бір бастапқы деректерде (литологиялық, стратиграфиялық және т. б.) геологиялық үлгілердің әртүрлі нұсқаларын құруға және тіліктерді безендірудің кең жиынтығы көмегімен оларды біріктіруге мүмкіндік береді

Кеңістіктік геологиялық үлгіні жердің кез келген нүктесінде және алаңның кез келген желісі немесе іздестіру жолағы бойынша көруге болады.

Жоспар сызбаларын, бойлық және көлденең профильдерді жасау және шығару

Құрылған кеңістіктік модельдер деректерінің негізінде пайдаланушы жоспар мен профиль сызбаларының еркін санын шығара алады. Шығыс графикалық материалдарды ресімдеу пайдаланушы нақты ұйымның талаптарына сәйкес теңшей алатын үлгілердің көмегімен жүзеге асырылады

КРЕДО III басқа жүйелерінде пайдалану үшін геологиялық үлгілерді дайындау

Геологиялық деректерсіз сапалы жобалық шешім мүмкін емес. КРЕДО-ГЕОЛОГИЯ жүйесінде дайындалған ақпарат кешеннің басқа жүйелерінде инженерлік мақсаттағы жерлердің сандық моделінің тұтастығын қамтамасыз ету үшін қолданылады

Қолданылған әдебиет

Credo-dialogue.ru

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ АҚПАРАТ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ДАМУЫНЫҢ ҚОҒАМҒА КЕРІ ӘСЕРІ

*Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа
сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет»*
Н. Ә. Назарбаев

Бұл термин ақпарат және технология деген екі ұғыммен байланысты. Технология (грек тілінен аударғанда) өнер, шеберлік, біліктілік деген мағынаны білдіреді. Технология дегеніміз – белгілі бір нәрсені өңдеу үшін орындалатын әрекеттер тізбегі. Технологиялық процесс түрлі құралдар мен әдістердің көмегімен жүзеге асады. Технология мен ақпарат түсініктерін біріктіре келе, ақпараттық технологияны есептеуіш құралдарын пайдалана отырып, ақпаратты алу, жинақтау, сақтау, өңдеу, талдау қызметтерін жүзеге асыратын әрекеттердің реті деп атайды.

Ақпараттық технологиялардың мақсаты, адамның талдау жасай отырып, нәтижесінде белгілі бір әрекетті орындау арқылы шешімдер қабылдай алатындай ақпаратты өндіру болып табылады.

Ақпараттық технологияның пайдасы: -шығармашылық қабілетін дамытуға айқын мүмкіндік береді; -танымдық ісі әрекеттері күшейіп, өзіндік жұмыстарды тез орындау мүмкіндіктері артады; -электронды оқулық арқылы көптеген қосымша материал аламыз;

Жаңа ақпараттық технологиялардың адам өмірінде алатын орны өте зор. Ақпараттық тұрғылар күн сайын жаңаруда. Ол адамның жұмыс істеуін жеңілдету үшін қолданылады және әлемде болып жатқан жаңа ақпараттарды білуге көмектеседі. Сондай-ақ ақпараттық технология адам өміріне зиян келтіреді.

А.т құралдарына техникалық, программалық, ақпараттық құралдар жатады. Техникалық құралдарға дербес компьютер, байланыс желілері, желі жабдықтары енеді.

Соның бірі қоғам өте жиі пайдаланатын, ол байланыс желілері. Байланыс желілерінің қоғамға кері әсерін айтқым келіп тұр.

Әлеуметтік желінің жастарға әсері қандай? Қазіргі қоғам - жаңа ақпараттық технологиялардың қоғамы және ХХІ ғасырдың бұл ағымы - қоғам дамуының жаңа дәрежесіне жеткізді. Ақпарат алмасу, қарым-қатынас орнату, жұмыс іздеу, білім алу мүмкіндігі және тағы басқа іс-әрекеттер шынайы әлемге қарағанда виртуалды әлемде жүзеге асатын болды. Интернет жастардың ең сенімді құралдардың біріне айналды. Қазірдің өзінде әлем халқының 57 пайызы бетпе-бет тілдесуден гөрі, интернет арқылы, дәлірек айтқанда, әлеуметтік желі арқылы «әңгімелеседі». Ал сіз интернетте ұзақ отырғанды жақсы көресіз бе? Таңертең тұра салысымен ұялы телефоныңызды қосып поштаңызды тексеремісіз? Бұл

сұраққа колледж оқушылары және басқа оқыту мекеме студенттері ойланбастан "ия" деп жауап береді. Себебі, студенттердің әлеуметтік өмір жаңалықтары ғаламтор арқылы жүзеге асады. Күн сайын жастардың жүзбе-жүз сөйлесуі азайып, әлеуметтік жүйе қолданысы, керісінше, артып келеді. Ғаламтор жүйесінің дамуына 10 жыл ғана болса да, қазірдің өзінде ғаламтор қолданбайтын жастарды табу қиын. Қазіргі кезде әлеуметтік желілер «ВКонтакте», «Мой Мир», халықаралық «Facebook», «Instagram», «WhatsApp» және тағы басқалар кең таралған. Жастардың арасында интернет қолданушылардың 59% «WhatsApp» желісінде, 22% «Instagram» желісінде, ал 19% «ВКонтакте», желісінде отырады.

Бұл ақпарат жастардың әлеуметтік желіде қаншалықты және қайда отыратынын көрсетеді. Көптеген жастардың ата-аналары бұл үрдістің әсерінен қауіптеніп отыр. Себебі, көбінесе 10-18 жастағы жасөспірімдер мұндай әсерге тап болады. Ал бұл жасөспірімдердің негізгі әлеуметтендіру, оның психика мен дүниетанымын қалыптастыру кезеңі болып табылады. Жастардың 70% әлеуметтік желіні күнделікті, 20% аптасына бір рет және 10% айына бір рет тексереді. Бұл деректер ата-аналарды мазалап қана қоймай, психолог дәрігерлердің, мұғалімдердің де ойын қауіптендіреді. Себебі, бұл жастардың қоғамдық, психологиялық дамуына әсер етеді. Сонымен қатар, ғаламтор адамның физикалық денсаулығына ықпал береді. Мысалы, 15 жасар жасөспірім күніне 4 сағат экран алдында отырса, физикалық күшке тек шамамен 1 сағат қана уақыт бөлінеді. Әлеуметтік желі бос уақыттың көп бөлігін алатынына көз жеткіздік.

Әлеуметтік желі көзбе-көз қарым-қатынасты ығыстырып қана қоймай, әуестікті де алмастырды. Әрине, ғаламтордың жақсы жақтары өте көп: үнемді байланыс құралы, аудио және видеоның қол жетімділігі, ақпарат іздеу және алмасу мүмкіндігі және тағы басқа жақсы артықшылықтары бар. Бірақ, ол жастарды қоғамнан оқшауландырады, яғни жақындармен қарым-қатынас үзіледі, сенімсіздік пайда болады, алтын уақытын текке жұмсайды және сколиоз, арқа және нерв жүйесі сияқты ауруларға шалдығады. Әлеуметтік желіге тәуелділік белгілерін қарастырайық: -себепсіз поштаны қайта-қайта тексеру; -ғаламторға қажетсіз кіре беру; -жақын адамдардың компьютер алдында көп отырасын деген айыптаулары; -уақыт өлшемінің жоғалтуы; -желідегі қарым-қатынастың басымдылығы; -міндеттерді ой елегіне алмау; кездесулерді, тамақ ішу уақытын, күнделікті режимнің бұзылуы; -тәуелділіктің барын жоққа шығаруы; -ашушаңдық көрсету, көңіл-күйдің болмауы, шаршау белгілерінің болуы.

Әртүрлі құмар ойындар, зиянды бағдарлармалар адам психологиясына әсер етеді, себебі алаяқтар мен хакерлер жастарды ғаламторға тәуелді етіп, бұлынғыр қарым-қатынас, жыныстық байланыс жасауға шақырып, виртуальды әлемге қызықтырып, ақыл-ойы әлі қалыптаспаған ұл-қыздарымызды еліктіріп есінен айырады.

Ақпараттық құрылғылардағы құқық бұзушылық түрлері:

- зиянды вирустардың таралуы, • құпия сөздің бұзылуы, • банктік картадағы нөмірдің және реквизиттерінің ұрлануы, • жалаған ақпараттардың таралуы

Егер бұл белгілер сізге сай болса, онда сізде тәуелділіктің болғаны. Енді, бұл тәуелділіктен қалай айырылуға болады деген сұрақ туындайды. Алдымен, салауатты өмір салтына, жүзбе-жүз қарым-қатынасқа деген махаббатты ояту керек, яғни шынайы өмірге қайтып келу деген

мағынаны береді. Қорытындылай келе, шынайы өмір виртуалды өмірден әлдеқайда жақсы екенін ұмытпауымыз керек.

Захарова Светлана

*КГКП «Семейский финансово-экономический колледж
имени Рымбека Байсеитова»*

Научный руководитель: Исаков Артур Николаевич

МАШИНОСТРОЕНИЕ КАК ДРАЙВЕР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАН.

«За то, что мы сегодня живем мирной жизнью и на планете есть государство Республика Казахстан, мы находимся в вечном и неоплатном долгу перед памятью героических предков, во все моменты истории самоотверженно встававших на защиту родной земли, своей страны»

Н.А.Назарбаев

Казахстан – это страна с богатым историческим и культурным прошлым. Развитие Казахстана за период суверенитета характеризуется масштабными и коренными преобразованиями социально-экономической системы страны. За 27 лет независимости экономика Республики Казахстан претерпела ряд глобальных структурных изменений. Машиностроение является важнейшей отраслью экономики любого индустриально развитого государства. Как отметил глава государства, членство Казахстана в ЕАЭС и ВТО открывает перед машиностроителями новые возможности. В Казахстане в советское время действовало около двух тысяч машиностроительных и металлообрабатывающих предприятий.

Отечественное машиностроение практически утратило собственные внутренние источники развития. Оно сегодня не имеет ни полноценной производственной инфраструктуры, ни современной научно-технической базы. Внедрением новых технологий и инноваций в Казахстане занимаются только отдельные предприятия, тогда как в Германии, США, Франции, Японии их доля колеблется от 70% до 82%. О каких инновациях сегодня можно говорить, если большинство высококвалифицированных специалистов – машиностроителей находятся либо в предпенсионном, либо пенсионном возрасте, а системная подготовка новых инженерно-технических работников только начинает восстанавливаться. Выбор машиностроительных под отраслей, вошедших в число приоритетов при разработке. Программы ФИИР, в основном соответствует этому рецепту, так как в качестве критериев использовались привлекательность их развития в Казахстане и реализуемость, то есть достижение планируемых результатов. [1,1.1]

А) Сбалансированное развитие внутри комплекса за счет создания внутрикомплексного кластера общемашиностроительного назначения, включающего литейные, сварочные металлообрабатывающие специализированные мощности.

Б) Сбалансированное развитие отраслей машиностроительного комплекса с базовыми отраслями промышленность, сельским хозяйством, строительством, транспортной инфраструктуры, которые являются исторически сложившимися отраслями специализации реального сектора экономики Казахстана и продолжают доминировать в настоящее время.

В) Машиностроение страны должно быть способно в основном поддерживать в рабочем состоянии технологическое оборудование ключевых отраслей промышленности, сельского хозяйства и транспорта. Это предполагает включение в число приоритетов отраслей по производству запасных частей и комплектующих изделий, предприятий, специализирующихся на наладке, ремонте и сервисном обслуживании технологических

линий и оборудования.

Таким образом, для обеспечения роста конкурентоспособности машиностроения Казахстана необходим учет ряда условий и факторов, способных заметно повлиять на позиции отраслей в целом, отдельных товаропроизводителей и товаров на внутреннем и внешнем рынках. Сложность развития машиностроения Казахстана состоит в том, что при реализации стратегических целей индустриализации в ближайшей перспективе необходимо решать одновременно три основные задачи:

- 1) Интенсивная модернизация машиностроения и его технического перевооружения.
- 2) Подготовка и переподготовка кадрового потенциала, способного обеспечить инновационное развитие машиностроения.
- 3) Создания условий для повышения инвестиционной привлекательности машиностроительных предприятий и обеспечения притока частных инвестиций. При этом фактор времени приобретает решающее значение, если учесть, что развитые страны перевооружают свою промышленность каждые 7-10 лет. [3,3.1]

Источники и литература:

1.1. "Инновации в машиностроительном комплексе РК: состояние и перспективы." Ионов М., "Экономист" №10, 2012, стр. 37-46.

2.1.А. Ташенов. Развитие машиностроительного комплекса в РК: развитие и проблемы // Саясат, №7, 2013г.

3.1. Положение в машиностроительном комплексе Казахстана. Данные Агентства по статистике РК, 2010-2013 гг.

СОЗДАНИЕ ИНОВАЦИОННОЙ ЭКОСИСТЕМЫ

«Первый приоритет- это ускоренная технологическая модернизации экономики. Мы должны культивировать новые индустрии, которые создаются с применением цифровых технологий. Это важная комплексная задача»

Н.А. Назарбаев

« Создание инновационной экосистемы»- направление создания условий для развития технологического предпринимательства и инноваций с устойчивыми горизонтальными связями между бизнесом, научной сферой и государством.

Создание инновационной экосистемы входит в пять основных направлений программы «Цифровой Казахстан». Реализация которой осуществится с 2018 по 2022г. Государство выступит в роли катализатора экосистемы, способного генерировать, адаптировать и внедрить в производство инновации.

Актуальность заключаются:

-в смежности наук (биологии и экономики, философии и физики и т д). Следовательно использование категории инновационной экосистемы вполне отвечает новейшим научным условиям;

-в необходимости развития экономики страны;

-в обеспечении развития предприятий, для улучшения малого и среднего бизнеса в Казахстане.

Цель программы — ускорение темпов развития экономики республики и улучшение качества жизни населения за счет использования цифровых технологий в среднесрочной перспективе, а также создание условий для перехода экономики Казахстана на принципиально новую траекторию развития, обеспечивающую создание цифровой экономики будущего в долгосрочной перспективе

Задачи программы:

- Цифровизация промышленности и электроэнергетики.
- Цифровизация транспорта и логистики.
- Цифровизация сельского хозяйства.
- Развитие электронной торговли.
- Развитие финансовых технологий и безналичных платежей.
- Государство — гражданам.
- Государство — бизнесу.
- Цифровизация внутренней деятельности государственных органов.

- «Умные» города.
- Расширение покрытия сетей связи и ИКТ инфраструктуры.
- Обеспечение информационной безопасности в сфере ИКТ.
- Повышение цифровой грамотности в среднем, техническом и профессиональном, высшем образовании.
- Повышение цифровой грамотности населения (подготовка, переподготовка).
- Поддержка площадок инновационного развития.
- Развитие технологического предпринимательства, стартап-культуры и НИОКР.
- Привлечение «венчурного» финансирования.
- Формирование спроса на инновации.

Инновационная экосистема является сетевым сообществом, члены которого комбинируют свои ресурсы на взаимовыгодных условиях для достижения инновационного результата; представляют собой адаптивные организации, которые создают и используют знания, трансформируют их в инновационную продукцию, новые технологии и обладают характерными особенностями сетевого взаимодействия, наличием общей инновационной инфраструктуры, сопряжением целей и ценностей.

Государства многих стран активно участвуют в построении инновационных экосистем, наращивая финансирование в наукоёмкие и технологичные сферы и проекты. Эти меры необходимы для укрепления экономики и повышения уровня жизни.

Казахстану, стране с сырьевой экономикой, развитие инноваций может помочь избежать экономического кризиса в будущем, если цены на нефть начнут опускаться. Поэтому государство закладывает основу для инновационной экосистемы: открывает технопарки и инновационные хабы, выделяет миллиардные инвестиции на поддержку инновационных проектов, вносит поправки в законодательство о венчурном финансировании.

Список использованной литературы:

- 1) Розенберг Г. С., Мозговой Д. П., Гелашвили Д. Б. Экология. Элементы теоретических конструкций современной экологии. — Самара: СамНЦ РАН, 1999. — 397 с.
- 2) М. Бигон, Дж. Харпер, К. Таунсенд. Экология. Особи, популяции и сообщества в 2 т. — Москва: Мир, 1989.

Макашев Амир, Макеев Елдос

КГКП «Семейский финансово-экономический колледж имени Рымбака Байсеитова»

Научный руководитель: Искаков Артур Николаевич

КОНЦЕПЦИЯ «CYBERPROTECT»

Защита нашей страны и граждан - главная задача вооруженных сил и правительства. Для этого необходимо сражаться на нескольких фронтах, включая кибербезопасность. Угрозы нашей жизненно важной инфраструктуре, национальным секретам, финансам и общему благосостоянию растут, и существует множество преступников. К сожалению, эти преступники умны и технологически подкованны. Это означает, что те, кто поставил под сомнение роль кибербезопасности, должны оставаться на шаг впереди угроз, а также знать, что делать, когда происходит нарушение.[1,3]

Концепция «CyberProtect» основана на использовании блокчейна вне криптовалюты, а именно в сфере кибербезопасности. Блокчейн – это распределённый публичный реестр, работающий за счет миллионов пользователей по всему миру, подключенных к одной сети. Каждый пользователь может добавлять информацию в блокчейн, который

защищен криптографией. Также каждый пользователь обязан проверить новую информацию на достоверность (proofofwork) прежде, чем добавить ее в цепь. Весь процесс осуществляется при помощи трех ключей: публичного, приватного и ключа получателя. Эти ключи позволяют участника цепи проверять подлинность информации. [1,2]

Целями Концепции являются достижение и поддержание уровня защищенности электронных информационных ресурсов, информационных систем и информационно-коммуникационной инфраструктуры от внешних и внутренних угроз, обеспечивающего устойчивое развитие Республики Казахстан в условиях глобальной конкуренции.

Как компаниям Казахстана использовать блокчейн для защиты данных?

Компании не будут использовать ключи для верификации информации. Вместо этого они распределяют фрагменты данных между узлами сети. Если кто-то пытается изменить информацию, система анализирует весь массив цепи, сравнивает с пакетом метаданных и исключает те блоки информации, которые не совпадают. Это означает, что стереть всю цепь можно только единственным способом – удалить каждый узел цепи по отдельности. Если даже всего один узел остается активным, всю систему можно перезапустить.

Предотвращение атак на отказ в обслуживании (distributed denial of service (DDoS))

Принцип работы DDoS-атак довольно прост, но крайне губителен. Хакеры могут использовать несколько инструментов для инициирования атаки, например, отправляя бесконечное количество запросов на сайт, тем самым увеличивая трафик настолько, что сайт не может с этим справиться. И такая атака продолжается до тех пор, пока сайт не выйдет из строя. На сегодняшний день проблема в предотвращении подобных атак кроется в системе доменных имен (Domain Name System, DNS). DNS представляет собой частично децентрализованное взаимное сопоставление IP-адресов с доменными именами и работает примерно по такому же принципу, как телефонная книга для интернета. Проблема в том, что фраза «частично децентрализованный» означает уязвимость системы перед хакерами, так как они могут атаковать центр сети DNS (главный узел, который концентрирует основной массив информации) и продолжать взламывать один сайт за другим. [2,3]

Внедрение блокчейн-технологии позволит полностью децентрализовать DNS, распределяя информацию среди большого количества узлов сети, тем самым защищая систему от хакерских атак. Право редактировать домен будет только у тех, кто им владеет, и никакой другой пользователь не сможет внести изменения, что значительно снижает риск проникновения неавторизованных пользователей. Данная технология может обеспечить безопасность работу всей системы и сделать ее устойчивой к атакам кроме случая, когда одновременно будут удалены все узлы цепи. Если в сегодняшнюю систему DNS внедрить блокчейн, пользователи все также смогут создавать доменные имена, но только авторизованные пользователи смогут внести изменения в домены. Поскольку данные будут храниться на различных узлах (компьютерах) цепи, и у каждого отдельного пользователя будет копия всей информации на блокчейне – система фактически становится неуязвимой. [3, 1]

Ожидаемые результаты:

- 1) глобальный индекс кибербезопасности Казахстана к 2019 году – 0,400, к 2020 году – 0,500, к 2021 году – 0,550, к 2022 году – 0,600;
- 2) повышение осведомленности об угрозах информационной безопасности к базовому периоду в 2019 году – на 5%, в 2020 году – на 10%, в 2021 году – на 15%, в 2022 году – на 20%;
- 3) увеличение доли отечественных программных продуктов в сфере информатизации и связи, используемых в государственном секторе к базовому периоду в 2019 году – на 20%, в 2020 году – 30%, в 2021 году – 40%, в 2022 году – 50%;
- 4) доля использования отечественных сертификатов безопасности при шифрованной передаче данных Интернет-ресурсами с доменом .KZ и .ҚАЗ в 2019 году – 40%, в 2020 году – 60%, в 2021 году – 80%, в 2022 году – 100%;
- 5) доля информационных систем государственных органов, негосударственных информационных систем, интегрируемых с государственными, информационных систем критически важных объектов информационно-коммуникационной инфраструктуры, подключенных к центрам мониторинга информационной безопасности в 2019 году – 40%, в 2020 году – 60%, в 2021 году – 80%, к 2022 году – 100%

Вывод: Достичь и поддержать уровни защищенности электронных информационных ресурсов, информационных систем и информационно-коммуникационной инфраструктуры от внешних и внутренних угроз, обеспечивающего устойчивое развитие Республики Казахстан в условиях глобальной конкуренции можно следуя всем основами решая задачи концепции.

Список литературы:

1. «BlockchainRevolution: как технология за биткойн меняет деньги, бизнес и мир»(Дон Тапскотт, Алекс Тапскотт)
2. «Blockchain: Концепция новой экономики»(Мелани Сван)
3. «Наука Блокчейн»(Роджер Ваттенхофер)

Ибраев Марат, Смагулов Тимур
КГКП «Геологоразведочный колледж» г.Семей
Руководители: Игнатенко Надежда Александровна,
Абикенева Гульнара Макашевна

ГЕОИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ГЕОЛОГИИ

Геоинформационные технологии в геологии существовали всегда, но как метод, а не как инструмент. И, конечно, этот метод назывался не «геоинформационным», а просто картографическим и применялся при анализе геологических карт после их составления.

Картографический метод исследований используется и сейчас и выражается в непосредственном анализе карт (топографических, геологических), а так же анализе карт различной тематики (геологическое строение, гравитационное и магнитное поля, генетические типы четвертичных отложений), при веденных к одному масштабу и проекции. Геологические карты представляют собой изображение распространения и формы залегания горных пород, разделенных по возрасту и составу, нанесенное на топографическую или географическую основу с помощью условных знаков. Геологические карты составляются в процессе геологического картирования (геологической съемки), важным элементом которого является изучение состава, возраста и форм залегания горных пород непосредственно на местности, в полевых условиях (именно в этом случае широко используются GPS технологии). Помимо этого, карты могут создаваться в камеральных условиях в результате обобщения материалов, накопленных при геологических исследованиях, а это уже типичная «ГИСовская» задача.

Длительное время развитие технологии геологической картографии шло экстенсивным путем за счет привлечения новых источников косвенных сведений об объектах картографирования. Объемы информации и затраты на ее получение и обработку росли, а доля реально используемых данных и практическая отдача снижались. Выход из сложившейся ситуации заключался в применении принципиально новых компьютерных технологий обработки данных на базе объективной информационной основы — космического изображения земной поверхности, каждая точка (пиксел) которого имеет реальные географические координаты и поэтому может быть сопоставлена с картографической геологической информацией. Первые геоинформационные системы были созданы в Канаде и США около 25 лет назад. Сейчас в промышленно развитых странах существуют тысячи ГИС, используемых в экономике, политике, науке и образовании, управлении ресурсами и охране окружающей среды и т. д.

В настоящее время геологоразведочный процесс от применения высокоточных навигационных приборов геологами до построения карт и схем выходной продукции с созданием реляционных баз и банков данных и научно-методическое сопровождение геологии и недропользования уже невозможно представить без использования ГИС технологий. Работы по составлению геологических карт на всех этапах проводятся с использованием компьютерных технологий геоинформационных систем. Информация заносится в базы данных, а затем в интерактивном режиме составляются цифровые модели карт и других графических материалов (например, геологических разрезов).

В Республике Казахстан, как и в странах СНГ, в постсоветское время для подсчета запасов стала активно применяться программа Micromine. Программа позволяет создавать трехмерные модели рудных тел и производить подсчет запасов полезных ископаемых на основе геостатистических параметров распределения полезных компонентов в пространстве. В настоящее время в Республике Казахстан подсчет запасов в Micromine производится по методике JORC, адаптированной к системе ГКЗ путем оконтуривания рудных тел по экономическим кондициям с заверкой части запасов традиционным полигональным способом. При этом, расчеты геостатистических параметров производятся в каркасах, построенных по экономическому борту. Полученные же ресурсы определяются по кодексу JORC (измеренные, исчисленные, предполагаемые) и сопоставляются, с известной долей допуска, с запасами системы ГКЗ.

Тем не менее, методика подсчета запасов на основе электронных программных продуктов для ГКЗ еще не разработана и более эффективным было бы использование системы Micromine-ГКЗ. Основные принципы и суть данной методики: соблюдение основных инструктивных требований ГКЗ и принципов кодекса JORC по оконтуриванию руд; оконтуривание рудных тел производится одновременно по природным (JORC) и экономическим бортам содержания (ГКЗ); создание группы вложенных каркасов по природным и экономическим бортам, что обусловлено быстротой и легкостью строительства и редактирования каркасов в программе Micromine; присвоение созданным композитам значений по каркасам; создание блочной модели на основе геостатистических параметров, рассчитанных по природному борту; составление отчета по блочному моделированию с запасами и ресурсами по классификациям ГКЗ и JORC.

Рис.1 Построение блочной модели

Список литературы:

1. <http://gis-lab.info/forum/viewtopic.php?t=9962>
2. www.geoproti.ru
3. <http://myuniversity.ru>

СЕКЦИЯ 2. РОЛЬ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА.

Шартуова Д.,

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Руководитель: Оразбаева Г.Д.

KNOWLEDGE OF PROFESSIONAL TERMINOLOGY (SAFETY FIRST ENGINEERING) IS SUCCESS OF THE FUTURE PROFESSIONAL

The article concentrates on professional terminology which is used every day in the work environment. As for the professional terminology itself, it demonstrates vocabulary used in a particular field or subject area. Term is a word of expression that has a precise meaning in some uses or is peculiar to a science, art, or subject. Terms can exist in multiple structures (e.g., keyword and acronym lists, glossaries, taxonomies, thesauri, ontologies). It means that in each industry knowledge of particular terminology plays huge role in future specialization. But it is worth underlying that knowledge of terminology in English also gives many benefits. English language is used in the vast majority of international organizations and scientific publications in engineering field. Therefore, most engineers whose native language is not English would experience difficulties in applying professional terminology if they lack a sound knowledge of specific terminology. If they want to pursue their long-term competitive careers, they need to familiarize themselves with engineering contents in English as well.

The term safety refers to a condition of being safe or protected. Safety in the context of occupational health and safety means a state of being protected against physical, psychological, occupational, mechanical failure, damage, and even death. But in the work environment there are amount of accidents because of employees who looking out for their safety and the safety of others. Accidents never occur because of fate or bad luck: they are always the results of series of mistakes or bad habits. For this reason to prevent these issues employees must learn safety engineering all the time. As pattern we can use the oil and gas industry. As it is known, all employees in the oil and gas industry go through regular safety training courses to encourage a strong safety culture. For hazardous areas, workers will be issued with Personal Protective Equipment (PPE) which must be worn in signed areas. Also safety signage has to be followed. Safety signs are very important because the oil and gas industry has many hazards. It should be highlighted that hazards are possible dangers like electricity, chemicals, hot things, gas, machines, noise, falling objects, and slippery surfaces. At this time, safety signs are classified with different shapes and colors to denote whether they are mandatory, warnings, or prohibition. As regards the shapes, they are circle, triangular, rectangle, and square. And it must be noted that only black, blue, green, red, white, and yellow colors are allowed for safety symbols. A “mandatory safety signs” means a sign prescribing behavior. Moreover, these signs are required to be blue and they generally use a white safety symbol on a blue background. Usually prohibition signs are used in red colors denoting the amount of actions which are forbidden to do. In addition, there is no exact color for warning signs but they are actually used in triangular shapes.

Everyone in the work place should know how to read the symbols on safety signs. Safety sings can be a tricky business. Some have words and a clear message, while many rely on visual symbols to warn of potential danger. This is also an effective way to communicate potential hazards – as

long as workers understand what the symbols mean. In this article, we explore the samples of some safety signs like “Safety helmets must be worn”, “Safety footwear must be worn”, and if it is in offshore industry “High visibility jackets must be worn” and “Survival craft must be used”. Also by the European and British standard categories, safety symbols can be broken down into the safe condition signs like “No admittance for unauthorized personnel” and general signs. They are not safety ones therefore are not governed by a specific color scheme or format, they are to be used for any non safety purposes.

There are two various types of safety protocols, while the other is used specifically for labeling chemicals that may be hazardous. Since most workplaces have a combination of both, it is essential to understand each of them. These notices may not say a thousand words, but they are universally recognized symbols that transcend language. No matter where man is working, he will be able to understand the potential hazards he faces simply by looking at the posted symbols.

And finally, by getting to know the key characteristics of every signs, man will be able to easily identify whether a sign is asking him to stop doing something, start doing something, take precautions, or advising emergency equipment or facilities.

The important thing should be emphasized that there is a concept of “Labor protection” which includes basic aspects such as industrial sanitation and safety engineering as well. Industrial sanitation is a system of organizational, hygienic and sanitary-technical measures and means to prevent exposure to working harmful production factors. And as regards safety engineering, it is worth considering that, it is a system of organizational and technical measures and means to prevent exposure to hazardous production factors.

It must be remarked, safety must be your daily priority, because when you perform day-to-day tasks, when you doubt about the adequate position to adopt, when you see a violation of safety standards think Safety First. Bellow I will give some advices to keep safety.

First of all, there is no doubt that workers always have to wear Personnel Protective Equipment (PPE) whenever required. In production areas, wearing them is obligatory. They include protective clothing, hard hat or helmet, protective shoes or safety boots, gloves, especially leather gloves for welders, safety mask, respirators and safety goggles. Also, lifejackets or high visibility vests, survival craft, and welding shield are followed in signed areas. Secondly, they must work carefully and respect rules. It plays necessary role in the future career.

In order to confirm these words a survey was conducted by me among six students and three teachers who undergo practical trainings in national and foreign companies. In addition, representative of Nazarbayev University answered the questions. Based on their opinions, one need to say that in industries safety engineering is on the first place. According to their views, there were not any misunderstandings of safety signs which they mentioned. All of them understood how it is important to know and remember about safety. And also the companies often think about employees’ health and safety.

As pattern is include the foreign company KATCO. Fourth year students practiced in this company, and they pointed out that KATCO’s main aim is to decrease accidents to 0. Additionally, when they came to the company, there is no doubt, there was safety training courses. Such courses are extensively used in all companies around the world. Their safety measures focus on learning safety signage. They must be used in all the production areas. However, studies on safety measures in some companies are still lacking. The problem with this approach is in that in some companies it is not as strict about the safety of workers at all.

Also, it is worth to underline that we had the meeting with the representatives of company “KAZ Minerals”. They noted that their main corporate value is exactly the safety technique. And they noted that their employees are issued with the most contemporary fittings in the workplace.

So in the final analysis, personally, it should be stressed that in our future profession knowledge of professional terminology especially in safety first engineering plays an essential role. Moreover, we should not forget about English safety signage as the part of professional terminology. Because learning it is a good step towards developing fluency in English for our graduates and specialists who looking out working in foreign companies.

William Blake declared “Hindsight is a wonderful thing but foresight is better, especially when it comes to saving life or some pain”.

Bibliography

1. Охрана труда на геологоразведочных работах/ А. И. Кабанцев, А. И. Бочаров, Х. Ахмет-Валей, Ю. А. Головкин: Учебник для техникумов. 1986
2. Oxford English For Careers. Oil and Gas. Lewis Lansford and D’Arcy Vallance. Student’s Book.
3. Mandatory safety signs| Symbols | Industry
<https://www.youtube.com/watch?v=iZcUcdcjyt0>
4. <https://ru.scribd.com> Standard for safety signage

Байжанова А.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Оразбаева Г.Д.

FEATURES OF PROFESSIONALISM USAGE IN THE GEOLOGICAL SPHERE

Any worker regardless of qualification and occupation should know professionalisms and slangs in the work environment. Replacement term to slangs became tradition of adopting new words into the language has not been slowed these days, but has rather become more expansive and multi-faceted, technological advances in the last two centuries have added a great number of words to the modern English lexicon. This replacement and circulation of terms happens rapidly for most words.

These days, studying professionalisms considered as a part of language which represents certain interest both for the theoretical investigation and for practical language use. Professionalism in any sphere is a use of highly informal words and expressions that are not considered standard in the speaker’s dialect or language. Professional words are often highly regional, specific to a certain culture. Professional words are frequently particular to a certain subculture, such as geology, geophysics and drilling. Nevertheless, usage of slang expressions and professionalism can spread outside their original arenas to become commonly understood.

Culture plays a role in the confusion of professional words. Words have contrasting interpretations depending on the cultural background. For instance, in the foreign company workers use professionalisms in English and in national companies they use Russian or Kazakh terms

replaced to professionalisms. In this way professional jargons can be very confusing because the proper meaning may not be conveyed.

Professionalisms can be a barrier for communication. The confusion lies in the translation of the word being used. Professional words used today may have a different meaning than the one used several years ago.

The American poet Carl Sandburg said that “Slang is a language that rolls up its sleeves, spits on its hands, and goes to work.” The most important aspect of slang is that it is language use below the level of stylistically neutral language usage. The concept of stylistically neutral language is not well defined, and what is below this level must therefore also be vague. It should be highlighted that some words and phrases that used to be slang are now considered to be part of proper language. There are English slang words which moved from slang into neutral or even formal language. Despite the fact that the social essence of slang has changed significantly, scholars continue using professionalism, firstly, because it is a traditional concept that is firmly rooted in modern lexicology and secondly, this term allows you to combine different words within a single category and also phrases opposed to literary vocabulary.

The main reasons for using professionalisms in geological sphere:

1. Effective language learning means being able to communicate with everyone in the workplace
2. Today's professionalisms could easily become mainstream language of geologist or geophysicist very quickly
3. Learning slang language improves experiences in a work
4. Knowing professional words can prevent misunderstandings
5. It offers side channel or subtext use communication that is understood within a particular group of workers but not outside geology.

Knowing and using of professional slangs in the geological sphere is very important not to stand aside and not realize what are your colleagues talking and discussing about and quickly join the team. Workers in this field claim that you need to know the slang and professionalisms of the terms to avoid misunderstanding. If you don't have any experience and afterwards don't know professionalisms you will learn them while working. It should be added that unknowing of professionalisms led to serious difficulties.

The research was carried out by me. It was in the form of interview. Teachers (3) of special discipline on geophysics and drilling have been asked, fourth year students (2) that have passed practical training in foreign and national companies, graduates (2), and representative of Nazarbayev University. The interview consisted of three questions:

1. Do you meet professionalisms in the workplace?
2. Should we know professionalisms as future geophysicists?
3. Do workers often replace terms to slangs or professionalisms?

So, teachers say that it is important to know slangs or professionalisms for future specialists, and they have given some examples. And fourth year students met professionalisms in the speech of geologists when they were in practical training. They replace some long and difficult terms to slangs or professionalisms that are easier and understandable to say. Graduates said that they met professionalisms in Russian more than in English. But it depends on the company where they work. If it is a foreign company it could be. And I have defined some professionalisms like these ones:

1. Fish - objects dropped down the wellbore
2. Monkey board - derrick
3. Dog house - rig floor

4. Cat head - a spool used to tension chains and cables
5. Dog leg - a change in direction of the wellbore
6. Blowout - the uncontrolled flow of gas
7. Derrick apples - small components of the derrick such as nuts, bolts, washers.
8. Pony - short drilling pipe
9. Christmas tree - an assembly of valves, spools, and fittings used for an oil and gas well
10. Mouse hole - the storage area on a drilling rig where the next joint of drilling pipe is held until needed.

Also, I have gathered some Russian terms that are using in the national companies:

Special terms in English	Special terms in Russian	Professionalisms in Russian
Induction logging	Индукционный каротаж	Индус
Preventer	Превентр	Ёлка
Power source	Маленькие источники тока	Таблетка
Sump located outside	Отстойник расположенный	Рыбка
Perforator	Перфоратор	Молоток
Reamer	Расширитель	Вертолёт

To summarize, professionalisms can be found everywhere around the world because it is a part of the colloquial language that people use every day, the expressions that you use to communicate with other workers in a work environment. Have you ever asked yourself if foreign people understand what you say when you use professional words during your conversation or why we add these expressions to our vocabulary? It will be a common thing that you have and it helps avoid misunderstanding. If you pay attention you will hear particular expressions or words that are used every day as professional jargons. It should be emphasized that we have to learn the meaning of various expressions, phrases, professionalisms that are used in a geological sphere.

Bibliography

5. Oxford English For Careers. Oil and Gas. Lewis Lansford and D'Arcy Vallance. Student's Book.

6. <https://www.bartleby.com> Professionalism in the workplace
7. <https://www.bu.edu> What is professionalism(slang)
8. <https://www.fircroft.com> Professional words in oil and gas industry
9. <https://www.present5.com> professional words in oil and gas industry

Мубарак Анеля

КГКП «Педагогический колледж имени М.О.Ауэзова»

Научный руководитель: А.А. Ибраева

THE IMPORTANCE OF SPEAKING FLUENTLY IN ENGLISH AND ITS TEACHING TO PUPILS.

1. Studying a foreign language in the modern world is one of the most important components of a modern successful person. Knowledge of at least one foreign language broadens the mind, allows to learn the culture and customs of another people. Everyone wants to be successful and successful in business. In this case, knowledge of a foreign language is necessary.

The use of new technologies in improving the quality of schooling has been put into practice and has yielded results at its own level. Democratization, humanization is now being implemented in education.

In my opinion, every professional is obliged to speak fluent English. This is a reason for their further development. For example, engineers, geologists, and other technicians can work in foreign companies. In order to work there, they need to speak the language fluently.

For this purpose, a person must first learn a foreign language initiatively. Foreign language initiatives are provided in all schools. Now, the technical specialties are being taught in English.

As my speciality is a foreign language teacher, my main goal is to speak fluently in a foreign language and to teach pupils the ability to understand a foreign language, to speak fluently.

In order to be able to communicate correctly in a foreign language, students need to understand the spoken word. Such as: slanguages.

Topics in the content of education in the discipline, situational relations, texts, language materials; lexical, grammatical, phonetic, practical skills, vocabulary, general educational skill that carry out the effectiveness of learning activities.

The teacher reaches the desired result only when using each minute of teaching effectively and correctly. What can be done effectively?

2. The lesson should be started with the use of the child's approach to this lesson. It is one of the ways in which dialogue . This method , on the one hand, an attempt to speak a language of a learner

in a foreign language, and on the other hand, to communicate directly with the student through dialogue.

Through dialogue, you can engage the whole class by asking questions at each session with the pupil, and developing different languages through engaging children. For example:

Pupil 1: What do you like to read?

Pupil 2: I like to read the detective stories.

Pupil 1: What is your favorite author?

Pupil 2: My favorite author is Agatha Christie. But what about you?

Pupil 1: ...

Nazarbayev's 4th Informal Revolutionary Message states that Information Technologies should pay attention. The use of ICT in the course of the foreign language will increase the interest of the children and improve speech skills. For example, four types of learning can be improved through the use of video;

Viewing recorded video material is perhaps the easiest and most natural way to get information, because it is as close to life as possible..

Work after viewing

Some of the exercises recommended by domestic and foreign methodologists for working on video can be classified as purely communicative, for example:

What did they say?

Students look at a short story without sound and guess what the characters say. Then make up the dialogue and play it as a video dubbing.

What will you see?

Students listen to the soundtrack of a video plot without an image. The teacher draws their attention to the intonation of characters and sound effects.

Who said it?

Students are given leaflets with lines from the dialogue and the names of the characters. Viewing is conducted without sound. After viewing, students should say which words most likely belong to the characters.

What happened when?

Students review the video plot and then compile sentences or questions describing all events or information in chronological order.

One of the types of language development - Working with text.

One of the main requirements for working with the text is to read and understand the material.

For example: When the theme of "Great Britain" is in the 8th grade, students can read the text through the following comprehensive analysis.

Great Britain

1. Country Great Britain
2. Population 57 million
3. Capital. London
4. The area of UK 244.100 square kilometres
5. Parts England. Scotland. Wales. Northern. Ireland.
6. Islands 5500 islands
7. Climate Mild climate
8. Rivers the Thames/the Seven
9. Weather often rains in England

3. Conclusion:

In conclusion, the main goal of our sovereign country is to become a part of the civilized countries, where the rich, spiritually rich personality is gaining popularity. Therefore, it is important to master and communicate with foreign languages in order to increase the civilization of our country. This means that for the Kazakhs, fluency in the English language for young people is a necessity for further development of science, economy and business. It was found out that the company needs to upgrade the content and methods of teaching provided in the study of foreign languages. The goal is not only to make students feel comfortable, but also to communicate, exchange ideas, and improve their speaking abilities. In this way, we will open a way for their future, future professions.

Сейтбек Малика Берікқызы

КГКП «Колледж бизнеса и сервиса»

Ғылыми жетекшісі: Кантарбаева Индира Сакеновна

ШАШТАРАЗ МАМАНДЫҒЫНЫҢ ҚЫРЫ МЕН СЫРЫ

Құрметті қазылар алқасы , ұстаздар және конференция қатысушылары ! Бүгінгі мамандықтар туралы конференцияда өз мамандығым жайлы мәлімет бере отырып , оның қыры мен сырын ашқым келеді .

Шаштараз өнерінің тарихы мыңдаған жылдарды құрайды. Шаш сәні алғашқы қауымдық құрылыста киімнен бұрын пайда болған. Біздің заманымыздың V мыңжылдығының өзінде адамдар шаш үлгісіне аса назар аударған. Арнайы шаштараздар туралы ақпарат ежелгі Мысырға, одан соң Ежелгі Греция және Ежелгі Римге қатысты. Англияда шаштараздарға 1462 жылы өз гильдиясын құруға рұқсат берілген. Ол заманда шаштараздар көбіне сақал қырумен айналысқан.

Шашын сәндегісі келетін қыз-келіншектер жылдың қай мезгілінде болсын табылады. Бірақ клиентпен жұмыс жасаудың да машақаты жоқ емес. Нағыз маман сіздің бет келбетіңіздің артық жерлерін жасырып, шаш үлгісі арқылы бет пішініңіздің формасын үйлестіре алады. Жасалған шаш үлгісі сіздің теріңіз бен көзіңіздің түсіне, бет пішініңіз бен дене пошымыңызбен үйлесім табуы қажет. Клиентіңізді жалықтырып алмау үшін әсерлі әңгіме айтып, шаш күтімі жөнінде пайдалы кеңестермен бөлісу де үлкен өнер. Кез келген

шаштаразшы шашты тараудан бастап, өру, қию, бояу, бұйралау, химиялық жолмен сәндеу технологиясын, әр түрлі шаш үлгілерімен жұмыс жасауды жетік меңгергені жөн. Тіпті клиент үшін шашты дұрыс жуып, бас терісін уқалай білу де маңызды рөл атқарады. Қолданатын құрал-саймандарды да дұрыс таңдай білу кәсібилікті талап етеді. Әсіресе, жасалуы күрделі, мерекелік, қалыңдыққа арналған шаш үлгілерін епті жасай білсең, еңбегің соғұрлым жемісті болмақ. Шаштараз - дизайнер, суретші және мүсінші.

Шаштараз мамандарының қасиеттері : ұқыпты шығармашылықтың адамы , дизайнер , креативті ойлар , өз ісіне адал , адамдармен қарым-қатынас жасауға қабілетті , жанашыр және мейірімді .

Кейбір адамдар сұлулық салонына шеберлерімен қарым-қатынас жасау үшін барады. Сондықтан, шаштараз - бұл жанашыр, ұқыпты және мейірімді адам. Жұмыс күні ол дене күшін талап ететін, қолдарымен мыңдаған манипуляцияларды жасап, аяқтарын жұмсайды.

Шаштараз маманы білу керек 3 нәрсе :

- 1) шаштараз қызметтерінің түрлері ;
- 2) шаштараз қызметтерінің түрлері бойынша жұмыстарды орындау ережелері , әдіс - тәсілдері ;
- 3) дәстүрлі , заманауи шаш үлгілерінің түрлері мен технологиялары , шаш үлгілерін модельдеу негіздері және оның әдістері

Сонау ежелгі Египеттен бастау алған осы мамандық ең көне әрі өміршен мамандықтардың бірі десек, бүгінгі күн – шаштаразшылар бәсекесінің нағыз қызған шағы. Германияда күнделікті шаш үлгісін жасату үшін әйелдер жылына кем дегенде 11 рет, ал ерлері 10 рет шаштараз қызметіне жүгінеді екен. Біздің еліміз де бұдан қалыс қалып жатқан жоқ. Осыдан-ақ көрер көзге қарапайым шаштаразшының қандай екенін білуге болады .

Шаш-адамның ажары

Білектей арқасында өрген бұрым ,

Шолпысы сылдыр қағып , жүрсе ақырын.

Кәмшат бөрік , ақ тамақ , қара қасты ,

Сұлу қыздың көріп пе ең мұндай түрін ?

– деп ұлы Абай жырлағандай, халқымызда қыз-келіншектің көркі – шаш, шаштың сәні – шашбау, шолпы, шаштеңге, шашқап.

Шаштараз барлық уақытта болған және бола бермек, себебі шаш адам сұлулығын анықтайтын сыртқы бейненің негізгі элементі болып табылады. Ерлер, әдетте, екі аптада бір рет шаштарын қысқартады, сондықтан да шаштараз бизнесін табысты ету қиын мәселе емес. Маңыздысы барлығын дұрыс ұйымдастыру және «айналдыру».

Шаштараз қаншалықты көп жұмыс істесе, көп табыс табады. Шаштараздың графигі де тұрақты болмайды. Көбінде клиенттер жиі келетін таңғы және кешкі уақыттарды назарға алу керек.

Шаштараздың кез-келген класы (элитарлы, орташа бағалы) жақсы табысқа қол жеткізе алады.. Шаштараздың қызмет көрсету спектрі өте ауқымды - бұл шаш қысқартудың, бұйралаудың, сәндеудің, емдеудің әртүрлілігі.

Құрал-жабдықтардың ішінен мыналар қажет: құрғатқыш, шаш қысқартатын машинка, фен, айнасы бар шкаф-тумбочка, гидравликалық кресло, креслосы бар жуғыш, айна, әртүрлі формадағы тарақтар, массажды тарақ, қайшылар, шаш бояулары, сабынсулар (шампунь), химиялық бұйралауға арналған заттар, бигудилер (ірісі, орташасы, ұсақтары), шаш сәндеуге арналған заттар (лак, воск, пенка), сүлгілер мен жамылғылар.

Ертедегі әйелдер шашты ұзын етіп өсірген. Бұрым қылып өріп қоятын болған. Әйел үшін бұрым аккумулятор сияқты рөл ойнаған. Шаш ұзын болған сайын, оның иесі ақылды, көреген, күш-қуаты көп болған. Оның адамгершілігі мол, мейірім мен нәзіктігі басым боп тұрған.

Қызықты дерек : қыздың шашын бұрымға бекер өрмеген. Үшке бөліп өрілген шаш Яви (осы әлем), Нави (бақи дүние), Прави (көктегі құдай) сынды үш әлемнің арасындағы тепе-теңдікті сақтауға мол мүмкіндік берген делінеді.

Шаш үлгісін жасау үшін арналған шығын материалдар:

Шашқа арналған үтік.

Шаш бұйралауға арналған үтік.

Тарақтар жиынтығы.

Шашты кері қарай тарауға арналған щөтке.

Шпилькалар жинтығы.

Невидимкілер.

Гельдік резенкелер.

Шаш қатыруға арналған лак.

Шашқа арналған воск.

Шашты ыстықтан сақтауға арналған- термозащита.

Шашқа арналған әр-түрлі сәндеуіштер.

Қорытынды : Н.Ә.Назарбаев жіберген жолдауда айтылғандай , шаштараз ең керекті мамандық делінеді. Сондықтан да , адам өмірінде 3 нәрсе таңдағанда қателеспеу керек . Ең бірінші - оқу орнын таңдағанда . Себебі , адам ЖОО орнын дұрыс таңдамаса , оның 4 жыл уақыты кетеді . Екінші - мамандық таңдағанда . Мамандық дұрыс таңдалмаса, ол адамның кем дегенде 10 жыл уақыты зая кетеді . Үшінші- өмірлік жарынды таңдағанда.

Шаштараз мамандығын кішкентай кезден бастап таңдауым және қателеспедім деп ойлаймын . Адам шын жүрегімен қаласа , ойлаған ойларын жүзеге асырып , алдына қойған мақсаттарына жетеді. Шаштараз мамандығы қаншама еңбекті , қанша күшті , шыдамдылықты , қажыр - қайратты , ептілікті қажет етеді .

Әліпбек Әмина

КГКП «Педагогический колледж им. М.О.Ауэзова»

Научный руководитель: Нуркенова Г.К.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Коммуникативная культура педагога является одним из важнейших компонентов педагогической культуры. Необходимость ее формирования обусловлена тем, что учитель постоянно включен в процесс общения, предусматривающий разнообразные и многоплановые отношения с теми, кто становится партнером по контакту: с учениками, их

родителями, коллегами. Эти отношения возникают и развиваются в процессе совместной деятельности, важнейшим условием осуществления которой является общение.

Эффективности процесса формирования коммуникативной культуры учителя во многом способствует коммуникативная грамотность педагога, умение реализовать принципы партнерства в учебном и в неучебном взаимодействии. Коммуникативная грамотность обеспечивается владением будущим учителем знаниями философских, психолого-педагогических положений о человеке как высшей ценности общества, о роли общения в развитии личности; степенью сформированности педагогического мышления.

Коммуникативная культура формируется также при условии освоения учителем технологической стороны коммуникативного взаимодействия учителя с другими участниками образовательного процесса.

Сегодня как никогда стала актуальной задача не только сохранения, но и повышения культуры нашего общества. Несомненно, что в данном процессе ведущая роль принадлежит образованию, ведь основными характеристиками современной образовательной парадигмы является культуранализм, в контексте которого педагогика выполняет функцию главной коммуникативной технологии, позволяющей интегрировать ценностные и личностные категории культуры в социум. Координатором этого процесса является педагог, который не только транслирует знание, накопленное тысячелетней историей человечества, но и создает условия для вхождения обучающихся в широкий культурный контекст. Именно поэтому культура должна присутствовать в качестве внутренней, опосредующей формы любого акта профессиональной деятельности педагога. Современному преподавателю необходим не только широкий круг знаний в области преподаваемой дисциплины, педагогики и психологии, но и владение грамотной выразительной речью и способностью формировать у учеников образцовое речевое поведение.

Уровень речевой культуры как одно из главных условий эффективности воздействия на разум и чувства ребенка особое значение имеет для учителя начальных классов. Это объясняется тем, что у детей младшего школьного возраста очень высок авторитет взрослых – родителей, учителей, школьники буквально «впитывают» и копируют поведение и речь учителя, поэтому именно учитель начальных классов должен стремиться владеть образцовой речью.

Профессионально-речевая культура представляет собой результат и отражение общей культуры личности и выполняет функцию специфического проектирования общей культуры в сферу педагогической деятельности. Это объясняется современными требованиями к педагогу, который должен быть коммуникативным лидером, человеком творчески мыслящим, умеющим эффективно взаимодействовать на аудиторию. И непременной составляющей его профессионализма является речь — интегративный показатель общей культуры человека.

Профессионально-речевая культура – это условие и предпосылка эффективной педагогической деятельности, своеобразный показатель педагогического мастерства. Обоснование данной позиции состоит в том, что учитель является носителем знаний и культуры общества, и поэтому владение речевыми средствами воздействия — важнейшее профессиональное качество, необходимое педагогу.

Во-первых, профессионально-речевая культура выступает в качестве показателя личной культуры человека. Издревле риторика ставила в положение взаимозависимости такие понятия, как личность и речь. О необходимости «проверки воспитания человека в разговоре» писал Н.Ф.Кошанский, Ф.И.Буслаев указывал на «нерасторжимое единство родного языка с личностью обучаемого».

Профессионально-речевая культура показывает способность творческого использования языкового сознания личности, способность творческого использования средств языка в бытовых и профессиональных ситуациях. В психолингвистике языковая способность рассматривается как механизм, обеспечивающий речевую деятельность, одну из важнейших в процессе становления личности. Кроме того, профессиональное общение создает благоприятные условия для познания окружающего мира и для самопознания.

Во-вторых, профессионально-речевая культура является показателем педагогического мастерства. Рассматривая вопросы профессионального мастерства педагога, исследователи в качестве ведущих компонентов называют речевые, коммуникативные умения. Так В.А. Сластёнин, В.А. Кан-Калик и др. исследователи к числу важнейших педагогических способностей, наряду с дидактическими, конструктивными, перцептивными, экспрессивными, относят и коммуникативные. Анализируя данную проблему, В.А. Сластёнин отмечает, что «педагог, прежде всего с помощью слова может формировать положительную мотивацию детей, познавательную направленность личности, создавать комфортную психологическую обстановку, преодолевать личностные барьеры, формировать межличностные отношения, — то есть устанавливать педагогически целесообразные взаимоотношения с детьми, родителями и коллегами. Успех в организации воспитательной деятельности напрямую зависит от умений педагога видеть многомерно, мыслить нестандартно, ставить вопрос самостоятельно и неожиданно, отвечать точно и недвусмысленно и понимающе, т. е. от умений, опирающихся на языковое сознание личности».

Одной из психологических особенностей младших школьников является высокая подверженность внешним воздействиям. Язык как феномен культуры и речь как деятельность человека, использующего потенциал языка, являются, важнейшими средствами воздействия и влияния на учеников.

Перечисленные аспекты проявления профессионально-речевой культуры учителя начальных классов взаимосвязаны и взаимообусловлены. Личностные особенности учителя начальных классов позволяют ему творчески осваивать педагогическую технику и технологии деятельности, которые являются основой педагогического мастерства и профессиональной культуры. Это, в свою очередь, дает возможность целенаправленно работать над формированием речевой культуры у учителей начальных классов в образовательной организации.

Литература:

1. Абрамова Н. Т. Целостность и управление / Н. Т. Абрамова. - М.: «Наука», 2004. - 248 с.
2. Афанасьева О.Ю. О разработке профессионально ориентированного текстового материала в целях управления коммуникативным образованием будущих учителей/ О.Ю.Афанасьева// Вестн. Помор, ун-та. Сер. «Физиологические и психолого-педагогические науки». - 2006. - № 4.- С. 146-151.
3. Бенин В. Л. Культура и образование/ В.Л.Бенин - Уфа: Изд-во Башк. пед. ун-та, 2000. - 129 с.
4. Корнеева Н.Ю., Корнеев Д.Н., Менеджмент профессиональной образовательной организации: теория и практика инновационного развития / Н.Ю. Корнеева, Д.Н. Корнеев // В

сборнике: Гармоничное развитие личности: психология и педагогика сборник научных трудов по материалам I Международной научно-практической конференции. - 2016. - С. 4-9.

Муханова Еркежан

КГКП «Педагогический колледж им. М.О.Ауэзова»

Научный руководитель: Нуркенова Г.К.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ

Понятие «культура речи» следует рассматривать в нескольких аспектах: наука, характеристика качества речи учебная дисциплина.

1. Культура речи - лингвистическая наука, занимающаяся проблемами нормализации речи, разрабатывающая рекомендации по умелому пользованию языком.

2. Культура речи - это такой выбор и такая организация языковых средств, которые в той или иной ситуации общения при соблюдении современных языковых норм и этики общения позволяют обеспечить наибольший эффект в достижении поставленных коммуникативных задач. Итак, три составляющих компонента определяют сущность культуры речи — нормативный, коммуникативный, этический.

Признаки (характеристики) хорошей речи:

1. Правильность речи, т. е. соответствие принятым

в определенную эпоху литературно-языковым нормам: произношения, ударения, образования и употребления грамматических форм, словоупотребления.

2. Точность — коммуникативное качество речи, проявляющееся в использовании слов в полном соответствии с их значением.

3. Ясность — качество речи, обеспечивающее адекватное понимание сказанного. «Говори так, чтобы тебя нельзя было не понять», — писал еще в античные времена римский учитель красноречия Квинтилиан.

4. Уместность — соответствие слов и выражений целям и условиям общения.

5. Логичность речи, то есть соответствие законам логики. Небрежность языка обуславливается нечеткостью мышления. «Что неясно представляешь, то неясно и выскажешь; неточность и запутанность выражений свидетельствует только о запутанности мыслей» (Чернышевский).

6. Простота речи, т. е. безыскусственность, естественность, отсутствие вычурности, «красивостей» слога. «Под напыщенностью и неестественностью фразы скрывается пустота содержания» (Л. Толстой).

7. Чистота речи, т.е. устранение из нее слов нелитературных, диалектных, жаргонных, просторечных, вульгарных.

8. Живость речи, т. е. отсутствие шаблонов; выразительность, образность, эмоциональность.

9. Благозвучие речи, т. е. соответствие требованиям приятного для слуха звучания, подбор слов с учетом их звуковой стороны.

Существуют следующие средства и методы повышения речевой культуры:

1. Приобретение новых знаний, накопление сведений из различных областей науки и техники, получение информации из периодической печати, передач радио и телевидения, чтение научной, публицистической, художественной литературы.
2. Расширение лингвистического кругозора, знаний о языке.
3. Обогащение словарного запаса.
4. Развитие речевого слуха. Следует слушать, как говорят, как произносят слова, как употребляют слова, т. е. обращать внимание не только на содержание речи, но и на форму преподнесения материала, языковое мастерство, ораторские приемы.
5. Практика говорения (ведение беседы, переговоров, выступление в массовой аудитории, участие в дискуссиях и т.п.).
6. Овладение техникой речи. Основные элементы речевой техники — фонационное (речевое) дыхание, голос (правильные навыки голосообразования) и дикция (степень отчетливости в произношении слов, слогов, звуков). Хорошо поставленный голос, правильное дыхание во время говорения, четкая дикция, безупречное произношение позволяют выступающему привлечь внимание аудитории, наилучшим образом донести до слушателей содержание выступления, воздействовать на их сознание, воображение, волю. Владение техникой речи помогает лучше передать смысловые связи между частями речевого высказывания. Чтобы поддерживать свой речевой аппарат в рабочем состоянии следует систематически выполнять рекомендованные специалистами упражнения по технике речи.
7. Знакомство с основами ораторского мастерства.
8. Анализ текстов. Читая тексты, важные документы, выполняйте роль редактора — текст читается медленно, слово за словом, пытайтесь установить, как иначе можно толковать отдельные слова и предложения, какие мысли сформулированы неявно. Задача заключается в том, чтобы найти слабые места в тексте.
9. Овладение нормами литературного языка — одно из важнейших условий совершенствования речевой культуры.
10. Овладение технологиями речевого общения. Современному деловому человеку необходимо освоить методику организации и проведения различных видов бесед, переговоров, презентаций, телефонных разговоров и т. д., овладеть стратегией и тактикой поведения в наиболее типичных ситуациях делового общения.
11. Развивайте эпистолярный жанр, пишите письма, оттачивайте слог, вырабатывайте собственный стиль. «Перо - лучший и превосходнейший творец и наставник красноречия» (Цицерон).
12. Одним из эффективных способов совершенствования речевой культуры является работа со словарями. Одним из важнейших условий формирования речевой культуры является обогащение словарного запаса. Каждое слово в процессе закрепления его в личном словаре проходит три стадии.
Первая стадия может быть названа стадией узнавания и, воспроизведения, т. е. человек узнает новое слово или выражение, его значение, может правильно реагировать на него и может воспроизвести контекстно. Обилие эквивалентов помогает усвоению изучаемых слов и выражений. Часто человек употребляет слова свободно лишь в одном его стилистическом варианте и испытывает затруднения, если сталкивается с необходимостью употребления другого синонимического выражения. На этой стадии рекомендуется самостоятельно выполнить упражнения на перифраз, замену нового слова известным синонимом; вопросы,

включающие новые слова, передачу содержания текста с опорой на новые слова. Новые слова и выражения заучиваются как иностранные и служат своеобразными ключами для воспроизведения содержания текста.

Вторая стадия: говорящий самостоятельно выбирает новые слова или выражения, используя их в заданной ситуации, подбирает синонимы к новым словам, употребляет их при устном изложении прочитанного или услышанного

материала. Бывает так, что на этой стадии обучающийся по смыслу говорит правильно, но длинно, путано, неясно, без должной эстетической окраски.

Третья стадия: закрепление нового слова — является наиболее важной, ответственной, творческой. Говорящий самостоятельно составляет, ситуацию, используя новые слова и выражения в общении с собеседником. Эта методика способствует успешному овладению устной речью.

Культура человека наиболее ярко и непосредственно проявляется в его речи. В определенном смысле культура речи человека, манера выражать свои мысли и чувства являются его визитной карточкой. Первое представление о человеке и его первоначальная характеристика, как правило, формируются на основании впечатления, которое возникает от речевой манеры собеседника. Сегодня важно не только уметь построить свое устное высказывание, убедительно отстаивая собственную позицию (естественно, с соблюдением правил культуры речевого общения), но и уметь понимать чужую речь и адекватно реагировать на нее. Поэтому человек должен постоянно совершенствовать свою речь: читать классическую художественную литературу, содержащую лучшие образцы речевой культуры; внимательно вслушиваться и перенимать речевые приемы наиболее интеллигентных дикторов радио и телевидения, артистов, лекторов; расширять свой словарный запас, совершенствовать свою дикцию, образность, четкость, яркость и выразительность своей речи. Только при этих условиях он сможет в совершенстве владеть культурой речи.

Используемая литература

1. Граудина Л. К., Ширяев Е.Н. Культура русской речи: Учебник для вузов. М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА М, 1999.
2. Л. А. Введенская, Е. Ю. Кашаева, Л. Г. Павлова. Русский язык и культура речи: Учебное пособие для вузов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2003
3. Данцев А. А., Нефедов Н. В, Русский язык и культура речи для технических вузов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2001.

Мусахан Шырын

КГКП «Педагогический колледж им. М.О.Ауэзова»

Научный Научный руководитель: Нуркенова Г.К.

РЕЧЕВАЯ КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Как говорил профессор Дмитрий Сергеевич Лихачёв, «Наша речь — важнейшая часть не только нашего поведения, но и нашей личности, нашей души, ума, нашей способности не поддаваться влиянию среды, если она «затягивает».

Культура речи – это языковая структура речи в её коммуникативном воздействии. Культура речи как научная дисциплина имеет теоретико-прикладной характер. Её теоретическая часть опирается на фонетику, грамматику и стилистику языка.

Речевая культура – явление непосредственно более широкое, чем правило речи. Правильность – важнейшее, но далеко не единственное качество культурной речи. Правильная речь может быть вместе с тем однообразной, бедной, невыразительной.

Культура речи включает в себя, во-первых, требование правильности речи, знание и соблюдение языковых норм (норм произношения, ударения, словоупотребления), во-вторых, стремление к выразительности, наибольшей эффективности высказывания (здесь назначение культуры речи смыкается с задачами стилистики языка).

Культура речи предполагает, таким образом, не только правильное, но и уместное использование языковых средств в определенной речевой ситуации.

Борьба за культуру речи всегда ведется как бы на два фронта:

1. Против тех, кто безоглядно засоряет литературный язык ненужными и даже вредными новшествами.
2. Против тех, кто упрямо противится всему новому, непривычному, но, в то же время прогрессивному и полезному.

Известно, что наряду с вариантами, допускаемыми нормами литературного языка, существует и множество отклонений от нормы, как принято говорить, речевых ошибок. Что мы относим к речевым ошибкам:

- Новые слова и слова иностранного происхождения
- Жаргонные слова
- Бранные слова
- Сокращенные слова
- Неправильно поставленные ударения
- Многословие
- Устаревшие, давно неиспользуемые слова
- Диалекты
- Разговорные и просторечные слова

Новые слова. Появление новых слов (лексических неологизмов) - явление обычное и закономерное. Каждое новое и обновленное понятие должно получить свое наименование. Поэтому борьба за культуру речи вовсе не означает огульного охаивания новых слов. Однако столь же естественной является и реакция сопротивления новому - осуждение и даже отвержение некоторых неологизмов. Закрепление новых слов в языке - дело капризное, а их шансы получить права «литературного гражданства» далеко не равноценны. Проблема осложняется ещё и тем, что приток неологизмов в современном языке принял массовый характер, а быстротекущая жизнь нашей эпохи укорачивает испытательный срок новых слов.

Жаргонные, бранные, сокращенные слова. Группы таких слов не только ошибки речевой культуры, но и современная проблема общества. Так почему же в наше время люди часто используют эти группы слов? Может люди хотят новизны и им надоедает традиционный набор слов. Может в разговорной речи не хватает культуры и интеллекта. Быть может употребление этих слов среди молодежи означает своеобразную «крутизну». Или такие

слова очень удобно использовать в тестах юмористического, оскорбительного характера и в эмоциональной окраске, в разговорной речи. Но стоит заметить, что такие слова общество не принимает. То есть в телевизионных программах, в текстах песен, в газетах и журналах, в книгах, в социальных рекламах, в фильмах, в литературных произведениях ни в коем случае не используются слова такого типа. Но есть исключение, когда автор хочет окрасить и более точно выразить образ героя, он использует либо жаргонные, сокращенные слова или же просторечные слова.

Неправильно поставленные ударения. Изучение и нормализация ударения наталкиваются на объективные трудности. Во-первых, силовое ударение не просто акустико-физиологическое явление, оно выполняет несколько важных функций: выделяет слово в потоке речи и способствует его узнаванию, играет роль важного смысловоразличительного средства и, наконец, участвует в ритмической организации не только поэтической, но и прозаической речи. Во-вторых, ударение отличается разноместностью и подвижностью (на что обычно жалуются иностранцы). Однако если разноместность и подвижность ударения и создают некоторые трудности при его усвоении, зато эти неудобства полностью искупаются возможностью различать с помощью места ударения смысл слов и даже функционально-стилистическую закреплённость акцентных вариантов. Это говорит о том, что если поставить какое-то ударение неправильно, то изменится значение слова, а иногда и всего предложения.

Многословие. Опытные и красноречивые люди обычно говорят мало, но с глубоким смыслом. Большинство людей говорят многословно, сами не замечая этого, а некоторые, думая, что это звучит красиво и, вполне возможно, даже, чтобы тянуть время. Если хотите точно выразить свою мысль, то стоит говорить коротко и ясно, это поможет вам сэкономить время и сосредоточиться на аудитории, которая слушает вас, а людям не будет скучно. Чтобы быть красноречивым, нужно иметь богатый словарный запас, в этом поможет чтение книг, умение использовать в своей речи афоризмы, цитаты, фразеологические обороты и пословицы. Так ваша речь станет ещё красивее и выразительнее.

Устаревшие и давно неиспользуемые слова не такие уж и грубые нарушения речевой культуры, так как такие слова используются в народном фольклоре (в пословицах и фразеологизмах). Но мы замечаем, что такие слова уже не используются так часто как раньше (разве что в разговорной речи). Не стоит использовать такие слова в деловой речи, в публицистических текстах и даже в обычной жизни, потому что ваш собеседник может не понять вас.

Диалекты. Хотя территориальные диалекты уже не играют существенной роли в образовании норм современного языка, тем не менее многие особенности диалектной речи весьма устойчивы. Поэтому главная задача - устранение усвоенных в раннем детстве диалектных черт произношения, которые как раз нередко определяют и орфоэпическую малограмотность.

Разговорные и просторечные слова. Конечно, мы не можем заставить всех говорить в едином стиле или красноречиво. Разговорный стиль речи всегда существовал и будет существовать. Однако есть места и обстоятельства, в которых не стоит разговаривать и использовать просторечные слова.

В данное время мы не только должны соблюдать нормы речевой культуры, но и развивать её. Каждый человек должен начать с себя. К перспективам речевой культуры можно отнести всё, что мы можем сделать для совершенствования навыков владения грамотной речью.

Нужно начать с такого простого шага как соблюдение речевого этикета всегда и везде: дома, на работе, в общественных местах, в общении с людьми независимо от статуса и профессии, и даже в конфликтных ситуациях.

Мы – будущие педагоги дошкольного образования должны развивать навыки речевой культуры у детей дошкольного возраста. А делать это мы можем незаметно и ненавязчиво. Например, во время игры, в организованном учебном процессе, когда дети едят, гуляют на свежем воздухе. Таким образом, мы внесем свой вклад в формирование речевой культуры подрастающего поколения.

Использованная литература:

1. К.С.Горбачевич. Нормы современного русского языка/ Москва, «Просвещение». – 1978 г.
2. Русский язык и культура речи", Новосибирск, "Сибирское университетское издательство". – 2010 г.

Шайыхова А.С.

«Колледж агробизнеса и экономики Казпотребсоюза»

Научный Научный руководитель: Белгибаева К.Ж.

РЕЧЕВАЯ КУЛЬТУРА МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФЕРМЕРСКОГО ХОЗЯЙСТВА.

В профессиональной подготовке неотъемлемой частью является грамотная речь будущих специалистов, в частности, специалистов фермерского хозяйства.

Правильная, красивая речь во все времена считалась залогом успеха. Сегодня, в наш сложный век конкуренции, молодые специалисты, выпускники наряду с хорошими профессиональными знаниями должны обладать способностью доказать свою точку зрения, свою позицию, уметь сказать грамотно, убедительно и красиво.

Чистота речи - отсутствие в ней лишних слов, слов-сорняков, слов-паразитов. Конечно, в языке названных слов нет, такими они становятся в речи говорящего из-за частого, неуместного их употребления. К сожалению, многие активно вставляют в свою речь «любимые словечки»: так сказать, значит, вот, собственно говоря, видите ли, понятно, да, так, понимаете и др. Это производит очень неприятное впечатление. Они просто засоряют речь говорящего, затрудняют ее восприятие, отвлекают внимание от содержания высказывания. Почему же все-таки слова-сорняки появляются в нашей речи? Это и волнение во время говорения, и неумение мыслить публично, подбирать нужные слова для оформления своих мыслей и, конечно, бедность индивидуального словаря говорящего.

Наблюдения показывают, что однотипные нарушения встречаются в речи студентов фермеров, повторяются систематически, в зависимости от уровня речевой культуры. Я, думаю, основной целью устранения нарушений в речи является: пополнение активного и пассивного словарного запаса, обучение нормам использования лексики в речи. Данную задачу отчасти может решить привлекая словари : толковые, этимологические, словари терминов по специальности, читать больше художественную литературу, газеты и журналы,

т.е. лексический и фразеологический материал, использование заданий по употреблению в речи изучаемых оборотов во всех возможных функциональных стилях, а также заниматься толкованием, семантизацией изучаемых явлений самими студентами, добиваясь смысловой точности и ясности каждого толкования.

В работе со студентами были выявлены ошибки в произношении и правописании терминов и понятий, знание которых обязательно для будущего специалиста. Например, студенты специальности «Фермерское хозяйство» делают ошибки в произношении слов «инфективные болезни» вместо «инфекционные» или «стригучий лишай», «стригуший лишай» вместо «стригущий». Эти ошибки говорения прямо обусловлены ошибками понимания: студент неверно понимает значение того или иного слова нормативного языка, то он может неверно его использовать в своей речи при получении профессии.

Нормы ударения многочисленны и нелегки для усвоения. Часто проще и быстрее запоминается неверное ударение, что впоследствии очень сложно устранить. В этом и состоит задача грамотного человека — освоить нормы ударения и правильно применять их на практике. Трудности возникают в постановке ударения понятий сельского хозяйства. Например: ветеринария, зоотехния, агрономия. Ударение в словах: агрономия - агроно́мия, так как от агро... и греческого νόμος — закон; ветеринария- ветерин`ария, так как от лат. veterinarius — ухаживающий за скотом, лечащий скот ; зоотехния- зоот`ехния, так как от зоо... и греч. τέχνη — искусство, мастерство. Так же студенты зачастую путают правописание и произношение слова «эдильбаевская» порода, известная порода курдючных грубошерстных овец мясо - сального направления. Студенты вместо первой гласной «Э», произносят и пишут «А» или «едильбаевская». Или бывают случаи, когда известную породу скота «красная степная» пишут через дефис. Такие ошибки не допустимы для специалистов, и над этим нужно работать нам, студентам, не только на уроках русского языка, но и при изучении профессиональных дисциплин. Неправильно говорить, например, проистекают процессы (проистекать означает возникать, появляться из чего-либо), представить слово (правильно: предоставить слово, глагол предоставить означает «дать возможность воспользоваться чем-либо», а глагол представить имеет значение «передать, дать, предъявить что-либо, кому-либо», неправильно образуют форму им. п. мн. ч.- директора (вм. директоры), торта (вм. торты), зв`онит (вм. звон`ит), красив`ее (вм. крас`ивее); делают ошибки при образовании степеней сравнения (Самый талантливейший человек (вм. самый талантливый), употреблении местоимения- их, ихнего, ихний (вм. их); используют разговорную форму вместо литературной (Он тута. Остановка вона. Остановите здесь.).

Нам, студентам, необходимо владение профессиональной речью. В понятие «профессиональная речь» обычно включают три признака: богатство, точность и выразительность. Показателями богатой речи студента является значительный запас профессиональной лексики, основу которой составляют термины, разнообразие используемых морфологических форм и синтаксических конструкций. Обладая правильной и хорошей речью, студент может достичь высшего уровня речевой культуры. Это означает, что он не только не должен допускать ошибок, но и уметь наилучшим образом строить высказывания в соответствии с целью общения, отбирать наиболее подходящие в каждом случае слова и конструкции, учитывая при этом, к кому и при каких обстоятельствах он обращается.

Развитая речевая культура позволит выглядеть в глазах окружающих, коллег образованным человеком, профессионалом.

Пока можно высказать лишь некоторые выводы о ее основаниях. Одно из оснований - ситуация общения. Выразительность речи фермера, очевидно, не совпадает с выразительностью речи политического оратора. Второе основание, более четкое, - структурные области языка: может быть выразительность произносительная, выразительность акцентологическая, лексическая и словообразовательная. Можно выделить основные условия, от которых зависит выразительность речи: Первое условие - самостоятельность мышления, деятельности сознания автора речи. Если думаешь только по шпаргалке, а чувствуешь по шаблону и стандарту, не удивляйся тому, что шпаргалочное мышление и шаблонное чувство не позволяют пробиться робким росткам выразительности. Второе условие - равнодушие, интерес автора речи к тому, о чем он говорит или пишет, к тому, что он говорит или пишет, и к тем, для кого он говорит или пишет. Третье условие - хорошее знание языка, его выразительных возможностей. Об ударении и его выразительных свойствах. О словах и их воздействии на речевую выразительность. Четвертое условие - хорошее знание свойств и особенностей языковых стилей - так как каждый из них налагает свой отпечаток на отдельные группы и слои средств языка, которые, таким образом, оказываются стилистически окрашенными. Пятое условие - систематическая и осознанная тренировка речевых навыков. Нужно учиться контролировать свою речь, замечать, что в ней выразительно, а что шаблонно и серо. Навык самоконтроля необходим человеку, если он хочет постепенно улучшать свою речь.

Культура профессиональной речи включает:

- владение терминологией данной специальности;
- умение строить выступление на профессиональную тему;
- умение организовать профессиональный диалог и управлять им;
- умение общаться с неспециалистами по вопросам профессиональной деятельности. Знание терминологии, умение устанавливать связи между известными ранее и новыми терминами, умение использовать научные понятия и термины в практическом анализе производственных ситуаций, знание особенностей стиля профессиональной речи составляют лингвистическую компетенцию в профессиональном общении. Оценочное отношение к высказыванию, осознание целевой установки общения, учет ситуации общения, его места, отношений с собеседником, прогнозирование воздействия высказывания на собеседника, умение создать благоприятную для общения атмосферу, умение поддерживать контакты с людьми разного психологического типа и уровня образования включаются в коммуникативную компетенцию специалиста.

Сельское хозяйство - важнейшая отрасль экономики страны. Однако развитие этой отрасли напрямую зависит от кадрового потенциала. Молодые специалисты- аграрии, обладающие современными знаниями, необходимы сельскому хозяйству. Профессиональное образование – работа нелегкая и кропотливая. Но она приносит большие плоды.

Список литературы

1. Стилистика современного русского языка. – М.: Академия, 2008.
2. Белоновская, И.Д. Компетентность специалистов : теория и практика формирования. Монография. – М.;
3. Введенская, Л.А. Культура речи. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001 – 448 с.

4. Вербицкий, А.А. Контекстно-компетентностный подход в модернизации образования // № 5, 2010, с. 32 – 37.(10)
5. Потебня, А.А. Мысль и язык. Киев,1993. Федеральный государственный стандарт общего образования. Макет.
6. Баркова Ю. М. Хорошая речь – основа культуры профессионального общения специалиста // Молодой ученый. — 2012. — №2. — С. 293-296.

Даулетказина Куралай
КГКП «Колледж бизнеса и сервиса»
Научный руководитель: Карипова А.А.

FOREIGN WORDS IN TEENAGER’S SLANG

In the middle of the last century nobody heard about the word “slang”. They talked about jargon as words that are used only by a narrow circle of people, by young people, as a great way to express themselves and understand each other’s language. Nowadays, all people, regardless of their profession, age often use slang. Living language is developing, and now the slang words have become so much in our life that their use has become ubiquitous. Radio, television, newspapers, magazines - everywhere you can see the use of non-standard vocabulary.

Youth jargon is a social dialect of people aged 11 to 23 years old, arising from opposing themselves not so much to the older generation as to the official system.

Slang words are the words used by certain social or united common interests groups that carry a secret, incomprehensible meaning for everyone. Simply put, jargon is a type of speech of any group of people united by a single profession (jargon of pilots, miners, sailors, occupation (jargon of athletes, collectors), etc. Youth jargon is often called slang.

Slang is word formation, not a distortion of the language. Although the words are often rude and have the opposite meaning to the original meaning, they are very important for communication in the adolescent environment.

Modern slang of teenagers is, in fact, a code language. Everything in it is subject to obfuscation and misting of clear meaning. Intentional distortion of verbal forms is a protest and a way to get away from openly obscene language, covering the meaning of what was said by the slang shell. Teenagers would burn with shame if they knew that the teacher or parents understand their speech. Despite the apparent maturity, they are not willing to take responsibility for their words. Slang turns what is said into a game, something frivolous, a fascination with youth. Indeed, its use with time passes. There is no need to encrypt their actions, an adult calls things by their right names. But for teenagers

Curved, laid-back youth jargon seeks to get rid of the boring world of adults, parents and teachers. They say: “It's funny! And we: LOL!They: This is bad luck! We: Well, bummer! They: Great! We: Class!

The fate of slang words and expressions is not the same: some of them eventually turn into a common speech, others exist for some time with their speakers, and then they are forgotten even by them. Quite often, slang expressions become widely popular and spread throughout the world. An excellent example is the word "OK", which has become a clear sign of consent for the majority of people on the planet.

Slang adolescents do not arise out of nowhere. He, like the real languages, has the origin of the words: borrowing from professional slang, new Russian and blatant damn, Anglicisms, newly-formed words by combining two words or a root and a suffix. Consider the modern slang of adolescents: a dictionary of the most common expressions. The brake is dumb. The one who slows down does not "catch up" with the others in quick wits. Often used in relation to a computer or the Internet, when there is a slow data transfer rate. Ava - avatar, the picture under the username. There is a shortening of the word. Krasava - well done. It looks like a "handsome" and "ah, well done!", Combined together. Nyashny - cute, adorable. Mimimishny - extremely adorable. Gonish - you deceive. Pricol - joke.

Youth slang consists mainly of harsh and abusive words. The use of slang words in speech is the first indicator of the lack of culture of a person and society. "Buzz words" quickly appear and disappear from speech. Teenagers use slang, imitating, to some extent, their peers, without thinking about the beauty and accuracy of their speech. Slang influences language development.

In addition, it should be noted that in the youth slang various tumors initially have a benevolently joking character. However, it is necessary to deal with harsh words in youth slang, as with the manifestation of violence at the speech level, because, unlike adults who use harsh words for emotional relaxation, adolescents use these jargon to impress their peers. Such a manner of speaking often turns into a bad habit, which can be difficult to refuse.

I would like to note that the study and understanding of youth slang helps students and high school students to become familiar with the language environment and understand the peculiarities of the mentality of their foreign peers. This is especially true in the context of expanding intercultural contacts.

I came to the conclusion that it is impossible to unequivocally relate to this phenomenon, it is pointless to prohibit the use of slang, it will not lead to the desired result. However, it is impossible not to see the dangerous tendency to slang a literary language. Therefore, we, adolescents, need to learn how to differentiate lexical boards of different stylistic colors, choose the right language tools appropriate to the specific situation of communication, for which it is necessary not only to know the norms of a literary language, but also to analyze living speech, to develop a reflection on one's own and someone else's.

КУЛЬТУРА РЕЧИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕНЕДЖЕРА

Первое представление о человеке формируются на основании впечатления, которое возникает от процесса общения с собеседником. По тому, как человек говорит или пишет, можно судить об уровне его духовного развития, внутренней культуры. Понятие «культура речи» включает в себя, во-первых, требование правильности речи, знания и соблюдения языковых норм и, во-вторых, стремление к выразительности, эффективности высказывания. В области соблюдения языковых норм, культура речи в первую очередь предусматривает правильность произношения слов, борьбу с распространенными речевыми ошибками. [3]

Если человек не допускает ошибок в произношении, употреблении форм слов, их образовании, построении предложения, речь его мы называем правильной. Однако этого мало. Речь может быть правильной, но не соответствовать целям и условиям общения. В понятие правильной речи включаются как минимум три признака: богатство, точность и выразительность. Показателями богатой речи являются большой объем активного словаря, разнообразие используемых морфологических форм и синтаксических конструкций. Точность речи - это выбор таких языковых средств, которые наилучшим образом выражают содержание высказывания, раскрывают его тему и основную мысль. Выразительность создается с помощью отбора языковых средств, в наибольшей мере соответствующих условиям и задачам общения. [2]

Умение четко и ясно выразить свою мысль, говорить грамотно, не только привлечь внимание своей речью, но и воздействовать на слушателей, владение культурой речи - своеобразная характеристика профессиональной пригодности для людей разных профессий. В современном мире сложились условия, когда востребованность специалиста на рынке труда, его конкурентоспособность в значительной степени зависят от наличия грамотной речи, умения эффективно общаться, от знания приемов речевого воздействия, убеждения.

Культурой речи важно владеть всем, кто по роду своей деятельности связан с людьми, организует и направляет их работу, учит, воспитывает, ведет деловые переговоры, оказывает людям различные услуги.

Деятельность любой организации не обходится без людей, профессионально занятых управленческим трудом. К числу управленцев относится и моя квалификация-«менеджер». Вообще, термин «менеджер» означает «Научный руководитель в социально-экономической системе». На основе присущих только ему способностей, менеджер воздействует на человека, а через него - на социально-экономические системы, обеспечивая этим достижение поставленных им целей [2].

Профессиональное общение представляет собой речевое взаимодействие специалиста с другими клиентами организации в ходе осуществления профессиональной деятельности. Поэтому для менеджера, одной из обязанностей которого является воспитательное воздействие на людей, культура речи приобретает особое значение.

Культура речи менеджера - это и культура мысли, и характеристика культурного уровня, и свидетельство нравственной цельности человека. Чтобы хорошо писать или говорить, надо, прежде всего, подумать. Запутанность выражений говорит о запутанности мыслей, о

нечеткости взглядов и убеждений [1]. Бедность мышления, его противоречивость, ошибочность, иными словами, отсутствие культуры речи свидетельствуют о недостаточности общей культуры, знаний, начитанности и отрицательно сказываются как на авторитете сотрудника, так и на эффективности его воспитательной деятельности.

Во время подготовки к любому виду управленческого общения, например, к беседе, менеджеру нужно проработать логику передачи информации, обсуждения каждого конкретного вопроса, развивать в себе способность к чёткому мышлению. Целесообразно также обучение основным положениям и законам логики. Логичность речи положительно влияет на способность слушателя воспринимать информацию. Ни в коем случае нельзя пользоваться словами, понятиями и терминами, значение которых не знаешь точно. Они будут звучать неестественно, а скорее всего, и неуместно, речь потеряет точный свой смысл и это приведёт к неточному её пониманию. Чтобы этого избежать, надо знать следующие условия: знание предмета речи; знание языка; владение речевыми навыками.

В устном общении правильность речи заключается в соблюдении грамматических, лексических, фразеологических, стилистических и других норм языка. Чистота речи предполагает отсутствие слов-паразитов, жаргона, вульгарных слов, сленгов. Кроме этого, речь загрязняют неправильные ударения, иноязычные слова, профессионализмы и канцеляризмы. Чистота речи существенно зависит от чёткости дикции. Богатство же речи достигается путём исключения неоправданного повторения слов, однотипных речевых конструкций [2]. Выразительность и образность заключается в таком подборе и построении предложения, которое лучше и точнее всего передаёт мысль. Большое влияние на слушателей производит оригинальность высказываний. Выразительность речи тесно связана с невербальными средствами общения, такими как жесты, мимика, поза. Ошибки в словах и выражениях, пусть даже самые мелкие, приводят к моментальному акцентированию на них внимания собеседника, и, как следствие, утери нити разговора.

К сожалению, в последнее время наблюдается резкое падение речевой культуры. Языковое оскудение стало знаком нашего времени. Недостаточная речевая культура привела к тому, что поток ненормативной лексики хлынул и на сценические площадки, проник в произведения художественной литературы.

Таким образом, правильность нашей речи, богатство индивидуального словаря повышает эффективность общения, усиливает действенность устного слова. Речевая деятельность человека является самой сложной и самой распространенной.

В заключение хочу отметить, что для успеха в профессиональной деятельности современному специалисту необходимо в совершенстве владеть навыками культуры речи, обладать лингвистической, коммуникативной и поведенческой компетенцией в профессиональном общении.[3]

Список использованной литературы:

- 1.Игебаева Ф.А. Культура делового общения и особенности её проявления в деятельности менеджера //Проблемы и перспективы социально-экономического развития современной России. Сборник статей II Всероссийской практической конференции. – Саратов: Изд-во «КУБиК» 2010. – С.92 – 95.
- 2.Имидж менеджера Автор: О. М. Володько Издательство: Амалфея, 2009. – 312 с.
- 3.Кнорринг В.И. Теория, практика и искусство управления: Учебник для вузов.- 3-е изд., изм. и доп. – М., 2007. – 268с.

Аширов Ж.Ж

Геологоразведочный колледж

Научный руководитель: Жайсембаева Г.Н

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛЕКСИКИ ПО ТЕМЕ: «MINING EDUCATION IN RUSSIAN AND ABROAD» В РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

My today's theme is an importance of Professional English in the future career of a specialist. I have been studying it since beginning of this year and I think I could evaluate some benefits of professional english.

First and foremost, I am fairly certain that everyone knows that in our country trilingualism is being introduced and lots of educational establishments offer it. So our college is not an exception and it has had english groups since 2011 due to prominent geologist and magnificent teacher Maral Almukhanov . We learn the grammar of English, Phonetics , practice of written and oral speech and one of the most vital ones of them is professional english.

Second of all, I would like to give you the main objective of professional english. Professional English is a subject which is taught for keeping a breast with the latest achievements in our domain. It enables us to find out lots of new, useful and scientific terms in our field. As I have already said I study this subject and due to this classes I have learnt so many fruitful terms which I need in my future profession. For instance, before I did not know the translations of the words as leveling, traversing, enterprise and so on. Nowadays, I know it perfectly because of professional english. It is vital to mention that before I also confused the words like bed, field, composition, design, property etc. I supposed that bed has got merely one translation and one meaning. Thanks to professional english I have found out that bed also has a meaning of layer etc.

Third of all, it is important to have a high level of English in foreign countries, however it is essential to know the word which is closely related to your domain. It is obvious that everyone wants to get a job in foriegn companies, even countries. If you really want it you must be familiar with their terms. As far as I am able to judge professional English is the foundation of your career abroad and in foriegn companies. As is known you will have an interview before getting the job. And people who take an interview interested in your knowledge of terms and skills of speech. Well, I want to say that professional English gives an opportunity to make your speech more colorful, as well.

The essential aspect to note that the professional English enables us to obtain the information about foundations of famous schools of mining in the world. From my point of view it is also vital, because we will know the history of educational establishments. You can say «why, we don not need it», however the histories of many schools of mining are closely connected. For example, in 1930 the Moscow Mining Academy was transformed into six independent institutes like Moscow

Mining Institute and the Moscow Institute of Geological Prospecting etc. And the graduates of these establishments had set up Semey Geological Prospecting College.

Last but not least aspect is the conducting of professional English in our college. So, I have told a quite big range of advantages of professional English, now I want to tell you about conducting of it. I can divide them into 3 parts.

First of all, the checking of home tasks. Our home task includes presentations for couples and retelling of text. In addition, we have to learn unfamiliar and scientific terms in our field. We also make a table of new words. There we must write the synonyms, antonyms, word expression, examples from the text and our own examples. It makes us remember the words and we easily use them in the speech. What concerns presentation, it is also considerable part of checking our home task. It is to teach us find additional materials regarding the theme. Also it helps us enhance our speech and behave ourselves confidently while we are revealing the presentation. Let's talk about retelling of texts. It is obvious that it enables us consolidate knowledge of the new topic and develop our outlook.

Second of all, doing of exercises. I also can divide it into 3 part. They are pre-reading exercises, post- reading exercises and and after reading exercises. We do all of them in order to understand the new themes. Pre-reading exercises we do before the text. We work out on some new words, their pronunciation and the translation. Post reading exercises help understand the theme, and if we didn't quite catch the theme we can grasp it due to post reading exercises. It is like main body of our lesson. There are such exercises like matching exercises , translating into English or Kazakh and finding of antonyms and synonyms.

The last one is after reading exercises. It empowers us to fasten the new topic. It is a kind of conclusion. At the end we have some additional information which also gives us grammar knowledge. For example, there can be exercises connected with tenses, modal verbs or passive voices and so on. It means Professional English doesn't give us only professional knowledge. A part from professional education, it gives us the opportunity to learn grammar, to practice our speech and to obtain so many new words. Over and above, we consider lots of useful phrases which empower us to speak logically right and more accurately. I want to give as example the word expression «to meet the requirements». Before I couldn't catch this phrase and translated its words separately, but now when I this word combination off the top of my head is to do something in time. It is also due to professional English. There is no doubt that teacher also plays considerable role in our life and in understanding, as well. So , to my mind we could understand and have an interest on professional English thanks to our teacher. When she explains us the new theme all of us listen her very carefully and with rapture. It is vital to note that after her explanation we don't have any questions. «Why?» will ask, because she mentions all necessary point and gives answers for all of our questions.

If to come to conclusion, I would like to point out that the future of Kazakhstan is its youth. As our president says our country must have competitive ability to be in the top 10 countries. I want to say that our college meets all requirements of our president and trains lots of qualified specialists. And English language gives an opportunity to get the job in foriegn countries and companies and reveal them our rigid knowledge. I am proud that I am a student of Geological Prospecting College.

Куликова Наталья

КГП на ПХВ «Государственный высший медицинский колледж имени Д.Калматаева г. Семей»

Научный руководитель: Омиржанова К.О.

РЕЧЕВАЯ КУЛЬТУРА И ЭТИКА – ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ УСПЕХ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Искусство общения, знание психологических особенностей окружающих и применение различных психологических методов, крайне необходимы специалистам, работа которых предполагает постоянные контакты типа «Человек-человек». Строить взаимоотношения, находить подход к людям - эти умения необходимы каждому, а лежат они в основе жизненного и профессионального успеха.

Поведение специалиста – медика часто зависит от непредвиденного стечения обстоятельств, стрессовых внешних и внутренних факторов. В зависимости от того, как он оценивает соотношение своей воли, внутренних убеждений и внешних обстоятельств к различным ситуациям, можно судить о его самоконтроле и уровне развития его самосознания.

Одной из характеристик модели выпускника является направленность на профессиональную деятельность. Как залог успешного поведения на рынке труда, в модель выпускника также включены знания в области экономики, права, компьютерной технологии, иностранного языка.

Кроме этих качеств, на выпускника медицинского колледжа действует интегральная оценка деятельности студента. Она позволяет регулировать и оценивать такие показатели, как поведенческая гибкость, дисциплина и т.д.

Таким образом, модель выпускника формируется динамично на протяжении всего периода обучения. Заданная модель тесно связана и перекликается с деловым кредо учебного заведения. Результатом деятельности является формирование гармонично развитой, социально активной творческой личности.

Выпускник учебного заведения, должен обладать: чувством ответственности, умением ставить перед собой цели и достигать их, способностью к постоянному росту и самосовершенствованию, высоким уровнем знаний в основных науках, способностью понимать и ценить другие культуры, способностью сочувствовать и сопереживать другим людям, быть к ним внимательным, не проявлять равнодушие, быть милосердным, способностью к восприятию общечеловеческих норм поведения.

Если говорить о специалисте медицинской сестре, то она должна обладать такими качествами, как: способность творчески подойти к своей деятельности. Идея целостности, единства личностного и профессионального развития человека легли в основу формирования будущего специалиста. В эталон модели выпускника заложены такие интегральные характеристики личности, как компетентность, эмоциональная и поведенческая гибкость.

Медицинская этика и медицинская деонтология – совокупность этических норм и принципов поведения медицинских работников при выполнении ими своих профессиональных обязанностей.

Медицинская этика изучает и определяет решение различных проблем межличностных взаимоотношений по трём основным направлениям: медицинский работник – пациент,

медицинский работник – родственники пациента, медицинский работник – медицинский работник.

Моральная ответственность медицинского работника подразумевает соблюдение им всех принципов медицинской этики.

- Медицинская сестра обязана быть выдержанной и приветливой в общении с пациентом. Обращаться к больным следует на «Вы».
- Нельзя в присутствии больных обсуждать поставленный диагноз, план лечения, говорить о заболеваниях соседей по палате. Запрещается подвергать сомнению правильность проводимого лечения в присутствии больного.
- Перед тяжелыми и болезненными процедурами медсестра должна разъяснить в доступной форме значение, смысл и необходимость их для успешного лечения и снять психоэмоциональное напряжение.
- Необходимо сохранять сдержанность, спокойствие и тактичность;
- Лицам, ухаживающим за тяжелобольными разъяснять правильность выполнения процедур и манипуляций;
- Беседовать только в пределах своей компетенции (не имеет право рассказывать о симптомах, о прогнозе заболевания, а должна направить к лечащему врачу);
- Отвечать на вопросы спокойно, неторопливо, обучать правильному уходу за тяжелобольными.
- Недопустимы грубость, неуважительное отношение в общении;
- Исполнять врачебные назначения своевременно, четко и профессионально;
- Срочно информировать врача о внезапных изменениях в состоянии больного;
- При возникновении сомнений в процессе выполнения врачебных назначений в тактичной форме выяснить все нюансы с врачом в отсутствие больного.
- Недопустима грубость и неуважительное отношение к коллегам;
- Замечания должны делаться тактично и в отсутствие больного;
- Опытные медсестры должны делиться с молодыми своим опытом;
- В сложных ситуациях должны помогать друг другу.
- Соблюдать взаимоуважение;
- Контролировать тактично, ненавязчиво деятельность младшего медперсонала;
- Недопустимы грубость, фамильярность, высокомерие;
- Недопустимо делать замечания в присутствии больных и посетителей.

Формирование речевой культуры для будущих специалистов – необходимое условие их эффективной деятельности в самых различных сферах. В настоящее время от нее зависят конкурентоспособность специалиста на рынке труда, его карьерный рост. Недостаточная речевая культура значительно снижает рейтинг делового человека, вредит его репутации. Развитая речевая культура позволит выглядеть в глазах окружающих, коллег образованным человеком, профессионалом.

Таким образом, для успеха в профессиональной деятельности современному специалисту необходимо в совершенстве владеть навыками культуры речи, обладать лингвистической, коммуникативной и поведенческой компетенцией в профессиональном общении.

Список литературы:

1. Григорович Л.А. Педагогика и психология: Учеб. пособие для студентов вузов/Л.А. Григорович, Т.Д. Марцинковская. - М.: Гардарики, 2003. - 475 с.
2. Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб.для студентов вузов, обуч-ся по пед.спец./ И.Ф. Харламов. -4-е изд., перераб.и доп. -М.: Гардарики, 2002. - 517 с.
3. Психология делового общения / Под ред. Д.И. Зыряновой. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003.
4. Б.Н. Головин. Основы культуры речи. - М., "Высшая школа", 1988.
5. Г. В. Бороздина. Психология делового общения. М., 1999.

Рахимжанова Дильназ

КГКП «Семейский финансово-экономический колледж имени Рымбека Байсеитова»

Научный руководитель: Искаков Артур Николаевич.

ПУТЬ В БУДУЩЕЕ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЯЗЫКОВОЙ КУЛЬТУРЫ ПРОГРАММИСТА

Английский язык – это язык высоких технологий, программирования и Интернета. Поэтому в профессии программиста роль иностранного языка постепенно начинает играть одну из лидирующих, так как все языки программирования, являющиеся средством работы программиста, основаны на лингвограмматических конструкциях английского языка, от уровня владения которым зависит быстрота запоминания и истолкования вновь осваиваемых конструкций языков программирования. Кроме этого, у программиста, владеющего английским языком, улучшается реакция при общении с операционной системой в процессе интерактивного диалога; намного быстрее решаются проблемы отладки и редактирования программы, быстрее осознается процесс реакции системы на ошибочные ситуации и многие другие, чисто профессиональные аспекты деятельности программиста [3]. Следовательно, владение программистом профессионально ориентированным английским языком является одной из составляющих его профессиональной компетентности.

Программисту нужен язык в двух аспектах: для быстрой адаптации программных продуктов и как средство написания самих программ [1]. Программа создается в соответствии с алгоритмом, который представляет собой последовательность команд (морфология); каждая команда записывается в соответствии с определенными правилами машинного языка (семантика); каждая команда представляет собой набор символов – знаков английского языка, вследствие чего английский язык является главным звеном для написания программного продукта, так как правильно построенные фразы существенно сокращают время отладки программы. Рассматривая этапы разработки программного продукта, мы имеем возможность определить место и значение языка как знаковой системы в приложении к данному процессу (см. табл. 1).

Значение языка как знаковой системы на разных этапах разработки программного продукта

1. Этапы разработки программного продукта	Язык как знаковая система
2. Этап проектирования задачи	Язык как средство коммуникации Язык как естественный язык
3. Этап кодирования	Язык как формальная система
3.1. Взвод исходного текста программы	
3.2. Создание объектного модуля	Язык как язык программирования Язык как естественный язык
3.3. создание загрузочного модуля	Язык как средство обработки данных
4. Этап эксплуатации и сопровождения	Язык как средство коммуникации Язык как естественный язык

Представление таким образом приложения использования языка (в нашем случае иностранного) к процессу будущей профессиональной деятельности программистов дает нам возможность применять контекстный подход к обучению иностранному языку, когда обучаемый имеет дело не с чисто абстрактной дисциплиной, а ее отражением на предметное и социальное содержание предстоящей профессиональной деятельности. *Контекстный* подход к обучению состоит из трех базовых форм деятельности: *учебная* деятельность с ведущей ролью лекций и семинаров; *квазипрофессиональная*, воплощающаяся в играх, спецкурсах, спецсеминарах; *учебнопрофессиональная* (НИРС, производственная практика, реальное дипломное и курсовое проектирование). Этим трем формам деятельности соответствуют три обучающие модели: **семиотические, имитационные, социальные** [1; 2].

Семиотические обучающие модели включают систему заданий, предполагающих работу с текстом и знаковой информацией. В моделях такого типа предметная область деятельности разворачивается с помощью конкретных учебных форм, в рамках которых выполняются задания, не требующие личностного отношения к изучаемому материалу. Единицей работы студента является речевое действие – слушание, говорение, чтение, письмо.

В имитационных обучающих моделях учебные задания предполагают выход студента за рамки знаковой информации, соотнесение ее с будущей профессиональной деятельностью, осмысление знаний, которое происходит, когда студент включает себя в ситуацию решения каких-то профессиональных задач, через которые достигается практически полезный эффект.

В социальных обучающих моделях задания должны выполняться в совместных, коллективных формах работы участников учебного процесса. Такие совместные поиски решения проблемы дают опыт коллективной работы в будущей профессиональной среде. Эта модель реализуется в деловых и учебных играх, комплексном курсовом и дипломном проектировании. Единицами деятельности студента становятся поступки, через которые студент осваивает профессию как часть культуры, осмысливает свое отношение к труду, обществу, самому себе.

Цель использования контекстного подхода к обучению иностранному языку – это приобщение знаний (умений и навыков) по иностранному языку к смысло-образующему контексту будущей профессиональной деятельности обучаемого. Для реализации этой цели наиболее эффективной является проблемно исследовательская технология. Так как для

данного исследования важны особенности профессиональной деятельности программиста, следует подчеркнуть то, что этапы работы с данной технологией в наиболее общем виде соответствуют этапам разработки программного продукта: постановка и формулировка задачи, проектирование, кодирование, отладка и тестирование, эксплуатация и сопровождение, что является основным предметом профессиональной деятельности программиста.

Так, работа над темой исследовательского проекта «What can we say in programming language?» («Что мы можем сказать на языке программирования?») включала следующие этапы:

1. Выявление круга проблем по данной теме (включает изучение литературы по различным проблемам: что такое язык программирования, виды языков программирования, их функции, язык-знак, семантика языков программирования).

2. Выдвижение гипотез, обсуждение, обоснование каждой из гипотез: – гипотеза

➤ Язык программирования не является средством общения, поэтому не может ничего «говорить»; – гипотеза

➤ Любой язык программирования является средством выражения намерений человека к компьютеру, поэтому язык программирования является «средством общения» человека и машины; – гипотеза

3. Язык программирования имеет свою структуру (семантика, синтаксис, алфавит), значит, он может «говорить»).

3. Обсуждение методов проверки принятых гипотез в малых группах (в каждой группе по одной гипотезе), возможных источников информации для проверки выдвинутой гипотезы, поиск аргументов, подтверждающих или опровергающих гипотезу (включает изучение специальной литературы по выдвинутым гипотезам, использование различных методов исследования – опрос экспертов, сбор статистического материала, эксперимент).

4. Защита проектов (гипотез решения проблемы) каждой из групп с оппонированием со стороны всех присутствующих (включает оформление результатов с помощью компьютерных технологий – создание собственных презентаций и WEB-сайтов, буклетов, словарей и т. д.).

5. Выявление новых проблем (происходит в форме беседы – конференции по данной тематике на иностранном языке). Эксперимент показал, что такая форма работы нейтрализует «трудность» обучения, состоящую в том, что «сами формы учебной деятельности неадекватны формам усваиваемой профессиональной деятельности» [2]. Таким образом, контекстный подход обосновывает необходимость обеспечения соответствия форм учебной и трудовой деятельности программистов для выработки адекватного стиля профессиональной и учебной деятельности, а также для развития профессионально важных качеств будущих специалистов.

Библиографический список

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
2. Вербицкий А. А. Игровые формы контекстного обучения. – М. : Знание, 1983. – С. 3–34.
3. Гудкова С. А. Проектирование и реализация технологии формирования профессиональной компетентности программистов при обучении иностранному языку в колледже : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Тольятти, 2002. – 210 с.

Қабышова Н.А.

КМҚК «Геологиялық барлау колледжі», Семей қ.

Жетекшісі: Марканова Г.А.

КӨПТІЛДІ БІЛІМ- ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА САЙ ӨНДІРІС ТАЛАБЫ

Елбасымыз Н.Ә.Назабаев 2012 жылғы Жолдауында «Егер әрбір қазақ ана тілінде сөйлеген болса, тіліміз әлдеқашан Ата заңымыздағы мәртебесіне лайық болар еді. Ұлттық мүддедегі қызмет ету үшін әркім алдымен өзгені емес, өзің қамшылауы тиіс емес пе? Қазақ пен қазақ қазақша сөйлессін! Сонда ғана өсеміз!»

Кез келген әңгіменің құндылығы мен өзектілігі, негізінен қозғаған тақырыбына қарай, сол тақырыпты ашу деңгейіне орай бағаланатыны белгілі. Ендеше, менің ғылыми жобамның төркіні – «Болашақ мамандардың кәсіби қызметіндегі ауызекі сөйлеу мәдениетінің маңызы» болмақ. Аталмыш тақырыпты жан-жақты зерттеу барысында Елбасымыздың, көптеген лингвист ғалымдардың, қоғам қайраткерлерінің пікірлеріне сүйене отырып, өз ойымды дәлелді түрде жеткіздім. Ғылыми жобамды бастамас бұрын зерттеулер дәлелдеп бергендей Н.Уалиев сөзімен бастасам: «Қазақ тілі мәдениетін сөз еткенде ғылыми жетістіктерге сүйенеді. Өзге тілдің, туыстығы бөтен тілдің сипатымен жасалған, қолданылып жүрген сөздер мен сөз тіркестеріне, оның орфографиясына айрықша тоқталады...» Өз зерттеулерімнің барысында бұл сөздерге айқын көз жеткіздім.

Қазіргі заманда мәдениетті әрі ұқыпты сөйлеу мәдениетін игеру болашақ мамандар үшін кәсіби құзыреттілік болып саналады. Болашақ мамандар ауызекі сөйлеу мәдениетінің коммуникативтік сапасы жоғары, я болмаса төмен сөздің тілдік құрылымының өзіне тән белгілері мен сипаттамаларын білуі қажет.

Тұлғаның тілді қаншалықты меңгергендігі оның жазғанынан ғана емес, сөйлегенінен, қарым- қатынасқа түскендігінен де білініп тұрады. Қоғамдық жерлерде, күнделікті өмірде де түрлі жиындарда шаршы топ алдында сөйлеушілерді, радио мен теледидар дикторлары, мен түрлі хабардың жүргізушілерін, сұхбат берушілерді, тіпті әншілер мен әртістерді тыңдап, экран бетінен көріп отырғанда орфоэпиялық нормалардың өте жиі бұзылатынын, тіпті мұндай норма бұзушылықтың жаппай сипат алып бара жатқаны байқалады. Бүгінгі күнде оған құлағымыз үйреніп, көзімізде көндігіп бара жатқандай. Сөйлеу мәдениеті бүгінгі күннің болашақ мамандарын дайындауды талап етіп отырғандай. Себебі, жұмыс орындарында сөйлеу мәдениетінің бұзылатындығы айтпаса да белгілі және барлығына мәлім. Сол себепті, тіл мәдениеті жас мамандардың ауызекі сөйлеу мәдениетін дамытуға ықпал етеді және де ол оқу-тәрбие процесінде маңызды роль атқарады. Ғалымдардың ойынша сөйлеу қабілеттілігі мен мәдениеттілігі өмірлік жағдайлардағы қолайсыздықтарды шешуге мүмкіндік береді. Болашақ мамандардың рухани және материалдық мәдениеті жоғары, тарихи бай болуы үшін Х. Досмұхамедовтың: «Мәдениеттің негізі- білім. Білімге тіл арқылы жетеді. Білімді жұрттың тілі бай болады», деген пікірі бүгінгі күннің шындығына айналып отырғандай.

Өзім де болашақ маман ретінде қазақ тілінің нормалары, сөйлеу тазалығы мен мәдениеті ақсандайтынын байқаймын. Өйткені, бүгінгі заман талабы деп көп болашақ маман иелері орыс тілін не болмаса ағылшын тілін үйренуге және сол тілдерде сөйлеуге құлшынады. Ал сонда болашақ маман иелері біздер өзге тілдерде сөйлесек, сонда қазақ тілінде өз ана тілінде кім сөйлемек...? Әсіресе қазіргі жұмыс талабы тұғырлы үш тілді білу, өз мамандығынды

жетік меңгеру. Көріп отырғанымыздай, қазіргі өмір талабының өзі бізден үш тілде сөйлеуді талап ететіндей. Бірақ бұл қазақ тілінде сөйлеме немесе қазақ тілінің нормаларын бұз деген сөз емес, тек заман талабына сай өмір сүрді деген сөз.

Үштілділік жөніндегі сөз Елбасымыздың “Тілдердің үштұғырлығы мәдени жобасын кезеңдеп жүзеге асыруды қолға алуды ұсынамын. Қазақстан бүкіл әлемге халқы үш тілді пайдаланатын мәдениетті ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар - қазақ тілі - мемлекеттік тіл, орыс тілі - ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі - жаһандық экономикаға ойдағыдай кіру тілі” деген салиқалы үндеуінен бастау алған болатын. Сонымен қатар Нұрсұлтан Әбішұлы: “мектептерге ағылшын тілінен шетелдік оқытушыларды тарту қажет. Кез келген ортанқол мектептің балаларға ең жоғары деңгейде шет тілін оқып үйренуіне жағдай жасайтындай дәрежеге қол жеткізуіміз міндет” - деп ерекше атап көрсеткен. Үштілділік - нақты тұлға, ұжым, халықтың белгілі бір қоғамда қарым-қатынас үдерісінде қажет болған жағдайда үш түрлі тілді алма-кезек қолдану құбылысы.

Біз үштілділікті тәуелсіз еліміз үшін стратегиялық мәні ерекше құбылыс деп бағалаймыз, сондықтан да бұл құбылысты төрттілділік пен бестілділіктен бөліп қараймыз, үштілділіктің кез келген сынары ретінде кез келген шет тілін алуға болар еді, бірақ біз бұл жерде де қоғамның нақты сұранысы басым түскен қазақ, орыс, ағылшын тілдеріне ерекше мән берген жөн деп түсінеміз.

Бүгінгі таңда мемлекетімізде үштілділік мәселесін нақты іс түрінде жүзеге асыру керек пе? Әрине, керек. Еліміз бен жерімізге ие болатын жастар үш тілді де қатар меңгеруі тиіс. Бірақ бұл үш тілдің тұғыры бірдей деген сөз емес. Қазақстанда бір ғана тұғырлы тіл бар, ол мемлекеттік тіл – қазақ тілі. Тұғыр сөзі діңгек, қазық деген мағынада қолданылады. Бірақ кейбіріміз үштілділік үдерісі жөнінде басқаша көзқарас танытып жатамыз. Мұның себебі осы бір сөздің мағынасын түсінбеуден келіп шығады. Бірқатары осы бағытты ұстануға оң көзбен қарап, құптаса, енді бірі өз қарсылықтарын білдіруде.

Атап айтсақ, саясаттанушы Т.Әбдуәлидің: «Мемлекет басшысы жаһандану жөнінде мәселе көтергенде де өре түрегелдік. Жаһандану дегеніміз қарапайым сөзбен айтқанда жоғары деңгейге жеткен елдермен қарым-қатынасымызды нығайту. Соның бірі - тілдік коммуникация. Бұл үшін халықаралық қатынас тілі болып жүрген ағылшын тілін үйренуге жастарымызды жатпай-тұрмай баулуымыз керек. Оның қажеттілігін уақыт өткен сайын өткір сезініп келеміз» деген ойын оқытушы Т.Тәңірбергенқызы ары қарай жалғастырады: «Ағылшын тілін үйренгеннен біз мәңгірттенбейміз. Ағылшын тілі қазақ тілін үйренуге ешқандай кедергі жасамайды. Тек соны түсіне білуіміз керек. Себебі, ағылшын тілі мемлекеттік тілмен бәсекелес емес».

Ия, расында да, ағылшын тілі қазақ жерінде өз үстемдігін жүргізе алмайды. Қазақстанда тек қазақ тілі ғана билік құра алады. Ағылшын тілі – қазақ жерінің жаңа әлемге ашар есігі. Үштілділікті үрейлі кейіпте елестететін кейбір ағаларымыз «мұны ең соңғы өлу деп те қорқатындығын» жасырмайды. Жоқ! Біз өзге тілдерден қорықпауымыз керек. Керісінше, сол тілдерді пайдалана отырып өзімізді өзгелерге таныта білуіміз қажет. Мәселен, М.Әуезовтың «Абай жолы» романы ағылшын тіліне аударылмаса Абайдай ғажап ақынымызбен қалай мақтанар едік? Ағылшын тілін үйренгеннен біз мәңгірттенбейміз. Ағылшын тілі - әлемдік бизнес тілі, мемлекеттік тіл – ұлт тілі. Мемлекеттік тілде сөйлеу - әрбір Қазақстан азаматының борышы. Ағылшын тілі қазақ тілін үйренуге ешқандай кедергі жасамайды. Тек соны түсіне білу керек.

Өзімде ағылшын тобында оқып, шет тілінің қыр сырын меңгергеннен мен өз ана тілімді не болмаса қазақ тілінің нормарын ұмытқан емеспін. Себебі, күнделікті қолданыста қазақ тілі өте үлкен ықпалға ие. Ағылшын тілін үйренгеннен біз біреуден кем немесе біреуден артық болған емеспіз, біз жай ғана болашақ мамандар ретінде ауызекі сөйлеу мәдениетіміздің маңыздылығын үйрендік...

Енді өз жобамды түйіндейтін болсам, қазақ әдебиетінің беделді жазушыларының бірі Ғ.Мүсірепов былай деген екен: «Ана тілі дегеніміз- сол тілді жасаған, жасап келе жатқан халықтың баяғысын да, бүгінгісін де, болашағында танытатын, сол халықтың мәңгілігінің мәселесі. Ана тілін тек өгей ұлдары менсінбейді, өгей ұлдары ғана оны аяққа басады.»

Пайдаланған әдебиеттер:

Егемен Қазақстан газеті № 96 басылым

Ғаламтор желілері

Алибекова Р.Ж.,

КГКП «Геологоразведочный колледж» УО ВКО

Научный руководитель: Ибатулина Д.Ж.

LANGUAGE STYLES AND FEATURES IN BUSINESS ENGLISH LETTER WRITING

Nowadays there is a serious competition among specialists in the labour market. To be a demanded worker it is not enough to have good skills and knowledge. It is obvious that an employer would prefer a self-confident, ambitious and communicative candidate, but one more significant quality is knowledge of business correspondence. It is a form of communication, which relates to any business done in a written format. It is a way of expressing views, ideas and information between two parties. Business correspondence is sending emails and letters to the company staff and clients, so that they will be well-informed about any activities that are going to take place in the enterprise. In this report I would like to explain the sense of business correspondence and why it plays such an important role in the career ladder.

To begin with, there are different kinds of business correspondence that are typically used in organizations. The most common types include internal correspondence, external correspondence, sales correspondence, personalized correspondence, and circulars:

1) Internal correspondence is a written communication between the employees, units, departments and branches of the same organization. Daily internal correspondence is usually less formal, for instance quick instructions between a supervisor and staff which are normally in the form of email.

2) External correspondence takes place between different organizations or between an organization and their individual clients. This is a form of written communication made by a company to those who do not belong to their organization. It is commonly made to vendors, creditors, suppliers, existing customers, prospective clients, other offices that have either direct or indirect business relationship with the company.

3) Sales correspondence refers to sales-related communication. It is not limited to just selling a product or service, but it also includes other activities relating to sales. Sales correspondence

includes marketing letters, offer and discount letters, sales proposals, invoices, statement of accounts, sales reports and other related documents.

4) Personalized correspondence involves personal and emotional factors. Despite being labeled as “personalized”, this type of correspondence can also be used for business purposes. Examples of personalized correspondence include letters of gratitude, letters of favors or requests, appreciation notes, letters of congratulations and commendation and others. This particular type of correspondence does not need to have a very formal tone.

5) Circulars are notices that are communicated to a large number of people within the organization. It is also referred to as office instructions or announcements. Often, general announcements (such as changes in contact information, details about meetings with shareholders, instructions about certain protocols, etc.) are being communicated via circulars.

As was mentioned above, business correspondence includes writing and sending letters. There are more than 10 types of business letters like apology letter, business letter of thanks, congratulation letter, job offer letter, job promotion letter, reference letter, employee letter and others. To write a good letter a worker should know what type of letter should be used and what construction to apply. A professional HR manager will notice excellent business correspondence skills and literacy and that is the way to leave a good impression about yourself. The main purpose of a business letter is to maintain a good reputation and friendliness of your company. Moreover, there are other aims and benefits:

- Business letters are indeed very beneficial in building and maintaining a business relationship with different parties like manufacturers, distributors, support services and also consumers.
- Since, it is very difficult to send representatives everywhere, a business letter can be sent very easily to all the desired places. Although sometimes executives, professionals, politicians etc. are difficult to be personally approached, a business letter can easily access everybody.
- Being familiar with other types of formal letters is also useful in everyday life when writing reports and filling documents

Over the years, an email has become a predominant means of routine workplace communication. Many companies encourage an ‘e-mail culture’ because it is fast, convenient, and cost efficient. E-mails allow colleagues to communicate internally amongst themselves, and externally with clients and suppliers. It also provides an ‘electronic record’ of communications that are automatically archived without taking up any physical space, although some people may still print and store them as hard copies.

Letters and e-mail as a rule are written according to an accepted construction. Following the rules makes the letter easier to read and process the information. Here are some parts that can be found in nearly all letters:

The date. This part is automatically pasted by Gmail service, but when writing a hardcopy letter an author should ensure to mention the date.

A greeting. Whether it’s “Hello” or “Dear,” this is where the main body starts.

The purpose for writing. This is a concise (short and clear) explanation of reason of writing.

All the facts. All the information the recipient should know.

The signature. This is where the “sign off” with “Sincerely” or “Yours truly,” and name of letter author.

Business correspondence also includes drawing up resumes when applying to a new job. The CV should be informative but brief. It comprises personal data, education, experience of work, special

skills and achievements concerning speciality. As fourth year student of Geological prospecting college I have already gone through the practical training.

This year I went through the practical training in a foreign company Schlumberger which specializes on service of oil and gas deposits. As was mentioned, nowadays organizations prefer e-mail letter system and that is why all the documents and dialogs were sent using the Gmail app. One more observation is that all the documentation is lead in the English language and that is why the letters are written in English too. When I was sent my first letter it was difficult to give a reply even though we practiced writing formal letters at the lessons of Elective courses of English. It was rather complicated to write letters and reply to them but then I got used to. That is why I think that future specialists should know business correspondence to bypass such problems.

During my practical training I dealt with a great amount of letters. At first I got the Job offer letter from HR recruiter and signed the contract. This is an example of external correspondence when a company representative writes to a person outside the company. Further I was given different instructions and I have noticed that authors of e-mails do follow the rules of writing letters.

In addition, there are almost no hard copies of documents in the office because all of them are stored online. Such phenomenon is observed almost in all developed companies in order to save place and time to find any documents. For example, to get an approval of any document you don't have to go to the manager and ask his signature. As a rule you send the document using the Email and manager replies to the letter "approved". There might be any additional nuances concerning the main issue and after all you can send the approved paper to the address of destination.

Алтысбай А.Ж.,

КГКП «Геологоразведочный колледж» УО ВКО

Научный руководитель: Ибатулина Д. Ж.

THE IMPORTANCE OF PRONUNCIATION FOR A COMPETENT SPECIALIST

Pronunciation is one of such things that everyone should to master in order to communicate appropriately and fluently. Main goal of proper pronunciation is *to be understood and to be more confident*. Communication, especially in today's international world of school and business is so important. Your pronunciation mistakes may impede you from being understood and affect your results at school and in business.

Better influence and impression

Many native speakers will think a second language English speaker has a low level of fluency if their pronunciation is incorrect. This can cost you a job, a relationship or just be plain frustrating.

Passing the IELTS include its own speaking session, for which you can be gifted extra points for a proper pronunciation. So it gives a sense.

It is also a saving from problems.

Some Russian words that can be misspelt, misunderstood and people can become angry or be offended.

Proper pronunciation can be defined as a reproduction of language sounds in such a way that the intended message is passed easily, and is properly understood by a fluent speaker of the language in question.

It can also be said that good pronunciation is the one that native speakers do not notice.

Bad pronunciation can result in a failure to convey the message and can cause troubles in communication when they are least expected and welcome even among native speakers.

“Self-development”

Diction will be upgraded day by day, your mental outlook becomes more vivid

Pronunciation helps you acquire English faster.

The earlier you focus and master the basics of English pronunciation, the faster you’ll become fluent. Our ear is so important in this process and focusing on clearly hearing and then speaking the sounds of English leads to large gains in fluency later on.

In geophysics it is also important because we often need to spell out words, names and codes on the radio and the phone. Some letters are difficult to hear correctly, for example P, B, V and E. The international spelling alphabet solves the problem.

A	ALPHA	N	NOVEMBER
B	BRAVO	O	OSCAR
C	CHARLIE	P	PAPA
D	DELTA	Q	QUEBEC
E	ECHO	R	ROMEO
F	FOXTROT	S	SIERRA
G	GOLF	T	TANGO
H	HOTEL	U	UNIFORM
I	INDIA	V	VICTOR
J	JULIET	W	WHISKEY
K	KILO	X	X-RAY
L	LIMA	Y	YANKEE
M	MIKE	Z	ZULU

Such types of factors having an impact on speaker:

1. Little lexicon
2. Bad pronunciation
3. Fear of speaking in another language
4. Misunderstanding of the English speech by ear
5. Impossibility of using grammar in speech
6. Absence of such special sounds, diphthongs and etc.

To show you comparison in right speech I carried out a research. Students of the first year and students of fourth year tried to say correctly.

“Queue, height, often, wonder, mechanic, author, jealous, knee”

As you have seen, about 60% of first year students make mistakes in such words, and by higher year the less the percentage of mistakes.

How we should increase our level of pronunciation:

- Watching movies and reading more books (it is very useful and enjoyable)
- Listening to the British Radio Program (while you having lie-in or some extra housework)
- Lyrics to the songs (pretty useful and memorable)

- Practice pronouncing special phonetic sounds (by watching videos via the Ethernet)
- Games with pronunciation (play them with friends and it will be handy)
- Apps, like Duolingo, Tandem, PenPals and etc. giving a lot of nice unique features
- Language experience exchange (You teach – you learn. Don't be ashamed speaking with foreigners).
- Tongue twisters (Playing with words is particularly useful for the students who have unique pronunciation problems).

Most of the language skills necessary for proper language acquisition are best learned through practical use, not through classroom activities. Listening to native-speakers is by far the most efficient method of learning to speak a language. Conversation with native speakers can be embarrassing and frustrating for adult learners, which is why children, who are less prone to embarrassment of this kind, are quicker learners and tend to acquire pronunciation in a much better way. Better talking is a key to better understanding. Don't be shy to learn and this will become easy like piece of cake.

Кузнецов Илья

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Каримова А.Г.

THE ROLE OF ENGLISH PROFESSIONAL VOCABULARY DURING THE INDUSTRY-FOCUSED PRACTICAL TRAINING

One of the characteristic features of the modern education system is the rapid development of information and communication technologies. There is a growing need for specialists who speak a foreign language, whose knowledge allows one to get acquainted with the latest trends in the development of science and technology, to establish professional contacts, to raise the level of professional competence. If modern specialist wants to succeed in his field he will need to study foreign language. Enterprises enter into new forms of cooperation, establish contacts with foreign partners. There is a need for the exchange of scientific and technical information, assistance in training personnel. In this regard, enterprises need highly qualified specialists who are able not only to read special literature in a foreign language, but also to communicate in it. Proficiency in foreign language is considered an economic necessity.

The sphere of professional activity is served by a special language - the language of professional communication. This language is heterogeneous in its composition, it isolates several linguistic layers depending on the degree of codification and information content: terminology, oral professional vocabulary (professionalisms), professional jargon, nomenclature.

Terminology is the core of the language of professional communication. It concentrates in itself its main features and properties. The set of terms used in any field of science, technology, art, etc. Professional communication is communication within the professional sphere between representatives of certain professions (as well as between representatives of related professions).

According to the text, we can say that the vocabulary in the system of language means is an essential component of speech activity. This determines its important place in each lesson of a foreign language, and the formation of lexical skills is constantly in the field of view of the teacher.

Lexis is a collection of words those are part of language, used in different spheres and styles. The words that a person uses in his speech, both oral and written, constitute his active vocabulary.

The lexical component of the language is one of the most important components of speech activity, because only the presence of fundamental lexical skills can ensure the normal functioning of speech.

There are many reasons to learn specific vocabulary and terminology used in your professional field, even if you are not going to look for English-language work:

1. You will get more options for employment. Working at many large enterprises now requires knowledge of English, especially if the companies cooperate with international buyers or partners. Knowledge of English opens the door to the best specialties, allowing you to stand out as a candidate.

2. It will be much easier for you to communicate. It doesn't matter what part of the world you are in, because literally in all countries the locals have a little knowledge of English, and you can use the language to learn something, ask for it, or share your impressions.

3. It is useful to you to get a raise. Even if you started working at the lowest position in a company where knowledge of English is not paramount, it will be easier for you to get a promotion with knowing English. Many managers and other important employees of the company must speak English because of the increasing complexity of professional ties and the expansion of interaction with partners.

4. You will have a chance to work abroad. If you are hoping to move somewhere where people speak English, the most difficult and important thing is to find a job in a new place. Knowing English will give you a significant advantage when you send out a resume.

The main difference between professional English and English lies in the vocabulary and the topics of communication. Professional English is focused on communicating in a business environment with employees, customers, the boss and someone who is related to your work.

Knowledge of professional English implies knowledge of the etiquette of business communication by telephone and correspondence, the ability to write reports, participate in meetings and be part of the daily routine of work.

You will also need to be able to tell, in brief and in detail, about your field of activity. In other words, if you work in a geology firm, you need at least a basic knowledge of geological terminology.

Currently, English is an international language. The need for specialists who know a foreign language is growing. That is why English is taught in all educational institutions.

Our college is no exception. Second and third year students have a professional English lesson. For each specialty developed its own program. For geologists the program was created with a focus on geology. For drillers the program was created with a focus on drilling. For the ecologists the

program was created with a focus on ecology. For the geophysicists the program was created with a focus on geophysics.

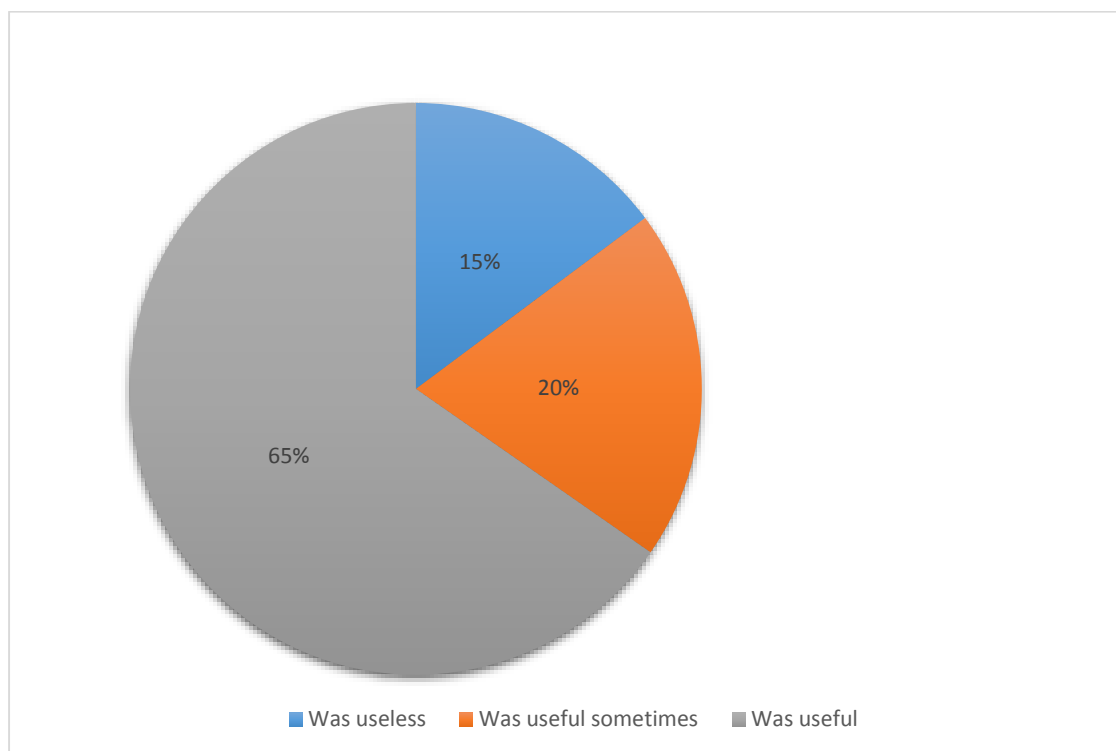
For example, drillers study such topics as Rig types, History of drilling, Types of wells. Ecologists study such topics as Acid rains, Mining wastes, Pollution solutions. Geologists study such topics as Prospecting, Fossil fuels, Types of coal.

At the lesson of professional English students are given professional terminology that should be useful at their job. But this is at theory only. What is in practice?

We asked the same question and conducted a survey among fourth-year student.

After the third year students have practical training. Students go to different geological companies. Did professional English help them there?

We made a schedule based on the survey.

Judging by the schedule, many professional vocabulary during practical training was useful. It means that this lesson is very important for the future specialists.

References:

1. Парначев В.П Словарь геологических терминов и понятий –Томск: ТГУ, 1992.-60 с.
2. Петров О.В. Геологический словарь -Санкт-Петербург: ФГБУ «ВСЕГЕИ», 2011.- 480 с.
3. Базовый опорный конспект по специальности 0701000.

4. Базовый опорный конспект по специальности 0702000.
5. Базовый опорный конспект по специальности 0703000.

Титушкина А.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Бейсембинова Б.Ж.

SPEECH CULTURE AS A PART OF THE PROFESSIONAL EDUCATION OF THE FUTURE ENGINEER

Why speech culture is important in professional education?

- It helps establish and maintain relationships everywhere: in the workplace, in educational institutions, in the family.
- Students need to learn to use the word so that it is clear and logical, expressive and meaningful.
- Engineer must be able to process a lot information and realize the communicative qualities in public speaking, in negotiating, at production meetings, in discussions.

As a general rule a good speech and the ability to own a word makes it possible to establish and maintain relationships everywhere: in the workplace, at the university, in the family. To feel confident in workshops and seminars a modern graduate of a technical college, he need learn to use the word so that it was clear and logical, expressive and meaningful. In addition the engineer must be able to process large information he must learn to realize the communicative qualities in public speaking, in negotiating, at production meetings, in discussions.

In my own opinion norms of linguistic culture, which include lexical, grammatical and expressive means, require special attention, because a person's rich vocabulary speaks of his high linguistic culture.

Norms of linguistic culture:

- Lexical means
- Grammar means
- Expressive means

It has be noted, tautology, parasitic words, should be avoided. Speech must be simple, correct and concise. I can underline some of students' parasitic words in English. There are presented in this table:

Parasitic words	Definition
Very	We often use this word when we tell about something. We can use words: really, absolutely.

I think	We use this expression when we would like to express our opinion. Expression of the opinion is good, but we ought to use synonyms. For instance: I believe, in my own opinion, to tell the truth.
Like	To tell the truth a lot of students use this word very often. And I will give you some other variants of this word. For example: to be keen on, absolutely love.
Interesting	We very often use this adjective when we express opinion about someone's presentation, report and others. We must use synonyms: exciting, informative.
I would like to tell	We use this expression when we start our speech or vice versa make conclusion. We may use other expressions. For example: to touch upon, I would like to express my opinion and if we make conclusion: I would like to summarize.

But all these words have synonyms.

There are also so-called words used to play for time.

Words used to play for time

well	“You’re late today, did anything happen?”“Well... (you are playing for time and thinking what to say) I simply forgot to set the alarm clock!”
All right	“Jack said he couldn’t attend the meeting today, so I’m not sure if there’s any point in having it today.” “Jack’s not attending? All right... all right ... (this filler means that you are trying to find a solution in the given situation) I guess we have to reschedule”
What do you call it	“Has the ... what do you call it. tenant paid the rent yet?” (sometimes we forget some words that’s why we use this phrase which gives us time to remember it)

Another important aspect is language norm. The so-called speech etiquette is closely associated with the concept of “language norm”. Possession of speech etiquette contributes to the acquisition of credibility, generates trust and respect.

1.

Language norms	Definition
I'm afraid I can't. vs No.	It can be difficult to decline an invitation from a friend. Simply saying "No" would be considered impolite. It is more polite to say: "I'm afraid I can't."
I would like... vs I want...	It's often considered rude to ask something using the words, "I want". Instead of, "I want a cup of coffee", You'd better use, "I'd like a cup of coffee, please".
Can you hold, please? vs Wait.	Choosing the correct level of politeness on the telephone can mean the difference between a constructive conversation and no conversation at all. If a caller asks to speak with someone else, don't say, "Wait". Instead, politely ask, "Can you hold, please?"

2.

Titles	
Male	Mr. (or 'Mister')+ last name: Mr. Brown
Female	'Mrs.' ['mɪsɪz] - is only used to address a married woman Ms. [mɪz] (contracted from Miss)- a title used before the surname or full name of any woman regardless of her marital ['mæɪrɪ(ə)l] status ['stɜːtəs]

3.

Greetings	
"Good morning/afternoon/ evening" "Goodbye" "Have a nice day"	Formal (in the workplace)
Hello, Hi, Bye	Informal

Besides, one should not underestimate the quality of speech such as intonation. Intonation makes speech richer, more expressive, gives it a unique, individual character.

Falling intonation	Rising intonation	Fall-rise intonation
It is very common in wh-questions	This type of intonation is common in yes-no questions	<p>1. We use fall-rise intonation at the end of statements when we want to say that we are not sure, or when we may add something</p> <p>2. When we request information or invite someone to do or to have something. This type makes the statement more polite.</p>
<p>Where's the nearest post-office?</p> <p>What time do lessons start?</p>	<p>Is that a new doctor?</p> <p>Are you thirsty?</p>	<p>1. It rained every day in the first week. (but things changed after that).</p> <p>2. Would you like another coffee?</p>

As is known our curriculum in college provides different subjects which touch various ways of English, language norms, grammar, vocabulary. That is why we have different subjects in English sphere. Next I would like to touch upon our subjects.

When we were the first year students our schedule had lessons such as English phonetics, Grammar, Home reading, Self-awareness, Elective course of English, Practice of oral and written speech. Besides in the second semester we had Geography.

As a general rule phonetics is important part in learning any language. In particular learning of letters, sounds, pronunciation. That is why English phonetics was one of the first and the most important.

During the first course we learned English grammar. And now we go on learning it in the second course, because it is the most important subject where we learn important grammar rules, all about Tenses and other grammar themes.

Home reading was another important aspect of our learning. At these lessons we read a lot of texts, applied our phonetic knowledge on practice, retold texts and learnt a lot of new words.

Self-awareness is a good subject where we learn different quotes which we may use in other subjects. For instance: when we write essays.

Elective course of English is also important subject where we study how to write essays and use conversational phrases. Besides we learn additional vocabulary at these lessons which enlarge our outlook.

Next I will tell you about practice of oral and written speech. There we make up conversations, write emails, learn new words which enlarge our vocabulary. Moreover we also learned conversational phrases at these lessons.

As was previously stated we studied Geography. To put in mildly for me it was a little bit difficult because we had to learn a lot of continents, countries and their capitals. In addition we learned their location on the map.

Nowadays we also have Elective course, Grammar and Self- awareness but our curriculum provides such subjects as Professional English, Fundamentals of Politology and Sociology.

Professional English is important subject for all specialties in our college.

On this subject we learn different geological terms and words, read texts about mining institutes in various countries and read about outstanding geologists.

Fundamentals of Politology and Sociology is the subject which helps us to wide our outlook because we learn about political terms, world and republic news and world organizations.

To take everything into account I would like to state that all these subjects are interesting and of course they are difficult. I completely agree with the fact that these subjects develop our speech culture and our mind. And I am sure that with the help of these subjects we get knowledge in different spheres of life. For instance we are able to get knowledge in economy, political science, philosophy, ecology and others. And that is why we will graduate college not only as specialists in the geological field we will graduate as good, intelligent, comprehensively developed and well-read people. This is a very big advantage of education in Kazakhstan in particular in our college. That is why I am proud of my country and of course of my college.

Literature:

- 1.Safonova V. Socio-cultural Approach to Studying a Foreign Language as a Specialty, Moscow: Prosveshcheniye, 2006.
- 2.Bolina V. Formation of Socio-Cultural Competence of the Future Teacher, diss.kand.ped.nauk / M.V.Bolina, Chelyabinsk, 2000
- 3.Safonova V.V., Sysoyev P.V. US Culture and Society, textbook on US Cultural Studies (Profile Level), Moscow: Evroshkola, 2005.

Елеубеков М.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

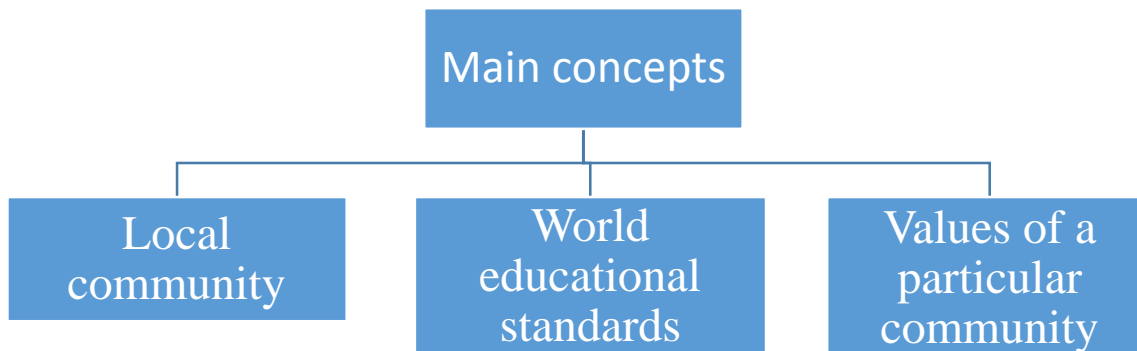
Научный руководитель: Бейсембинова Б.Ж.

SOCIO-CULTURAL COMPETENCE – ORIENTED CURRICULUM FOR ENGINEERING EDUCATION IN KAZAKHSTAN

What is Socio-cultural competence in general? As is known, it is an ability to communicate in a language appropriately and culturally. Thus, we can distinguish it as our culture of speech that usually used in a formal speech.

There is no doubt that culture of speech is one of the most impressionable things, since it gives a lot of information about a person. That is why, speech purity is considered as a great benefit in any domain.

In modern times the aim of any educational institution is working out curriculum based on development of basic and professional competences, so we can state that competence based approach is considered as one of the main ways of improving the quality of both professional training and general secondary education. As a result, we have three main concepts of their modernization:

So, how does teaching staff work out curriculum.

First of all, they consider all the subjects into consideration because, there are plenty of subject which student must comprehend and several subjects must have more time and others should have less. Second of all, they count other additional lessons such as “Physical education”, “Self-awareness” and so on. The main aim of these subjects is to improve the student comprehensively. Finally, they take holidays and practices into a consideration. Teaching staff distributes special time for practices in order to consolidate theoretical knowledge. All in all, we can observe that working out a curriculum is a complicated process because everything should be considered.

In this connection, I would like to present our college experience concerning Socio-cultural competence –oriented curriculum for engineering education. Having assessed the educational needs and trying to keep up to date since 2011 the college authority and teaching staff have been implementing the experimental curriculum of learning languages namely: Kazakh, Russian and

English. You can observe English subjects and subjects taught in English, for example during the first course, students master their level of English, then they study professional English which is connected with branch of geology and mining.

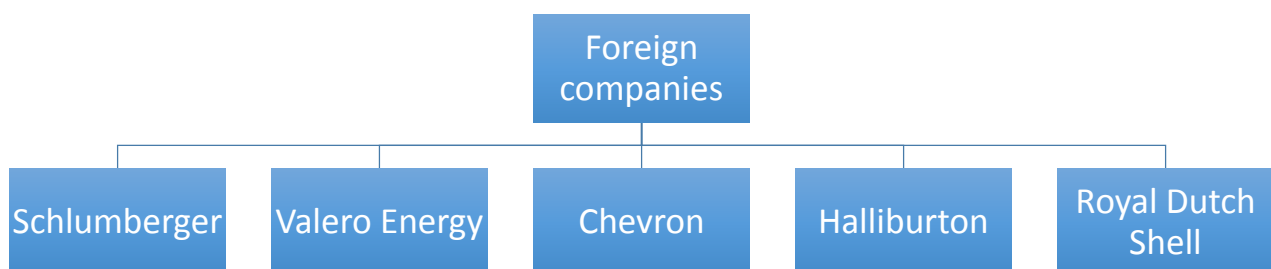
The 1 st course	The 2 nd course	The 3 rd course	The 4 th course
Practice of written and oral speech	Elective courses of English	Professional English	Professional English
Elective courses of English	Self-awareness	Elective courses of English	Elective courses of English
Practical phonetics and home reading	Culturology	Fundamentals of law	Field geophysics
Geography	Fundamentals of economy	Fundamentals of sociology and politology	
Self-awareness	Professional English	Field geophysics	

The question is that what are the advantages of this type of training?

First and foremost, nowadays competition is everywhere. Lots of people want to get a job, but it is impossible to hire everyone. That is why, workers should meet employer's requirements among them are knowledge of several languages. Thus, job is given to those who can speak a few languages.

Second of all, you can improve your socio-cultural competence. You could continue studying abroad and acquire a lot of information, enlarge your knowledge and mental outlook. Therefore, you could become a highly -qualified specialist who knows his own profession and languages which are the keys of a successful future.

Last but not least, you can have an opportunity to work abroad. There are plenty of foreign companies such as Schlumberger, Halliburton, Chevron, Valero Energy, Royal Dutch Shell and others which are eager to have such specialists. Working there you can gain unforgettable experience and discover something new for you. You can meet a lot of lot of people and make friends overseas.

Isn't it amazing that we are able to promote our career ourselves. The question is how? There are some simple tips to get more information about the language which you are learning. The first tip is reading books, the second one is watching films and listening to music. These methods are considered as the best way to learn language and arrange your vocabulary. Last but not least is usage of internet resources which provides us with great opportunities to master your level of English and socio-cultural competence. However, these tips will help you, if you only know some kind of basis of that particular language which you are studying. But, if you do not have any ideas about this language, it will not help you. That is why, you must attend additional lessons in order to get acquainted with this specific language.

Taking everything into account, I would like to sum up that both professionally oriented education and learning of foreign languages, culture and traditions provide a foundation for becoming a modern specialist possessing basic and professional competences.

Literature:

1.E/Galanina, T.Adamova National Research Tomsk Polytechnic University, Russia

2.Zh.M.Kultanova, Zh.A.Yeskazinova
Magazine: Bulletin of the Karaganda university, 2015, Karaganda

3. Kagan M.S. World of Communication: the Problem of Intersubjective Attitudes, Moscow: Politizdat, 1998, p. 102–115.

Мырзахан Сұлтан

КТКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Садвакасова А.Б.

THE MOST EFFECTIVE METHODS FOR STUDYING TERMS FOR MINING ENGINEERING SPECIALISTS

There is no doubt that today every branch of science includes certain terms. And what are the terms? Terms are words or a combination of words that include specific meanings. It is a well-known fact that the science that studies terms is called terminology. The terms are used only in a particular science and are not used in oral speech. In addition, the terms are not related to the context. Although our college focuses on the study of geology terms, for some students this can be difficult. Nevertheless, the teachers are trying to convey the meaning of that and other terms in an understandable form. But we should not forget that the terms come to us from different foreign countries, in an unfamiliar language and this can create some difficulties for us. And today I have prepared for you and, in particular, for students, some methods for studying terms, for easy memorization. During the study, I conducted a survey among students of my group. There are exactly 20 students and the half was sure the terms are not so essential.

I totally disagree with them. Because, without terms we won't able to call things in science by their name. As I mention above terms are words or combination of words. One more thing that in one branch of science can be several terms. For example. Computer science: code, software. Hardware, main memory or network. Biology: hybrid, ecotone, natural landscape, Medical terminology:

morphology, roots, organ, tissue, or condition. Geography terminology: barrier ridge, downstate, landmark, orient. Geological terminology: bridge-slotted screen, development method, hydraulic break-out table. Terminology of mineralogy: Adamantine, Ductile, Globular, Massive.

Terminology is the study of terms and their use. Terms are words and compound words or multi-word expressions that in specific contexts are given specific meanings—these may deviate from the meanings the same words have in other contexts and in everyday language. A word or phrase that is the name of a concept of some field of science, technology, geology, mineralogy and so on.

In order to learn a text, it is enough for someone to look through the text once, for someone to read it thoughtfully several times, and someone unsuccessfully struggles to learn a couple of sentences. We offer you a few chips, which, even for an untrained person, understand how to memorize text quickly. I think it is worth recalling that you should first eliminate all distractions and ensure complete silence during memorization.

If you want to learn the text and simultaneously sit in the social networks, it is unlikely that you will be able to do it quickly.

1. To remember the term itself, try to find consonant (similar in sound) English words. You can even pick up two or three words that together make up an unusual, unexpected phrase. For example, to memorize the term "drop ball system", learn the phrase "Could you drop me ball? » at the right moment, remember Mom who threw you the ball from the balcony - and the term will pop up in your head.

2. To memorize the term along with its meaning, remake the phrase so that it becomes clear to everyone. Often, the terms are described in complex, confusing words, so they are difficult not only to learn, but also to understand, so you should simplify them for memorization. For example, "Gripping arm -gripping lever of drilling rig for working with drill pipes during tripping operations." So you imagine the situation - Pull the lever to make the pipes work. So remember the term will be much easier.

3. Make a small poem, inside which will be the term. If you have the ability to versification, try to fit into your creation also the meaning of the term.

4. To memorize the meaning of a term verbatim, highlight the first letters or syllables of a phrase. Then give the received letters a meaning, making an interesting sentence.

5. Carefully read the term and its meaning, try to understand it. Remove the textbook and try to explain to yourself what you have just read, and not the set of words, but the essence. Try to highlight keywords in the definition; there should be no more than 3-4 such words. When you understand the meaning and are able to convey it, gradually add to it those reservations and clarifications that always accompany the terms. Repeat the meaning of the term to yourself and then to close people.

6. If you have a well-developed visual memory, write the term several times with different handwritings, letters of different sizes and colors. Color and feel each letter.

7. If you have a musical ear, sing the term. Pick a suitable melody so that the word fits optimally, and hum it from time to time. If you managed to put the definition in a poetic form, put it to music - so you remember the term for life.

8. Get acquainted with the specified material! Catch the main point. Meaning is a kind of core. With one reading, almost everyone can tell in general about what the text.

If you take a comparison with a tree - then the general meaning of the text is the trunk.

9. Further, after the meaning is understood, it is necessary to re-read the text paying attention to the details of what are happening, building images and associations in the head. For example, if the text between times says that it happened in sunny weather, remember how the sun is shining, draw a peculiar picture in your head. It is associations and images that make the process of memorizing text alive.

Meanwhile, our tree, already overgrown with branches. In addition to the fact that you already remember the meaning, you noticed and remembered significant details.

10. After this, slowly read the text, paying attention to the words. Try to memorize speech phrases, phrases. This should be done calmly and concentrated. Due to the fact that you have already formed a frame of the text you need only paste in the right places certain words.

Our tree has leaves.

Next, we just fix the success.

11. Rewrite the text by hand, simultaneously pronouncing it out loud. Do not be lazy and do not exclude this step, it connects another type of memory. The so-called mechanical.

So our tree will get stronger and become more alive and healthy.

It's time to play the memorized text out loud.

Learn from the handwritten text you write (from step 4). Read the first sentence / first line, repeat out loud without peeping. Try to achieve accurate repetition. Then read and repeat the first and second sentences / lines. Each time add a sentence / line.

It happens that some part of the text does not want to succumb to memorization. This usually occurs at the junction of paragraphs. Do not worry - reservations are valid. The main task is to convey the meaning, then the details, and only then the words!

Here is our tree and gave the fruits in the form of quickly memorized text.

We inspect our tree from root to crown. Inspect the trunk, branches and leaves and confidently go to collect the fruit

References:

1. "Term". Merriam-Webster Dictionary. Retrieved 2018-06-25.
2. Betts, J Gordon; Desaix, Peter; Johnson, Eddie; Johnson, Jody E; Korol, Oksana; Kruse, Dean; Poe, Brandon; Wise, James; Womble, Mark D; Young, Kelly A (October 3, 2013). Anatomy & Physiology. Houston: OpenStax CNX. 1.6. Anatomical Terminology. Retrieved November 16, 2013.
3. "Mineralogy". American Heritage Dictionary. Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. 2017. Retrieved 19 October 2017.

Кәрім Ж.Қ.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Руководитель: Садыкова А.С.

INCREASING OF MOTIVATION IN PROFESSION THROUGH PROFESSIONAL LANGUAGE (USING OF RADIOMETER XRF DELTA AND SAFETY MEASURES TO AVOID TECHNOLOGICAL HAZARDS)

“Language is the treasure of people, the first means of his development and guarantee of spiritual success”

M.P.Pogodin

Every country across the globe has its own native language. This native language is unique to the country along with its unique customs, rituals and traditions. The English language has taken roots as a common language across the globe. So after globalization the need for a language was more important and the English language assumed this status.

It is vital to know your profession moreover if you know English it becomes more essential. The role of language is great. It is the way we can express our thoughts, ideas, desires, spiritual state. Speech culture is the foundation of professional training. Qualified specialists have to possess all types of speech activities.

As for me to know English is the way to express my knowledge on future profession and conducting investigations by means of language.

The theme of my investigation is “Using of radiometer XRF Delta and safety measures to avoid technological hazards”. Using an X-Ray fluorescence spectrometry method is vital, because this device gives a quick measurement on site of 6 major elements (Ca, K, Mn, P, Ti, Fe), 19 minor and trace elements (U, As, Cd, Co, Cr, Cu, Mo, Ni, Pb, Rb, Sb, Se, Sn, Sr, Th, V, W, Zn, Zr), as well as S and Cl.

Sampling and analytical procedures were progressively investigated and detailed in 2011 and 2012 to allow a routine internal use, now fully integrated in the sampling and analysis process during exploration and development drilling campaigns.

In any case, XRF analysis will never replace or avoid need for laboratory analyses delivered by certified labs (ZOME Lab in Almaty; SEPA or SARM labs in France) and required for official reserves calculation and certification.

However, geochemical data got “in real time” from handheld XRF offers some significant inputs for the optimization of ongoing exploration and development drilling campaigns.

The study presented in this report aims the following objectives:

- **Define the accuracy of XRF results for each analyzed element**, through comparisons with standards and available samples calibrated by lab analysis;
- **Discriminate suitable elements after a critical analysis of results** and define their limits of use (e.g. limit of detection, analytical drifts, corrected values...);
- **Define geochemical indicators** which can be applied to optimize exploration drilling campaigns and improve understanding of roll-front related geochemical processes (e.g. lithological and redox indicators, sulfidations, carbonatations, etc.);

It should be noted that we have to improve geochemical knowledge on uranium ores and overall on their potential penalizing characteristics for a future exploitation. Because during the step of development drilling there are uranium grades and radium risk, carbonate and clay content as potential acid consumers.

Using this tool, radiometer XRF Delta, characterized by following advantages:

- ✓ Endurance of tool to different weather conditions: high temperature or cold
- ✓ Easy to transport
- ✓ Automatic measuring and accurate results
- ✓ Easy connection and transportation of data by USB and Bluetooth
- ✓ Fast receiving/ time saving

During going through the practical training in KATKO company I have worked with radiometer XRF Delta. It has been used in this company since 2011. In order to save time to test samples. But to compare the results samples also analyzed in another laboratories. Radiometer XRF Delta is used only for internal purposes. There are some principles of working with this equipment. They are:

1. Checking the working condition of the device with reference samples.
2. Checking the correct order of samples.
3. Putting the first sample into the device.
4. Entering the sample data into the computer.
5. Taking the results.
6. Getting certain data on the screen.

This process continues in the same order for all other samples. And the General information of all samples can be seen in the form of a table.

But there is one mineral "smectite" which radiometer XRF Delta can't identify. Smectite is a spongiform mineral that can absorb liquid. The company KATCO outputs the uranium with the method of underground leaching. And if there is the mineral smectite in well, it can absorb the acid and cause difficulties in the workflow. I did an experiment to determine this mineral in the lab. It has the following work principles.

1. For the experiment, we need clean water, accurate scales, 10 grams of sample and indicator "blue methylene".
2. Put the sample in water and stir for about 30 minutes.
3. Add 2 grams of indicator "blue methylene" to the solution and wait for 4 minutes. Take a drop and continue working until the smectite mineral is not filled. When it is filled with the solution it starts to giving a rainbow blue effect.

It is common knowledge that the most essential part of any working process is safety. There are many types of PPE (Personal Protection Equipment) for different types of works that we have we follow.

In addition wearing protective clothing, helmet, protective shoes and safety glasses in production areas is mandatory.

To draw the conclusion, the most important quality of any working process is good conditions for workers. Every worker in production areas is responsible for safety for all workers and has to do his the best on the way to avoid any type of technological hazard.

Literature :

1. N.Petrov «Uranium deposits of Kazakhstan», Almaty «Gylym» 1995 y.
2. XRF Uranium and Multielements analysis at KATCO
3. М.Я. Баракова, Р.И. Журавлева Английский язык для горных инженеров, М.: «Высшая школа», 2001
4. Н.Г.Киткова, Т.Ю.Сафьянникова Эффективный курс английского языка для студентов-геологов, М.: «Менеджер», 2005

Трусбекова Н.С.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Руководитель: Садыкова А.С.

**PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE SPECIALIST IN TEACHING
ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES (GEOLOGIC HAZARDS AND WAYS OF
PREVENTING THEM)**

Choose a job you love, you will never have to work a day in your life.

Confucius

Professional orientation is one of the most essential characteristics of a person. It plays a great role in training students because it defines their success and priorities. At professional foreign language students develop their knowledge on language and get additional knowledge as future specialists. To know only English is not enough for a qualified specialist. You have to know professional disciplines. And on the contrary it is essential to know language.

Modern society has all opportunities to speak foreign languages. So we are not the exceptions. We study Professional foreign language and it helps us to do researches and observations according to our future professions.

The theme of my observation is “Geologic hazards and ways of preventing them”. We all know that, there are no geologic hazards without people’s curiosity. Generally hazards arise from people’s unwise, inept and careless occupation and use or abuse of geologic environment. In fact that hazards lead to loss of property, health and even life and that’s why it is so important to predict and also prevent them. First and foremost, I want to point out two types of geologic hazards as natural and man-induced. Man-induced hazards mostly happen when geologists or people get in the way to geological processes. Take for example, subsidence and landslides.

In fact that subsidence caused by withdrawal of ground water and petroleum, in this case we can be sure that it was happened by people’s action. To cut a long story short, we have to follow definite safety measures in order to prevent geological hazards. As for natural hazards, they are earthquakes, tsunami, avalanche, flood, water flow, volcanic eruption and glacier burst. Also we should try to predict them in order to safe people’s life. But what about other geological hazards that happen in deposits? As far as I am concerned, I went through industrial practice in Eastern part of Kazakhstan, near the Ayagoz region in deposit Sharyk. The main deposit that is excavated is gold, and additionally silver, copper and lead. Company cooperates with multitude gold excavating companies as Ghang, Maralicha-gold, Shygys Polimetall, Sharyk and others. Taking into consideration that company excavates gold, we can absolutely be confident that company uses zionite $AgNO_3$ in order to get gold, because there were invisible gold in deposit where I went through industrial practice. In fact, that zionite is considered as one of the most dangerous solution and it can affect people’s health, that’s why workers have to follow safety measures. We all know that, nowadays there are a great deal of techniques that improve our working routine, but in some cases it can be dangerous for our health, if we wouldn’t follow safety measures. As for me, I worked in laboratory and tested how many percent of gold is contained in each sample

I want to tell you about safety measures that we should follow while working:

1) We have to know how to work with special techniques.

- 2) While procedure workers have to work in special clothes, helmet and shoes.
- 3) Workers must be familiar with the requirements of labor protection.
- 4) In the event of an emergency, the geologist must provide first aid to the victim and call an ambulance.
- 5) To know how to extinguish it in case of fire, to be able to inform the fire department and the administration at work.
- 6) When you are working in the laboratory be sure to wear a white gown.
- 7) When you work with zianite you have to wear special safety glasses and gloves.

Literature :

1. XRF Uranium and Multielements analysis at KATCO
2. М.Я. Баракова, Р.И. Журавлева Английский язык для горных инженеров, М.: «Высшая школа», 2001
3. Н.Г.Киткова, Т.Ю.Сафьянникова Эффективный курс английского языка для студентов-геологов, М.: «Менеджер», 2005

Отарбаев Мақсат

КТКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный уководитель: Сабит Г.О.

**IMPORTANCE OF COMMUNICATION SKILLS IN BUSINESS,
WORKPLACE AND PROFESSIONAL LIFE**

If you want to succeed in your career, you need to know what you want and how to go after it. And you can't do that without good communication skills. Being an excellent communicator can help you land that first job in your new career and ensure a positive future. It can separate you from other applicants, help you be a more effective employee and serve as a stepping stone to leadership responsibilities and career advancement.

Communication is a most important skill. Communication skills are not only needed in daily personal life, but also required in the profession, workplace and in business. Depending on the nature of your profession. If you work in a team or interact with customers or other people. You often find the certain situations which are challenging to handling, this is where having best communication skills become handy. You can't be successful without great communication skills in professional life or in business. It is important for a good communicator to be a good listener. No one wants to be a good listener while everybody is extremely interested in a good communicator. Every person with great communication skills are in favor of listening. "I

remind myself every morning: Nothing I say this day will teach me anything. So if I'm going to learn, I must do it by listening." – Larry King. Every good communicator stresses on the importance of listening. With this basic lesson, let's learn more to enhance our communication skills. Being successful at profession, workplace and in business with best communication skills. Lets get all the

basics sorted first which provide a skills for having best in communication, you can use these skills when interactive people in personal life, at workplace, in any profession and dealing with customers and others in business. The one thing every great communicator does is start with scratch. Nobody is born great. You have to start from somewhere. It is best to start with basics. Understand what communication is and how you can effectively say what you intend to.

Types of Communication skills:

Verbal Skills: This is a skill that helps us to navigate our way through daily meetings, one to one discussions and brainstorming sessions. Clear and articulate speakers are usually the most effective as they reflect their uncluttered thoughts and leave no ambiguity in the listeners' mind. Since attention spans are becoming shorter, it is always a good idea to put one's thoughts in a clear and concise manner, focusing on the most vital segments of the conversation.

Speak slowly

It literally doesn't mean that you bore the audience with your low pitch and drooling speed. You just have to ensure that your speed is balanced and people can clearly listen each word you are saying. **Written Skills:** Modern businesses are heavily dependent on email communication, presentations and social media. Writing clear and accurate emails is surely a great skill all employees should possess, irrespective of the business function one is associated with. You should be able to focus on the important points without rambling and using unnecessary words or repeating them. It is also important to use an appropriate tone without getting too casual as this could ruin a perfectly good business association with a potential customer.

Interpersonal Communication Skills: Success at building strong interpersonal relationship through effective communication is an extremely valuable asset for any individual aspiring to make it to the top. Interpersonal skills help one to communicate not only at the business level but at a personal level too, thus taking the relationship a notch higher. It is useful in building bonds and helps employees to find common ground.

Let people participate Be that friendly person who never gets offended when people ask questions. This not only makes the people interested but you get to learn and people value you more. Nothing can prove your authenticity like open question answer session.

Presentation Skills: The day of a busy corporate executive is filled with meetings, video conferences and of course, presentations. It could be a presentation of ideas, information or product details, either to an internal team or to a potential customer. A good presenter uses anecdotes, stories and references to make a presentation impactful and moving. The entire focus is on getting a desired outcome by influencing the audience in a positive manner and is a part of effective communication skills.

Listening Skills: This skill ranks topmost in the list as the ability to listen, understand and reciprocate to other's views, considered to be quite an essential one in the corporate world. Listening shows that the other person's opinion are important and you are willing to consider them, while being open to new concepts and ideas. While speaking, an active listener will always pause for the audience's response, repeat it and also ask questions that confirms their involvement in the ongoing conversation. ∴

Be a listener yourself. This will help you to understand what makes people listen. When you finally figure that out, you will be able to make people listen to you. Other than that, listening is focus of every communication related literature because listening has a unique value in making you

a great communicator. Always listen what other person is saying, analyze it and then answer it. Listening completely prepares you for answering in an effective way.

Final words

As we mentioned in a previous point, good communication skills will help you become more efficient and productive at work. Similarly, if you're able to interact with your colleagues and your employer well, you'll have a much better chance of advancing your career.

Good communication skills will give you the confidence to speak up and present your ideas in a clear way. If you don't hesitate to contribute and express your suggestions and solutions, your employers will notice you, helping you climb the career ladder and reach new heights. That could be in terms of promotions in your existing stream, or movement to another department, because you displayed competency there as well.

References:

1. Gilleard J. and Gilleard J. D. (2002). Developing Cross-Cultural Communication Skills. // J. Prof. Issues Eng. Educ. Pract., 128(4), 187-200.
2. Мантина А. Ю., Никонова Е. Д., Кобзева Н. А. "Soft skills" cultivating at EFL classes // Молодой ученый. — 2015. — №11. — С. 1421-1422.
3. Kunitsina V.N, Kazarinova N.V., Pogolsha V.M. Interpersonal communication // Publishing house "Piter". – 2001. – P.330.
4. Humanitarian and legal portal Psyera// Communication expertise <http://psyera.ru/kommunikativnaya-kompetentnost-1690.htm>
5. Michelson's communicative skills test. – Translation and adaptation of Yu. Z. Gilbuh

Тұяқбай Д.Ф.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Руководитель: Талгатқызы А.

SPEECH CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS

The most important aspect of education is speech development of the individual therefore the problem of formation of speech should be given great attention in higher education.

Language as a historically established form of human communication allows a person to learn the world. The great physiologist I.P. Pavlov pointed out that the speech activity gives the person the opportunity of understanding reality, what is the distinguishing feature of human thinking [4].

Analysis of studies shows that the formation of the speech received attention since ancient times. Study of the speech devoted their works philosophers of Antiquity Aristotle, Plato, Cicero, Toofast, Dionysius and many others [1, 2, 3]. So, in the work of Aristotle the essence of speech as a means of achieving a particular purpose is stated.

At the present stage of language development much attention the problems of speech culture are paid by scientists-philologists. The term "speech culture" was introduced by G.V. Vinokur in the 1930s. B.N. Golovin tells about the communicative properties of speech as components of speech

culture. Speech quality scientist selects in accordance with the phenomena related with it and influencing it [5].

Culture of speech is primarily the possession of literary norms. The goal of the speech is the perfection of personality through the style of speech. It can be argued that lifestyle is formed by the style of speech. The style of speech manifested the wealth and poverty of thought, taste, or bad taste of words, the richness or the poverty of sound production. The purpose of teaching the culture of speech is to learn to analyze own speech and develop it.

The problem of speech culture is still relevant for the modern education system. The height of the nature of the speech lies not only in the rules sequence of language. So, T.A. Kuzmina emphasizes that the main thing is not to find a literary means for the expression of thoughts, but to make it "easy to understand and the most appropriate".

Speech culture is an integral part of the personal characteristics of the person, because human activity is always associated with intercourse. Culture of speech is an important condition of professional growth of the person. The problem of formation of speech and development of speech culture are multifaceted and require further researches.

The system of training in higher educational institutions has to provide release of the qualified specialists having the high level of speech culture as speech activity takes the important place in life of future expert. Meanwhile, the modern level of speech culture in society causes the most serious reflections. In modern society high speech culture becomes more and more demanded. Speech culture, literacy, skill to communicate, possession of language and communicative competences occupy one of key places in the list of requirements imposed by the employer to the expert applying for this or that position.

In this regard the role of educational institutions increases in development of speech culture of students. Training programs of higher education institutions promote training of specialists of various professions and increase in speech culture of students. Unfortunately, the few students and graduates have ability to correctly formulate and express the thoughts as in oral, so and in writing. The problem of the correct creation of the report, a performance without stylistic, grammatical and spelling errors is relevant. Professional communication indicates a speech interaction with other specialists and representatives of other enterprises. The culture of professional activity largely determines its effectiveness, as well as the reputation of the organization as a whole and the individual specialist. A future specialist must be fluent in a foreign language and must demonstrate high foreign language communicative competence. However, not all the students of language faculties and specializations reach this level. Thus, the question arises about a search for new approaches, methods and means of formation of foreign language communicative competence of future specialists at the universities and colleges. To add to it, In the professional culture of communication there is especially high a role of social and psychological characteristics of the speech, such as compliance of the speech to an emotional condition of the interlocutor, business orientation of the speech, compliance of the speech to social roles. The speech is means of acquisition, implementation, development and transfer of professional skills.

The culture of the professional speech includes:

- possession of terminology of this specialty;
- ability to build a performance on a professional subject;
- ability to organize professional dialogue and to operate him;
- ability to communicate with nonspecialists concerning professional activity.

Follows from the aforesaid that the high level of speech culture is the integral line of the cultural, educated person what future expert is issued. It is necessary to enrich constantly the lexicon, to learn to feel the interlocutor, to be able to select the words, most suitable for each case, and expression, that is to be competent not only in professional, but also in the communicative relation.

References:

1. Аристотель. О красноречии – М.: Философия, 2004. – 233с.
2. Платон. Об истолковании – М.: Философия, 2001. – 200с.
3. Ломоносов М.В. Краткое руководство о красноречии / М.В. Ломоносов. – М., 1974. – 323с.
4. Павлов И.П. Речь – существенный элемент человечества / И.П. Павлов. – М.: Наука, 1992. – 186с.
5. Головин Б.Н. Общее языкознание / Б.Н. Головин. – М.: Просвещение, 1986. – 186с.
6. Кузьмина Т.А. Речь – зеркало личности / Т.А. Кузьмина. – М.: Наука, 2006. – 195с.

Жолдасбек Азамат, Сайбулатов Адилет
КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей
Научный руководитель: Омарбекова А.Т.

THE IMPORTANCE OF SPEECH CULTURE FOR FUTURE GEOLOGISTS

Good day, dear audience. My name is Zholdasbek Azamat and my partner's name is Saibulatov Adilet. We are the second year students of Geological Prospecting College. Our today's theme that we are going to reveal is "The importance of the speech culture".

So, if to talk about our plan. Our plan incorporates five parts.

They are: 1) Speech culture in general

2) The main rules of speech culture

3) Why does future geologist need to know the staple rules of speech culture?

4) How can students enhance their speaking skills in our college?

5) The professional foreign language

1. Speech culture in general.

What is the speech culture? speech culture is, first of all, spiritual culture of the person and the level of his development as a person; It testifies the value of spiritual heritage and cultural mankind property

It's possible to say that standard of speech is expression of love and respect to native language which is connected naturally with the history of native land and her intellectual treasure

2. The main rules of speech culture.

If to talk about the main rules of speech culture, they are to speak short and plain, to speak without parasite words (what does parasite word mean in this occasion? It means not to speak with words such as mmm, aaaaa and so on), to speak politely with unknown people and to know how to express your opinion and your ideas as well

3. Why does future specialist need to know the staple rules of speech culture?

And there is a burning issue nowadays that why future specialist need to know the rules of speech culture? First and foremost, we have to highlight the word future specialist in this question. It

should be noted that we are future specialist I mean nowadays students. So by knowing the rules of speech culture future specialist can express his idea more clearly and can display that he knows his topic (I mean what is he talking about) to his teacher and also speech culture will empower future specialist to speak more clearly while he is no conversation with his employer and he display to employer that he possesses his subject and information as well. As is known, there is a proverb that the one who possesses information means that one possesses situation. So by displaying this, employer will hire him to his work undoubtedly. If person who is going to apply for work will talk mindlessly about something there will be possibility that employer won't employ him to his work.

4. How can students enhance their speaking skills in our college?

If you study at geological prospecting college, you will have plenty of opportunities to enhance your speaking abilities and skills. I mean there is such section as oratory culture and so on. This section enables you to enhance such speaking skills as I have mentioned before. They are to speak short and plain and not to exaggerate your speech (I mean by not talking things which is not according to definite speech) and also try to reveal the theme as well.

5. The professional foreign language

Nowadays it is still urgent to learn a foreign language taking into account the professional needs of future specialists in our country. As for us, specialists of mining and geological industry with professional communication in English they are in great demand. It is connected with realization of multiple joint projects. The Geological-Prospecting college of Semey city has collaborated with more than 250 leading international companies since 2003 located on the territory of the Republic of Kazakhstan and working in the geological and oil-and-gas branches. (Video)

Since the academic year 2011-2012 training on experimental curricula on two specialties are adopted: "Geological surveying, prospecting and exploration of useful mineral deposits" and "Geophysical methods of prospecting and exploration of useful mineral deposits" in the Geological-Prospecting college of Semey city.(suret2)

The experimental curricula review on given specialties were written by Personnel Manager of Caspian region of international company Schlumberger Greg Beris and Personnel Manager of Caspian region of international company Halliburton German Kim. In the review was written: "In the curricula much attention is paid to learning professional foreign language and other subjects in English and in the future college graduates speaking three languages – Kazakh as a state language, Russian and English – specialists corresponding to the highest modern standard would come to our company. Recruiting managers annually carry out presentations and training with college graduates, participate in organization of final certification (defense of diploma paper)." (video). Since 2004 international company Schlumberger offers industrial practical training where students extend knowledge obtained in the process of theoretical training, gain necessary skills and experience of practical work. The result of co-operation is the employment of college graduates.

One more essential thing to point out is that we have had such subjects as professional English language, professional Russian language since academic year 2011-2012 due to magnificent teacher of philology Maral Albekovich Almukhanov. These subjects are of great importance because they empower us to make our speech more colorful and rich. The difference between the subjects professional English language and just English language is that we don't study term words of definite field. We just study everyday life words. So by studying the subject professional foreign language, we will be able to know term words such as leveling, traversing and so on. So by

knowing this words we can easily express our opinion for the employer and to work at companies overseas.(video)

CONCLUSION.

Two years ago senior coordinator on training of «Nord Caspian Operating Company» Asylbek Nugmanov visited our college. The aim of his visit was identification of our educational establishment as a supplier of personnel for Kashagan project. He draws attention to presence of English groups which graduates would replace foreign force. Thus, professional development of students in conditions of geological training with learning English is the requirement of modern reality, and it is necessary to pay much attention to training competitive young people who could turn our country to international level in the future.

To recapitulate, we want to say that The speech culture is an important tool for human interaction and communication. Due to speech culture we can express our thoughts in a material speech. Speech culture is of great importance if you want to succeed in life and to gain authority as well, you ought to have meaningful, beautiful and expressive speech that everybody will be mesmerized and inspired from your speech. So, by doing that you will be able to encourage and motivate people for doing something.

Дайренова А.С.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Жумашева М.К.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ГЕОЛОГИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ

Современное языкознание сегодня вынуждено решать ряд актуальных проблем, одной из которых является проблема перевода терминологии на государственный язык.

Перевод представляет собой «замену представления текста на одном языке представлением эквивалентного текста на другом языке». Основная трудность при переводе выбранной статьи, то есть для достижения этой эквивалентности, состоит в переводе преобладающей в тексте научной терминологии, а именно геологической.

Любой перевод с одного языка на другой требует грамотного подхода, знания обоих языков и культур данных языковых обладателей в совершенстве. Точный, грамотный перевод неизбежен без использования межъязыковых преобразований, то есть переводческих трансформаций.

Цель работы – выявление особенностей перевода геологических терминов с русского на казахский язык.

Термин должен быть частью строгой логической системы. Значения терминов и их определения должны подчиняться правилам логической классификации, четко различая объекты и понятия, не допуская неясности или противоречивости. И, наконец, термин должен быть сугубо объективным наименованием, лишенным каких-либо побочных смыслов, отвлекающих внимание специалиста, привносящих элемент субъективности. В

связи с этим термину «противопоказаны» эмоциональность, метафоричность, наличие каких-либо ассоциаций.

Термины – это официальные, общепринятые в кругу специалистов стилистически нейтральные специальные слова. Термины существуют в языке в составе определенной терминологии. Она, в свою очередь, является важнейшей составляющей профессиональной культуры, так как закрепляет и сохраняет в языке знания данной области и обслуживает коммуникативные потребности специалистов. Если в языке слово может быть многозначным, следовательно, попав в определенную терминологию, оно приобретает однозначность.

Важнейшее условие в профессиональной подготовке специалиста геологической отрасли – овладение языком специальности, профессиональной речью. Перед студентами технического колледжа стоит задача в общем овладении языком и одновременно в углубленном освоении языка становится не только средством межнационального общения, но и инструментом изучения специальности.

В работе рассмотрена проблема перевода геологической терминологии через сопоставление терминологической лексики русского и казахского языков. Переводу подлежит основная, коммуникативно значимая база слов-терминов, словосочетаний, которые подлежат активному усвоению студентами, обусловленный трудностями, вытекающими из различных аспектов. Морфологического и синтаксического строения системы русских и казахских слов-терминов, словосочетаний.

Глава государства в «Стратегии-2050» призвал модернизировать казахский язык. Для этого необходимо грамотно переводить технические слова-термины, словосочетания. А вот устоявшиеся международные термины лучше оставить в оригинале. По мнению Нурсултана Назарбаева, взаимодействие лишь обогатит языки.

Термин в науке и техники – это специально культивируемое слово, искусственное или взятое из естественного языка. Термин – это специализированное слово являющееся главным носителем информации любого отраслевого языка. Следовательно, термины представляют собой единицы межкультурной коммуникации.

Для правильного перевода термина важно знать его словообразовательную и морфологическую структуру.

Приложение №1

Простых терминов, состоящие из одного слова	Сложных, состоящие из двух слов	Многокомпонентных терминов	Терминов-словосочетаний
<i>разлом мантия плато рельеф</i>	<i>сырая нефть слои породы сейсмостойкие силы</i>	<i>тектонические плиты океанское дно ползучий сегмент</i>	<i>осадочные породы материковое землетрясение сейсмическая сеть сейсмические датчики</i>

Определена необходимость применения перевода для отбора наиболее подлинных значений геологических терминов в целях использования в практической работе.

Допускаются следующие типичные ошибки при переводе технических слов-терминов, словосочетаний, предложений и в адаптированных текстах с геологической направленностью. Необходимо обратить внимание:

1. Неточное обозначение понятия, применение неподходящих по смыслу слов или слов из другой сферы деятельности.

2. Терминологическая вариативность. Возникает, когда в рамках одного текста для обозначения одного и того же понятия используются разные термины.

3. Использование единственного числа вместо множественного и наоборот. Чаще всего в текстах, подразумевающие под собой множественное число, используются в форме единственного. Понять число существительного можно лишь исходя из контекста и смысла предложения или абзаца. Неправильное употребление формы числа может привести пусть не к грубой смысловой ошибке, но к неточной передаче смысла оригинала и недопониманию со стороны лица, читающего переведённый текст.

4. Анализ дневников, материалов с практик показали, что наибольшую сложность при переводе терминов и слов геологической направленности студентами представляют хорошо известные им слова, не входящие в разряд терминологических слов. Термины *слой, пласт, складка, трещина* являющиеся базовыми словами, в казахском языке не носят идентичный характер. В одних словарях встречаются одни термины, в других – другие, то есть отсутствует единство терминов, нет единого осмысления в терминологических значениях. Подобное явление вызывает определенные трудности в освоении термина, а в речи – различие в употреблении данных слов.

Язык – это инструмент, предоставляющий доступ к информации, но не гарантирующий ее понимания. В связи с этим, хотелось бы познакомить инженеров с высказыванием лингвиста Л.Н. Мурзина: «Мы только тогда овладеваем языком, а не отдельными его компонентами, когда за текстом начинаем видеть ситуацию».

Приложение №2

Перевод с русского на казахский

Слова термины, словосочетания	Термин сөздер, сөз тіркестер
<i>Горные складки</i>	<i>тау қатпарлары</i>
<i>сырая нефть</i>	<i>шикі мұнай</i>
<i>океанское дно</i>	<i>мұхит түбі</i>
<i>осадочные породы</i>	<i>шөгінді жыныстар</i>
<i>движение грунта породы</i>	<i>жыныс топырағының қозғалысы</i>
<i>тектонические плиты многочисленные</i>	<i>тектоникалық плиталар</i>
<i>заливы горные системы разрушались</i>	<i>көптеген тау шығанақтары</i>
<i>складчато-глыбовые горы</i>	<i>жүйелер бұзылған</i>
<i>платформы и сейсмические зоны</i>	<i>қатпарлы-үйінді таулары</i>
	<i>платформалар және сейсмикалық аймақтар</i>
<i>тектонические структуры</i>	<i>тектоникалық құрылымдар</i>
<i>движение и развитие земной коры</i>	<i>жер қыртысының қозғалысы мен дамуы</i>

<p>древняя платформа Прикаспийская низменность Эмбинское плато состоит из двух ярусов из кристаллических пород и осадочного чехла разрушение гор толщина осадочного чехла области молодых платформ тектонические сооружения межгорные впадины, складки горообразование продолжается основные геологические процессы поднятие рельефа горообразовательные процессы оруденение увлажнение осадкообразование жилкование взмучивание осаждение извержение опробование обнажение простираение превышение излучение окварцевание окаменение обманка исток обвал разлом сброс, разрез залежь, разлив мигрировать конденсировать магматизация доломитизация кристаллизация корреляция миграция регенерация складчатость спайность</p>	<p>ежелгі платформа Каспий маңы ойпаты Эмбі үстірті екі қабаттан тұрады кристалды жыныстар мен шөгінді қабынан таудың бұзылуы шөгінді қабының қалыңдығы жас платформалардың аймағы тектоникалық құрылыстар тау аралық ойпаты, қатпары таужасам жалғасуда негізгі геологиялық процес жер бедерінің көтерілуі тау жасам процесі кендену (рудалану) ылғалдану шөгінділену тастарамыстану лайлану тұнбалау атқылау сынамалау ашылым созылым биікайырым сауле шығару кварцтану тасқа айналу алдамыш бастау опырылым айырылым лықсыма, қима, шоғыр, тасқын су миграция конденсация магмамалану доломиттену кристалдану сәйкестендіру қоныс аудару, көшу қайта қалыптасу қатпарлық жіктілік бұрғылағымтық</p>
--	---

<p><i>буримость</i> <i>азональность</i> <i>зернистость</i> <i>гравиразведка</i> <i>дюны</i> <i>завал</i> <i>нагон</i> <i>нагорье</i> <i>коса</i> <i>расщелина</i> <i>лунный камень</i> <i>солнечный камень</i> <i>желоб глубоководный</i> <i>очаг зарождения селя</i> <i>зона аэрации</i> <i>каемка коррозии</i> <i>канал вулкана</i> <i>геологическое образование</i> <i>прибор для наблюдения</i> <i>опробование по буровым скважинам</i></p> <p><i>засечка по вертикальным углам</i></p> <p><i>система опробования на нефть и газ</i> <i>лагооборот на Земле</i> <i>миграция газа в подземных водах</i> <i>включения в минералах</i> <i>изучение Земли из космоса</i> <i>предупреждение о лавинах</i> <i>учение о геосинклиналях</i></p>	<p><i>бейзоналық</i> <i>түйірлілік</i> <i>гравитарлау</i> <i>жағалық шағалдар</i> <i>кұлама үйінді</i> <i>әсел көтерме</i> <i>таулы қырат</i> <i>кұм қаиыр</i> <i>терек жарық</i> <i>айтас</i> <i>кұнтас</i> <i>терең сулық науа</i> <i>селдің пайда болу ошағы</i> <i>аэрация аймағы</i> <i>коррозиялық жиек</i> <i>жанартау арнасы</i> <i>геологиялық жаралым</i> <i>бақылау аспабы</i> <i>бұрғылау ұңғымалары бойынша сынамаалау</i> <i>вертикаль бұрыштар бойынша қиылыстыру</i> <i>мұнай және газ сынамаалау жүйесі</i> <i>Жердегі ылғал айналымы жерасты</i> <i>суларындағы газдың жылыстауы</i> <i>минералдардағы кірікпелер</i> <i>Жерді гарыштан зерттеу көшкіндер туралы</i> <i>ескерту геосинклиндер туралы ілім.</i></p>
--	---

Список использованной литературы

1. Калиев Б. «Сөздіктер» // Вестник КазУМОиМЯ им. Абылай хана. 2003, № 2 (б). – С. 39– 43
2. Сулейменова Э.Д. Анықтағыш (грамматический справочник). – Алматы, 2007. – С. 36.
3. Клобукова Л.П. Обучение языку специальности: Учебное пособие. – М., 1987. – 66 с
4. Архивные материалы студентов: дневники преддипломной и дипломных практик.
5. Интернет ресурсы.

Оспанова К.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Научный руководитель: Колбасина У.П.

КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА РАБОТНИКОВ ГЕОЛОГИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Профессиональное формирование специалиста начинается в учебном заведении и продолжается уже в сфере профессионального общения. Следовательно, возрастает потребность в овладении специалистом грамотной профессиональной речью с тем, чтобы помочь решить поставленные перед специалистом производственные задачи.

В связи с высокой степенью конкуренции на рынке труда, где предпочтение отдается специалистам, умеющим грамотно выстроить деловое общение, роль качества профессиональной коммуникации, несомненно, возрастает. Особенный акцент делается на специалистов, владеющих и иностранными языками. Данный аспект неоднократно подчеркивался социальными партнерами и работодателями колледжа. Работодатели вполне справедливо поднимают требования к специалисту, ведь профессиональное общение выходит за рамки повседневной коммуникации и мировые стандарты предъявляются не только к качеству услуг, продукции, но и к качеству продвижения производства, а это уже сфера языкового воздействия на клиентов и компаньонов. В конце концов, грамотная профессиональная речь никогда не останется незамеченной. С другой стороны, специалист как носитель языка профессионального общения, чувствуя себя дискомфортно в производственных условиях, стремится преодолеть языковой барьер и выйти на иной уровень общения – без затруднения понимать и быть понятым.

Летом этого года я проходила практику в компании «КазМинералс» и там провела небольшое исследование. Главное, что я поняла по результатам исследования – это то, что уровень профессиональной компетенции зависит от качества профессиональной подготовки. Овладение профессией неразрывно связано с овладением соответствующим профессиональным словарем. И, несмотря на то, что профессионализмы считаются словами со сниженной стилистической окраской, их употребление отличает профессионала от людей, не знакомых с данной профессиональной областью деятельности. Профессионализмы являются «неофициальными» названиями специальных явлений и понятий профессии, составляют профессиональный жаргон. Использование профессионализмов значительно облегчает коммуникацию в профессиональной среде, поскольку для каждого ее участника понятно их значение. Однако не всегда такая лексика соответствует литературным нормам.

Наблюдения за лексикой представителей геологической отрасли (в основном геологов) показали, что профессиональная речь формируется на разных языковых уровнях и разными способами.

1. В результате переосмысления общеупотребительной лексики и образования из неё новых слов и форм. Названия используемому оборудованию, производственным процессам могут даваться на основе даже небольшого сходства и ассоциаций. И можно отметить, что на лексическом уровне больше всего проявляются характерные изменения. **Куст** - растение с древовидными ветвями, не имеющее главного ствола (словарь С.И. Ожегова) [1, с. 429]. Но буровики используют это слово в значении «разбросанный в стороны способ размещения скважин по площади месторождения».

2. Кроме того, есть и абсолютно немотивированные названия, которые чаще всего появляются в пределах одного предприятия, одного промышленного района, за пределами которого они не будут понятны ни простому человеку, ни работнику аналогичной сферы. Например, елка – определенная система задвижек, служащая для запираания потока жидкости и изменения его направления, часть противовыбросного оборудования; вертикалка – вертикальная скважина.

3. Часто распространены аббревиатуры сокращенные слова. Например, помбур (помощник буровика), БВР – буровзрывные работы, ПСВ – подземное скважинное выщелачивание, ПР – продуктивный раствор, ВР – выщелачивающий раствор; ТУЗ – технологический узел закисления; ГТП – геотехнологическое поле, ГРМ – горно-рудная масса, УППР – участок переработки продуктивных растворов.

4. Также необходимо отметить нарушение акцентологических норм русского языка: слово добы́ча употребляют как дОбы́ча, кОмпас – компАс.

Можно даже классифицировать лексику буровиков, геологов и геофизиков по следующим разрядам:

- 1) название профессиональной принадлежности: помбур, бурила, вышкарь, пусковик;
- 2) наименование процесса: проходка, забурка, долбежка, кустовка;
- 3) название инструментов: доска – приспособление для поворота долота; квадрат – труба квадратной формы для крепления буровой колонны; хлопущка-уровнемер, мартышка – штурвальный ключ; крокодильчик – утяжелитель уровнемера;
- 4) название производственных зданий и сооружений: балок – передвижной вагон-домик; вертикалка – вертикальная скважина; кривулька – наклонная скважина; куст – группа скважин.

Несмотря на то, что профессиональный жаргон является неотъемлемой частью профессиональной коммуникации, он употребляется только в неофициальных ситуациях в разговорной речи. Умелое употребление профессионального жаргона, конечно, может даже придать официальной речи сочность, колорит, но не носит регулярный характер.

Мне довелось проходить практику в компании «КазМинералс», где я пришла к выводу, что владение речью становится важной профессиональной составляющей человека. **На производстве большое внимание уделяется профессиональной речи, т.к. невозможно представить себе квалифицированного сотрудника без умения вести деловое профессиональное общение. Кстати, на вопрос, что влияет на профессиональную коммуникацию, реципиенты ответили следующим образом:**

1. **Профессиональная среда (73%)**
2. **Профессиональное учебное заведение (53%)**
3. **Рабочие ситуации (23%)**
4. **Воспитание, образование, личное отношение к языку в целом (9%)**

Результаты моего опроса на производственной практике, какие качества работников и стажеров ценятся больше всего, показали, что на первом месте стоят профессиональные навыки и ответственность (91%), способность к профессиональной коммуникации (83%), затем, дисциплинированность (65%), умение работать в коллективе (53%), организаторские способности (42%), инициативность, творческий элемент (19%), стремление к карьерному росту (4%).

Сотрудники компании, опрошенные мною по вопросам языковых особенностей профессиональной речи, отмечали, что можно говорить о назревшей проблеме

профессиональной коммуникации. Судя по качеству оформления должностных записок, докладов, статей и отчетов, уже можно говорить о проблеме языкового характера. И хотя такие случаи единичны, они имеют место быть.

По роду своей практической деятельности у меня была возможность поработать с геологическими отчетами и проанализировать некоторые нарушения, обозначить проблемные зоны.

1. Нарушение логической последовательности при изложении материала.
2. Нарушение структурной упорядоченности
3. Тавтологии
4. Несоблюдение абзацев и членности текста
5. Стилистические ошибки (использование элементов разговорной речи в документации)

Основными признаками качественной профессиональной речи являются осознанность, информативность, точность. Помимо названных признаков, высокая культура речи профессионала заключается в умении соблюдать принятые критерии хорошей речи: правильность, логичность, уместность, чистоту, богатство, выразительность.[3]

Профессиональная культура речи зависит не только от уровня владения профессиональной терминологией, но и от речевой культуры. Достижение мастерства в профессии выражается органичностью речевого поведения человека в профессиональном общении, а профессиональное общение становится инструментом профессиональной деятельности.

Список литературы

1. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. — 4-е изд., М.: Высшая школа, 1993. — 944 с.
2. Крысин Л.П. Языковая норма и речевая практика // Отечественные записки. - М., 2005, № 2(23).
3. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации – М., 2009г., 651с.
4. Ерчак Н.Т. Психология профессиональной речи – М., 2007г., 195с.

СЕКЦИЯ 3. ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ПРОГРЕССИВНЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА.

Дарибаева Назылы

«Гуманитарлы-экономикалық колледж» мекемесі, Семей қаласы.

Ғылыми Ғылыми жетекшісі – Балыкбаева А.С.

«ХИМИЯ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ДАМУЫНА ҮЛЕС ҚОСҚАН ҒАЛЫМДАР»

Менделеевтің периодтық заңы, периодтық заң – атом ядросы зарядтарының артуына байланысты химиялық элементтер қасиеттерінің периодты өзгеретінін тұжырымдайтын табиғаттың негізгі заңы. Бұл заңды 1869 ж. Дмитрий Менделеев ашты. Элементтер қасиеттерінің периодтылығы атомның сыртқы электрон қабаттарының конфигурациясының периодты қайталануына байланысты. Менделеевтің периодтық заңы мен элементтердің периодтық жүйесіне сүйене отырып, ғалымдар атом құрылысы және химиялық байланыс теорияларын жасады; жер қыртысы мен ғарыштық нысандар зерттелді. Бұл заңның барлық жаратылыстану, техника, технология саласындағы ғылымдар үшін философиялық мәні зор [1].

Ол «Химия негіздері» деп аталатын тамаша оқулық жазды. Бұл оқулық нағыз химия энциклопедиясы еді. Менделеев оны жаңа ашылған жаңалықтармен толықтырып, үнемі жетілдіріп отырды. «Химия негіздерімен» айналыса жүріп, ол химиялық элементтердің атақты периодты системасын да жасады [2].

Ломоносовтың шығармашылық қызметі өзінің қызығушылық өрісінің кеңдігімен және табиғат сырларына терең енуімен ерекшеленеді. Оның зерттеулері математика, физика, химия, Жер туралы ілім, астрономия салаларына жатады [3].

М.В. Ломоносов химиялық реакция кезіндегі массаның сақталу заңының (1756ж.) жалпы негіздік сипатына назар аударды;

(1741-1750 ж.) өзінің корпускулалық (атом-молекулалық) ілімінің негізін жариялады, ол тек 100 жылдан кейін ғана дамыды;

(1744-1748 ж.) жылудың кинетикалық теориясын ұсынды;

(1747-1752 ж.) химиялық құбылыстарды ұғындыру үшін физиканың қажеттігін түсіндірді және химияның теориялық бөлімі үшін «*физикалық химия*», тәжірибелік бөлімі үшін «*техникалық химия*» атауларын ұсынды.

Көптеген химиялық өндірістердің (бейорганикалық пигменттердің, глазурилердің, шынының, фарфордың) негізін қалаушы. Форфорлық массаны ойлап тапты. Кендерді, тұздарды және басқа өнімдерді талдаумен айналысқан. «Металлургияның алғашқы негізі немесе кендер ісі» еңбегінде әртүрлі металдардың қасиеттерін қарастырды, оларды бөлу және алу әдістерін сипаттады. Химия бойынша басқа әртүрлі жұмыстармен қатар бұл еңбек орыстың химиялық тілінің негізін қалады.

Орыс академиктерінің алғашқысы болып химия және металлургия бойынша кітаптар («*Физикалық химия курсы*», 1754 ж.; «*Металлургияның алғашқы негізі немесе кендер ісі*», 1763 ж.) дайындады[4,5].

А. М. Бутлеровтың органикалық химия теориялық мәселелері бойынша бірінші қоғамдық сөз алуы 50-шы жылдардың соңына жатады: өз баяндамасын Париж химиялық қоғамының 1858

жылғы 17 ақпандағы отырысында оқыды. Онда былай делінген, бұл радикалдар деп тек органикалық топтарды ғана санауға болмайды сонымен қоса OH , NH_2 үлгідегі топтауларды да санау керек, яғни әр түрлі класс органикалық заттардың үйлесімі атомдар санына тән, кейіннен ол функционалдық топ атауын алды. Осы баяндамада Бутлеров алғаш рет "құрылым" терминін қолданды, осы жолы бір типті молекулалық құрылымға метан, хлорлы метил, хлорлы метилен, хлороформ, төртхлорлы көміртек, метил спиртіні жатқызды [6,7]. Химиялық құрылыс идеясының неғұрлым дамыған нысаны А. М. Бутлеровтың үш жылдан соң "Заттардың химиялық құрылымы туралы" баяндамасында баяндалды, ол сөзді неміс жаратылыс сынаушыларының және дәрігерлерінің Шпейерде (19 қыркүйек 1861) съезінде химия секциясы оқыған лекциясында сөйледі және сол жылы неміс келесі — орыс тілдерінде жарияланған. Бұл баяндамада бәрінен бұрын айтылғандай, химияның теориялық жағы нақты дамуына жауап бермейді, атап айтқанда, типтердің біліксіздік теориясы айтылды [8].

Қазақстандық химик ғалымдар - Қазақстанда химия ғылымының дамуына аянбай еңбек сіңіріп, аттары әйгілі болған ғалымдар көп.

Солардың ішінен *Е. Н. Әзірбаев, Ә. Б. Бектұров, Б. А. Бірімжанов, М. А. Горяев, М. Т. Козловский, С. Р. Рафиқов, Д. В. Сокольский, О. А. Сонгина, М. И. Усанович, Т. К. Шомбалов, Ш. Б. Батталова, Б. А. Жұбанов, Е. Е. Ерғожин, Г. Д. Закұнбаева, А. Ш. Шәріпқанов*, т. б. химия ғылымы докторларының осы ғылым саласына қосқан үлесі зор [9].

Михаил Ильич Усанович, Қазақстан Ғылым академиясының академигі, химия ғылымдарының докторы болған, дүние жүзіне белгілі ғалым. 1938 жылы М. И. Усановичтің ұсынысы қабылданып, «Қышқылдар мен негіздердің теориясы» ғылымға енді. Оның негізгі ғылыми жұмыстары ерітінділер теориясына арналды.

Батырбек Ахметұлы Бірімжанов - тұз түзілу теориясының авторы. Б. А. Бірімжанов - Қазақстан Республикасы Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері, химия ғылымдарының докторы болған, табиғи тұздар мен тыңайтқыштардың физикалық химиясы және технологиясын зерттеген ғалым. «Жалпы химия» оқулығының авторы.

Михаил Тихонович Козловский - аналитикалық химия саласында еңбек еткен әйгілі ғалым, ол аса таза металдар алуда үлкен үлес қосқан химия ғылымдарының докторы, «Амальгама химиясы мен амальгамды металлургия» бойынша ғылыми жаңа бағытта зерттеулер жасап, оның негізін қалады.

Әбікен Бектұрұлы Бектұров, Қазақстанда химия ғылымының негізін салушы, Республика Ғылым академиясын алғаш ұйымдастырушылардың бірі, техника ғылымдарының докторы, Қазақстан Ғылым академиясының академигі, профессор, минералды тыңайтқыштар ендіру жөніндегі әйгілі ғалым Әбікен Бектұрұлы Бектұров болды.

Закұнбаева Гауһар Дәуленқызы қазір Қазақстан Республикасына еңбегі сіңген ғылым қайраткері, органикалық катализ және электрохимия институтын басқарған. Д. И. Менделеевтің периодтық жүйесіндегі VIII топ элементтерінің адсорбциялық қасиеттерін толық зерттеп, соның нәтижесінде ацетилен және оның туындыларын гидролиздеу үшін жоғары белсенді және талғамды ершіткілер алды.

Ерден Нығыметұлы Әзірбаев - Қазақстан Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, химия ғылымдарының докторы, органикалық химия саласында - ацетилен және көміртек оксидінің химиясы, азот, фосфор, күкірт, селен, қалайы және қорғасын қатысатын органикалық қосылыстар синтездеу

саласында еңбек еткен ғалым. Ол 500-ге жуық жаңа қосылыстар синтездеген болатын.

Болат Ахметұлы Жұбанов - Қазақстан Ғылым академиясының академигі, Нью-Йорк Ғылым академиясының мүшесі, химия ғылымдарының докторы, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының иегері, Қазақстандағы тұңғыш үлкен молекулалық химия кафедрасын ұйымдастырушы, сол салада жаңа полимерлер синтездеген дүние жүзіне әйгілі ғалым. Оның алған жаңа заттары медицинада дәрі-дәрмек ретінде өр түрлі ауруларды (туберкулез, жүрек ауруы, ісік, т. б.) емдеуге қолданылуда.

Надир Каримұлы Надировтың сіңірген еңбегі зор. Н. К. Надиров - Қазақстан Ғылым академиясының академигі, химия ғылымдарының докторы, Қазақ ССР-і Мемлекеттік сыйлығының иегері. Батыс Қазақстанда мұнай фракцияларын өзгертіп, мұнай әнімдерін жаңарту, крекингіні кешенді зерттеу Н. К. Надиров еңбектерінің негізгі бағыты болып саналады.

Фитохимия институтының ғалымдары (А. Әдекенов, т. б.) қазіргі кезде табиғи өсімдіктерден дәрі жасау, олардың экологиялық тиімділігі мен сіңімділігінің жоғары екенін ескеріп, көптеген зерттеу жұмыстарын жүргізді. Соның нәтижесінде 20 түрлі фитопрепараттар дайындалды, оның ішінде ісікке қарсы - «*Арглабин*», жараға - «*Биалм*», «*Алхидин*», «*Глидеринин*», қабынуға - «*Аллапинин*», т. б. ауыл шаруашылығы зиянкестеріне қарсы - пестицидтер шығарып, өнімін фармакология, медицина, ауыл шаруашылықтарына ұсынды [10].

Қорыта келгенде, химия ғылымына үлес қосқан ғалымдар туралы мен талай мәлімет білдім.

Осы мәліметтерді пайдалана отырып, сабақтан тыс іс шараларда «Білгір химик», «Жүзден жүйрік», «Химия әлеміне саяхат» сияқты танымдық ойындарда студенттер осы аталған ғалымдардың еңбектерін және ғылыми көзқарастарын өмірімен тығыз байланыстарды.

Әдебиеттер тізімі:

1. https://kk.wikipedia.org/wiki/Периодтық_заң
2. Қазақ энциклопедиясы
3. Химия: Жалпы білім беретін мектептің 8 сыныбына арналған оқулық. Усманова М.Б., Сақариянова Қ.Н. /Алматы: Атамұра, 2009. - 216 бет.
4. https://kk.wikipedia.org/wiki/Михаил_Васильевич_Ломоносов
5. *Грэхэм, Лорен*. "Кеңес Одағындағы жаратылыстану, философия және адам мінез құлқы туралы ғылымдар, IX Тарау. "Химия
6. *В. Г. Бутлеров, Александр Михайлович* // Орыс биографиялық сөздік : 25 томдық. — СПб., 1908. — Т. 3: Бетанкур — Бякстер. — С. 528-533.
7. Бутлеров құрылыстар теориясында // Леннаучфильм, 1975.
8. Химия: Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық. Өңделген, толықтырған 2-бас. / Н. Нұрахметов, К. Сарманова, К. Жексембина, т.б. - Алматы: "Мектеп" баспасы, 2009. — 208 бет: суретті.
9. https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазақстандық_химик_ғалымдар
10. Химия: Усманова М. Б., Сақариянова Қ. Н. Жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық, 2-басылымы, өңделген, толықтырылған. - Алматы: Атамұра, 2009. - 288 бет.

Бейбітова Сымбат, Миллатова Карина
«Innovative college» мекемесі
Ғылыми жетекшісі: Сыгаева Қымбат Сағидоллаевна

МЕКТЕП БОРЫНЫҢ МҰҒАЛІМДЕР МЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҚТАРЫНА ӘСЕРІ

Мақсаты: Мектеп борының адам ағзасына тигізетін химиялық, физикалық қасиеттерін зерттеу.

Адамның басты байлығы-денсаулық екенін білеміз. Денсаулықты сақтаудың қандай жолдары бар екені де айтылып жүр, дегенмен де осы мәселе бүкіл дүние жүзінде қаралып жатқанмен де, шешімі болмай жатқан сияқты. Әр салада қызмет етіп жатқан түрлі мамандық иелері мен білім алушылардың да, қоғамдағы барлық адамдардың денсаулық жайында қозғалатын мәселелері аз емес. Қазіргі таңда өмір сүріп жатқан адамдардың көпшілігінде аллергия, бронхиалды демікпе, жүрек-қан тамырларының аурулары белең алып бара жатқандай. Жаңа дүние есігін ашқан жас баладан еңкейген қарияларға дейін осындай аурулармен зардап шегіп жатқандары қаншама. Біздің қарастырып отырған мәселеміз де, мектеп борының денсаулыққа тигізетін әсері болғандықтан, денсаулық жайында сөз қозғап отырмыз. Статистикаға жүгінетін болсақ адамның шамамен өмір сүретін уақытын 75 жыл деп есептесе, бала 6 жастан-17 жасқа дейін мектепте 11 жыл оқиды. Жоғары оқу орынында кем дегенде 6 жыл, кейбіреуі ары қарай жалғастырып жатады. Ал ұстаздық жолды жалғастыратындар зейнетке шыққанша мектепте жұмыс жасайды. Кем дегенде 40 жыл. Жалпы есептесек 57-60 жылдай мектепте борды пайдаланамыз. Мектеп боры талай жылдардан бері білімнің негізгі көзі ретінде пайдаланылып келе жатқанын білеміз, бор мен тақтаның арқасында қаншама ғалымдар, зиялы қауымдар да шығып жатыр, әйтсе де заманымыз жаңарып жатыр, қазіргі кездегі оқушының да мұғалімнің де денсаулығы қуанатын жағдайда емес, ауаның құрамының өзгеруінен бе, химиялық заттардың көптеп шашылуынан ба, экологиялық мәселелер туындап жатады, сондықтан да көпшілігі тыныс алу жолдарының ауруымен жиі ұшырасып жатады. Біз егер борды ары қарай жалғастырып пайдаланатын болсақ, болашақ ұрпақтарымыз қандай болар деп ойға батасың. Мектеп борын экологиялық жағынан таза, қауіпсіз деп қолдануға береді, дегенмен де, қолдану барысында оның шаңын жұтамыз, қолымызды былғаймыз, кейбір оқушылардың жеп жүргенін де көреміз. Ал оның құрамында әк, ғаныш, крахмал, ПВА, БФ, казеин желімдері, бояғыш тәрізді қаншама химиялық заттар бар, ағзаға зиянды деп айтуға болады. Барлық дәлелдемелерді, статистикалық мәліметтерді ескере отырып, мектеп борының қаншалықты әсері бар екенін білу үшін зерттеу жұмысы ары қарай жалғастырылды.

Практикалық жұмыс «Борды сапалық талдау»

Крахмалды анықтау. Крахмалды анықтау үшін борды спиртшамның жалынына ұстаймыз. Бордың құрамындағы көмірсуды (крахмалды) анықтаймыз (көмірсударды қыздырған кезде көмірленеді). Крахмалдың сапасын анықтағанда иод ерітіндісін де қолдануға болады. Зерттелетін бордың түйіршіктеріне 2-3 тамшы иод ерітіндісін тамызамыз. Иод ерітіндісінің әсерінен

түсі көк түске боялу керек. (1-2сурет)
(Ca²⁺)анықтау

3-сурет

Сынама	(Ca ²⁺).анықтау	Крахмалды анықтау
«Антошка»	қызыл-қызғылт түс	қарайды, көк түс
«Мапед»	қызыл-қызғылт түс	қарайды көк түс

Дәрігерден алынған мәлімет

Бордың оқушылардың денсаулығына қаншалықты зиян келтіретіні жайында бірнеше зерттеу жұмыстары жүргізілді. Адам ағзасына қаншалықты зиян екенін білу үшін дәрігерімен кездесу болды.

Мұғалімдерден алынған сауалнама

Қорытынды

Мектеп боры- оның құрамында әк, ғаныш(гипс), крахмал, ПВА,БФ,казейн желімдері,бояғыш тәрізді қаншама химялық заттары, ағзаға зиянды.

Зерттелген бордың үлгілерінің құрамында кальций карбонатының 40 тан 80%-ға дейін ғаныш(гипс) бар. Мектеп борын зияны жоқ,экологиялық таза,қолданылуға болатын зат ретінде пайдаланғанымен де құрамындағы көптеген зиянды заттарын анықтай отырып, тигізетін бірнеше зияны бар екенін,оның оқушыларға,мұғалімдер үшін де кері әсерінің бар екенін білдік. Біздің ұсынысымыз да осы бордың орнын басатын маркерлі,интерактивті тақталар әр сынып бөлмесінде болса,кез-келген оқушының өміріне қауіпсіз болар еді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1.Химия без формул. / А.А. Карцова,1954,93-бет.
 - 2.Оқушы анықтамасы./М.С.Сәулебекова,224-225-бет.
 - 3.Оқушы анықтамасы./ М.С.Сәулебекова,2-кітап,220-221-бет.
 - 4.Справочник школьника. Химия / Сост. М. Кременчугская, С. Васильев. М.: Филолог, 1995. 380-бет
- Интернет қорынан:
<http://kk.wikipedia.org/>
<http://www.toybytoy.com/>
<http://ulitka.my1.ru/forum/>

Қалымхан Дина

ҚМҚК «Шығыс Қазақстан технология колледжі»

Ғылыми жетекшісі: Таиметова Айман Нуртаевна

«ТҮЙЕ – ТҮЛІК ТӨРЕСІ»

1.Кіріспе.

Түйе – төрт түліктің төресі. Ауыр жүк артылып, алыс сапарға жегілсе де мыңқ етпейтін маңғаз жануардың қадірін көшпелі жұрт қатты білген. Айрықша күтімді қажетсізінбейтіндіктен «кедейдің малы» атанған жануар табиғи жайылымды тез қонданады. Әрі оның сүті мен шұбатты медицина тарапынан емдік сусын ретінде мойындалғаны да белгілі. Көзін тауып, өңдей білсе, жүні де өнеркәсіпте таптырмайтын шикізат. Міне, осындай пайдасы мол мал тек әлемде санаулы мемлекеттерде ғана бар. Соның бірі біздің елімізде. Қазақ үшін түйе қасиетті мал. Төрт түліктің төресі атанған жануардың сүті – ем, еті-азық, жүні - киім. Нардың жүнін қазақ халқы аяққа таптамаған, тек кеудешелер мен жиделер, шекпендер мен көрпелер дайындаған. Қазіргі медицина түйе жүнінің де емдік қасиеті барын анықтады.

2. Түйе - түлік төресі.

Қазақтың жылқыдан кейін қадірлейтін малы – түйе. Көшіп-қону үшін жылқыдан да артық бағаланған. «Бақырауық демесең, бағалы көлік түйе ғой», «Нары бардың малы бар», «Тамырыңнан түйе сұра, қорыққаннан бие берер», «Көтерем деп түйеден безбе, салтанатың емес пе?» деген ескі мақалдардың өзі-ақ түйенің көшпелі тіршілікте аса құнды түлік болғанын анықтай түседі. Түйенің жүні мен терісі – киім, сүті – сусын, еті – ас. Әсіресе, түйе көш көлігі ретінде бағалы. Ол сиырдай емес, сирақты мал. Қыста суыққа, жазда ыстыққа төзімді, әсіресе шөлге, аштыққа шыдамды. Түйе алпыс күн аштыққа, отыз күн шөлге шыдайды. Осынша шыдамдылығына, қуаттылығына қарамастан, «шөк» десең, шөге қалатын, «айт-шу» десең, атып тұратын «тіл алғыш», жуас, қайырымды мал. Түйе түлігі негізінен жайылымда бағылып, күтімді, құнарлы азық пен құрылысы күрделі, жылы қора-жайды аса қажет етпейтіндіктен, басқа ауыл шаруашылық малдарымен салыстырғанда тиімді сала болып табылады.

3. Дертке дауа – шұбат

Түйенің пайдалы жақтары көп қой. Бір ғана сусынының өзі неге тұрады. Көптеген ауруларға мыңнан бір ем. Сүтінен шұбат дайындап, құрт қайнатады. Шипалық қасиеті мол, дәмі тіл үйіретін шұбат сусынына бүгінде шетелдіктер аса қызығушылық танытып отырғаны белгілі. Көптеген Азия елдері әрі тағам, әрі киімге шикізат, дертке дауа ретінде пайдаланатын түйе сүтінің емдік қасиеттері күннен күнге ғалымдарды таңғалдыруда.

Ғалымдар шұбатпен өкпе құрты, бауыр ауруларын, холециститті, өт жолдарының бітеліп қалуын емдеуге болады дегенді айтады. Осыған орай шұбатты әлемдік нарыққа шығару үшін ғалымдар өнімді кептіру, құрғақ сүт ұнтағы және таблетка түрін жасау технологиясымен де айналысуда.

Түйе сүті қоректік заттарға өте бай сусын. Мәселен, қымыздың құнарлылығы 528 ккал болса, сиырдікі 660 ккал, ал түйенікі 911 ккал тең. Бір литр шұбат адам ағзасының витаминдер мен микроэлементтерге деген тәуліктік қажеттілігін толықтай қамтамасыз ете алады.

5. Студенттің зерттеу жұмысы.

Қазақ түйе малын да ерекше қастерлеген ғой. Сондықтан да түйе сүтінің емдік қасиеттері баяғзы заманнан бері белгілі. Шұбатты бабаларымыз өкпе, асқазан ауруларымен қатар түрлі созылмалы дерттерге, жалпы ағза әлсірегенде, әрі уланғанда емдік қасиеті жоғары мал өнімі ретінде пайдаланған. Ең алдымен шұбаттың емдік қасиетіне тоқталатын болсақ, бір литр шұбат адам ағзасын тәуліктік қажет ететін дәрумендермен және басқа микроэлементтермен толық қамтамасыз ете алады.

Шұбатта табиғи иммундық қасиеті адам денсаулығына пайдалы түйіршік белоктар бар. Отандық және батыс ғалымдарының мәліметтері бойынша, алты ай бойы күнделікті астан 30 минут бұрын бір литр шұбат ішкен жағдайда оның ісік, тыныс алу, ас қорыту жолдары және жүрек-қан тамыры сияқты ауруларды емдеуге ықпал жасайтындығы тұжырымдалған.

Қос өркешті «шөл кемесі» түйе жануары беретін шұбаттың жөні бөлек. Құрамының элементтерге байлығынан шұбат қымыздан да асып түседі. Мәселен, қымыз құрамындағы ақуыз мөлшері 2,3-2,9% болса, шұбаттағы ақуыз 2,91-4,93% мөлшерінде. Қымыздың майлылығы 1,3-2,5% болса, шұбат одан да майлырақ — 8-9%. Шұбаттың құрамында С дәрумені де молырақ. Түйе сүтінің құрамында кальций (0,13 -0,21%) мен фосфор (0,05-0,072%) секілді микроэлементтер де кездеседі. Бірақ құрамындағы көміртегі жағынан шұбаттан (1,07-1,78%) гөрі қымыз (3,6-7,3%) бай. Осылармен қатар шұбатта А, В, С дәрумендері, мыс, мырыш, күміс, темір, кремний, магний, кальций, алюминий микроэлементтері де жетерлік.

Сүттің белогы мен майлылығының тепе-теңдігі шұбаттың құнарын арттырады. Амин қышқылының құрамы да жеткілікті.

I. Редуктазалық анализ. Редуктазалық көрсеткіш – шұбаттың бактериалық ластануының жанама көрсеткіші.

Жұмыстың орындалу барысы:

1. Оны анықтау үшін екі сынауыққа 10 мл-ден ашыған және ашымаған шұбаттан құйдым.
2. Осы зерттелетін шұбаттарға 1 мл метилен көгін қосып, араластырамыз.
3. Сынауықты термостатқа 38-40 градус орнатып саламыз, содан метилен көгінің түсінің жойылу уақытын санай бастаймыз.

II. Шұбаттың қышқылдығын анықтау.

Жаңа сауылған шұбаттың құрамында казеин, ортофосфор, лимон қышқылдарының қышқыл тұздары болғандықтан қышқылдық көрсетеді. Уақыт өткен сайын сүт қышқылы түзілуі мен

лактозаның сүтқышқылды ашуы себепті қышқылдық өсе түседі. Шұбаттың қышқылдығын Тернердің шартты градусымен белгілейді. Бұл шама 100 мл бейтараптауға концентрациясы 0,1 моль/л натрий гидроксиді ерітіндісінің неше миллилітрі жұмсалғанын көрсетеді. Қажетті құрал- жабдықтар: натрий гидроксидінің ерітіндісі (0,1 моль/л) фенолфталеиннің спирттік ерітіндісі (1 %) бюретка , 10 және 20 мл пипетка, 100 мл колба, 200 мл стакан, шыны таяқша, техникалық таразы.

Жұмыстың орындалу барысы: пипетканың көмегімен 10 мл сүт өлшеп алып, оны 100 мл колбаға құяды да оған 20 дистильденген су қосады. Сонан соң 3 тамшы фенолфталеин тамызып бюреткадағы 0,1 моль/л натрий гидроксидімен титрледім. (әлсіз таңқурай түс түзілгенше)

III. Шұбат құрамындағы су мен құрғақ заттар мөлшерін анықтау.

Шұбат құрамына кіретін су мен құрғақ заттарды анықтау үшін зерттелетін шұбат мөлшерін өлшенген таза құммен араластырады. Құм шұбатты қыздырғанда көбіктенбеу үшін қажет.

Жұмыстың орындалу барысы: диаметрі 75 мм, салмағы өлшенген кәрден табақша 30 г құм салып, 102-105 градусқа дейін муфель пешіне қыздырады. Жарты сағаттан соң оны пештен алып, суытып, қайта өлшейді. Құмды табақша жайып оған 5мл сүт құяды да қайта өлшеп сүттің массасын табады. Сонан соң жақсылап араластырып, табақшаны муфель пешіне 102-105 градусқа дейін қыздырып 40 минутқа қояды. Табақшаны 5-6 минут сайын араластырып тұру қажет. Пештен алған соң бөлме температурасына дейін суытып табақшаны өлшейді. Сонан соң шұбаттағы судың және құрғақ заттардың массалық үлесін есептейді.

IV. Шұбаттың тығыздығын анықтау.

Тығыздықты анықтайтын арнайы құрал – лактоденсиметр қолданылады. Зерттеу нәтижесінде тығыздығын санағанда 1,018 г/см³ болды. Сиыр сүтімен салыстырғанда да тығыздығы аз, себебі зерттелген шұбат таза табиғи өнім емес, басқа сүт өнімдері қосылған.

V. Шұбаттың майлылығын анықтау.

№1 (ашытылмаған) майлылығы 3,2 %.

№2(ашыған) майлылығы 4%.

Зерттелген шұбаттың майлылығы өте төмен. Табиғи шұбаттың майлылығы 8 % болуы қажет, яғни зерттелген шұбат табиғи таза өнім емес, басқа сүт өнімдері қосылған.

№3 сынауықтағы шұбаттың майлылығы 1,7%

№4 сынауықтағы шұбаттың майлылығы 1,5%

6. Шұбат құрамындағы ақуыздарды анықтау.

Шұбатқа формалин ерітіндісін қосқанда ақуыздардың үшінші реттік құрылымы бұзылып, орта біршама қышқылданады. Бұл жерде сутегі иондарын бейтараптауға жұмсалған сілті мөлшері анықталып, ақуыздардың массалық үлесі эмпирикалық коэффициент арқылы есептейді. Қажетті реактивтер: натрий гидроксидінің 0,1 мольдік ерітіндісі, фенолфталеиннің 1 проценттік, формалиннің 40 проценттік ерітінділері.

Жұмыстың орындалу барысы: 100 мл колбаға 30 градусқа дейін жылытылған сүттің 10 мл пипетка арқылы өлшеп құйып, оған 3-4 тамшы фенолфталеин қосып, әлсіз таңқурай түс пайда болғанша натрий гидроксидімен титрлейді. Осы әлсіз таңқурай түсті ерітіндіге 2 мл формалиннің бейтарап ерітіндісін қосса, түсі жойылады, сонан соң ары қарай тағы да осындай түс пайда болғанша титрленеді. Шұбаттағы ақуыз мөлшерін анықтау үшін формалин қосқаннан кейін титрлеуге жұмсалған сілті көлемін 1,92- ге көбейтеді.

Анализ әдісі	Шұбат
Редуктазалық анализ	32 сағ

Қышқылдығы, °Т	32°Т
Су мен құрғақ заттар мөлшері%	7%
Тығыздығы, г/см³	1,028 г/см³
Майлылығы, %	4%
Ақуыздың мөлшері%	5,5%

8. Қорытынды.

Шұбат – қазақ халқының дәстүрлі сусындарының бірі. Түйе сүтінің қоректік, емдік қасиеттері ежелден белгілі. Шұбат жеңіл қорытылады, асқазан жолының бездерінен сөл шығаратын қасиеті бар. Қарын сөлінің қорытқыш қасиетін күшейтіп, ішектің қызметін жақсартады. Тәбет ашып, қарындағы ауруды басады. Ол қанның құрамдас бөліктеріне және қанның түзілуіне қолайлы әсер етеді. Қанның қызыл және ақтүйіршіктері артады. Бауырдағы зат алмасу қалпына келеді. Шұбат созылмалы гастрит ауруына шалдыққан кісілердің осы науқастан айығуына жақсы әсер етеді. Қарын сөзлінің қышқылдығы төмен кісілер де шұбатпен емделіп жазыла алады. Шұбат созылмалы колитке шалдыққан кісілерге де бірден-бір шипа. Шұбаттың құрамында белок, май, т.б. қоректік заттар сүттен ашытылатын басқа өнімдерге қарағанда мол болады. Ауада бактериялар мен вирустар толып жүр. Біздің ағзамыз олармен секунд сайын күресіп бағуда. Кедейдің ауруы салататын туберкулезбен қазір ауқаттылар да науқастанып жатқан тұста, ағзамыздың ауруға қарсы иммундық жүйесін нығайту әрқайсымыз үшін қажет-ақ. Ендеше, денсаулығымызды нығайтуды ойласақ, шұбат ішуді әдетке айналдырайық.

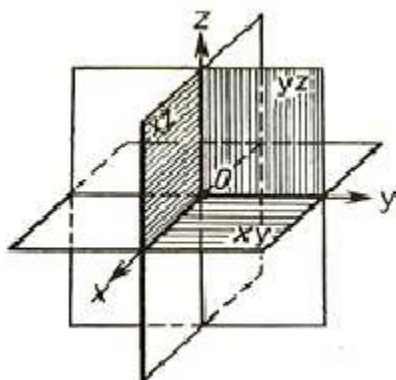
ҚР Ұлттық Ғылым академиясының академигі, Денсаулық сақтау министрлігіне қарасты Тағамтану академиясының директоры Төрегелді Шарманов шұбатпен өкпе құрты, бауыр ауруларын, холециститті, өт жолдарының бітеліп қалуын емдеуге болады дейді. Осыған орай шұбатты әлемдік нарыққа шығару үшін ғалымдар өнімді кептіру, құрғақ сүт ұнтағы және таблетка түрін жасау технологиясымен де айналысуда. Алайда шұбаттан жасалған өнімдерді әлемдік нарыққа шығарып, ұлттық брендiмізге айналдыру үшін қыруар қаржы, көлемді инвестиция қажет екені анық. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы сауықтыратын медициналық сусын деп бағалап отырған шұбаттың пайдасын ертеден-ақ білген дана халқымыз қазіргі нарықтық заманда да дәстүрлі сусынымыздың қаржылық пайдасынан қағылмаса екен дейміз. Өзгеден бұрын өз кәсіпкерлеріміз бен фермерлеріміз түйе шаруашылығына ден қойса, халқымыздың денсаулығы да жақсарып, экономикамыз да ілгерілей түсер еді...

9. Әдебиеттер

- 1 Омарқожаұлы Н., Әкімбеков Б. Мал шаруашылығы. – Астана: «Фолиант» баспасы, 2010.
- 2 Жолшыбек Т. Мал шаруашылығы. – Астана: «Фолиант» баспасы, 2009.
- 3 Жакыпов Ә. Түйе өсірушінің түсіндірме сөздігі. – Алматы: «Қайнар» баспасы, 1989.
- 4 Хасенов Ә., Сейітов З., Дүйсенбаев К. Қымыз және шұбат. – Алматы: «Қайнар» баспасы, 1971.
- 5 Сәбденов Қ. Төрт түлік. – Алматы: «Қайнар» баспасы, 2002.
- 6 Мұсаев З., Төреханов А., Сейдолиев Б. Түйе шаруашылығы. – Алматы: «Бастау» баспасы, 2007.
- 7 Баракбаев Б. Сүт және сүт тағамдары. – Алматы: «Қайнар» баспасы, 1989.

КЕҢІСТІКТЕГІ ТІКБҰРЫШТЫ КООРДИНАТАЛАР

Кәзіргі таңда объектілердің орналасуын нақты анықтау маңызды, өйткені біз 3 өлшемді кеңістікте өмір сүріп жатырмыз, сол үшін әрбір адам тікбұрышты декарттық координаталарды қолдануды білу керек. O нүктесінде қиылысатын өзара перпендикуляр x , y , z үш түзу алайық, ол 1 суретте көрсетілген. Осы түзулердің әрбір пары арқылы жазықтық жүргіземіз. x және y түзулері арқылы өтетін жазықтық xy жазықтығы деп аталады. Басқа екі жазықтық сәйкес xz және yz жазықтықтары деп аталады. x , y , z түзулері **координаттық осьтер** (немесе координаттар осьтері) деп, олардың қиылысу O нүктесі **координаттар басы** деп, ал xy , yz және xz жазықтықтары **координаттық жазықтықтар** деп аталады. O нүктесі координаттар осьтерінің әрқайсысын екі жарты түзуге — жарты оське бөледі. Олардың бірін — оң деп, ал екіншісін теріс деп атауға келісейік.

1 сурет

О x - осі абсцисса, y осі ордината, ал z осі апликата деп аталады.

Осы тікбұрышты координаталық жүйеге біз жобамыздың аясында өзіміздің колледждегі аудиторияларды объект деп қарап, оларды салдық, 3 қабаттың аудиториялары 2 суретте келтірілген.

2 сурет

Біз зерттеулер жасау үшін 1-2 курс студенттеріне өзіміздің құрған жоба бойынша тәжірибе жасадық. Әрине оны құру оңай болған жоқ. Ол үшін біз алдын ала колледж ғимаратының әр қабатындағы эвакуациялық жоспарда берілген аудиториялардың орналасу ретімен таныстық. Осы жоспарға сай кеңістікте орналасу координаталарды бердік және әр аудиторияның 3 өлшемді орналасу орнын белгілей отырып, схемасын сыздық. Осы схемаға сай тапсырмалар құрып, оларды колледж ғимаратының аудиторияларында жасырдық. Колледждегі әр

сәрсенбiде өтетiн «Қызықты математика» үйiрмесiнде 1-2 курс студенттерiнен топтар құрып, «Математикалық маршрут» ойынын өткiздiк , ол видеокөрiнiсте келтiрiлген.

Ойын барысымен қысқаша таныстырып өтсек, ойын жалпы 4 аялдамадан тұрды. Олар: №1 аялдамада таратпада берiлген координаталары бойынша студенттерiмiз колледждегi кабинеттердiң алдымен сызбасын түсiрiп, кейiн оларды анықтап және сол кабинеттерде жасырылған №2 аялдаманың тапсырмаларын алу арқылы, маршрутты жалғастырды.

Ал №2 аялдамада студенттер логика мен жылдамдықты байланыстыра отырып, алынған тапсырмадағы есептер мен сұрақтардың жауабын тауып және оған сәйкес келетiн кабинеттердi тағы да анықтады. Студенттер маршрут бойынша жалпы колледждiң 4 қабатын қамтып, жүрiп отырды.

Келесi №3 аялдамада әр топ өздерiне берiлген сабақ кестесiмен жұмыс жасады. Кесте бойынша сол сабақтар өтетiн аудиториялардың координаталарын анықтап, схемаға келтiрдi де маршрутты жалғастырып отырды. Яғни, 1 күндiк сабақ кестесi бойынша барлық сабақтар өтетiн аудиторияларды жүрiп шықты және онда жасырылған соңғы аялдама тапсырмаларын тапты.

Соңғы №4 аялдаманың тапсырмалары орындалып, маршрут жүрiсi өз мәресiне жеттi және «Математикалық маршрут» ойынының жеңiмпаз тобы анықталды.

Бұл жоба аясында бiз ұйымдастырған маршрут ойынына студенттер аса қызығушылықпен қатысты және оны жасау өзiмiзге де қызықты болды. Студенттер үш өлшемдi кеңiстiкте кез келген объектiнiң координаталары бойынша өз орындарының бар екенiне көздерi жетiп, түсiне қабылдады .

Бiздiң студенттерiмiз үшiн, мамандығымыз бойынша өткiзiлетiн геодезия, топография, маркшейдерлiк iс сияқты арнайы сабақтарда, оқу-жұмыс практикаларында және полигонда бiздiң жасаған жобамыз өте қажеттi. Болашақта бұл жобаны әлi де толықтырып, кеңейтеміз деген ойдамыз. Себебi, координаталары бойынша кiргiзетiн объектiлер өте көп. Мысалы, колледждiң 2 корпусы, жатақханасы, спорт комплекс және де бастысы полигондар. Қорыта айтқанда, кеңiстiктiктегi тiкбұрышты координаталарда объектiлердi орналастыруды бiлу өте маңызды. Ол тек геология ғылымының айналасында ғана емес, басқа да ғылым түрлерiнде кеңiнен қолданылады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Гусев А., Қағазбаева, Геометрия 10 сынып. Жаратылыстану- математикалық бағыты. 2009ж.
2. Математика тiрек конспектiлер.
3. Нұрпейiсова М., Геодезия. Кәсiптiк бiлiм. 2010ж.

Советханов Т. Бейсенов Д.

«Электротехника колледжi » КМҚК, Семей қ.

Ғылыми Ғылыми жетекшiсi - А.А. Ергалиева, биология пәнiнiң мұғалiмi

ТРАНСГЕНДІ ЖАНУАРЛАРДЫ АЛУДЫН МАНЫЗЫ.

Трансгенді ағзалар әр түрлі биологиялық активті биотехнологиялық заттарды синтездеу және бағалы белгілері бар жануарлардың жаңа тұқымдарын алу үшін қолданылады. Трансгеноз әдісімен бөтен генді эукариоттық жыныс клеткаға енгізіп, оның жұмысын бақылау арқылы генетикалық инженерияның көптеген мәселелерін айқындауға болады, өйткені мұнда трансгенді эмбрионның жатырдағы даму ерекшеліктерін зерттеу мүмкін болады. Тасымалданған гендер генетикалық аппаратымен құрылымды ірі функциялы байланысқандықтан бұл процесс жағдайындағы генетикалық рекомбинацияға әкеледі. Жануарлар селекциясының негізіне де өсімдіктердегідей тұқым қуалайтын өзгергіштік пен сұрыптау жатады. Жаппай және жеке сұрыптаулар жануарларға да тән. Алайда жануарлар селекциясының өз ерекшеліктері бар. Олар: жануарлар тек жыныстық жолмен ғана көбейеді; жануарларда ұрпақ саны көп бола бермейді және әрбір жеке даралардың өзінің селекция үшін маңызы болуы мүмкін. Жануарлар селекциясында оның түрлі белгілері мен қасиеттерінің арасындағы байланыстар ескеріледі. Мысалы, ірі қара малдың сүттілігі оның дене бітіміне, қан айналу және тыныс алу жүйелерінің жақсы жетілуіне, т.б. байланысты. Сондықтан малдың тұқымын асылдандыру үшін жаппай сұрыптаудың осындай тәсілі қолданылады. Осылайша бірнеше белгілері бойынша сұраптай жүргізу арқылы біздің елімізде ірі қараның етті бағыттағы-қазақтың ақбас сиыры және сүтті бағыттағы-қырдың қызыл сиырлары шығарылды. Жануарлардың әр түрлі тұқымдары сыртқы орта жағдайларының өзгерісі мен азықтандыруға бірдей жауап бере бермейді. Мысалы, ірі қараның етті тұқымдарына құнарлы азық берілсе салмағы артады, ал сүтті тұқымдарда сүті молаяды. Сол сияқты жұмыртқалағыш леггорн тауықтарына жемді жақсы берсе, салмағы онша өзгермейді, бірақ жұмыртқалағыштық қасиеті артады. Жануарлар селекциясында қолданылатын будандастыру әдістері. Жануарлар селекциясында өсімдіктер селекциясындағыдай будандастырудың үш түрлі әдісі қолданылады: туыстық, туыстық емес және алыстан будандастыру. Туыстық будандастыруда бастапқы форма ретінде бір-біріне туыстығы жақын жануарлар немесе ата-анасы мен ұрпағы алынады. Будандастырудың мұндай түрі организмнің бойындағы кейбір рецессивті гендер арқылы анықталатын белгі-қасиеттерді гомозиготалы жағдайға келтіру үшін қолданылады. Рецессивті гендердің әсері гетерозиготалы жағдайда білінбейтіндігі Мендель заңдарына байланысты екенін білесіңдер. Ал жақын туыс жануарлардың гендері құрамы жағынан бір-біріне ұқсас келеді. Сондықтан олардың ұрпағы көбінесе гомозиготалы жағдайда болады. Сонымен туыстық будандастыру селекцияда рецессивті гендер арқылы анықталатын шаруашылық жағынан тиімді белгі-қасиеттерді тұрақтандыру үшін қолданылады. Мал шаруашылығының бұл саласы егіншілігі суармалы және таулы-далалы аймақтарда дамыған. Мұнда ірі қараның, жоспарлы әулиеата, қара –ала, алатау тұқымдары өсірілуде және сүттілігі төмен мал табындары голланд, голштин, швиц бұқаларының ұрықтарымен ұрықтандырылуда. Соңғы жылдары сауын сиыр шаруашылығы біркелкі өнеркәсіп аймақтарына шоғырландырылып, өркендетілуде. Өнеркәсібі мейлінше дамыған қалалар мен аудандар маңында сүт барынша көп өндірілуі қажет. Ол үшін малазығындық жүгері, арпа, бұршақ тұқымдас дақылдарының егіс көлемін кеңейту қажет болды. Өнеркәсібі дамыған аудандарда жайылымдардың аз болуына байланысты сауын сиырға қажетті азықтың 1/3 бөлігінің дәнді дақылдардан, табиғи шөп пен жайылымнан, ал 2/3 бөлігінің екпе шөптердің есебінен өндірілгені жөн. Әр ауданда өндірілетін сүт мөлшері қала халқының тығыздығына сәйкес болмай отыр. Сүтпен қамтамасыз ету үшін қаланың әрбір он тұрғынына сол маңдағы фермарларда жылына кемінде 4000 кг сүт беретін бір сиырдан келуі тиіс. Осы жағдайда ғана сүт басқа жерлерден

тасымалданбайды, көлденең шығын болмайды. Өнеркәсіп кеңінен дамыған ірі қалалар маңындағы фермарларда сауын сиырлардың үлес саны барлық малдың 70-80 пайызынан кем болмауы тиіс. Сиыр санын көбейтумен қатар олардың сүттілігін де арттыру керек. Қазақстанда өсірілетін сүт бағытындағы сиыр тұқымдарының тұқымдық қасиеттері барынша пайдаланылмай келеді. Озат шаруашылықтардың тәжірибесіне қарағанда дұрыс азықтандырылып, күтімге алынған жағдайда әулиеата, қара-ала, алатау, симментал тұқымдарының әр сиырынан жылына 4500-6500 кг сүт сауылатыны мәлім. Осылай ету үшін облыстардың, аудандардың, шаруашылықтардың экономикалық, табиғат жағдайын, малының тұқымын, дайындалатын мал азығының мөлшерін, фермалардағы жұмыстарды механикаландыру дәрежесін ескере отырып, сауын сиыр шаруашылығын дамыта түсу қажет. Облыс шаруашылықтарында өндірілетін сүттің басым көпшілігі II-III тоқсандарда өндіріледі де қыс айларында сүт азайып, өнімнің өзіндік құнының жоғарылауына әкеліп соғады. Сүттің тоқсан сайын бірқалыпты өндірілмеуі, фермерлер еңбегін тиімді пайдалануға да мүмкіндік бермейді. Отандық бірінші шығарылған етті тұқымды ірі қара мал қазақтың ақбас сиыры 1950 жылы апробацияланған. Тұқым жергілікті қазақтың сиырын герфорд тұқымы бұқаларымен күрделі будандастыру нәтижесінде алынған. Нарықтық экономикаға көшкенге дейін республикада бұл ірі қара мал тұқымының саны 1 млн. 144 мың жетті, оның ішінде 440 мың басы сиыр. Қазіргі кезде қазақтың ақбас сиыры тұқымының саны 650-700 мың бас шамасында. Қазақтың ақбас сиыры тұқымы республикамыздың барлық облыстарында ғана емес, Ресейдің Орынбор, Саратов облыстарында да кеңінен таралған. Ол аймақтардың табиғи-климаттық жағдайына тез бейімделуімен, жоғары ұдайы өндіру ерекшелігімен, жайылымда тез семіру және сапалы бордақылануымен сипатталады. Ұрғашы және еркек бұзаулары 8 айлығында енесінен ажыратқан кезіндегі тірілей салмағы 180-220 кг тартады. Табиғи жайылымда қосымша жем берілмей бағылған телдері 800-900 г дейін тәуліктік қосымша салмақты көрсетеді. Ал 12 айдан 15 айға дейінгі бордақыланғандары 980-1200 г салмақ қосады. Осы кездегі олардың 1 кг тәуліктік қосымша салмаққа жұмсалатын азық 6,2-7,7 азық өлшемін құрайды. Асыл тұқымды шаруашылықтарда бұл тұқыммен жүргізілетін селекциялық зерттеулер малдың тез жетілгіштігі мен өсу қарқынын арттыруға бағытталған. Тұқымның генеалогиялық құрылымында қазіргі кезде 12 зауыттық із басы бар, оның 6-уы жаңа. Бұл із басылардың бұқаларынан алынған төлдер 15 айлығында 425-457 кг жетеді. Бордақылау кезінде бұқашықтары 1200-1400 г дейін тәуліктік қосымша салмақ қосады. Бұл тұқымды алуға қазақтың ақбас сиыры, шароле және абердин-ангус секілді үш етті ірі қара мал тұқымы қатысты. Жаңа тұқым малының бойында жергілікті табиғи-климат, азық жағдайына бейімделу қабілеті бар. Жаңа тұқым аса сапалы еттілікті қазақтың ақбас сиырынан, тез өсімтал, еті мол әуликөл етті ірі қара мал тұқымын өсіру өзгеріс алып келді. Бұл тұқымның төлдері жайылымда семіруі жағынан қазақтың ақбас сиырынан кем түспейді. Сондықтан, бұл тұқымның төлі Қостанай облысынан басқа жерлерде де үлкен сұранысқа ие болуда. Бұл тұқымның осы оң қасиетін қолдау мақсатында ғалымдар өзгерген экологиялық жағдайға байланысты селекциялық үдеріске ғылыми негізделген іріктеу түрлерін жүзеге асыру үшін еншілес табын құру жолын ұсынды. Қазіргі таңда ет өндіру, әсіресе сиыр етін өндіру Қазақстан Республикасының Агроөнеркәсіптік кешеніндегі келешегі мол салаларының бірі болып саналады. Оған ең алдымен Қытайдың күн сайын өсіп отырған нарығы мен олардың азықтану құрылымдарының өзгеруіне байланысты, құрамында ақуызы мол өнімдерге деген сұраныстарының артуы себепші болып отыр деп айтуға болады. Бұл ретте Қазақстанның ұсына алатын сапалы да, экологиялық таза

өніміне деген сұраныс аса зор. Бұл істің болашағының зор екенін біздің басты бәсекелестеріміз – Ресей Федерациясы да жақсы түсініп, етті ірі қара мал шаруашылығын дамыту бағдарламасын белсенді түрде іске қосып отыр. Қытай, Оңтүстік Корея, Жапон елдері 10-15 жылдан соң міндетті түрде Ресеймен жұмыс істеп, азық-түлікті, соның ішінде сиыр етін бізден сатып алатын болады, себебі бұл елдердің халқының саны күнбе-күн өсуде, ал сол халықты толығымен азық-түлікпен қамтамасыз етуге бұл елдердің өз қорлары жоқ. Ал біз болсақ, барлық азық-түлікті өзіміз өндіріп, технологияны дамытып, сапасы жоғары азық-түлік шығара аламыз, бірақ бізге басқа елдердің нарығына шығу қажет. ДСҰ (дүниежүзілік сауда ұйымы) бізге көмек көрсетіп жатырған жоқ, бірақ бірте-бірте мемлекеттің, мемлекет басшысының, үкімет басшыларының және Ауыл шаруашылығы министрлігінің қолдауымен бұл елдердің нарығының есігі бізге де ашылады деген үміттеміз. Сиыр етін өндіруге жұмсаған инвестициясы 60 млрд. теңгеден астам қаржыны құрайды. Өндірісінің ағымдағы көлемі 40,5 мың тонна сойыс салмағын құрайды. Компания әлем бойынша Блэк Ангус ірі қара мал тұқымының мамандандырылған мал басын меншіктенушілердің ең ірілерінің бірі болып саналады.

Қолданған әдебиеттер :

Интернет желісі

https://studopedia.su/20_56734_transgendik-zhanuarlar.html

<https://baribar.kz/student/4040/transgendi-zhanuarlar-aludynh-manhyzy>

Карибжанов Бекзат, Акимбаев Бауыржан ЭПП-317К топ студенттері

«Электротехника колледжі» КМҚК, Семей қ.

Ғылыми Ғылыми жетекшісі - А.А. Ергалиева, биология пәнінің мұғалімі

ҚОҒЫС ҚАЛДЫҚТАРЫН ЖОЮ ЖӘНЕ ӨңДЕУ.

XX - ғасырдан бастап адамның әрекетімен жасалынған ең қауіпті мәселенің бірі, табиғи қоршаған ортаға өндірістік және тұтыну қалдықтармен кері әсерін тигізіп отыр. Адам баласы өмір сүру кезінде кез-келген ойық немесе сай жерлерге қалдықтарды тастап отыр, бірақ олар оның арты қандай зардаптарға әкелетінін білмейді.

Адам баласының кез-келген шаруашылық іс-әрекеті әртүрлі қалдықтармен биосфераны ластайды. Бұл халықтың денсаулығы мен өміріне, флора мен фауна түрлерінің қысқаруына, қоршаған ортадағы тепе-теңдікке қауіп-қатер тудырады. Кен үйінділерін, өнеркәсіп тастандыларын, қоқыстарды тек қоршаған ортаны бұзатын ластағыштар деп санауға болмайды. Олар құнды шикізат көздеріне жатады.

Дүние жүзі тәжірибесінде қатты тұрмыстық қалдықтарды залалсыздандыру және утилизациялаудың 20-дан астам түрі белгілі. Аталған қатты тұрмыстық қалдықтарды залалсыздандыру және өңдеу әдістерінің көбі өздерінің технологиялық күрделілігі мен қатты тұрмыстық қалдықтарды өңдеудің қымбаттылығына байланысты кең таралуын тапқан жоқ.

Қалдықтардың түрлері:

1. Пластмаса қалдықтар
2. Шыны қалдықтар

3. Қағаз қалдықтар

ПЭФ пластмассалары био негізде жасалғанымен, био ыдырау қасиетіне ие емес, сондықтан қоршаған ортаны қоқыс ретінде ластауда. Ғалымдар зерттеуі Ұлттық ғылым академиясының журналында жарық көрді. Олар енді фермент қызметін одан сайын жақсарту үшін жұмыс істемек. Аталған ұйым ғалымдарының зерттеуі бойынша, жыл сайын 8 млн пластик қалдығы теңіздерге лақтырылып, қолда Британиялық Портсмут университетінің зерттеушілері мен АҚШ Энергетика министрлігі, Жаңартылған энергия көздері ұлттық зертханасының (NREL) біріккен зерттеуі бойынша, Жапониядан бірнеше жыл бұрын табылған қоқысты қайта өңдеу орталығындағы фермент енді кәдеге жарамақ. Яғни, табиғи фермент құрамын зерттеген ғалымдар оның пластикпен немесе полиэтилентеререфталатпен (ПЭТ) «қоректенетінін» айтты. Фермент *Ideonella sakaiensis* 201-F6 деп аталады. Айта кетерлігі, полиэтилентеререфталат, яғни, ПЭТ деп аталатын пластик 1940 жылы жасап шығарылған, ол жыл сайын миллиондаған тоннада шығарылатын пластик бөтелкелерін жасау үшін пайдаланылады. Табиғатқа залалы: топарақта және сулы орталарда газ алмасуына кедергі келтіреді. Жануарлармен жұтылып олардың өліміне әкелуі мүмкін. Адамға зияны: пластмастар ыдырау кезінде улы заттар түзуі мүмкін.

◎ Шыны қалдықтар Табиғатқа залалы: сынық шыны қалдықтары жануарларда әр түрлі жарақаттар тудырады.

◎ Адамға зияны: сынық шыны қалдықтары жарақат тудыруы мүмкін. Шыны ыдыста қан сорғыш құрттар дамиды су жиналады.

◎ Ыдырау жолдары: температураның өзгеруіне байланысты баяу шыны ыдыстар сынып шашылады; шыны біртіндеп кристалданып шашылады.

◎ Соңғы ыдырау өнімі: ұсақ шыны қалдықтары сыртынан құмға ұқсас.

◎ Ыдырау уақыты: жерде – бірнеше жүздеген жылдар, тыныш суда -шамасы 100 жылға дейін.

◎ Қайта өңдеу әдісі: тура тәсілі бойынша қолдану немесе балқыту.

◎ Зиянсыз етудің ең аз дегенде қауіпті әдісі: дампқа шығару немесе көму.

◎ Зиянсыз ету кезінде түзілетін өнімдер: шыны ұнтағы

Ыдырау жолдары: ауадағы оттегі арқылы аз-аздап тотығады. Күн сәулелері арқылы баяу жойылады.

Соңғы ыдырау өнімі: көмірқышқыл газ және су.

Ыдырау уақыты: шамамен 100 жыл, одан да көп болуы мүмкін.

Қайта өңдеу әдісі: қайта балқыту.

Зиянсыз ету кезінде түзілетін өнімдер: көмірқышқыл газы және су

Жалпы қоқыстың 1/3 бөлігін пластикалық заттар құрайды. Қайта өңдеу кезінде ластану 40% азаяды. Қағаз қалдықтар Материал: қағаз, әр түрлі бояулармен боялған және қоспалармен сіңірілген. Табиғатқа залалы: негізі қағаз қалдықтарының зияны жоқ, бірақ қағаз сіңірген әртүрлі бояулар зиянды газдар бөледі. Адамға зияны: бояғыш заттар ыдырау кезінде улы заттар бөледі.

Ыдырау жолдары: ұсақ ағзалар қорек ретінде қолданады.

Соңғы ыдырау өнімі: шымтезек, әртүрлі ағзалардың қалдықтары, көмірқышқыл газы және су. Ыдырау уақыты: 2–3 жыл. Қайта өңдеу әдісі: Қаптама қағаз үшін өңдеу. Зиянсыз ету кезінде түзілетін өнімдер: көмірқышқыл газы, су, күл.

Қағазды тамақ қалдықтарымен бірге жағуға мүлдем тиым салынады себебі: диоксид түзілуі мүмкін. Қоқысты қайта өңдеп пайда табу

Адамзат барда еш уақытта таусылмайтын қор – қоқыс. Ендеше полигондарда үйіліп жатқан қоқыс үйінділерін сұрыптап, жаңа өнім шығаруға әбден мүмкін. Қоқыс саласы бизнес көзіне айналуы үшін қомақты қаражатты, жақсы дайындықты талап етіп тұр. Сондықтан бұл салаға кәсіпкерлік тәжірибесі мен капиталы бар бизнесмендер араласа алады. Ең кемінде көлемі 1000 шаршы метрден асатын қойма, қайта өңдеу цехтары, жоғары температураларда өртейтін пештер, қоқыс сұрыптауыш машина, темір арқанды аспалы магнит, жүк көлігі керек. Қазірден қоқыстардың көзін жоймасақ болашақта байтақ жермиз қоқысқа толып кетеді.

Ең бастысы, қазақстандықтар экология мәселесіне назар аудармайтыны қынжылтады.

Қолданылған әдебиет тізімі:

1. www.google.kz
2. Ғ. Сағымбаев. Экология негіздері.
3. Н.Қ Мамыров, Е.М. Үпішев, М.С. Тонкопий. Табиғатты пайдалану экономикасы.

Шимолина А.В., Шпунарь Д.А.
КГКП «Геологоразведочный колледж» УО ВКО А
Научный руководитель: Кимкина В.М.

ВЫЯВЛЕНИЕ ИЗМЕНЕНИЙ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ВКО, ПО АНАЛИЗУ ДРЕВЕСНЫХ ЛИСТЬЕВ

Научно-исследовательская работа посвящена определению степени загрязнения среды по изменению площади листовой пластинки древесных растений. Исследования заключались в том, что в начале осени были собраны листья берёзы, тополя и яблони обыкновенной на территории “Геологоразведочного колледжа” г.Семей, в районе м-на Бобровка, и районе Красного Кордона. Сформулированы выводы и даны соответствующие рекомендации.

Для решения этой цели были поставлены следующие задачи:

1) Овладеть методикой определения площади листьев у древесных растений в загрязненной и чистой зонах в городе Семей.

2) Оценить качество среды изучаемой местности на примере окрестностей города Семей. Для оценки состояния экологии в урбанизированной экосистеме может применяться комплексный мониторинг, который включает контроль состояния городских зеленых насаждений и влияние на них архитектурно-планировочных решений, оценку транспортной нагрузки на улично-дорожную сеть, оценку состояния экосистем водохранилищ, флоры-фауны парков, лесов, скверов и т. д.

Особое внимание вызывают городские экосистемы или урбоэкосистемы, так как от их функционирования зависит нормальная жизнедеятельность человека, состояние его здоровья и продолжительность жизни.

Оборудование и материалы.

- 1) Писчая бумага.
- 2) Ножницы
- 3) Линейка
- 4) Весы аптекарские с разновесами или электронные.
- 5) Листья древесных растений с простой и небольшой листовой пластинкой: березы, тополя, яблони.

Ход работы.

Для проведения данного опыта были срезаны по 20-25 листьев с каждой древесной породы деревьев, растущих в разных геологических условиях. Листья были сложены в пакеты, а после листья были засушены между газетой бумаги в лабораторных условиях.

Установление переводного коэффициента основано на сравнении массы квадрата бумаги с массой листа, имеющего такую же длину и ширину. Для этого берем бумагу и очерчиваем квадрат, равный длине и ширине листа, а затем аккуратно обрисовываем его контур. Вычитаем площадь квадрата бумаги, вырезаем и взвешиваем его, затем вырезаем контур листа и также взвешиваем. Из полученных данных вычисляем переводной коэффициент по формуле 1 и 2:

$$K = \frac{S_{л}}{S_{кв}} \quad (1)$$

$$S_{л} = \frac{P_{л} \cdot S_{кв}}{P_{кв}} \quad (2)$$

Где: K- переводной коэффициент,
S-площадь листа(л) или квадрата бумаги(к)
P-масса квадрата бумаги или листа.

Вычисление коэффициента производится на основании средних факторов (7- 8 листьев). Таким же расчетом он устанавливается отдельно для каждого вида растений. Примерно он равен для березы-0.93; для яблони-0.95; для тополей-0.94. Затем измерили длину(A) и ширину(B) каждого листа и умножили на переводной коэффициент

$$S = F \times B \times K.$$

Получаем ряд значений изменчивости площади листьев для каждой древесной породы в разных экологических условиях.

Для каждого ряда выделяем, вычисляем среднеарифметическую величины, сравнивали между собой. В качестве модельного объекта выбрали обычные, широко распространенные виды, в данном случае Березу, Тополь, Яблоню.

Листья были собраны на след. территории:

- Ø 25 листьев березы на территории ГРК
- Ø 25 листьев тополя район Бобровки
- Ø 25 листьев в районе Красного Кордоне

ВЫВОД

В ходе проведенного экологического исследования:

- 1) Овладели методикой определения площади листовой пластины древесных растений (березы, тополя и яблони), в ГРК, район Бобровки и район Красного Кордона.

2) Наибольшее загрязнение листовых пластинок выявлено в районе Бобровки, так как в данном районе находится цементный завод, происходит передвижение грузовых машин с различными твердыми отходами с завода в сторону свалок, (данные отходы так же могут быть в какой-либо мере токсичными) выброс в атмосферу вредных компонентов выхлопных газов автомобилей.

3) Листья взяты с территории Красного Кордона оказались менее загрязнённые, так как данный район располагается на окраине города и не имеет каких либо фабрик и заводов на своей территории, а так же находится на границе с Семейским ленточным бором. Загрязнение происходит, но в меньшей степени, только за счет выхлопных газов из автомобилей.

В ходе проделанной работы мы на собственном опыте убедились в возможности использования методов биологической индикации в оценке качества состояния окружающей среды.

Методы борьбы с загрязнением.

Человечество давно уже нашло методы очистки и предотвращения загрязнений. Например, применение различных очистных фильтров, устанавливаемых на трубы фабрик и заводов, на автомобили. Также эффективным средством может считаться введение экономических санкций относительно производств, наиболее сильно загрязняющих атмосферу, снижение налогов на доходы для предприятий, обновляющих лесные угодья, или наложение штрафов на заводы, чьи выбросы превышают норму. Для очистки газов применяют: электрическую очистку, механические пылеулавливатели, процессы абсорбции и хемосорбции, сжигание, адсорбцию и катализ.

*Гаврилко А.Д., Гуцалов А.А.
КГКП Геологоразведочный колледж
Научный руководитель: Кимкина В.М.*

ОЦЕНКА УРОВНЯ ЗАГРЯЗНЕНИЯ АТМОСФЕРНОГО ВОЗДУХА ОТРАБОТАННЫМИ ГАЗАМИ АВТОТРАНСПОРТА НА УЧАСТКЕ МАГИСТРАЛЬНОЙ УЛИЦЫ.

Для определения масштабов нами был проведен анализ загрязнения в районе цементного поселка. Местом работы стал магистральный перекресток с многоэтажной застройкой и средним уровнем дорожного трафика – 2150 машин в час.

На протяжении двух дней: одного рабочего и одного выходного, в 8:00, 13:00 и 18:00 по местному времени, каждый из нас, стоя на противоположных сторонах перекрестка, в течении часа считал проезжающие автомобили, заноса их в таблицу и разделяя на 5 видов.

	Будни			Выходные		
	Утро	День	Вечер	Утро	День	Вечер
1. Легкие грузовые	52	99	53	43	58	47

машины						
2. Средние грузовые машины	44	62	53	28	33	21
3. Тяжелые грузовые машины	16	17	15	12	15	7
4. Автобусы	155	166	187	131	108	148
5. Легковые машины	2039	1744	2192	1748	1664	1828
Общее количество	2306	2088	2500	1962	1878	2057

Таблица 1

Эти данные станут основой оценки концентрации окиси углерода, которая является результатом работы двигателя.

Формула оценки концентрации окиси (K_{CO}) была взята из учебника Бегмы (1984г.) из-за высокой точности получаемых результатов:

$$K_{CO} = (0,5 + 0,01 * N * K_T) * K_A * K_y * K_C * K_B * K_{II}$$

Пример расчета:

Утро рабочего дня. Магистральный перекресток с многоэтажной застройкой не имеет продольного уклона, скорость ветра – 2 м/с, влажность – 60%. Перекресток регулируется системой светофоров.

Тип местности по степени аэрации	Коэффициент K_A
Транспортные тоннели	2,7
Транспортные галереи	1,5
Магистральные улицы и дороги с многоэтажной застройкой двух сторон	1,0
Жилые улицы с одноэтажной застройкой, улицы и дороги в выемке.	0,4
Пешеходные тоннели	0,3

Таблица 2

Значение коэффициента K_A возьмем исходя из классификации, представленной в таблице 2:
Для магистрального перекрестка с многоэтажной застройкой $K_A = 1,0$

Продольный уклон	Коэффициент K_y
0	1,00
2	1,06
4	1,07
6	1,18
8	1,55

Таблица 3

Коэффициент K_y определяется по таблице 3.
При отсутствии продольного уклона $K_y = 1,00$

Скорость ветра, м/с	Коэффициент K_C
1	2,70
2	2,00
3	1,50

Таблица 4

Значение коэффициента K_C определяется согласно таблице 4.
При скорости ветра 2м/с

4	1,20
5	1,05
6	1,00

коэффициент $K_C = 2,00$

Относительная влажность	Коэффициент K_B
100	1,45
90	1,30
80	1,15
70	1,00
60	0,85
50	0,75

Таблица 5
Значение коэффициента K_B
приведено в таблице 5.

K_B равен 0,85.

Тип пересечения	Коэффициента K_{Π}
Регулируемое пересечение:	
-со светофорами обычное	1,8
-со светофорами управляемыми	2,1
- саморегулируемое	2,0
Нерегулируемое:	
-со снижением скорости	1,9
-кольцевое	2,2
-с обязательной остановкой	3,0

Таблица 6
Коэффициент увеличения
загрязнения воздуха у
пересечения приведен в таблице
6.
Согласно классификации $K_{\Pi} =$
1,8

Тип автомобиля	Коэффициент K_{Ti}
Легкий грузовой	2,3
Средний грузовой	2,9
Тяжелый грузовой	0,2
Автобус	3,7
Легковой	1,0

Таблица 7
Коэффициент K_T вычисляется по
формуле: $K_T = \sum P_i K_{Ti}$

где: P_i – состав автотранспорта, д/е

K_{Ti} – коэффициент из таблицы 7

Подставив значения в формулу получим:

$$K_T = \sum P_i K_{Ti} = 0,76 * 1 + 3,7 * 0,06 + 2,3 * 0,02 + 2,9 * 0,02 + \\ + 0,02 * 0,005 = 1,084$$

Используя приведенную в начале формулу и полученные значения вычислим концентрацию окиси углерода(CO):

$$K_{CO} = (0,5 + 0,01 * 2306 * 1,084) * 1,0 * 1,0 * 2,0 * 0,85 * 1,8 = 78.02 \text{ мг/м}^3$$

Аналогично были получены результаты для других пяти сроков. Итоговые показатели приведены в таблице 8.

		Будни			Выходные	
Общее количество ТС	2306	2088	2500	1962	1878	2057
Выхлоп углекислого газа	78,02	57,67	98,07	44,9	34,63	91,16

Таблица 8

В сравнении с ПДК равным 5 мг/м³ полученные значения превышают норму в 14-16 раз. Причины высокого загрязнения:

- Некачественное топливо
- Старые автомобили без нейтрализатора выхлопных газов
- Узкие дороги с большим количеством перекрестков и светофоров

Существуют несколько путей решения этих проблем:

- Совершенствование двигателей и уменьшение размеров транспорта
- Использование экологического топлива
- Оборудование выхлопных труб автомобилей нейтрализаторами.
- Автоматизация систем регулирования движения
- Создание зеленых насаждений вдоль дорог.

Развитие в этом направлении помогут Казахстану в построении

экологического будущего.

Список литературы:

- «Геоэкология и природопользование» Н.Н.Родзевич, Дрофа Москва 2003г.

Ахметжанов А.Е., Страмоусов С.С.

КГКП «Геологоразведочный колледж УО ВКО А», г. Семей

Научный руководитель: Кимкина В.М.

ВЛИЯНИЕ АНТРОПОГЕННЫХ ФАКТОРОВ НА КАЧЕСТВО ПОДЗЕМНЫХ ВОД.

Вода всегда была важнейшим компонентом в нашей жизни, а подземные горизонты - основным ее источником. На сегодняшний день, в связи с развитием сельского хозяйства, индустриального производства, роста урбанизированных городов - антропогенное воздействие человека стало основополагающим фактором загрязненного состояния подземных вод. Вещества антропогенного происхождения попадают в подземные воды за счет инфильтрации через грунты в виде промышленных стоков, ядохимикатов, удобрений, отходов животноводческих ферм, птицефабрик и других веществ, делающих воду не благоприятной для дальнейшего использования. В зависимости от этих источников, загрязнение подземных вод следует разделить на 2 группы:

Биологическое загрязнение имеет широкое распространение ,в первую очередь, из-за развития сельского хозяйства. Вызвано микроорганизмами, поступающими в результате инфильтрации фекальных и бытовых сточных вод. На сегодняшний день угроза биологического загрязнения возникает для реки Иртыш, в которую могут хлынуть сотни тысяч кубометров сточной воды из канализационного дюкера, находящегося в аварийном состоянии вот уже 18 лет. Прорыв дюкера может вызвать попадание неочищенных стоков в реку Иртыш, что обернется катастрофой для флоры, фауны близ лежащих городов и сел, использующих воду Иртыша для питьевого водоснабжения. . В связи с этим, мы предлагаем провести ряд мероприятий по ликвидации данной проблемы, а именно:

- 1)дополнительную обсадку дюкера полиэтиленовыми трубами с антикоррозионной изоляцией для обеспечения длительной устойчивости.
- 2) Укрепление эстакады-опорной конструкции ,удерживающей трубы на дне ,что требует установки теплоизоляционных железобетонных стоек. Это крайне важно, учитывая сильные весенние паводки, усиливающие давление на систему.
- 3)Известно, что через дюкер с правобережной на левобережную часть города к очистным сооружениям перекачивается от 10 до 16 кубометров стоков в сутки. Поэтому крайне важно немедленно прекратить эксплуатацию данной системы и соорудить новый канализационный коллектор.

Химическое загрязнение- одна из наиболее актуальных экологических проблем не только Восточного Региона, но и всего Казахстана в целом. Оно связано, главным образом, с поступлением промышленных сточных вод, утечками технологических жидкостей, загрязнением атмосферного воздуха, возникающее из-за промышленных предприятий-заводов, комбинатов и фабрик. В ВКО это, в первую очередь, Риддерский полиметаллический и Зыряновский свинцовый комбинаты , неочищенные стоки которых, на протяжении 50 лет загрязняют реку Иртыш. Казалось бы, для этих предприятий единственным способом избавления от отходов, является их слив в открытый водоем. Однако сегодня существует качественный способ использования отходов - замкнутое водооборотное водоснабжение предприятий. Является одним из наиболее экономичных способов очистки сточных вод от загрязнений. Замкнутые водооборотные системы – это системы по очистке промышленных стоков, в которых локально очищенная вода не сбрасывается в окружающую среду, а направляется снова в производственный цикл.

Керосиновое озеро.

В середине прошлого столетия в городе Семей была выявлена опаснейшая угроза загрязнения реки Иртыш. Возникла она в одной из войсковых частей на левобережье города из-за утечки более 6 тыс. тонн авиа керосина, в результате площадь загрязнения составила свыше 10 кв. км. Годами она мигрировала в опасной близости к реке Иртыш. Попадание керосина вызвало бы катастрофические последствия для флоры, фауны, вода попросту пришла бы в непригодность в городах, использовавших ее для питьевого водоснабжения. В результате проведенных работ было откачено около 30 тонн опаснейшего топлива. Однако в последующие годы он продолжал стремительно приближаться к берегу Иртыша. Тогда в спасении одной из самых длинных рек мира

важнейшую роль сыграло местное население, которое десятки лет самостоятельно снижало объём керосина. На сегодняшний день состояние Керосинового озера неоднозначно. С одной стороны, угроза загрязнения миновала, но с другой, по данным мониторинга проведенного 4 года назад, под землей по-прежнему сосредоточен керосин. Для окончательной ликвидации угрозы, необходимо провести полную откачку топлива из горизонта, соорудить локальные сооружения по очистке, пробурить скважины и провести откачку керосина с дальнейшим его сливом в смонтированные стальные емкости. Это решило бы давнюю экологическую проблему, существующую вот уже 70 лет.

Загрязнителей подземных вод в ВКО огромное количество, и они представляют угрозу, в первую очередь, для окружающей среды и здоровья населения, поэтому проявляя неравнодушие ко всем этим проблемам, мы сможем построить здоровую жизнь для будущих поколений.

Список литературы: А.Ф.Фролов, И.В.Коротких, "Инженерная геология".

Болатбек Сындар

«БИЗНЕС және СЕРВИС колледжі» КМҚК

Ғылыми жетекші: Дюсембекова С.М

«ШҰЖЫҚ ӨНДІРІСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН НАТРИЙ НИТРАТЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АДАМ АҒЗАСЫНА ӘСЕРІ»

Адам қорегінің ішінде ет тағамдарының маңызы зор. Ет құрамында экстрактивті заттар май, су, минералды тұздар мен витаминдер сияқты организмге қажетті заттар болады. Адам организмнің өсуі мен қалыпты өмір сүруі үшін құнды ақуыздар өте қажет. Экстрактивті заттар еттен әзірленген тағамдарға асқорыту сәлдерінің айтарлықтай бөліну және астың жақсы қорытылуы үшін дәм мен хош иіс береді. Алайда қатты өңделген шұжық өнімдерінің қоректік құраушыларының біразынан айырылғанын, бірақ олардың құрамында тұздың, майдың және консерванттардың көп мөлшері болатынын ұмытпау керек. Шұжық өнімдерін жасау үшін: шошқа еті, сиыр еті, дәмдеуіштер, соя белогы, тұз, каррагинан, П-27 тағамдық қоспасы және натрий нитриті сияқты химиялық қосындылар пайдаланылады.

Натрий нитратын қолданудағы қауіпсіздік ережелері

Натрий нитраты етпен шұжық өнімдерінде және тауық өнімдерін қуыру үшін, түсі сақталу үшін қолданылады. Нитритті қатаң түрде белгілі бір мөлшерде қолданады, оған ветеринарлық өндірістік тексеру бөлімі тексеріс жүргізеді, себебі натрий нитратын шамадан көп қолданса, адам ағзасына кері әсер тигізуі мүмкін. Натрий нитриті ет өнімдерін шығаратын мекемелерде лабораториялық тексеру бар жерде қолданады. Нитритпен жұмыс істейтін адамдарды мекеме директоры тағайындайды. Құрғақ нитритті басқа заттардан, реактивтерден алыста сақтайды. Ол жабық түрде болу керек. Әрбір ыдыста "Натрий

нитриті" деген жазу жазылуы керек. Нитритті қолданған соң қолды дұрыстап жуу керек. Натрий нитритінің босаған ыдысын қолдануға болмайды. Натрий нитритінің ертіндісін лабораторияда дайындайды; құрғақ натрий нитритін ыстық суда араластырып, одан кейін қалың фильтр арқылы фильтрлейді. Цехтарда нитрит ертіндісін бөшкелерге құйып, белгілі бір концентрацияға жеткізеді: шұжық өнімдерінде концентрация 2,5% болады. Цехтарда ертінді бар бөшкелерде арнайы металл шкафтарда құлыптап оған "натрий нитриті-у" деп жазып қояды.

Фотоколориметр арқылы натрий нитратын анықтау.

Фотоколориметр арқылы нитритті анықтау 200 мл-лік өлшегіш колбаға дайындалған сынаманы (шұжық) 10 гр аналитикалық таразыда өлшеп салып, үстіне 5 мл бураның қаныққан ертіндісін және 100 мл дистилденген су құйдым. Осы колбаға су моншасында 15 минут қыздырып, кейіннен 22 °С дейінгі бөлме температурасында салқындатамыз, жақсылап араластырып, үстіне 2 мл №1 Каррез реактивін және 2 мл №2 Каррез реактивін құйып, колбаға белгісіне дейін дистилденген сумен толтырып 30 минут уақытқа тұндырып қоямыз. Уақыт өткен соң қағаз фильтрі арқылы фильтрлейміз. Филтраттан пипетка арқылы 20 мл алып оны 100 мл-лік өлшегіш колбаға құйып, үстіне 50 мл дистилденген су және №1 түсті реакция реактивінің 10 мл құйып қараңғы жерде 5 мин ұстайды. Осыдан кейін 2 мл №2 түсті реакцияның реактивін құйып, араластырып қараңғы жерде 3 мин ұстадым.

Уақыт өткен соң жақсылап араластырамыз, фотоколориметр арқылы нитриттің мөлшерін анықтадым. Фотоколориметрдің толқын ұзындығы 538 -540 нм, ал кювета жуандығы 1 мм болуы керек. Фотоколориметрдің екінші жағына кюветаға дистилденген су құйып

орналастырамыз.

Қортынды

Барлық осы шұжық түрлеріне анализ жасау арқылы құрамындағы натрий нитритін анықтадым. Арнайы әдістемелік құрал арқылы жасалған бұл анализде әртүрлі шұжық түрлерінің құрамындағы химиялық қоспалардың болатынын көрсетті. Қортындылай келе, мынадай нәтижеге қол жеткіздім:

украинскаяда -0,003%,сервелат зернистый-0,003%,сервелат-0,004%, любительская шұжығында-0,004%,московская-0,005%,докторская-0,002%, "чайная"шұжығының құрамында 0,002 %,ветчинада-0,003%,"говядья" шұжығында-0,004%,шығыс-0,003%,мұсылмандық ветчинада-0,003% натрий нитраты бар екендігі анықталды.Анализге алынған шұжық түрлерінің құрамындағы натрий нитритінің МЕМСТ бойынша мөлшері 0,005%,яғни барлық шұжық түрлері МЕМСТ(МЕМСТ 23670-79) қа сәйкес.

Натрий макроэлементінің маңызды қызметтерінің бірі олар қандағы тұз құрамы мен осмостық қысымын тұрақты деңгейде қалыпты ұстап тұрады,ал қан мен талшықтарда сақталатын судың мөлшері осыған байланысты.Ағзада су алмасуы минералды тұздардың алмасуымен тығызбайланысып, қабысып жатады.Ағзада су тұз алмасуына жүйке және гормон жүйелері әсері етеді. Натрий нитраты-азот қышқылының тұзы. Ол бактерияларға қарсы қасиет көрсетеді, сондықтан тамақ өндірісінде консервант ретінде қолданылады. Шұжық қаптамаларының сыртында натрий нитриті E250 деген тағамдық қоспа түрінде көрсетіледі. Тағамдық қоспа E250 барлық мемлекетте рұқсат етілген.

- Консервант ретінде – тағамды ботулизм бактериясынан қорғайды.
- Еттің түсін сақтаушы ретінде – еттің қызыл түсін сақтап тұрады. Ботулизм – ауыр инфекциялық ауру. Ботулизмге шалдыққа адамның жүйке жүйесі зақымданып сал ауруына әкеп соғады.

московская-0,005%, сервелат зернистый-0,003%, сервелат-0,004%,
украинскаяда -0,003%

ветчинада-0,003%, "чайная"шұжығының құрамында 0,002 %,

Жалпы натрий нитраты шұжық құрамында шамадан тыс көп болса, ол адам ағзасына аса қауіпті. Мысалы, ағзаның оттегі жетіспеушілігі, улану, терінің түсі көгеруі мүмкін, жүрек соғысының жиілеуі, естен тану сияқты белгілер болады. Мұндай жағдайды болдырмас үшін МЕМСТ қа сәйкес жасалған шұжық түрлерін ғана сатып алу керек. Ол үшін арзан шұжық түрлеріне қызықпай, өзіміздің денсаулығымызды ойлай отырып, шұжық құрамын тексеріп, яғни сыртқы қабығындағы құрамын оқып барып алуымыз қажет.

Фархадов И. Ф.,
КГКП «Колледж транспорта»
Научный руководитель: Ораз А. А.

МИГРАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ ИЗ КАЗАХСТАНА В РОССИЮ

Тема миграции населения в Россию является одной из самых болезненных в общественном дискурсе Казахстана. Причины на это следующие:

если люди уезжают, значит, есть определенная диспропорция в социальном, экономическом и политическом развитии между Россией и Казахстаном, не в пользу Казахстана;

уезжает в основном (70–75%) славянское население, что меняет этническую картину Казахстана;

уезжают преимущественно уроженцы северных и восточных регионов Казахстана, что создает диспропорцию между перенаселенным югом и все более пустынным севером;

начали уезжать и этнические казахи, что тоже воспринимается негативно;

медленный рост населения в сравнении с другими странами региона: сейчас население Казахстана составляет около 18 миллионов человек, тогда как в 1991 году было 16,3

миллиона. В Узбекистане в 1991 году население было 19 миллионов, а сейчас — около 32–34 миллионов человек;

снижение кадрового потенциала страны — уезжают в основном люди с высшим образованием, на смену им приезжают люди в лучшем случае со средним.

Про поток въезжающих в Казахстан говорится гораздо меньше: как правило, это или оралманы (казахи, уроженцы других стран, переезжающие в Казахстан по специальной программе), или те казахстанцы, кто не устроился в России и вернулся. Такая информационная диспропорция соответствует размерам миграционных потоков: в Россию едет в шесть раз больше людей, чем из России.

Ниже в таблице представлены данные Федеральной службы государственной статистики РФ и Комитета по статистике Министерства национальной экономики Казахстана. Как видно, данные очень отличаются как из-за разницы в методике учета, так и потому, что граждане, фактически переселяясь в другую страну, юридически родину об этом не уведомляют, иногда даже после получения нового паспорта (двойное гражданство в Казахстане запрещено).

Но примерно картина по сальдо миграции за 1997–2015 годы совпадает:

по российским данным в Россию приехало из Казахстана 1,4 миллиона человек, уехало из России в Казахстан 283 тысячи человек, сальдо миграции 1,1 миллиона человек;

по казахстанским данным в Россию приехало из Казахстана 1,2 миллиона человек, уехало из России в Казахстан 276 тысяч человек, сальдо миграции 0,92 миллиона человек.

Данные по казахстанским эмигрантам и иммигрантам, кстати, стали сильно отличаться с 2012 года, когда заработал единый рынок труда и улучшились возможности для проживания граждан Казахстана в России и наоборот. {1}

Особой проблемой для Казахстана является образовательная миграция — казахстанская молодежь едет в Россию учиться, затем остается там работать, меняя гражданство. Часто они потом перевозят своих родителей.

Как видно, около 90 тысяч казахстанцев минимум проживает в России, имея вид на жительство и разрешение на временное проживание. Намного больше работает в России — в том числе по сезонам.

По оценкам казахстанских аналитиков, стране грозит вторая волна эмиграции населения. Власти при этом беспокоит растущий отток квалифицированных кадров, хотя вполне устраивает смена этнического состава населения северных регионов, исключая, по их мнению, повторение здесь «крымского сценария». {5}

По данным политолога Болата Султанова, опирающегося на данные комитета по статистике, в 2016 г. республику покинуло 32,9 тыс. чел., что на 16,4% превышает показатели 2015 г. Большинство из них едут в Россию, в которой на долю Казахстана в прошлом году пришлось 11% всех иммигрантов. В июле прошлого года управление внутренней политики Восточно-Казахстанской области (ВКО) сообщило, что только за полгода в Россию уехало 669 юношей и девушек в возрасте от 14 до 29 лет.

«В настоящее время в высших учебных заведениях Томска, Новосибирска и Барнаула около 2 тысяч студентов – выходцев из ВКО обучаются следующим специальностям:

нанотехнологии, ядерная физика, геология, металлургия, горное дело, инженерия и медицина. По итогам анкетирования, проведенного управлением, 35% данных студентов намерены вернуться в регион, но только при условии трудоустройства. Для сокращения оттока молодежи проводится комплексная работа по профориентационной работе

абитуриентов школ области, информирование молодежи о 74 среднеспециальных и 8 высших учебных заведениях области»

Россия в глазах эмигрантов привлекательна в связи с более ранним выходом на пенсию и более значительным ее размером, лучшим состоянием системы образования и здравоохранения, а также наличием материнского капитала, аналог которого в Казахстане отсутствует. Играет роль и более значительный объем российского рынка труда. По данным российского посольства в Казахстане, в вузах РФ сегодня получают образование около 70 тысяч граждан республики, многие из которых после окончания обучения остаются в России, где условия для работы более привлекательны.

В соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 18 декабря 2012 года № 449 «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 14 декабря 2012 года «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства»
Правительство

Республики Казахстан

ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Утвердить прилагаемый Комплексный план по решению проблем миграции, усилению контроля за миграционными потоками из сопредельных государств, созданию благоприятных условий для отечественных квалифицированных кадров с тем, чтобы не допустить их чрезмерного оттока на зарубежные рынки труда на 2014 – 2016 годы (далее – Комплексный план).

Чтобы решить эти проблемы был утвержден Комплексный план постановлением Правительства Республики Казахстана от 31 декабря 2013 года № 1593 {2}

Чтобы решить проблему миграции я пришел к следующему выводу.

1. Снижения возраста выхода на пенсию. Повышение пенсии.
2. Упрощение требований для поступления в высшие учебные заведения.
3. Создание возможности трудоустройства молодых специалистов.
4. Снижение процентов ипотечного кредита для обеспечения жильем.
5. Требовать возвращения в страну выехавших на обучение зарубеж.
6. Выплату субсидий и сокращение налогов для работодателей, привлекающих к работе казахстанцев из других регионов;
7. Выплату «подъемных» для желающих переселиться в развивающиеся области страны;

Только сам человек может выбрать, как ему поступать: благородно, честно, по совести, уважать себя и других или идти иным путем. Не в каждой стране и не в каждом городе можно жить весело и богато. Самое главное любить страну где они родились и выросли, ее народ, культуру, традиции. {3}

Литература:

1. Миграционная полиция ВКО
2. Закон Республики Казахстан

3. Журнал: Социально-экономическое развитие развитие

4. Журнал: Молодой ученый . Статья: Международная трудовая миграция

Айтанова Айдана, Акпанов Дастан
КГКП «Геологоразведочный колледж» УО ВКО
Научный руководитель Бекмухамбетова М.Б.

ОПАСНОСТИ ДЛЯ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА ОТ БЕЗДОМНЫХ ЖИВОТНЫХ

Нас заинтересовала эта тема так как мы хотим донести до общества то, чем опасны бездомные животные и как с этим бороться.

Эта тема является актуальной по сей день, потому что общество не понимает всей глобальности этой проблемы. Поэтому мы поставили перед собой цель: ознакомить людей с опасностью, которые несут в себе бездомные животные.

Бездомные животные — домашние животные, не имеющие хозяев, чаще всего это бродячие собаки и бездомные кошки.

В разных странах на улицах каждого города есть бездомные животные. Это – яркий показатель человеческой жестокости и безразличия по отношению к «братьям меньшим». Ведь чаще всего на улице оказываются самые распространенные домашние питомцы: собаки и кошки.

Почему животные становятся бездомными?

По оценкам зарубежных специалистов, можно назвать несколько основных причин, по которым традиционно домашние животные в таком огромном количестве становятся бродячими:

1. Потерявшиеся домашние любимцы.
2. Животные, выброшенные на улицу.
3. Низкий уровень стерилизации.
4. Недостаток приютов для животных.

Проблемы, создаваемые бездомными животными для человека:

1) Бешенство. Собаки являются основными носителями этого смертельного для человека заболевания.

2) Агрессия. Собаки, сбившись в стаю, могут проявлять агрессию, защищая свою территорию.

3) Гельминты. В фекалиях бродячих собак огромное количество личинок, которые высыхают и легко переносятся по воздуху. Организм взрослого человека уже достаточно крепок и менее подвержен их вредоносному воздействию, чем организм ребенка.

4) Паразиты. Заражение эктопаразитами, в первую очередь блохами, является наиболее вероятным. Причём совсем не обязательно трогать собаку, ей достаточно потереться о вашу одежду или даже просто постоять рядом

Инфекцией могут наградить и другие домашние, а также дикие животные. Заражение людей происходит в результате тесного контакта с инфицированной слюной или при укусах и нанесении царапин. – За 2015 год выявлено 190 случаев подозрения на заболевание бешенством среди животных, из них диагноз подтвержден лабораторно в 72. Один случай заболевания человека зарегистрирован в Аягозском районе ВКО.

Случаи нападения бездомных животных:

- В апреле 2016 года в микрорайоне «Акбулак» города Алматы бродячие собаки насмерть загрызли трехлетнюю девочку.
- В городе Актобе участились случаи нападения бездомных животных на людей.
- В феврале 2016 года было зафиксировано 5 случаев нападения собак на прохожих.
- В Петропавловске на уничтожение и отлов бродячих животных выделено 12 млн тенге.
- В 2017 году в Астане госпитализировали 9-летнюю девочку, пострадавшую от нападения бродячих собак. Ребенок получил обширные, скальпировано-рваные укушенные раны лица, шеи и головы
- В ВКО участились случаи нападения бродячих собак на косуль. Всего за несколько дней в Восточно-Казахстанской области зафиксировано два случая нападений бродячих собак на косуль. В одном из них, к сожалению, самку, беременную тремя детёнышами, спасти не удалось.

Способы борьбы с бездомными животными.

В Казахстане единственный метод борьбы с бездомными животными – метод дистанционного введения пневматическим оружием фармакологического препарата, предназначенного для ограничения подвижности и дальнейшего усыпления. При попадании в организм животного происходит всасывание в кровь в течение 1-2 минут. В данном случае животному не наносятся телесные и другие виды повреждений. Этот метод – эффективный и бескровный.

Приют «4 лапы», который находится по адресу: посёлок Восточный, 13 линия в нашем городе, осуществляет приём и помощь бездомным животным, а также даёт крышу над головой. Этот приют является единственным известным нам на данный момент в г.Семей. Тел: +77478191163 Люда. +77776213143 Лейла. Также все желающие могут помочь приюту. И в заключении мы хотим сказать, что люди должны серьезнее относиться к проблеме бездомных животных.

Мы хотели донести до общества всю опасность бездомных животных для здоровья человека. Для того чтобы улучшить жизнь наших братьев меньших, всем нам нужно быть добрее, то есть оказать помощь бездомным животным. Это не значит, что мы студенты, не можем оказать помощь, пусть у нас нет денег, но у нас есть душа. Ведь помощь - это не только деньги!

Берегите себя и своих близких!

Список использованной литературы

<https://informburo.kz/novosti>

<http://www.zakon.kz/4665468>

<https://mk-kz.kz/articles/2017/11/01/>

<https://yvision.kz/post/399089>

<http://gbdou10.ru/wp-content/uploads>

<http://school180.edusite.ru/DswMedia>

Книга «Животные и человек» Васильев.М.В

Шахмұратов Елдос., Изтлеуова Мадина.,Саулебек Алмат

КГКП «Геологиялық барлау колледжі», Семей қ.

Ғылыми жетекшісі: Қасымжанова Ш.А.

АХАТИН ҰЛУЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАБИҒАТЫНА ТИГІЗЕР ПАЙДАСЫ МЕН ЗИЯНЫ БАР МА?

Ахатин ұлулары- тропиктік климатты мемлекеттер Америкада және Африкада кеңінен таралған. Ахатин ұлуларының тіршілік ортасы негізі құрлық болғанымен, кейбір түрлері - 4800 метр терең теңіз түбінде, 5000 метр биік тауларда мекендейді. Ахатин ұлуларының табиғатта 90000 түрі кездеседі.

Ұлулар (Gastropoda) - денесі буылтықсыз және өте жұмсақ болғандықтан, бұл топтағы жәндіктер былқылдақ денелілер деп аталады. Алып Ахатин ұлуы немесе Африка ұлуы (лат. *Achatina fulica*) - омыртқасыздар, моллюскалар типі, бауыраяқтылар класы, өкпелі бауыраяқтылар класс тармағына жатады. Ахатин ұлуларының жұмсақ денесі бас, тұлға, аяққа бөлінеді және қатты бақалшағы бар. Ахатин ұлуларының өзіндік биологиялық ерекшеліктері бар. Аяғы бұлшықетті және жорғалаушы табаны бар, ол дененің бауыр бөлімінің өсіндісі. Сондықтан да бұл ұлуларды бауыраяқтылар деп атайды. Аяғының бұлшық етінің жиырылуының нәтижесінде жануар субстрат бетінде баяу қозғалып жүреді. Тіршілік ету ортасына байланысты аяғы да алуан түрлі модификацияға ұшыраған.

Ұлулардың жүйке жүйесі: 20 мыңдай нейроннан тұрады, ал адам миымен салыстырмалы түрде алатын болсақ адам миында бірнеше жүз мың млрд нейрон кездеседі. Ахатин ұлуының бір ғажап ерекшелігі - оның мүйізшесі «сыртқа бұрылған мұрын». Тірі организмге тән сезім рецепторлары - ахатин ұлуының мүйізшесінде орналасқан. Ахатин ұлуы денесі созылғанда 15-18 см дейін жетеді. Ахатин ұлуының жасын бақалшақ немесе сауытының ирегінен білуге болады. Кәрі ахатин ұлуларының қабықшасы 7-9 бөлікке дейін бөлінеді. Олар өскен сайын қабықшасының түсі жасылдана бастайды. Ал ас қорыту жүйесі тіпті ерекше, ахатин ұлуының ауыз қуысына келетін болсақ, ұлулардың 25 мыңға жуық тісі бар. Тістері бір жерде орналаспайды және үккіш тәсілмен орналасқан. Ахатин ұлуларының жарықты сезетін көзі бар сияқты көрінеді. Негізінде ұлулардың көзі болмайды, яғни олар көрмейді, олар тек болжам ретінде жүреді. Ахатин ұлулары тек жарық пен қараңғыны ажырата алады. Гермафродиттер, үлкендігі 4,5—5,5 мм, түсі ақ жұмыртқа арқылы көбейеді.

Африкалық ахатин ұлулары ареалы кеңеюде XVIII ғасырларда Эфиопия, Сомали, Кения, Танзания, ал XIX ғасырдың аяғында Индия және Маврикий, XX ғасырдың басында Шри Ланка, Калимантан, Таиланд, Британия елдеріне кең тарала бастаған. Қазіргі уақытта ахатин ұлуларын Қазақстанда көп өсіруде. Ахатин ұлуларының отаны - оңтүстік Африка болып табылады. Африкалық ахатин ұлулары дүниежүзі бойынша тізімге енген 100 инвазионды зиянды жәндіктердің бірі. Оның бірден-бір себебі ұлулар қант қамысы, өсімдіктермен және жеміс-жидектермен қоректенеді. Африкадағы негізгі ауыл шаруашылығында өсірілген жемістерді құртып жіберген және олар жұмыртқаларын кез-келген жерге жұмыртқалайды. Бұл табиғатқа үлкен зиян алып келеді. Қазіргі кезде ахатин ұлуларының таралу аймағын қатаң қадағалау-карантин Европа, Америка, Ресей елдерінде ерекше бақылауға алынған.

Қазақстанға да келіп жеткен алып ахатин ұлуларының жұмыртқаларының кез келген жерде шашылуы биологиялық ластануға, биологиялық түрдің кеңінен таралуы табиғаттың тепе-теңдігі бұзылмай ма, жергілікті шырыш, жүзім ұлуларымен будандасып, жаңа биологиялық түр, мутанттың пайда болуына әкеліп соқпай ма?

Табиғи ортада химиялық және физикалық ластанудан басқа биологиялық ластанудың түрі кездеседі. Биологиялық ластануға: ауру туғызатын микроорганизмдер, вирустар, құрттар жатады. Ал инвазионды жануарлар (латынша invasion- шабуыл жасау, күштеп басып алу) деп адамның іс әрекетімен биологиялық түрдің кеңінен таралуы деген ұғымды білдіреді. Бұл биологиялық түрдің кең таралуының себебі сол жануардың тіршілік ету ортасынан басқа аумақтарға мақсатты түрде немесе санасыз түрде әкелінуі. Жер бетінде таралған барлық ағзалар өзара бір-бірімен тығыз байланыста болады және олар өздерінің орта жағдайларымен де үнемі қарым-қатынаста тіршілік етеді. Ал әрбір биогеоценозды құрайтын түр дараларының саны белгілі бір дәрежеде реттеліп отырады. Ал осы биологиялық тепе-теңдіктің бұзылуы неге әкеліп соғатынын болжау қиын емес.

Сонда бұл жәндікті Қазақстанға әкелудің маңызы неде?

Қазақстанға әкелудің бірден бір себебі: Африка ұлуы «керемет косметолог»- деген атпен ерекшеленуінде. Ол косметолог және жақсы үй жануары бола алады. Бұл алып Африка ұлуы өзінің ерекше құпиясымен әлемге танымал. Жануарларды жақсы көріп, үйінде асырайтындардың сәніне айналған. Африка ұлулары Франция мен Германия елдерінде де косметология саласында ұлулардан жасалған нәрлендіретін кремдер ретінде де қолданылып жүр. Ал Бразилияда олардың сілекейлерінің асқазан ауруына ем және де тыртықтарды оңай жазып шығаратындығына зерттеу жүргізіліп жатыр.

2. Зерттеу бөлімі

2.1. Ахатин ұлуының дене құрылысының ерекшелігі

Қорытынды: Денесі 2 бөліктен тұрады: қатты бақалшақ және жұмсақ- былкылдақ түрінде. Сезім мүшесі мүйізшесі «сыртқа бұрылған мұрын» екендігін бақыладық.

2.2. Ахатин ұлуының сыртқы құрылысы

Кесте -1

	№1 ахатин ұлуы	№2 ахатин ұлуы
Ахатин ұлуының салмағы	13,5г	10,5г
Ахатин ұлуының бойының ұзындығы	13см	10 см
Ахатин ұлуының қабықша бөлігі саны	6	4

Қорытынды: Ахатин ұлуының салмағы мен бойының ұзындығы сәйкес келеді.

2.3. Ахатин ұлуының жасын анықтау

Кесте -2

	№1 ахатин ұлуы	№2 ахатин ұлуы
Ахатин ұлуының қабықша бөлігі саны	6	4
Жасы	6 жас	4 жас

Қорытынды: Біз зерттеген ахатин ұлуларының жасы – 4 және 6 жас

2.4. Ахатин ұлуының шырышының адам ағзасына әсері

Қорытынды: Ахатин ұлуының шырышының адам ағзасына тигізетін пайдасы өте көп. Солардың бірі-адам бет терісінің әжімдерін және өлі жасушаларды кетіруге қолданылады. Бұндай емнің түрін-ұлу терапиясы деп атайды. Шырыштың құрамында А,Е,С дәрумендері бар.

Қорытынды: Адамның іс-әрекеті табиғатқа жан-жақты әсер етеді. Адамның өзінің іс-әрекеті арқылы табиғатта бір-біріне үйлесімді жүріп отыратын заңдылықтарға әсер етіп, кейде олардың бұзылуына жағдай жасайды. Сол себепті де экологиялық немесе табиғи тепе-теңдік құбылысын, табиғат заңдылықтарын қатаң сақтау қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Биологический энциклопедический словарь Гл. ред. М. С. Гиляров; Редкол.: А. А. Баев, Г. Г. Винберг, Г. А. Заварзин и др. — М.: Сов. энциклопедия, 1986.
2. Зоология беспозвоночных: Учебник для ун-тов — 7-е изд., перераб. и доп. — М.: Высшая школа, 1981—606 с.
3. Зенкевич Л. А. Беспозвоночные / Л. А. Зенкевич. М.: Просвещение, 1968.
4. Қайымов Қ. Биология әлемінде. Алматы, «Қайнар», 1981.
5. Қайымов Қ. Қызықты зоология. Алматы, «Мектеп», 1974.
6. Қайымов Қ. Африка әлемінің айнасы. Алматы, «Қайнар», 1989.
7. Хроков В. Ұлулар әлемі. Алматы, «Қайнар», 1984.
25. Шайкенов Б. Табиғаттағы биологиялық тепе-теңдік. Алматы, «Қайнар», -76.
8. Суворова П.И., Лечебные свойства Ахатина, «Здоровья» 2007 №12

Төлеубекова Т.Н.

ШҚО КМКҚ «Геологиялық Барлау Колледжі»

Ғылыми жетекші: арнайы пән оқытушысы Азмухаметов Н.Т.

УРАН ҚАЛДЫҚТАРЫНЫҢ ЕЛІМІЗДІҢ ЭКОЛОГИЯСЫНА ТИГІЗЕТІН ЗИЯНДЫ ӘСЕРЛЕРІН АЗАЙТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

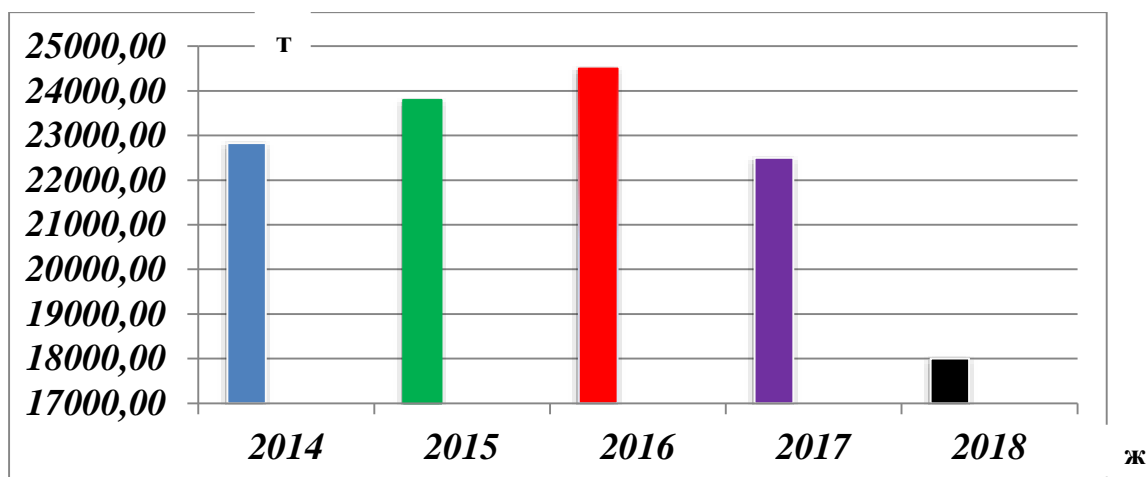
Мен өз баяндамамды Еліміздің көш басшысы Нұрсұлтан Ә.Н. 2015 жылдың 20 мамырында жариялаған «100 нақты қадам» атты ұлт жоспарындағы 75 қадамнан бастағым келіп отыр: «Пайдалы қазбалардың барлық түрлері үшін үздік әлемдік тәжірибені пайдалана отырып, келісімдер жасаудың, онтайландырылған әдісін енгізу керек».

Бүгінгі таңда адамзатқа баламалы энергия көздерін іздеу көкейтесті мәселелердің бірі. Ал осы, ХХІ ғасыр атом ғасыры, яғни, әлемдік үрдіс атом энергиясын пайдалануды осы заманғы экономиканың қарқынды дамушы саласы ретінде айқындап отыр. Сол себептен де, радиациялық элементтерді өндіру заман талабы болып келеді.

Сондай шикізаттың бірі—Уран. Ол периодты жүйеде ІІІ топта орналасқан, атомдық номері 92, атомдық массасы 238,029, актиноидтар қатарына кіреді.

Қазіргі таңда Қазақстан уран өндірісінен бірінші орынды алады. Ол әлемдік уран өндірісінің 39%-ын құрайды. 2014 жылы уран өндірісі 1,4% өсіп 22,83 мың т. құрады. Ал, 2015ж 23,8 мың т. болса, 2016ж 24,5 мың т. болып 1,7% өсті. 2017 жылы уран

өндірісі 8% азайып 22,5мың т. құрады. Ал осы 2018 жылы уран өндірісі 7,4% азайып 18мың т. құрады.

1-кесте. ҚР соңғы 5 жылдағы уран өндіру көлемі

Осы металды өңдеу барысында көптеген улы қалдықтар шығатыны белгілі, сол қалдықтар табиғатты ластауда. ҚР қазірдің өзінде 30 млрд т қалдық жатыр. Оның 6,7 миллиарды улы, 5 миллиарды тау – кен өндірісінің үйінділері. Олардың қатары жыл санап артып келе жатыр. Мысалы: Ақмола облысында өндіріс қалдықтары 45 миллион т. жеткені өте қиын жағдай. Көмір, мыс, уран, т.б. кен орындарында қазу жұмысының қарқынын көтеріп, таза пайдалы кесектерді ғана алып, ұсақ кен байлықты қоқысқа араластырып кетіп жатыр. Сонда біз кейінгі ұрпаққа нені аманат қылып қалдырамыз? Бұл жауапкешілік әрбір Қазақстан патриотын ойландыруға тиісті.

Зиянды қалдықтардың бірі газ тірізді қалдықтар. Мысалға, оларға вентиляциянды құралдардың қалдықтарын жатқызамыз, яғни бұл жерде радиобарлауда қолданатын сцинтилляциянды санауыштың сұйық ерітінділері, қатты күйдегі қалдықтар – Қалдыққоймалар (хвостохранилище) жатады. Яғни, ол қалдықтарды ұзақ уақыт бойы сақтауға арналған жер. Қалдыққоймалардың қоршаған ортаға алып келетін зияны АЭС жұмысымен бірдей. Әр рудада 0,2% уранның мөлшерінің болуы, әр 200т өндірілетін ураннан 105т қалдық туады, оның радиоактивтік жиынтығы 11,2 мың кюриді құрайды. Бүгінгі таңда біздің елімізде келесідей қалдыққоймалар бар: Қошқар-Ата (Маңғыстау облысы), Уванас учаскелерінде; Қанжуған, Солтістік Қарамұрын Жезқазған өңірінде.

Жерді ұңғылап, оған күкірт қышқылын құйып, соның нәтижесінде қышқылға еріп түскен уранды шаймалап алуды басқа да экологияға зиянсыз балама түрлерін қарастырған жөн. Себебі, бұл әдістің мынандай кесапаты бар: ұңғыға құйылған қышқылдың жартысынан азы ғана сорылып алынады, қалғаны жерге сіңіп, сонда қалып қояды. Уран енді еркіндікке ие болады да, кез келген уақытта жерасты суына қосылу ықтималдылығы артады.

Қазіргі таңда осындай кесапаттардың алдын алу мақсатында, дамыған мемлекеттер қалдықтарды қайта өңдеуді қолға ала бастады. Қайта өңдеу – белгілі қалдықтардың түрлі физикалық немесе химиялық өңдеуден өтікізіп, екінші орындағы шикізатқа айналуы және қайтадан өндіру үрдісіне қосылуы. Тіпті, мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің 2017 жылғы қаңтарындағы «Төртінші өнеркәсіптік революция

жағдайындағы дамудың жаңа мүмдіктері атты» жолдауында қатты қалдықтарды заман талабына сай қайта өңдеу шараларын қабылдауды міндеттеді.

Қайта өңдеу артықшылықтары:

- 1) Жердегі көптеген пайдалы қазбалардың ресурстары шектеулі және олар қайта қалпына келмейтін болып келеді. Сондықтан да, олардың пайда болуы көп уақытты алады. Қайта өңдеу арқасында осы ресурстарды екінші рет қолдануға болады.
- 2) Әдетте, қоршаған ортаға түскен қалдық зиянды материалдар ауаны ластай бастайды. Қайта өңдеу радиациялық және басқа ластанулардың санын азайтады.
- 3) Қалдықтар және өзінің өмірін аяқтаған құралдар, табиғи көздерге қарағанда, әлдеқайда көптген материалдар мен заттардың арзан көзі болып табылады.

Уранды қайта өңдеу технологияларының түрлері:

- 1) Уранды әртүрлі әдістермен техникалық уранның тотықтарына дейін ауысуын қамтамасыз ететін, құрамында ураны бар қалдықтарды фторлы тәсілмен өңдеу. Олар уранның гексофторидіне дейін фторланады.
- 2) Жанғыш уран материалдары арқылы уран қалдықтарын қайта өңдейтін Экстракционды әдіс. Бұл тәсіл Азот қышқылымен еріген Ерітіндіде уранды экстракция арқылы тазартып ары қарай қолданысқа жарайтын таза қосылыстар алу үшін Құрамында уран кездесетін Қатты қалдықтарды ауыстыру.
- 3) Негізгі шикізат ретінде құрамында уран бар қалдықтар қолдану арқылы шешілетін әдіс. Бұл тапырма әртүрлі тәсілдер арқылы қайта өңдеуді қамтамасыз етеді Құралдарды үздіксіз біріңғай технологиялық цикл арқылы қосылған металлдық ураннан жасалған өнімдерді құрайды. Сонымен бірге есептеу тәсілі арқылы шартты массалық үлесін формула арқылы табамыз:

$$C_{\text{расч.}} = \frac{C_5^1 C_0^1 m_1 C_5^2 C_0^2 m_2 + \dots + C_5^n C_0^n m_n}{C_0^1 m_1 + C_0^2 m_2 + \dots + C_0^n m_n}, \quad (1)$$

$C_{\text{расч.}}$ – қалдықтарды бірінші өлшеудегі уран изотопының қоспасындағы U_{235} есептік шартты массалық үлесі, %;

C_5^1 – қалдықтарды бірінші өлшеудегі уран изотопының қоспасындағы U_{235} шартты массалық үлесі, %;

C_0^1 – қалдықтарды бірінші өлшеудегі уран изотоптарындағы қоспадағы үлесі, %;

C_0^2 – қалдықтарды екінші өлшеудегі уран изотоптарындағы қоспадағы үлесі, %;

C_5^2 – қалдықтарды екінші өлшеудегі уран изотопының қоспасындағы U_{235} шартты массалық үлесі, %;

C_5^n – қалдықтарды n-ші өлшеудегі уран изотопының қоспасындағы U_{235} шартты массалық үлесі, %;

C_0^n – қалдықтарды n-ші өлшеудегі уран изотоптарындағы қоспадағы үлесі m_1, m_2, m_n – қалдықтарды бірінші, екінші, n-дік өлшеудегі уранның қалдығының массасы, г.

Кез келген зат мәңгі емес, ертең пайдалы қазбалар қоры шегіне жеткенде бармақты тістеп қалмауымызға кім кепіл?! Сондықтан, қалдықтарды қайта өңдеу-қалпына келмейтін ресурстарды қолдануды азайтып, өңделген шикізаттарға екінші өмір сипап қана қоймай, болашақ ұрпаққа шөбі шүйгін, ауасы таза жерді аманат етуге мүмкіндік береді. Әсіресе, сондай зиянды қалдықтарды қайта өңдеудің жаңа әдістерімен түрлерін

білетін білімді, жаңа технологияға жақын жас мамандарды қолдап, керек болған жағдайда олардың білімдерін шет елдерде шыңдауға мүмкіндік беруіміз керек. Міне, сонда ғана елбасымыз айтқандай дамыған 30 емес 10 елдің қатарына оңай кіре аламыз.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1) Мосинец В.Н., Авдеев О.К. Мельниченко В.М. Безотходная технология добычи радиоактивных руд, М.,1987, 8 бет.
- 2) Н.П. Галкин, А.А. Майоров и др. Химия и технология фтористых соединений урана. М.: Госатомиздат, 1961, 173-176 беттер.
- 3) А.А. Майоров, И.Б. Браверман. Технология получения порошков керамической двуокиси урана. 1985, .119-121 беттер.
- 4) <http://www.world-nuclear.org/>
- 5) [https://ru.wikipedia.org/wiki/Уран_\(элемент\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Уран_(элемент))
- 6) <https://adilet.zan.kz>

Сейілқанов Жеңіс Адамбекұлы

ВКО Семей қаласы Қазтұтыну одағы «Агробизнес және экономикалық колледж»

Ақжолов Ернар Нұрболатұлы – жетекші

«АЛАКӨЛ БАЛЫҚТАРЫНЫҢ АДАМ ЖӘНЕ МАЛ АЗЫҒЫНА ТИГІЗЕТІН ӘСЕРІ

Балық және балық өнімдері тағам өндірісінде ең маңызды және ең қажетті өнімдердің бірі болып табылады. Балық еті- құнарлығы мен денсаулыққа пайдасы жағынан еттен кем емес, ал сіңімділігі жағынан еттенде асып түсетін ас.

Зерттеу жұмысымның мақсаты

Алакөл көлінде ауланатын балықтардың адам және мал организміне тигізетін әсерін анықтау.

Алакөл - Балқаш-Алакөл қазаншұңқырының шығысында, Алматы және Шығыс Қазақстан облыстары шекарасының қиылысында және Балқаш-Алакөл жазығында орналасқан ағынсыз тұзды көл. XII және XIX ғасырлар арасында оның бірнеше атауы болған: Түрге - Нұр (моңғол тілінен аударғанда «көпір-көл»), **Алақтакөл, Алатеңіз, Алақта**. Көлге 15 өзен құяды, олардың ішінде негізгілері - Үржар, Қатынсу, Емелқұйса, Ырғайты, Жаманаткөл, Тасты. Алакөл - өте келбетті, табиғи рельефі сұлу қазаншұңқырға жатады. Оған батыс жағалауындағы Тоқта тауы, шығысындағы Барлық жотасы, түстік шығысындағы Жоңғар Алатауы, сол жағындағы мұнартқан Тарбағатай жотасы, сондай-ақ, жергілікті жұрт «Арал төбе» атайтын ортасындағы аралдар айрықша әр береді.

Көлден ауланатын балықтар:

Тұқы тұқымдасы

КӨКСЕРКЕ;

АЛАБҰҒА;

Табан

Сазан - (латынша *Syrpinus carpio*) – тұқы тұқымдасына жататын балық. Сазанның қабыршағы ірі, аузының екі езуінде мұртшалары бар, **жұтқыншақ** тісі жақсы дамыған.

Көксерке Бұлар табиғи жағдайда **Балтық**, Қара, **Азов**, **Каспий**, **Арал** теңіздерінің су алаптары және **Эгей** теңізіне құятын **Марица** өзенінде кездеседі. Қазақстанда **Жайық** – **Каспий**, **Сырдария** – **Арал**, Сарысу, Балқаш – **Алакөл**, **Талас**, **Ертіс**, **Нұра** су алаптарында тіршілік етеді. Ұзындығы 35 – 45 (91) см, салмағы 400 – 900 (11,3 кг) г. 10 – 12 (16) жыл тіршілік етеді.

Алабұға., азақстанның барлық су айдындарында тараған. Алабұға **Ертіс** бассейніндегі барлық өзендер мен көлдерде, су қоймаларында кездеседі.

Тұрқының ұзындығы - 40-50 см, салмағы - 2 кг-ға дейін. Сәуір - мамыр айларында судың жылуы 7-8°C-қа жетісімен өсімдіктердің үстіне **уылдырық** шашады. Балқаш пен Алакөлде жергілікті **Балқаш** алабұғасы өседі. Оның түсі ашықтау, арқасындағы қанаты аласалау, қабыршағы ірілеу болады. Жас шабақтарының жемі насекомдар личинкасы мен шаян тәрізділер, ересектері жас балықтарды жейді. Алабұғаың кәсіптік маңызы бар.

Табан балығы. Тұрғылықты және жартылай тұрғылықты түрлері кездеседі. Жаланап төс қыры құрсақ жүзбеқанаттарынан соң орналасқан, анал жүзбеқанаттары ұзын. Еуразия су қоймаларында 3 түрі таралған: бентофаг табан балық, **аккөз балық** және планктонофаг **көктыран**. Ең кең таралғаны табан балық. Дене ұзындығы 50 см, сапмағы 5 кг дейін. Солтүстік, Балтық, Ақ Баренц, Қара, Азов, Каспий және Арал теңіздері бассейнін тұрғылықты және өтпелі түрлерін құрайды. Бағалы кәсіпшілік балықтар.

Жетекшімен бірлесіп жүргізген зерттеу жұмыстарым.

1 кесте. Инвазиялық аурулардың зерттеу көрсеткіштері

Құнарлығы	100 г еттегі мөлшері
Судактың калориясы	84 кКал
Май	1,1 грамм
Белок	18,4 грамм
Су	79,2 грамм
Қаныққан май қышқылдары	0,2 грамм
Көмірсутегі	0 грамм
Витаминдер	А, В1, В2, В6, В9, С, Е, РР
Минералды заттар	Калий (280 мг.), Кальций (35 мг.), Магний (25 мг.), Натрий (35 мг.), Фосфор (230 мг.), Холестерин (15 мг.).

Көксеркенің пайдалы жақтары

Судак өте дәмді әрі өте пайдалы балық. Етке қарағанда калориясы төмен. Сондықтан да судакты артық салмақтан айырылғысы келетін және ауыратын адамға өте пайдалы. Судак құрамында кездесетін витаминдер. А, В1, В2, В6, В9, С, Е, РР және көптеген белокты заттар кездеседі. Судак құрамында азың аулақ май қалдықтары кездеседі. Судак етінде

Кальций, Магний, Натрий, Кальций, Фосфор, Хлор, Күміс, Темір, Цинк, Йод, Мыс, Марганец, Хром, Фтор, Молибден, Кобальт, Никель кездеседі.

Судактын медицинада қолданылуы; Күнделікті судактын етін қолдану барысында тістің бузылған эмалын және сынықтарды тездетіп қалпына келтіре аласыз. Онай неғұрлым толыққанды, белсенді өмір сүре аласыз. Осы балықты жиі житін адамдар аяқтың ісінуін және су, тұз бузылысын көп аландатпайды. Судак етіндегі хромның әсерінен диабетпен ауыратындарға инсулиндерді тутынуын қысқартады. Қант диабетінің алдын алу шаралары болып табылады.

Күкірттің болуы аллергия ықтималдылығын азайтады, жүйке жүйесін қалыпқа келтіреді. Адам денесіндегі таксиндерді сыртқа шығарады. Сонымен бірге бір мезгілде әртүрлі қабыну процестерін қутылуға көмектеседі. Калидің судақта көп кездесуі нәтижесінде дәрігерлер осы күнделікті тамақтануға пайдалану керектігін ескертеді. Әсіресе жүректің қызметі нашар, баяу соғатын адамдарға.

Судактын косметикада қолданылуы;

Судактын икрасы мен сүті косметикалық кремдер дайындауға қажет. Жоғары молекулы нуклеинді қышқылдардың әсерінен терідегі ылғалдылық сақталады. Төмен молекулалы

заттар болуы теріге жасартатын әсер береді. Бет терісіне арналған икрадан турмыстық жағдайда маска жасауға болады. Ол үшін 1 шәй қасық икраны езіп үстіне 2 шәй қасық өсімдік майын қосады. Құрғақ теріге оливкое, майлы болса соя майын қосады муқият араластырып 5-10 минут тұндырып сосын жумыртқа сарысын қосады.

Зерттелетін балық және балық өнімдерінің түрлері	Зерттеуге алынған балық және балық өнімдерінің саны мен мөлшері
Сазан балығы	10
Карп балығы	5
Көксерке балығы	5
Табан балығы	5
Мөнке балығы	5
Алабұға балығы	300 г
Консервіленген балық	4
Балық еттері	300 г

Құсман Тоғжан

«М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі» КМҚК

Ғылыми Ғылыми жетекшісі: Мавлитаева Г.А.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН КОМБИНАТОРИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕР.

Комбинаторикалы ұғымы

Комбинаторика (лат. *Combinatio* – жалғастырамын) - **комбинаторикалық анализ** деп те аталады.

Комбинаторикалық анализ комбинаторикалық математика, комбинаторика – математиканың кез келген шектеулі жиын (шектеудің кейбір шарттарын шексіз жиын) бөліктерінің орналастырылуы мен өзара орналасуына байланысты мәселелерін зерттейтін бөлімі.

Комбинаторикалық сипаттағы идеялар ықтималдық теориясы, алгебра тәрізді математикалық бөлімдерінде өте кең тараған. Комбинаторикалық анализ есептері ерте кезден – ақ белгілі болған. Оның дамуына көптеген математиктер елеулі үлес қосты. Бірақ комбинаторикалық анализ өз алдына пән ретінде тек 20 ғасырда ғана қалыптаса бастады. Комбинаторикалық графтар теориясы, шектеулі автоматтар теориясы тәрізді математиканың салаларымен тығыз байланысты. Оның тәжірибелері ғылыми тәжірибелерді жоспарлауды және оларға талдау жасауда, сызықтық және динамикалық бағдарламалауда, математикалық экономикада, т.б. ғылым мен техникалық көптеген салаларында қолданылады. Комбинаторикалық анализ проблемасының үш түрі бар.

Санап шығу есептерінде объектілердің шектеулі жиынында кездесетін шарттарды қанағаттандыратын орналастырулар саны қарастырады. Іс жүзінде мұндай есептер жасаушы

функциялар әдісі мен Д.Пойаның (1887-1985) (американдық математик) санап шығу әдісінің көмегімен шешіледі.

Салу есептерінде кейбір қасиеттері сақталатын шектеулі жиын бөліктері конфигурациясының болуы, егер болса оның салынатындығы туралы мәселелер қарастырылады. Таңдап алу есептерінде ішкі жиын бөліктерінің кейбір құрамын таңдап алу шарттары зерттеледі. мұндай есептерді шешкенде комбинаторлық ойлармен қатар алгебралық аппарат та қолданылады.

Дискреттік математика – математиканың дискретті құрылымдардың қасиеттерін зерттейтін саласы. Мұндай құрылымдарға шектеулі топтар , шектеулі графтар , сондай-ақ, ақпаратты түрлендіргіш кейбір математикалық модельдер шектеулі автоматтар, Тьюринг машинасы, т.б. жатады. Бұлар шектеулі сипаты бар құрылымдар болып есептеледі. Дискретті математиканың шектеулі құрылымдарды зерттейтін бөлігін *шектеулі математика* деп атайды. Дискреттік математикада, жоғарыда аталған шектеулі құрылымдармен бірге , кейбір алгебралық жүйелер, шексіз графтар , белгілі бір түрлері есептеу сұлбалары, т.б. зерттеледі. «Дискреттік математика» және «шектеулі математика» ұғымдарының синонимі ретінде кейде «дискреттік талдау» термині қолданылады.

Бір-бірлеп алынған комбинация. Бұл қосылыс жайында оқулықтарда аз айтылады, ал оның қолданылуы бірінші сыныптың бағдарламасынан бастап кездеседі деп айтсақ, жаңылыспаған болар едік. Айталық k элементтер тобы берілсін: бірінші топта n_1 элемент, екінші топта n_2 элемент және т.б. , k -ші топта n_k элемент болсын делік:

Бірінші топ элементтері: a_1, a_2, \dots, a_{n_1} .

Екінші топ элементтері: b_1, b_2, \dots, b_{n_2} .

k -ші топ элементтері: c_1, c_2, \dots, c_{n_k} .

Бірінші топтан бір элемент - a_{i_1} , екінші топтан бір элемент - b_{i_2} т.т., k -ші топтан бір элемент - c_{i_k} алып, соларды алынған реттеріне қарай бір – бірлеп жазып, мынадай қосылыс жасалық:

$$(a_{i_1}, b_{i_2}, \dots, c_{i_k})$$

Міне осындай қосылысты бір – бірлеп алынған комбинация деп аталады.

Теорема. Жоғарыдағы элементтердің топтарынан жасалған бір-бірлеп алынған комбинациялар саны $n_1 \cdot n_2 \cdot n_3 \cdot n_k$ көбейтіндісіне тең.

Бұл теореманы комбинаториканың негізгі теоремасы деп те атайды. Бұлай деп аталатын себебі, бұл теореманың идеясы қандай да болмасын комбинаторика санын есептеуге қатысады.

Мысал: Төрт ойын сүйегі лақтырылған. Сүйектердегі ұпайлардың бірдей болу ықтималдығы қандай?

Шешуі: Төрт ойын сүйегін лақтырғанда пайда болатын жағдайды (i, j, k, l) деп қарастыруға болады. Әр сүйекте 6 ұпай бар. Демек, негізгі теорема бойынша барлық жағдайлар саны $n=6^4$. A – барлық сүйектердегі ұпайлар бірдей. Сонда A -ға қолайлы жағдайлар алтау: $(1, 1, 1, 1), (2, 2, 2, 2), \dots, (6, 6, 6, 6)$.

Демек,

$$P(A) = \frac{6}{6^4} = \frac{1}{216}$$

Мысал: Урнада 3 қара және 2 ақ шар бар. Жәшіктен қандай да бір 2 шар алынған. Сол алынған шарлардың түстері әр түрлі болу ықтималдығы қандай?

Шешуі: Тәжірибе «5 шардан 2 шар алу». Демек, барлық жағдайлар саны – $C_5^2 = 5 * 2 = 10$. А – алынған екі шардың түстері әр түрлі. Сонда, А-ға қолайлы жағдайда 1 ақ және 1 қара шар болуы керек. Негізгі теорема бойынша қолайлы жағдайлар саны - $C_3^1 C_2^1 = 3 * 2 = 6$,

$$P(A) = \frac{6}{10} = 0.6$$

Мысал: Трамвай аялдамасында 8 жолаушы тұрған. Бұлар маршрут бойынша келген трамвайдың екі вагонына қалай болса солай отырған. әр вагонға жолауларшың төрт – төрттен отыру ықтималдығы қандай?

Шешуі: Сегіз адамның әрқайсысы екі вагонның біреуіне отыра алады. Сонда барлық жағдайлар саны, комбинаториканың негізгі теоремесы бойынша, 2^8 дәрежесіне тең. Ал, қолайлы жағдайлардың санын есептеу үшін «8-ден 4» принципін қолдануға болады - $C=70$. Демек ізделінде ықтималдық

$$P = \frac{70}{2^8} \approx 0.2734 .$$

Дискреттік кездейсоқ шамалардың үлестірім заңдары

X кездейсоқ шамасының мәндері шекті жиын құрайтын болсын: x_1, x_2, \dots, x_n . X кездейсоқ шамасын анықтау үшін бұл мәндерді білу жеткіліксіз. Мұнымен қоса бұл мәндерді қандай ықтималдармен қабылдайтындығын айқындау керек. Дискреттік кездейсоқ шаманың мәндерін көрсетуді және бұл мәндерді қандай ықтималдықтармен қабылдайтындығын анықтауды шаманың үлестірім заңы дейді. Сөйтіп, X кездейсоқ шамасының үлестірім заңын мынадай кесте түрінде жазуға болады.

X	X_1	X_2	X_3	...	X_{n-2}	X_{n-1}	X_n
P	P_1	P_2	P_3	...	P_{n-2}	P_{n-1}	P_n

Бұл кесте екі жолдан тұрады: бірінші жолда X-тің мәндері, ал екінші жолда сол мәндерді қандай ықтималдықтармен қабылдайтындығы жазылады. Оқығанда: X кездейсоқ шамасы; мәнін p ықтималдығымен қабылдайтын. Жазғанда: $P(x=x_i)=p_i; i=1,2,\dots,n$. Мұндай кестені X кездейсоқ шамасының үлестірім кестесі деп аталады.

Үлестірім кестесінің мынадай қасиеттері бар:

Біріншіден, екінші қатардағы сандардың бәрі де теріс емес, яғни

$$P_i \geq 0, i=1,2,\dots,n$$

Екіншіден, екінші қатардағы тұрғансандардың қосындысы 1-ге тең, яғни

$$p_1+p_2+\dots+p_n=1.$$

Жалпы алғанда, осындай екі қасиет бар кез келген кесте әйтеуір бір кездейсоқ шаманың үлестірім кестесі бола алады.

Мысал: Ойын сүйегін лақтырғанда пайда болатын ұпайдың үлестірім заңын табыңдар.

Шешуі: X - ойын сүйегін лақтырғанда түскен ұпай саны. Оның қабылдайтын мәндері: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Енді ықтималдықтарды есептесек: $P_1=P(X=1)=1/6$. Бұларды кестеге жинастырсақ:

P	1	2	3	4	5	6
X	1/6	1/6	1/6	1/6	1/6	1/6

Бастауыш сыныпта жиын элементтерің қолдану.

Жиын деген ұғым математика мен информатика саласының маңызды түсінігі болып табылады. Жиын элементтерден құралады.

Жиын туралы формальды талдау жүргізу үшін бізге мынадай үш шарт көмектеседі:

1. Жиын элементтері саналуы бойынан реттеліп берілуі мүмкін.
2. Жиын элементтері әр түрлі болуы мүмкін
3. Жиын элементтерінің қатарында мән болмайды

Мысалы, «1,2,А,В» және «В,А,2,1» жиындары тең

Жиын және оның элементтері

Оқушыларға жиын ұғымын түсіндіру үшін балалардан сөмкелерінде не бар екенін сұралады. Онда оқуға қажетті құралдар жиынтығы бар. Дәптер, кітап, қалам, қарындаш – бұл элементтер оқуға қажетті құралдар жиыны. Жиынға тағы да басқа мысалдар келтіруге болады Орман – бұл ағаштар жиыны. Кітапхана – бұл кітаптар жиыны.

Жиындарды салсытыру

Жиындар бір – бірімен элементтерінің саны бойынша салыстырылатындықтан, бірдей жиындар ұғымын анықтап алу қажет. Егер жиын элементтерінің саны бірдей болса, онда жиындар бірдей деп аталады. Мұнда «үлкен», «кіші» және «тең» ұғымдары қайталанады. Мысалы, бір қызда бір құшақ гүл болса, ал келесі қызда бірнеше ғана гүл.

Жиын және оларды топтау

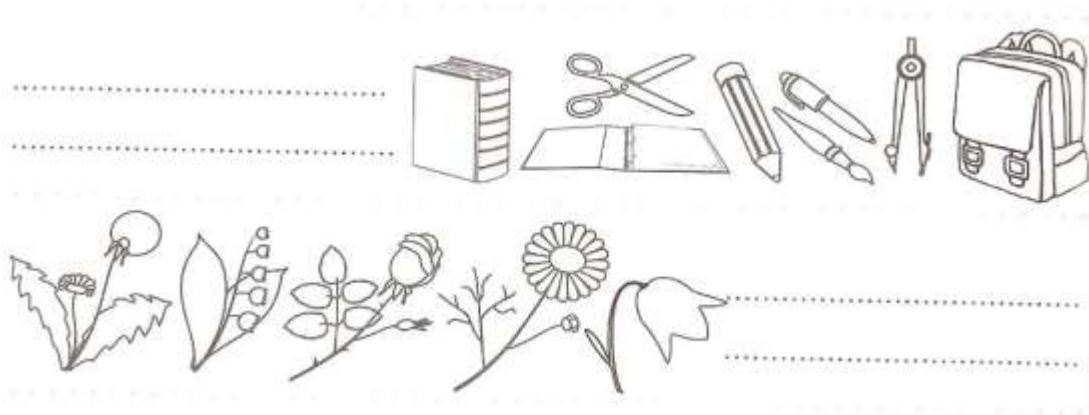
Топтау – бұл ортақ белгілері бойынша жиын элементтерін, олардың әрекеттерін, заттарды бөліп алу. Топ – бұл жиын элементтерінің ортақ қасиеттерін немесе белгілерін анықтай білу. Мысалы, сандарды екі топқа бөлуге болады. Бір таңбалы және екі таңбалы.

Тапсырмалар:

Жиын элементтері

1 топ

1. Нысандар жиынын бір сөзбен ата. (Мектептің оқу құралдары, гүлдер)

2. Жиындарды жаз.

- a. Әріптер..... Жауабы: (А,Б,В,Г,Д)
- b. СандарЖауабы: (10, 25,100,90)
- c. ЦифрларЖауабы: (1,3,5,6,7)

3. Менің отбасым» жиынына кімдер кіреді? Жауабы: (Мен, анам, әкем, ағам, әпкем)
Ана, әпке, әке, көрші, аға, мен, дос

4. Қызыл түспен андар жиынын (тиін, мысық, балапан, кірпі), көк түспен ағаштар жиынын (шырша, қайың, емен) жасыл түспен тікене заттар жиынын (шеге) белгіле.

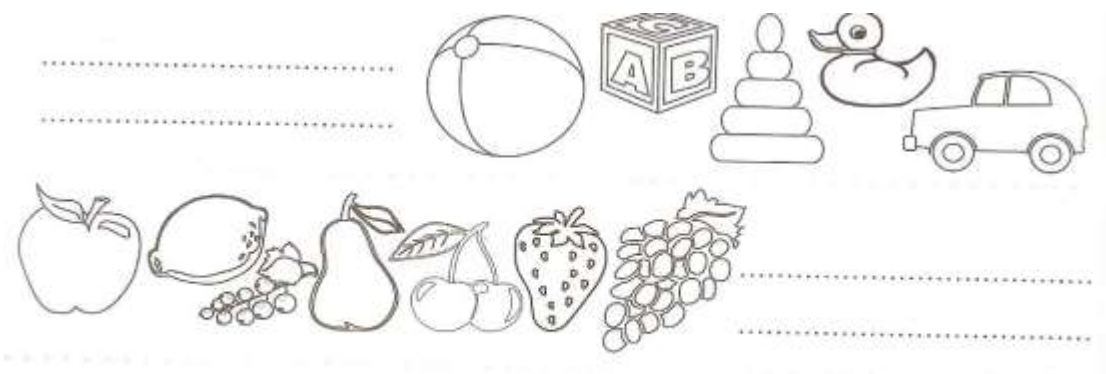
- a. (тиін, мысық, балапан,)
- b. (қайың, емен)
- c. (шеге)
- d. (кірпі)
- e. (шырша)

1. Тек қызыл түсті жиынға жататын заттарды атап шық.
2. Тек көк түсті жиынға жататын заттарды атап шық.
3. Тек жасыл түсті жиынға жататын заттарды атап шық.
4. Қандай заттар қызыл және жасыл жиынға кіреді?
5. Қандай заттар жасыл және көк жиынға кіреді?

2 топ

1. Нысандар жиынын бір сөзбен ата. (Ойыншықтар, жемістер)

2. Бұл жиындар қалай аталады? Жауабы: (Цифрлар, әріптер, сандар)

- a. (1,2,5,0,7,9)
- b. (А,Б,В,Л,Д,Ж)
- c. (10,15,5,100,1)

3. Менің отбасым» жиынына кімдер кіреді? Жауабы:(Мен, анам, әкем, ағам, әпкем)

Ана, әпке, әке, көрші, аға, мен, дос

4. Қызыл түспен аңдар жиынын (тиін, мысық, балапан, кірпі), көк түспен ағаштар жиынын (шырша, қайың, емен) жасыл түспен тікенек заттар жиынын (шеге) белгіле.

Қанат Өмірбек

«Электротехника колледжі» КМҚК

Ғылыми жетекші: Алишмбаева И.Е.

ТОҚ БОЙЫНША МЫСТЫҢ ШЫҒЫМЫН ЕСЕПТЕУ

Электролиз (электро... және грек. lysis – еру, ыдырау) – еріген немесе балқыған электролитке батырылған электродтарда электр тогы әсерінен жүретін химиялық реакция. Электролиз электрохимияда маңызды бағыттардың бірі болып табылады.

Электрохимия ғылым ретінде XVIII және XIX ғасырларда шет елдерде қалыптасты. Тек сол кезде шешімі электрохимия теориясын жана дәрежеге көтерген болатын проблемалар туындады. 1799 ж итальян физигі А.Вольттің «вольттік бағанасының» - адамзат тарихындағы бірінші тоқ көзінің пайда болуы және итальян физиологы Л.Гальванидің тәжірибелері электрохимияның ғылым ретінде дамуына бастапқы түрткі болды. Алдыңғы ғасырдың басында тұздардың сулы ерітінділері арқылы электр тогы өткенде жаңа заттардың түзілуіне алып келетін химиялық айналым жүретіні белгілі болды. Осының нәтижесінде

өткен ғасырдың басында ерітінділер мен балқымалардағы электрохимиялық процестерді зерттеу бойынша ғылыми бағыт пайда болды.

Электролитикалық процестер былай жіктеледі:

- бейорганикалық заттарды алу (сутегі, оттегі, хлор, сілтілер және т.б.)
- металдарды алу (литий, натрий, калий, бериллий, магний, мырыш, алюминий, мыс және т.б.)
- металдарды тазалау (мыс, күміс,...)
- метал балқымаларын алу
- гальваникалық қаптамаларды алу
- метал беттерін тазалау (азоттау, борлау, электрополировка, тазалау)
- органикалық заттарды алу
- электролиз және сулы тұзсыздандыру
- электрофорез көмегімен қаптау

Электролиздің өзектілігі - көптеген заттарды осы әдіспен алынады. Мысалы, никель, натрий, таза сутек және мыс. Сонымен қатар, электролиздің көмегімен массалық үлесі жүзге жақын таза металдарды алуға болады. Өндірісте көбінесе алюминий мен мысты электролиз әдісімен алады.

Зерттеу объектісі – 0.1 н мыс (II) сульфатының ерітіндісі

Зерттеу тақырыбы – электрометаллургия

Зерттеу мақсаты - CuSO_4 ерітіндісін электролиздеу арқылы мысты алу.

Зерттеу міндеті:

- Электролиз құбылысымен танысу
- Ерітінділер мен балқымаларды электролиздеу кезінде катодты және анодты процестерді зерттеу
- 0.1н CuSO_4 ерітіндісін дайындау
- Мысты электромеханикалық әдіспен алу алуға арналған құрылғыны жинау.
- Зерттеу жүргізу
- Фарадейдің біріккен заңы бойынша мыстың теориялық массасын табу
- Ток бойынша мыстың шығымын анықтау.

Гипотеза: CuSO_4 ерітіндісі арқылы электр тоғын өткізгенде мыстың шығымы 80% құрайды.

Біздің зерттеуіміздің практикалық маңыздылығы:

- кажетті концентрацияда ерітінді дайындау
- мыс (II) сульфаты ерітіндісін электролиздеу бойынша эксперимент құру
- керек зат мөлшері қанша уақытта, қандай ток күшінде түзілетінін есептеу

Зерттеу әдістемесі

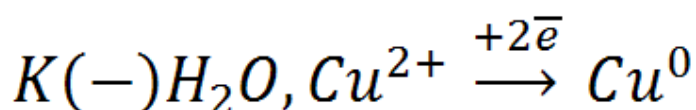
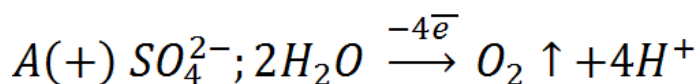
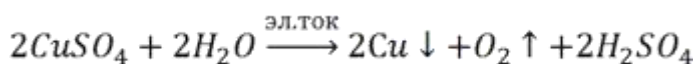
Электролизді біз химия кабинетінде жүргіздік. Электролиз 3.7 А. ток күшінде жүргізілді. Электролизер шыны стаканнан және графит электродтардан тұрады.

Жұмыстың барысы:

1. 0.1н мыс (II) сульфаты ерітіндісін дайындау. Ол үшін 12.8 г. мыс (сульфатын) 400 мл суда еріту.
2. Алынған ерітіндіні электролизге арналған стаканға құю.
3. Электродтарды стаканға батыру.
4. Электродтарды ток көзіне қосу.
5. Ток көзін желіге қосу.

6. 3.7А тоқ күшін орынату

Жұмыстың нәтижелері:

Зерттеу нәтижесі

Мыстың теориялық массасын есептеу

$I=3.7\text{A}$

$t=1800\text{c}$

$F=96500 \text{ Кл/моль}$

$M_3 = 32 \text{ г/моль экв.}$

Мыстың практикалық шығымын есептеу

$m_{\text{практ}} = m_1 - m_2$, мұндағы

m_1 - реакциядан кейінгі катодтың массасы

m_2 - реакцияға дейінгі катодтың массасы

$m_{\text{практ.}} = 38,66 - 37 = 1,66$

Қорытынды

1. Электролиз құбылысымен таныстық
2. Ерітінділердің және балқымалардың электролизі кезіндегі катодты және анодты процестерді зерттедік
3. 0.1н CuSO_4 ерітіндісін дайындадық
4. Мысты электрохимиялық әдіспен алдық
5. Мыстың теориялық массасын анықтадық
6. Тоқ бойынша мыстың шығымын есептедік
7. Зерттеу нәтижесінде бастапқыдағы гипотеза дәлелденді.

Электролиз өндірісте металдарды бөлу және тазалау, сілтілер, хлор, сутегін алу үшін қолданылады. Алюминий, магний, натрий, кадмий, кальций, бериллий, титанды тек балқымаларын электролиздеп алады, себебі сулы ерітінділерінен бөліну потенциалы сутегінің бөліну потенциалына қарағанда теріс. Мысты, никельді, қорғасынды толығымен

электрохимиялық әдіспен тазалайды. Фтордың өндірісі калий фториді мен фторсутек қышқылының балқытылған қоспасын электролиздеуге, хлор – хлоридтердің сулы ерітінділерін және балқымаларын электролиздеуге негізделген. Сутегін және оттегін сілтілердің сулы ерітінділерін электррилиз әдісімен алады. Осыған орай электролиз әдісімен шығымы жоғары тотығу – тотықсыздану реакцияларын жүзеге асыруға болады. Электролизді қолданудың мыңызды саласы металдарды жемірілуден қорғау болып табылады: осыған орай электрохимиялық әдіспен металл бұйымдардың бетіне жемірілуге төзімді басқа металл (хром, күміс, мыс, никель, алтын) жағылады. Жасалған жұмыс негізінде келесі қорытындыларды жасауға болады:

- Электролиттердің ерітінділерінің және балқымаларының электролизін зерттеу өзірігі уақытта өзінің өзектілігін жоғалтқан жоқ.
- Соңғы өнімнің сапалық құрамы иондардың электродтық потенциалының өлшемімен ғана емес, сонымен қатар асқын кернеу (перенапряжения)түрімен де анықталады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.Л. Глинка/ Общая химия. г. Москва, 1985г. 250-253; 257-261с.
2. Н.В.Коровина. / Курс общей химии. Высш. шк., 1991. 378-380 с.
3. К.А.Третьяков / Методические указания к лабораторным работам по химии. Свердлов. инж.-пед.ин-т. Екатеринбург, 1995. 65-80с.
4. Боль А.К / Методические указания для самостоятельной работы студентов по химии. Раздел “Основы электрохимии”; Свердлов. инж.-пед.ин-т. Екатеринбург, 1995. 5-23с.
5. Т.Браун, Г.Ю.Лемей / Химия в центре наук --2, Мир, 1997. г.Москва. 432-440с.

Танырберген Д.Д

ШҚО КМКҚ «Геологиялық Барлау Колледжі»

Жетекшісі: Мухаметжанова А.К

«СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЕШУ ЖОЛДАРЫ»

1.Әрбір тіршілік иесі өзінің мекен ортасының қауіпсіз әрі жайлы болуын қалайды. Алайда, менің ойымша бұл әр жанның басына берілген бақ емес. Себебі, біз қай жерде, қандай уақытта, кімдердің ұрпағы болатынымызды көріп біліп келмейміз. Оның барлығы бір Тәңірдің қолында. Мысалы, біз дүние есігін ашпай жатып басқа адамдар қауымы табиғатты құртып жіберуі әбден мүмкін еді. Бірақ олай болмады. Тек кейіннен өзіміз, атом ядролық жарылыс деген термин шығарып, бүкіл әлемді дүр сілкіндірдік. Сонда қайтыс болған адам мен жан-жануар, жәндік атаулының санында шек жоқ. Олардың бұған еш қатысы жоқ болатын. Бірақ біз, біз – адамзат соған итермелеген. Оның өзімізге де зардабы тиерін кім білгенСол себепті бізге көзімізді ашуға тура келеді.

Әлемдік экологиялық проблемалардың қауіптілерінің бірі биосфераның ластануы болып отыр. Ол – Жер шарының физикалық, химиялық, биологиялық сапасының төмендеуімен және экожүйелердегі күрделі өзгерістер арқылы көрініс беруде. Жер бетіндегі мұндай өзгерістерге ірі дауылдар, су тасқындары, жанартаулар атқылауы, жер сілкінуі, теңіздер мен мұхиттар деңгейінің көтерілуі немесе тартылуы, қуаңшылық, өрттер, т.б. апаттар жатады.

Табиғат адам баласының шектен тыс еркіндігі мен ағаттықтарын көтермейді. Өз кезегінде табиғат адам жіберген қателіктерге жауап ретінде экологиялық апаттарды «сыйға» тартады. Мысалы, қоршаған ортаның химиялық ластануы Жер шарында жиі-жиі байқалып отырған «жылыжай эффектісі», «озон қабатының тесілуі», «қышқыл жауындар», «фотохимиялық улы тұмшалар» сияқты әлемдік экологиялық проблемаларды туғызу үстінде. Аталған апатты құбылыстар бүкіл Жер шарының ырғақты тіршілік тепе-теңдігін бұзып, әлемдік климаттың өзгері қаупін туғызып отыр. Оның біз соңғы жылдары жиі байқалатын қуаңшылық, шөлейттену, су экожүйелерінің тартылуынан көреміз мүмкін болуы шындық емес пе?!

Қазіргі кезде өзен, көл суларымен қатар жер асты сулары да сарқынды, шайынды сулармен және еріген зиянды заттармен ластанып отыр. Оның негізі ластану көздері:

- Өнеркәсіп өнімдерін сақтайтын қоймалар;
- Химиялық заттар мен тыңайтқыштар;
- Тұрмыстық қалдықтар;
- Жер асты суымен жалғасатын құбырлар; ірі құрылыстар;
- Сүзгі алаңдар, бұрғы-ұңғымалар болып табылады.

Жер асты суларында әр түрлі жұқпалы ауру таратын микробтар, вирустар кездеседі.

Қазақстан жағдайында өзен, көлдердің ластануы көбінесе өнеркәсіп шоғырланған аймақтарда, полигондар мен мұнай-газ өндіретін жерлерде жаппай сипат алуда.

Жер ресурстары мен оның ластану көздері Қазақстанның жекелеген аймақтары бойынша әр түрлі дәрежеде.

Қазақстан аумағындағы радиациялық апат аймақтар

№	Аймақтың қауіптілігі	Облыс, аудан, елді мекендер
1.	Төтенше қауіп-қатерлі аймақ	Шығыс Қазақстан облысы, Абай, Бескарагай аудандары
2.	Қауіп-қатерлі аймақ	Шығыс Қазақстан облысы, Абай, Бескарагай аудандары
3.	Орташа қауіп-қатерлі аймақ	Шығыс Қазақстан облысы, Семей, курчатов, Өскемен, Риддер қалалары, Аягөз, Бородулиха, Глубоков, Шемонаиха ауданы; павлодар облысы, Май ауданы

Экологиялық апаттар және оның тигізетін зардаптары

Экологиялық апат түрлері	Апаттың зардаптары	Апаттан қорғану жолдары
1. Органың ластануы.	1. Адамдардың ауруға ұшырауы 2. Қоршаған ортаның	1. Ластану себептерін табу. 2. Адамдарға үгіт-насихат жүргізу

2. Техногенді апат.	ластануы	керек, ондай нысандарды қаладан алыс жерге орналастыру керек 3. Тиімлі пайдалану керек
3. Ресурстардың ластануы	3. Ел экономикасының төмендеуі 4. Өнімнің жетіспеуі	4. Тыңайтқыштар беру керек 5. Ауаға зиянды газдарды жібермеу керек
4. Топырақ эрозиясы.	5. Ультракүлгін сәулелердің зияны	6. Алдын-ала дайындық жүру керек
5. Озон қабатының жұқаруы	6. Адам өлім-жітімінің көптігі, экономикалық шығындар	
6. Табиғат апаттары (жер сілкіну, сел, цунами, жанартаулар атқылау, теңіздер мен мұхиттар деңгейінің көтерілуі немесе түсуі)		

Ал Семей қаласы – Алаштың орда шаһарына келіп тоқталатын болсақ, өңіріміздің суы жалпы Республика бойынша ең таза әрі мол. Алайда ауа құрамы жағынан лас қала екені өтірік емес. Кезінде болған жарыллыстар бар, қазір өндіріліп жатқан зауыттардың зиянды улы газдары бөлінуде. Семей қаласының экологиясы мені әрдайым толғандырады. Себебі, туған қаламда 40 жылдан астам уақыт ядролық полигон жарылыстары болғаны белгілі. Мұның адамзат денсаулығына тигізіп жатқан зияны белгілі. Қала маңындағы қарағайлы орман да жыл сайын азайып, қалада шаң-тозаң көбейіп отыр. Қалалықтар, әсіресе балалар үшін қазіргі уақытта аллергиялық аурулар көбейіп келеді. Сондай-ақ мемлекет тарапынан да қала халқының өз денсаулықтарын оңалтуға тегін медициналық ем-шаралар да қолданылмай отыр. Болашақта әсіресе балалар мен қарттарды тегін медициналық тексерулерден өткізіп, оларға тегін дәрі-дәрмектер тарату жолдары қарастырылса екен деп ойлаймын. Семей қаласының болашағы жарқын болса екен деп тілеймін.

Өсімдік – тіршілік тірегі. Орман, табиғи жайылымдар мен мәдени өсімдіктерді қорғау қажет. Осы жолы мысалы, Семей орманы қызыл жалынға оранып, істерге шара, қимылға амал қалмады. Біріншіден біз қала көркінің үлкен, мақтанышынан айырылдық, екіншіден, ауамыздың ластануы адам өкпе ауруларының санын арттырды .

Қорытынды: Табиғат – біздің осы өмірді сүруімізді қамтамасыз етеді. Ал оның қорларының айналымға түсуіне біздің тікелей қатысымыз бар. Яғни біздің – адамзаттың жіберген титтей қателігі табиғат атаулыны толығымен құрдымға кетіріп жіберуі мүмкін. Оған өсімдік, жан жануарлар мен басқа да тіршілік иелерінің қатысы зор. Өсімдік- өмір. Өсімдік – тіршілік. Өсімдік – бабалардан қалған аманат, жалпы бізде бар барлық байлық тек аталарымыздың бізге берген мұрасы ғана. Біз ол мұра үшін күрескеніміз жоқ, енді соның әрі қарай сақталуы қазір қолға алғанымыз жөн деп білемін. Баяндаманың қорытынды түйіні де, міне осында.

СЕКЦИЯ 4. СОХРАНЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ И КУЛЬТУРНЫХ ТРАДИЦИЙ - ЗАЛОГ УСПЕШНОГО БУДУЩЕГО КАЗАХСТАНА

Аскарбекова Диана Айдаровна

«М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі» КМҚК Семей қаласы

Ғылыми Ғылыми жетекшісі: Юсупова Маржан Казбековна

СӘТПАЕВТАР ӘУЛЕТІНІҢ ӨКІЛІ: ӘБІКЕЙ ЗЕЙІНҰЛЫ СӘТБАЕВ

Зерттеу жұмысына кіріспе. Ел болашағының жарқын болуы жан-жақты рухани білім алған, отаншылдық сезімін бойына сіңірген рухы мықты ұрпақтың қолында. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты Елбасының Қазақстан халқына жолдауында *«Төл тарихымызға, бабаларымыздың өмір салтына бір сәт үңіліп көрсек, шынайы прагматизмнің талай жарқын үлгілерін табуға болады» делінген.* Демек, бүгінгі немесе ертеңгі заман талаптарына ұлтжандылығы мен елмандығы сай сондай өскелең ұрпақты ізгілікке баулып, іліммен шындай түсетін тарихи есімдерді зерделей отырып, олардың өмірінде ұмытылмас із қалдыру – біздің парызымыз деп білеміз. Тарихи тұлғалар оқып еңбек еткен республикалық байырғы білім ордаларының бірегейі саналатын, материалдық-техникалық базасы берік М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледждің іргетасының қаланғанына – биыл 115 жыл толды. Осы атаулы жылға байланысты ізденіс жұмыстары жүргізілді.

Зерттеу жұмысының бағыты.

Сәтпаевтар әулетінің өкілі, Алаш қайраткері, ұлттың айрықша зиялысы, оқу-ағарту саласында аянбай еңбек еткен, орыс тілі мен әдебиетінің қазақтан шыққан алғашқы мамандарының бірі, Қазақстандағы ұлттық мұғалім кадрларын дайындайтын алғашқы оқу орны – Семейдің қазақ педтехникумының тұңғыш директоры - Әбікей Зейінұлы Сәтбаев.

Зерттеу жұмысының мақсаты:

Семей мұғалімдер семинариясында оқыған және қызмет еткен Сәтпаевтар әулетінің өкілінің ағартушылық қызметтері мен еңбектерін баяндай отырып, оның еңбектерін жас ұрпаққа үлгі ету, оқу, тәлім-тәрбие жұмысын дұрыс бағытта жолға қою, оқу орнындағы «Тағлым» бағдарламасының жұмысын жандандыру.

Зерттеу жұмысының нысаны: Сәтпаевтар әулетінің Семей өңіріндегі ағартушылық бағыттағы мұрасы.

Зерттеу жұмысының теориялық және практикалық маңызы: ұлтымыздың маңдайына біткен ұлы тұлғаларды қанаттандырған киелі қара шаңырақта білім алып, қызмет еткен Сәтпаевтар әулетінің өкілі Әбікей Зейінұлының еңбек жолы мен ағартушылық қызметі бүгінгі жас ұрпақ үшін өшпес үлгі-өнеге.

I. Семейдің мұғалімдер семинариясы және Сәтпаевтар әулеті

Қазақстандағы мұғалімдер даярлайтын ең тұңғыш оқу орындарының бірі – Семей мұғалімдер семинариясы (қазіргі М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледж).

1903 жылы 23 қыркүйекте Семей мұғалімдер семинариясы ашылды. Бүкіл Ертіс атырабындағы бірден-бір сындарлы да үздік білім ұясы, өзіндік дәстүрі, ұстаздық үлгі-өнегесі қалыптасқан салиқалы білім ошағында халқымыздың зиялылары ерлі-зайыпты

Нұрғали мен Нәзипа Құлжановтар, ағайынды Н.Н. және А.Н.Белослюдовтар, Ә.З.Сәтпаев, И.Я.Малахов, В.Н.Попов т.б. сынды оқытушылар білім берді.

Семинарияның оқу жоспары бойынша мынандай пәндер оқытылған: дін сабағы және шіркеу-славян оқуы, орыс және шіркеу-славян тілі, педагогика, арифметика, геометрия, тарих, жаратылыстану, ауыл шаруашылығы, физика, көркем жазу, сурет және сызу, ән, гимнастика және дене шынықтыру, практикалық сабақтар және еңбек сабағы.

Мұғалімдер семинариясы училищелер мен бастауыш орыс-қазақ мектептеріне және ауылдық қазақ мектептеріне мұғалімдерді даярлады.

Мұғалімдер семинариясында Ә.З.Сәтпаев, М.О.Әуезов, Ж.Аймауытов, Қ.И.Сәтпаев, Қ.Нұрмұхаметов, Б.Сәрсенов т.б. ұлт зиялылары білім алып, ағартушылық, қайраткерлік, жазушылық, ғалымдық қадамдарын бастады.

Мұғалімдер семинариясында алғашқы оқыған санаулы қазақ жастары өзге ұлт өкілдері арасында оқуға зор ынтасымен ерекшеленді. Семинарияда 1905-1914 жылдардың аралығында оқыған қазақ, мұсылман балалары: ағалы-інілі Бидахмет және Жанахмет Сәрсеновтар, Жүніс Иманқұлов, Рахымбай Сапақов, Кенжебай Көбеев, Мұстафа Шантин, Ислам Арапов т.б.

Мұғалімдер семинариясы 1920 жылғы қыркүйекке дейін жұмыс жасап, халыққа білім беру институты болып қайта құрылды. 1922 жылы осы оқу орнының құрылымдық негізінде 2 педтехникум (қазақ, орыс) ашылады.

II. XIX ғасырдың соңғы жылдарында жүйелі білім алып, XX ғасырдың бірінші жартысында қазақ қоғамының мәдени, саяси, ағартушылық өміріне белсенді араласып, аянбай еңбек еткен, жемісті нәтижелерімен ел құрметіне бөленген педагог, қайраткер, ұстаздардың ұстазы аталған - Әбікей Зейінұлы Сәтпаев.

Ә.З.Сәтпаев – Ә.Бөкейханов, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов, Ж.Ақпаев, М.Шоқаев, Р.Марсеков, Х.Ғаббасов т.б. тамаша замандастарымен бірге болып, қазақ халқының көп ғасырлы арманы – елдік, еркіндік, азаттық және тәуелсіздік үшін күресіне, ұлт-азаттық қозғалысына – Алаш партиясына да араласты, оқу-ағарту ісін жандандыруға ат салысты, қатал тағдыр тәлкегіне ұшырып, дүниеден өтті.

Әбікей Зейінұлы Сәтпаев - 1881 жылы Павлодар облысының (ол кезде уезд) Баянауыл ауданының Шадра (кейін Сәтпаев совхозы) ауылында туған. Шешесі туралы мәлімет сақталмаған. Әкесі Зейін көп балалы, орта шаруалы, арабша сауатты болған.

Бұдан кейін Семейдегі мұғалімдер семинариясына 1904 жылы түскен 4 қазақ жасының (Ахметолла Ақтайұлы Барлыбаев – баянауылдық, Тәуекел Нұркинов, Әбіш Хасенов – екеуінің туған жерін белгісіз және Әбікей Зейінұлы) қатарында аталған.

Әбікей Зейінұлы семинарияда оқыған уақытта, сабақ төрт сатыдан яғни бір – дайындық, үш негізгі класс құрылымында оқытылған.

Семинарияны Әбікей 4 жылдан кейін тәмәмдап, одан әрі отыз жылдай ғұмырын бұқара халықтың оқуға ынта білдірген жас ұрпағына білім нұрын дарытумен үзбей шұғылданады.

Ұстаздық жолын Баянауыл станциясындағы орыс-қазақ мектебінде 1908 жылдары бастап, келер жылы Павлодар уезінің болыстық бір оқу ұясында бала оқытқан ол, үздік білімдарлығы танылып, Павлодар қаласындағы 2 сыныпты орыс-қазақ училищесіне орыс тілі мен әдебиеті, тарих, география, тарих пәндерінен сабақ беруге шақырылады. Осы жылдары 2 кластық орыс-қазақ училищесі мұғалімдерінің ішінде Әбікей аға түскен фотосурет сақталған[14;65].

Әуелде, семинарияны бітірген Әбікей Баянауыл өңіріндегі орыс-қырғыз (орыс-қазақ) мектебінде, Павлодардағы екі кластық орыс-қазақ училищесінде, жоғарғы бастауыш училищесінде ұстаздық қызмет атқарады.

1910-1917 жылдары Әбікей Зейінұлы осы училищенің директоры қызметін атқарады. Кейінірек Әбікей Зейінұлы Семейдегі өзі бітірген мұғалімдер семинариясына оқытушылық жұмысқа ауысып, бұдан әрі бүкіл губерния мектептері үшін мұғалімдер даярлау ісінің басы-қасында болған...

1922 жылы осы семинария негізінде ашылған қазпедтехникумында 1927 жылдың жазына дейін директорлық қызмет атқарады. Қазақ педтехникумында директорлық қызмет атқарып жүрген кезінде Әбекең аса мейірбандылығымен қатар, тәртіп мәселесіне келгенде қатаң адам болатын. Ол оқуды еңбек тәрбиесіне шеберлікпен ұштасуды жолға қойды.

Тұңғыш ашылған Семейдің қазақ совет педтехникумының тұңғыш директоры, терең білімді, жоғары мәдениетті, бай тәжірибелі, халық ағарту ісінің көрнекті қайраткері Әбікей Сәтбаевтың техникумының шаңырағын көтеріп, оның жұмысын заман талабына сай ұйымдастыру, ең таңдаулы, алдыңғы қатарлы оқытушыларды іріктеп ала білудегі, оқу, тәлім-тәрбие жұмысын дұрыс бағытта жолға қойып, басқаруда еңбегі ерекше зор болған.

Халықтың мәдени тілектерін қанағаттандыру ісі де техникум басшысы мен мұғалімдерінің, оқушыларының назарында болды. Мұнда үлкен хор ұжымы, драма, музыка үйірмелері қалыптасқан-ды. Техникум өнерпаздары талай концерттерді ұйымдастырып, пьесалар қойып, халық арасында зор құрметке ие болып жатты.

Техникум ұжымы тұңғыш қазақ театрын ұйымдастыруға елеулі үлес қосты. Қала маңындағы Мұрат ауылын техникум қамқорына алған. Мұнда Әбікей аға өзі басқарып, мұғалімдермен, оқушылармен бірнеше рет болды. Ондағы мектептің және оқу үйінің жұмысын жолға салып, қазақтардың бау-бақшамен шұғылданду қажеттігін де айтып, оның жолға қойылуына көмектесті. 50 десятина жердің өңделуі мен дұрыс пайдалануына да өзі басшылық жасады[17;35].

Әбікей Сәтпаев басқарған Семей қазақ педтехникумы қысқа мерзімде ұйымдасу кезеңін басынан өткізді де, республикадағы алдыңғы қатарлы оқу орнына айналады[17;52].

1919-1928 жылдары Семейде шығып тұрған «Қазақ тілі» (одан кейін аты бірнеше рет өзгерді: «Жаңа ауыл», «Қызыл дала», «Социалды шығыс», «Екпінді», «Ертіс», 1966 жылдан «Семей таңы») педагогикалық техникумға ұдайы назар аударып, хал жайында өркендеуіне арнап жиі хабарлар басты.

Әбікей Зейінұлы педтехникумда істеп жүрген жылдарда үнемі губерния оқу бөлімінің жанындағы методикалық бюроның мүшесі болып, жұмыстарын ұсынып отырды. Онда қаралған халық ағарту ісіне байланысты көптеген мәселелерді талдауда, мектептің жаңа өмірге сәйкес құрылуы тұрғысында құнды-құнды пікірлер айтты.

Сәтпаев қазақ мектептерінді орыс тілі және әдебиетінің оқытылуына ерекше мән берген. Бастауыш оқудың ана тілінде жүруін, 2-кластан бастап орыс тілінің жеке пән ретінде оқытылуын ұсынды.

Губерниялық халық ағарту бөлімі методикалық бюросының 1925 жылғы 31 желтоқсан күні бір мәжілісінде ол: «Мен орыс тілін жаныммен қуаттаймын. Өйткені, тек орыс тілі арқылы ғана біз Европа елінің мәдениетімен таныса аламыз» депті.

Сол уақыттарда Алаш қозғалысы қазақ жерінің барлық түкпірлерін және барша әлеуметтік орталарды қамтып, шын мәніндегі бүкілхалықтық қозғалысқа ұласты. Сол себепті де, оны ұлтымыздың сан ғасырлық тарихындағы ең ірі, ең ұзақ, ең пәрменді ұлт-азаттық қозғалысы

деуге толық мүмкіндік бар деп ойлаймыз. Сонымен бірге, бұл қазақ тарихындағы зиялылардың тұтас буынын қалыптастырған, қайраткерлер дайындаған саяси қозғалыс. Сол жылдары Кеңес өкіметінің қудалауында болып, жұмыссыз қалған Алаш партиясының мүшелері Мәннән Тұрғанбаев, Қалел Ғаббасов, Тимур Жомартбаев сынды зиялыларды өзінің қол астына жұмысқа алған Әбікей Зейінұлы еді. Кеңес өкіметі Ә.З.Сәтпаевтың есімін атауға тыйым салып, ел жадынан біржолата ұмыттыруға тырысып бақты. Ол 1927 жылдың аяғынан педтехникум жұмысынан босатылып, әрі қамауға алынып, саяси көзқарасы үшін 3 жыл түрмеге кесілген.

Сол кезеңнің қарсаңында Мәскеуде қызмет істейтін немере інісі Қаныштың белсенді әрекетімен бұл жазадан құтылғанымен, бірақ көрнекті ағартушыға (мұғалімдерге ділгірлік зор жағдайда) туған елінде жұмыс «табылмай» Омбыға қонысын аударып, сондағы орыс мектептерінің бірінде тіл пәнінен сабақ береді де, жұмысшы факультетінде күнкөріс үшін қосымша еңбек етеді[10;32].

1928-1931 жылдары Омбыдағы рабфакта, содан Қырғызстанның Фрунзе қаласындағы пединститутта оқытушы болып қызмет атқарады. Алашорданың облыстық кеңесінің және облыстық Земство басқармасының мүшесі. Семей губерниялық халыққа білім беру бөлімін басқарған. Қуғын – сүргін көре жүріп, 1937 жылы жалған жала кесірінен атылып кеткен.

Қорытынды: Бүтіндей бір елдің қаншама буын ұрпағын тәрбиелеп шығарған киелі қара шаңырақтың ел тарихындағы алатын орны ерекше. Мұғалімдер семинариясынан бастап бүгінгі колледж дәрежесіне жеткен оқу орнында Сәтпаевтар әулетінің есімі мен педагогикалық мұрасы мәңгілік із қалдырған.

Казпедтехникумының түлегі Әбікей Зейінұлы Сәтпаевтың оқу орнында оқыған жылдардағы білімділіктері, зеректеліктері мен алғырлықтары, білім қуып, білім және ғылым жолында көп еңбек етіп, жас ұрпаққа қалдырған педагогикалық мұралары келер ұрпақ үшін үлгі – өнеге. Олардың тәрбиесін көріп, тағлым алғандардың ойынан сол бір сергелдең өмірдегі адамдардың жарқын бейнесі біздің есімізден кетпейтін болады деген сенімдеміз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. **Алаштың білім ордасы (редакция алқасы: Жанаева Ш.А., Мұқанов Т.К.) Семей: Тенгри баспасы.-2013ж, -293б.**
2. Ғаламтор желісі. – 2017 жылғы ақпарат.
3. Қазақ совет энциклопедиясы. X том. -79б.
4. Қазақтың тәлімдік ой-пікірлер антологиясы. Алматы:Рауан.ІІ том. -1996ж.
5. Мұхамедханов Қ.Тамаша тарихы бар техникум.-Алматы.-1992ж.
6. Мұхамедханов Қ.Тамаша тарихы бар техникум //Семей таңы.-1992.-№67.-10-11б.
7. **Родина Сәтпаева: фотокнига / сост. О. В. Таланова. - Алматы – Павлодар: Жибекжолы, 1999. – 336 с.; илл.**
8. Сәтпаева Ш.Қ. Әбікей Зейінұлы Сәтпаев. Алматы.-2000ж.
9. Сармузин Ғ. Өнеге. Алматы: Жазушы.-1975.-250б.
10. Төлеужан Мусин. Өмір баспалдақтары. –Алматы.-1983.-226б.

Калимолдаева Аяжан Еркиновна

М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі. Семей қаласы.

Ғылыми жетекшісі: Торыбаева Гайни Нурахметовна

ЕЛІМІЗДІҢ ТАРИХИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ДӘСТҮРЛЕРІ

Адамзат қоғамының рухани және мәдени қорының қымбат қазыналарының бірі- халықтық салт-дәстүр мен әдет-ғұрып. Қай халықтың болмасын бітім тұлғасы, психологиялық, этникалық жан-сезім белгілері оның өзіне тән дәстүрінен, әдет-ғұрып, салт-санасынан көрінеді.Өткен тарихымызға көз салып, еліміздің тұрмыс-тіршілігін ой елегінен өткізер болсақ, халық өміріндегі өзгерістер мен әдет-ғұрып, салт-дәстүрлердің ауысуы үлкен тарихи оқиғалардан кейін, заманның өзгеруіне байланысты болғаны байқалады.

«Заманына қарай амалы» демекші Қазан төңкерісінен кейін көп жылдар бойы ұлт саясатыныңбұрмалауынан көптеген озық салт-дәстүрлеріміз ұмыт бола бастады. Мәселен, дәстүрлі Наурыз мейрамы 62 жыл бойы тойланбай келгені баршаға аян. Дегенмен, халық күшімен, әсіресе ауылдық жерлерде, ата дәстүрінің өміршең үлгілері сақталып, уақыт озған сайын мазмұны байып, дамытылды. Бүгінгі өмір салтымен қалыптасқан жаңа әдеп-ғұрып, озық дәстүр түрлері сан алуан. Олардың бір бөлігі уақыт сүзгісінен өтіп, заман талабына қарай жаңаша сипат алған болса(үйлену тойы, шілдехана балаға ат қою т.б), екінші бөлігі жаңа пайда болған дәстүрлі меркелер(туған күн, мектепке бару тойы,алтын тойы т.б).Халықты дәстүрден басқаш нәрсе біріктіре алмайды.

Шілдехана:

Халқымыздың қастерлі тойларының бірі. Шілдехана қазақ халқының ежелгі дәстүрі бойынша нәресте қырқынан шыққан соң өткізіледі. Қазіргі шілдехана тойына нәрестенің ата-анасының туған-туыстары, жора-достары , жақындары шақырылады.

Жеті ата :

Қазақ халқының дәстүрлі салт-санасындағы адамның ата жағынан тегі таратылуының нақтылы жүйесі. Бала өзінен бастап әкесі, атасы, бабасы, т.б., жеті атасының нақтылы есімдерін кішкентайынан жаттап өседі. Бұлардан тараған ұрпақтар бір атаның балалары саналады.Ал екінші жағынан баладан тарайтын ұрпақ әкеден төмен қарай жалғаса береді. Жеті ата тарихи дәстүрге жатқыза аламыз.

Бата беру :

Адал ниет,жақсы тілек білдірудіңұлттық дәстүрі. Дастарқан басында,түрлі жиын-тойларда,т.б, адам өміріндегі қуанышты сәттерде немесе қуаныш иесіне арнап қол жайып бата береді. Және қиын сапар, алыс жолдың алдында, ақжол тілеп шығарып салады. Халқымыздың ғасырлар бойы келе жатқан дәстүрлердің бір түрі. [1]

Материалдық мәдениет саласындағы дәстүрлер- көшпелілердің киіз үйі, ұлттық тағамдар, ұлттық киімдер. Мәдениеттің құрамына енетін салт-дәстірлер , әдет-ғұрыптардың негізі дәстүрлі – тұрмыстық мәдениеттің, адамдардың түсінігі мен қажеттіліктерінен пайда болған.Мәдени дәстүрлер қоғамдық сана, қоғамдық болмыспен тығыз байланысты, бір-біріне зор әсерін тигізеді.Мәдени дәстүрлер халықтың тарихи дамуының барысында қалыптасып жеке адамдардың өзара қарым-қатынасын реттейтін әдеп-ғұрып, санаға сіңген тәртіп, этика, қалыптасқан рухани мәдениет.

2017 жылы 12 сәуірде Елбасы Н.Ә. Назарбаев өзінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» деп аталатын мақаласында Қазақстанның болашақ дамуына байланысты бірқатар басым

бағыттарды атады. Соның ішіндегі басым бір бағыт – «ұлттық бірегейлікті сақтау» мәселесі. Ол аса маңызды бағыттардың бірі екендігі анық. Әлемдегі әрбір халықтың өзіндік ұлттық ерекшелігі бар. Мәселен, қазақ халқының көне замандардан бүгінгі күнге дейінгі тарихы, қалыптасу жолдары, материалдық және рухани мәдениеті, салт-дәстүрлері қалыптасқан. Ұлттық ерекшелік: тілі, салт-дәстүрі, діні және ұлттық құндылықтарына байланысты өзге елдерден бөлек ажыратылатыны айтпаса да түсінікті. Осы ұлттық өзгешелікті санау атам замандардан бері сақтап келген біздің ата-бабаларымыз Алтайдан Атырауға дейінгі аралықта ұлттық бірегейлікті қалыптасыра білді. Бірақ, қазіргі уақытта жаһандану үдерісіне байланысты қауіп-қатерлер де бар. Оған төтеп беретін әр ұлттың өзіндік болмысы (менталитет) мықты болуы қажет.

Қазақтың салт-дәстүр, әдеп-ғұрыптарына қайта оралудың рөлі туралы Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев өз еңбегінде былай деп жазған: «Мәдени дәстүрлер қашан да әлеуметтік қайта түлеудің қайнар көзі болып келді. Өзінің тарихи-мәдени тамырларына қайта оралу – бұл, әрине оң процесс». [2]

Қазақ елі көне замандардан бері өзінің ұлттық салт-дәстүрлерін, ырым жоралғыларын сақтап келе жатқан халық. Оның барлығы дұрыс. Ол ұрпақтар сабақтастығым ен жалғасын тауып отыруы ерек. Сонда ғана ұлттық жаңғыру болады. Егер, халқымыз өзінің салт-санасынана йырылатын болса, онда үлкен қауіп төнеді. Өйткені, ұлт ретінде сақталу үшін ұлттық мүдде бірінші орында тұруы шарт. Қазақта «Балаңды өз тәрбиенмен тәрбиелеме, ұлтыңның тәрбиесі мен тәрбиеле» деген дана сөз бар. Сондықтан жеткіншек ұрпақтың өз халқының рухани қазыны мен оның ұлттық тәрбиесімен әдет – ғұрып, салт – дәстүрмен тереңіректанысу қажеттігі бірінші орынға қойылып отыр. Өйткені өз халқының, әрі бүкіл адамзаттың өткенін білу, рухани мұралары мен сусындау адамның жеке тұлғалық болмысын қалыптастырып, оны рухани ұрғыдан емелдендіретін бірден – бір қажетті көрсеткіш болыпта болады.

Қазіргі күні мектепте оқу – тәрбие процесінде салт – дәстүрді пайдаланудың маңызы ең алдымен оның халықтың тәрбие саласындағы тәжірибесімен амал жолдарымен, педагогикалық мүмкіндіктерімен етене таныстыратындығында, екіншіден жеке тұлға бойында қасиеттер жауапкершілік, инабаттылық, белсенділік, іскерлік сияқты қасиеттерді қалыптастырады. [3]

«Ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайтындығы» айғақ. Сондықтан қазіргі заманның қарқынды дамуы, жаңғыру, жаңару үрдістеріне қарамастан, ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық мінез, ұлттық келбеттің, ежелден келе жатқан дәстүрлердің ілгері тұстарын сақтап жаңғыру өзекті мәселе болып қала бермек. Елбасы қазіргі қоғамда шынайы мәдениеттің белгісі орынсыз сән-салтанат емес, керісінше ұлттық рух пенен рухани қасиеттеріміз, көрегенділік екендігін атап көрсеткен. Міне, осы қасиеттерді ұлттық дәстүр мен мәдениетімізбен тоғыстыра білсек қана, замана перзенттері бола аламыз. Қазіргі ХХІ ғасырдың жаһандық жағдайында әлем елдері бір-бірімен аралас-құралас күй кешуде. Бұл заңды құбылыс. Өйткені, қоғамдағы өзгерістер заман талабына байланысты жүзеге асуда. Жаһанданудың өзіндік оң және теріс әсерлері бар. Мысалы, оң әсері деп жылдам ақпарат алмасуды, теріс әсер деген бұқаралық мәдениеттің келеңсіз ықпалы мен әсерін атауға болады. [4]

Салт-дәстүр, әдеп-ғұрып халықтың рухани өзегі, тілінің тірегі, мәдениеттің арқауы. Ғасырдан-ғасырға, ұрпақтан-ұрпаққа ауысып келе жатқан халқымыздың асыл мұрасы ретінде бағалап, оларды көздің қарашығындай сақтап, ілгері дамытып отыру өркенді де өнеглі іс.

Дәстүр, салт қашан да адам қиялынан туындап, заман ағымына қарай байып, мазмұны тереңдеп отырады. Сондықтан бұған осы тұрғыдан қараған дұрыс. [5]

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Қазақ халқының салт-дәстүрлері. Алматы «Рауан» 1991 ж
2. Этнопедагогика. Астана 2008 ж
3. Vag.kz
4. Bilimger
5. Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. 1 том. Алматы 2005 ж

Пыльнова Л.Н., Шаяхметова К.А.
КГКП «Педагогический колледж имени М.О. Ауэзова»
Научный руководитель: Гельмендинова М.Б.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ТРАДИЦИЙ ДЛЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ.

Сохранение и возрождение традиций и обычаев является одним из самых важных вопросов в любой нации, в любом государстве.

Тради́ция (от лат. traditio «предание», обычай) — множество представлений, обрядов, привычек и навыков практической и общественной деятельности, передаваемых из поколения в поколение, выступающих одним из регуляторов общественных отношений [2].

По мнению собирателя фольклора Александра Николаевича Афанасьева, народная культура - это многовековой концентрированный опыт народа, материализованный в предметах искусства, труда и быта: это традиции, обряды, обычаи, верования; это мировоззренческие, нравственные и эстетические ценности, определяющие лицо нации, ее самобытность, уникальность, ее социальную и духовную особенность[4].

Традиции можно разделить на несколько категорий, относящихся к:

- 1) Жизнеобеспечению: домоустройству, выбору одежды, кулинарным традициям, домашней медицине.
- 2) Жизненному укладу: положению женщины в семье, нормам воспитания, отношению к родителям, к старшим, младшим.
- 3) К коммуникациям с другими людьми: гостеприимству, соседству, обязатель - ствам к родственникам и друзьям, допустимым пределам свободы [3].

Вся успешность культуры любого народа заключается в передаче опыта, накопленного веками его предками, ложится в основу народной педагогики, культуры традиций.

В современном мире традиции не потеряли своей значимости и присутствуют в повседневной жизни человека в виде: проведение народных праздников (Курбан Айт, Новый год, Наурыз), ношение национальных костюмов, свадебных и похоронных ритуалах, и т.д.

В начальной школе идет приобщение к народной культуре, ведь именно в этот период формируется и развивается личность ребенка, а народные традиции воспитывают будущего гражданина Казахстана.

В настоящее время прослеживаются позитивные тенденции в этой сфере: разрабатываются перспективные проекты возрождения народной культуры в регионах; внедряются художественные образовательные программы на основе национально-культурных традиций народов; открываются новые специализации по народной художественной культуре в средне - специальных и высших учебных заведениях страны. Психологи и педагоги особое внимание уделяют роли и значению выработанных самим народом приемов и средств воспитания. Выдающийся русский педагог К.Д. Ушинский указывал на то, что успех педагогической деятельности зависит от учета педагогом особенностей национальной психологии, народного ее характера.

Традиционная празднично - обрядовая культура представляет поистине уникальные возможности для ее реализации. Праздники и обряды - одна из наиболее ярких и самобытных составных частей традиционной художественной культуры и в тоже время одно из наиболее сложных и многогранных явлений самого раннего ее типа - фольклора [1].

Самым значимым праздником современной молодежи, независимо от конфессиональной принадлежности и региона проживания, является Наурыз. Именно с этим праздником связаны основные ценности и нравственные ориентиры молодого поколения, особенно ценность хороших семейных отношений.

Нами проведено анкетирование, которое включало в себя следующие вопросы:

1) Что вы понимаете под термином "традиция"?

2) Какие традиции соблюдаются в вашей семье?

3) Какие традиции вы будете соблюдать в будущем?

Выяснено, что в основном наша молодежь под словом «традиция» понимает унаследование каких-либо привычек. У многих нет определенно сформулированного понятия о традициях, большинство не отличают традиции от воспитания и морально-нравственных норм поведения.

Определено, что традиции связаны с той или иной формой общественного сознания потому, что традиции имеют место в разносторонних отраслях человеческой деятельности, во всех формах общественного сознания: в политике, праве, философии, морали, науке, искусстве, религии, они также охватывают сферу производства. Часть опрошенных считают, традиции как категории общественной психологии, ее составные элементы. Другие считают, что традиции частично входят в общественную психологию и только с той стороны, которая охватывает область социальных чувств, привычек, черт социального характера.

В социальных представлениях о празднике современной молодежи значимо присутствует ценность семьи. В основном, в семьях прослеживается традиция собираться по праздникам.

Например, проводя урок русского языка во 2 классе на тему "Традиции в нашей семье, мы узнали, что уже у каждого ученика имеется своя точка зрения. Они назвали традиции семьи и основной традицией, опять, было празднование семейных праздников, но был и такой интересный случай, одна девочка рассказала про традицию передачи серебряных сережек по женской линии. Одним из основных элементов праздничной культуры, помогающим сохранить национально-культурную самобытность любого народа и развить духовную связь между поколениями, являются народные игры. Праздничная деятельность обогащает молодое поколение не только глубокими позитивными эмоциональными переживаниями, но и оказывает формирующее воздействие на ценностные, духовно-нравственные, этические и эстетические сферы личности [1].

В целом, традиции относятся к духовной культуре общества. Традиции вырабатываются как во всех формах общественного сознания, так и в психологической жизни общества.

«Никакая модернизация не может иметь место без сохранения национальной культуры. Мудрость Абая, перо Ауэзова, проникновенные строки Джамбула, волшебные звуки Курмангазы, сказания предков, традиции, дошедшие до нас через века - вечный зов аруаха - это основная часть нашей духовной культуры» - Н.А.Назарбаев. Государство делает всё, чтобы традиции возродились и жили в наших сердцах.

Список используемой литературы:

1. Воловикова М. И., Тихомирова С. В., Борисова А. М. Психология и праздник: Праздник в жизни человека. М.: ПерСЭ, 2003
2. Культурология XX век. Словарь / Под ред. Л. В. Скворцова и др. СПб.: Университетская книга, 1997
3. <https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Традиция>
4. <http://www.обычай-и-традиции.рф/obyichai-v-sovremennom-mire>

Мұхаметхан Ахметхан
«Көлік колледжі» КМҚК., Семей қ.
Ғылыми жетекшісі: Ораз А.Ә.

ТАРИХИ-МӘДЕНИ ЕСКЕРТКІШТЕРДІ ҚОРҒАУ МЕН САҚТАЛУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мәдени мұра заттық және бейзаттық деп екіге бөлінеді. Заттық мәдени мұраға ескерткіштер мен жәдігерлер жатса, бейзаттық мұраға эпикалық мұра, ұлттық музыка, айтыс, күйшілік, шешендік өнер, фольклор, салт-дәстүр, колөнер, ұлттық ойындар, мифология және т.б. жатады. Қазақстан егемендік алғаннан бергі ширек ғасырда технологиялық және әлеуметтік

жаңғыру процестерінің тез жүруі мен жерді өндірістік, шаруашылық мақсатта қарқынды игеруі кеңінен етек алды. Бұл өз кезегінде әртүрлі маңыздағы тарихи-мәдени ескерткіштердің жойылуы мен олар орналасқан мәдени ландшафтының бұзылуына алып келді. Тарихқа көз жүгіртсек, еліміздегі археологиялық ескерткіштер адами әсерден жаппай бұзылудың мынадай бірнеше ірі сатысын бастан өткерген: Бірінші – патшалық Ресейдің Қазақ даласын отарлаудағы басты құралы – казак отрядтары мен жаппай қоныстанған келімсектердің Қазақ даласында алтын іздеп, арнайы түрде обаларды шахталық әдіспен жаппай тонаулары. Кейбір казак жасақтарының құрамында мыңға дейін адам болған делінген дерек бар. Осы XVIII ғасырдың ортасы мен XIX ғасырдың аяғында казак жасақтарынан тыс Қазақ жеріне әртүрлі мақсатпен келген экспедициялар, саяхатшылар ел мұрасын өзге елге сұраусыз әкетіп отырған. Екінші – кеңестік кезеңдегі тың игеру уақыты. Жоспарды асыра орындау үшін қажетті, қажетсіз мақсатта жерлер жыртылып, бар-жоғы үш жылда елімізде мыңдаған ескерткіштер мәдени ландшафтысымен бірге бұзылды. {1} Бірақ бұл кезеңде Қазақстан бойынша археологиялық барлау жұмыстары жүргізіліп, нәтижесінде, 1960 жылы алғаш рет Қазақстанның археологиялық картасы жасалған еді. Егемендік алып, етек-жеңімізді жия бастаған жылдарда археологиялық ескерткіштер жаппай бұзылу мен тонаудың үшінші ірі сатысынан өтуде. Бұл кері процесті дер кезінде тоқтатпасақ, келер ұрпақ алдында кешірілмес үлкен күнәға батарымыз айдай анық! Қазақстан Республикасының заңы бойынша, жер, не су астында көмулі қалған археологиялық мұра нысандары (тас дәуірінен кейінгі ортағасырларға дейінгі қала жұрттары, обалар, жартастағы суреттер, қоныстар мен тұрақтар және т.б.) мемлекеттің меншігі мен қорғалуында болуы тиіс. Мемлекеттік есептегі ескерткіштерден тыс жыл сайын археологиялық барлау жұмыстары барысында жаңа ескерткіштер табылып жатады. Археологиялық ескерткіштерде жүргізілетін жұмыстардың барлық түрі арнайы рұқсат – лицензия негізінде жүзеге асады. Қазба жүргізген әр жеке және заңдық тұлға табылған жәдігерлерді зерттеу жұмыстарын жасап болғаннан кейін мемлекеттік Музей қорларына тапсыруы тиіс. Өз қолдарында көп уақыт ұстау, не жеке мүддесі үшін пайдалану заңсыз болып табылады. Шын мәнінде, біздің елде археологиялық мұра нысандарындағы жұмыстар мерзімсіз берілген лицензия түрінде жүргізіледі. Соның салдарынан қай тұлғаның (заңды және жеке) Қазақстанның қай жерінде, қандай нысанды, қай әдістемеге сүйеніп қазғанын, нендей жәдігерлер тапқанын және қазылған ескерткіштер қалай жабылғанын, не жаңғыртылғанын еш құзырлы мекеме толық білмейді. Бүгінде археологиялық мұраларды жинаумен айналысатын сол жеке коллекционерлер мен әуесқойлар біздің заңдағы олқылықты, шекараның ашықтығы және жұрттың ақпаратпен толық қамтылмағандығын пайдаланып, Қазақстан жерінде өз әрекеттерін емін-еркін жалғастыруда. Яғни, археологиялық жәдігерлер түріндегі ұлттық құндылықтарымызды турист ретінде келіп, ел аралап, тиынға сатып алып, шетке әкетуде. Тіпті, жергілікті әуесқой көмбе іздеушілердің топтары құрылып, кейбірі ауқымды түрде тонаушылық қазбалар жасап жүр. Мұндай тонаушылық әрекеттер Шығыс Қазақстан, Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Алматы облыстарында қатты өршіп тұр. {2}

Мұраларымызды сақтаймыз десек, жаппай дертке айналмай тұрғанда, тонаушылық қазбалар мен металл детектормен қаруланған көмбе іздеушілерді құрықтау қажет. Бұл жерде елден өз заманында шетке әкетілген мәдени құндылықтарды қайтару – реституция мәселесі қайта туындайды. Осы мәселемен шағын жұмыс тобы айналысып, әкетілген құндылықтардың (тек археологиялық жәдігерлер ғана емес, оған қоса антропологиялық және палеоостеологиялық топтамалар да) толық тізімін жасау және халықаралық құжаттар мен құндылықтар сақталған

елдің заңдарына сүйене отырып, олардың түпнұсқаларын, не көшірмелерін жасату арқылы қайтарудың жолдарын іздеуі тиіс деп санаймын.

Бұл бағыттағы жұмыстар Қызылорда облысы әкімдігінің қолдауымен басталып, аталмыш облыс аумағында жарты ғасыр бұрын қазба жүргізген археологиялық экспедициялардың Мәскеуге әкетілген жәдігерлерінің көшірмелері жасалынды. Өткен жылы Мәдениет және спорт министрлігі тарапынан үкіметтік деңгейде Кейкі батырдың бас сүйегінің қайтарылуы осы бағыттағы жұмыстардың басы деп санаймыз. Музейлер арасындағы халықаралық байланысты нығайту, мәдени құндылықтарды заңсыз саудалау, құндылықтарды табылған еліне қайтару мәселелерінде Халықаралық музейлер қауымдастығының Қазақстандық өкілдігі – ИКОМ Қазақстанның алар орны ерекше. Тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғаудың тағы бір жолы – облыстар бойынша әр деңгейдегі есепте тұрған және жаңадан ашылған тарих және мәдениет ескерткіштерін жаппай инвентаризациядан өткізіп, Қазақстанның археологиялық нысандарының ұлттық тізімін дайындау қажет. Әрине, әр облыста әр жылдарда әр деңгейде дайындалған өңірдегі тарих және мәдениет ескерткіштерінің жинақтары баспадан шығарылған-ды. Бүгінде бұл мәліметтер жаңа ескерткіштердің ашылуымен толықты. Ескерткіштер жинағын облыс емес, әр аудан бойынша жіті барлау жасап, құжаттау өзекті болып отыр. {4} Осы ақтандақтардың Оңтүстік Қазақстан облысы бойынша орнын толтыру мақсатында Қазақстанда алғаш рет 2004 жылы археолог М. Елеуовтің бастамасымен далалық барлау жұмыстарының нәтижесінде «Оңтүстік Қазақстан облысының археологиялық картасы.

Түлкібас ауданы» атты әкімшілік ауданның жинағы баспадан шықты. Кейіннен 2008 жылы аталған археолог бастаған топ жеке кәсіпкер – «Абди компани» АҚ-тың президенті Ә.Бимендиевтің қаржылай қолдауымен Оңтүстік Қазақстан облысының Созақ ауданындағы Қарақұр ауылдық округінде археологиялық барлау жұмыстарын жүргізіп, «Қарақұр ескерткіштері» атты ауылдық округтің ескерткіштер жинағын шығарып, кітапты өз ауылының қазынасын біле жүрсін, қорғай жүрсін деген мақсатпен тұрғындарға таратқан. Бұл жұмыстың нәтижесінде бір ауылдық округтің аумағынан 61 ескерткіш жаңадан табылып, ғылыми айналымға енгізілді. Бұл бағыттағы археологиялық барлау, есепке алу, құжаттауды әр әкімшілік аудан бойынша ұзақ жылдар бойы жүргізіп, дайындаған әзірге Жамбыл, Батыс Қазақстан және Ақтөбе облыстары ғана болып отыр. {3}

Сондықтан республика бойынша бізге белгілі 25 000-нан астам тарих және мәдениет ескерткіштерінің саны төрт-бес есе өсуі мүмкін. Республикалық маңызы бар мемлекеттік тізімдегі 218 нысанның саны да артары анық. Жоғарыда мысал келтіргендей, бұл жаппай науқанға бизнес өкілдерін де тарту маңызды. Есепте тұрған және жаңадан ашылған археологиялық ескерткіштердің бұзылуын бақылап, жиі мониторинг жүргізу өте қажет. Менің ойымша, жыл сайын ғылыми мониторинг пен сараптамаға сүйенген ұлттық баяндама дайындалып, сонда айтылған жетістіктер мен кемшіліктер бойынша келер жылғы осы саладағы жоспарлар бекітілуі қажет сияқты. Мысалы, жыл сайын ел бойынша жойылудың жоғарғы сатысында тұрған нысанның тізімі жасалып, сол тізімге және туристік кластерлер мен бағыттарға сай зерттеу, консервациялық және реставрациялық жұмыстар жасалынса екен. Жуықта дүниежүзілік мұралардың алдын-ала тізіміне енген ортағасырлық Талхиз қала жұртының көз алдымызда қиратылуы халықаралық ЮНЕСКО мекемесінің қаһарын төгуі мен Қазақстан Үкіметінің осы тізімдегі ескерткіштерді дүние жүзі алдында сақтау мен қорғауға жауапты болғандығы арқасында аман қалды. Ал тарихи құндылығы бұдан да жоғары, күнделікті бұзылып, елеусіз, иесіз жатқан қаншама ортағасырлық қала жұрттары,

обалар, жартастағы суреттер галереялары бар. Бір ғана мысал, соңғы бес жылда тек Шығыс Қазақстан облысындағы археологиялық ескерткіштерде мынадай тонаушылық пен бұзушылық әрекеттері орын алған: Шыңғыстау өңіріндегі «Қаражыра», «Балапан» көмір өндіру орындары, «Алтынқазған» сынды ірі кен өндіру орындарындағы ескерткіштердің бұзылуы; Аягөз ауданындағы Қырықоба қорымының бульдозермен қазылып, тоналған ерте темір дәуірінің обалары; Семей қаласы аумағындағы Көкентау обалары мен қоныстары және т.б. Ескерткіштерді қорғау мен сақтауда облыстық әкімдіктер өз жауапкершіліктерін әлі де толық сезінбеуде. Дегенмен, соңғы жылдары Маңғыстау, Қызылорда, Жамбыл және Шығыс Қазақстан облыстарының мысалында ескерткіштерді зерттеу, сақтау мен насихаттау саласында жақсы бастамалар бар. Мысалы, Қызылорда облысында сақтардың Шірікратбат қала жұрты, ортағасырлық Жанкент, Сығанақ қала жұрттары және Сауысқандық петроглифтері зерттеліп жатса, Жамбыл облысында ежелгі Тараз қалашығында кешенді қазба жұмыстары жүргізіліп, «Көне Тараз» археологиялық паркі жасақталды. Маңғыстау облысы әкімдігінің «Тарих және мәдениет ескерткіштеріне қоғамдық қамқоршылықты бекіту туралы» 2006 жылғы маусымның 30-ындағы қаулысына сәйкес, облыс көлеміндегі республикалық және жергілікті мәртебелі ескерткіштерге қамқоршылыққа кәсіпорындар мен жауапты мемлекеттік қызметкерлер бекітіліп, 2006-2010 жылдар аралығында ескерткіштерді қорғау аймақтарында 28 қоршау, 23 қорғау тақталары, 29 жолсілтегіш орнатылды. Мемлекеттің қорғауындағы тарихи және мәдени ескерткіштерінің қорғау аймағына көгалдандыру және абаттандыру шаралары жүргізілді. Былтырдан бастап осы бастамалар жалғасы Шығыс Қазақстан облысында Шілікті, Берел, Елекесазы және Абылайкит сынды археологиялық ескерткіштерді зерттеумен жалғасқан-ды. Жаһандық әлемде Қазақстанды қай жерден көретініміз біздің мәдени-рухани құндылықтарымызды қалай қорғауымызға, сақтауымыз бен жаңғыртуымызға байланысты. {5}

Әдебиеттер:

1. Мәдени мұра. Тарихи орналасқан ескерткіш – Алтын адам, Арыстан баб, Айша бибі кесенесі. Жас алаш, 2003 желтоқсан
2. Қазақ Ұлттық энциклопедиясы. 1,2,3,5,8
3. Садықов С. Тастағы тарихымызды іздейік. Қазақ елі, 2005
4. Токтабай А. Ескерткіштер – ел тарихы: тарихи ескерткіштерге рестобрация жасау мәселелері // Қазақ әдебиеті, 2003 мамыр
5. Оғар А. Egemen.kz, 2017 жыл

Тилеухан Дария

КГКП «Педагогический колледж им. М.О.Ауэзова»

Научный Научный руководитель: Нуркенова Г.К.

КУЛЬТУРНЫЕ ТРАДИЦИИ КАК ОСНОВА ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ ЧЕЛОВЕКА

С самого начала человеческой жизни люди вечно искали цель существования. Мы – врожденные любопытные существа, единственные существа, которые могут обладать способностями высших мыслительных процессов. Люди используют эти мыслительные процессы, чтобы задуматься над вопросом о существовании. К сожалению, эволюция человека не приблизила человечество к актуализации его целей на земле. В конце, создано множество мнений, организаций, обществ, в которых объединяются единомышленники.

Мы, кажется, считаем, что «культура» и «традиция» - это вещи прошлого. Поскольку мы живем в современном обществе, мы хотим, чтобы нас любили, уважали и принимали. Следовательно, для нас естественно желать делать то, что делают большинство людей. Это то, как вы получаете признание в жизни. Культура заставляет вас вписаться в этот мир. Несмотря на то, что мы все хотим чтобы нас признали, каждый человек, в меру своих способностей, влияет на «культуру» общества. Некоторые люди делают это исключительно хорошо (Кришна, Мухаммед, Ганди, Гитлер), в то время как другие просто приходят и уходят, не затрагивая его существенно.

Люди никогда не придерживались одинаковых культур, этики и традиций. Если бы мы застряли в одном, тогда весь мир был бы однородным обществом.

Во время эволюции люди создали культуры и традиции, и даже забыли о некоторых из них. Лучшие из них были сохранены и подарены нашими предками нам, будущему поколению. Думаю, нам следует продолжать это делать. Мы должны взять на себя ответственность за то, чтобы передать лучшее новому поколению, а также внести свой вклад в развитие общества.

Традиции представляют собой важнейшую часть нашей культуры. Они помогают сформировать структуру и основу наших семей и нашего общества. Они напоминают нам, что мы являемся частью истории, которая определяет наше прошлое, кем мы являемся сегодня, и кем мы можем стать. Когда мы игнорируем смысл наших традиций, мы рискуем повредить опору нашей идентичности. Чем многообразнее традиции, тем духовно богаче народ.

Касательно казахских традиций, я думаю, они усиливают ценности, как свобода, вера, добросовестность, личная ответственность, сильная трудовая этика и ценность самоотверженности. Основой мирных отношений всегда считались уступчивость, покладистость. Сколько перенесено народом унижений и диктатур во имя мира. Целомудрие во взаимных отношениях было превыше всего. Разводы практически отсутствовали. Супружеские измены случались как исключение. Стыдливость имеет многовековые корни.

Наверное, нас всех интересует вопрос, как сохранить традиции и культуру? Вот 5 шагов сохранения традиции и культуры, духовности.

№1. Религиозные традиции. Религия всегда считалась основой духовности. Когда у человека есть вера в существование кого-то или чего-то, он придерживается определенной этики, ставит себе границы, и при помощи веры контролирует себя, он живет, любит, верит и оценивает все с данной позиции.

Ислам – самая распространенная религия среди верующего населения Республики Казахстан. Мусульмане составляют 70% населения по переписи 2009 года. В Казахстане не только казахи, но и представители других этносов празднуют Курбан айт, Наурыз, держат пост в священный месяц Рамазан, и я думаю, что это хороший повод для сплочения народа.

№2. Казахский язык. Людей, которые не любят или не уважают свой родной язык, я не могу считать духовно развитыми. Ведь, человек, который не уважает свой язык – не уважает свою Родину, а человек не уважающий свою Родину – не может быть и стать духовным. Наш

родной язык прекрасен. Но, так как русский язык стал языком ежедневного использования не только молодежи Казахстана, но и всех жителей страны, число людей, которые говорят и пишут на казахском языке грамотно, к сожалению, уменьшается. Поэтому, мы, молодежь, как будущее Казахстана, должны, так сказать, «пропагандировать» наш язык везде и всегда.

№3. Кулинарные рецепты. Думаю, все мы любим бешбармак. Да, это изысканное блюдо из мяса и теста стало блюдом всеобщего обожания не только казахстанцев, но и других стран. Что же я хочу этим сказать? Мы должны не прекращать готовить наши национальные и древние блюда, как я сказала раньше, лучшее из наших традиции мы должны передать будущему поколению.

№4. Искусство, национальная одежда, фольклор и музыка. Я с гордостью и большой уверенностью могу сказать, что наша культура богата. Изумительно женственные казахские платья, бесподобные аксессуары к наряду, божественное звучание оркестра казахских национальных инструментов: это наше несравненное богатство. Мудрость Абая, перо Ауэзова, проникновенные строки Жамбыла, волшебные звуки Курмангазы, вечный зов аруаха - это только часть нашей духовной культуры. Великие учителя как Ыбырай, Ахмет и Насипа – в свое время внесли столько изменений и усилий для продвижения грамотности казахского народа.

№5. Воспитание в детях патриотизма и любви к Родине. Так как я будущий педагог, не могу исключить этот важный фактор. Я хочу сказать, что будущее Казахстана так же сильно зависит от патриотизма и любви жителей страны, будь это чиновник или дитя. Важно воспитывать в ребенке патриотизм с малых лет, можно сказать, даже в утробе матери, например, включить звучание оркестра, рассказывать казахские народные сказки, привить интерес к казахскому фольклору, до 5 лет говорить на родном языке.

Хочу сделать вывод из перечисленных 5 факторов: традиция содействует восстановлению утраченного сейчас наследия, такое восстановление может быть спасительным для человечества.

В традициях пересекаются тысячелетние духовные искания человечества, народов, людей, ибо человечество – это единый космический этнос, народ – историческая личность, индивид – целостный образ человека.

В этом году наш президент Н.А. Назарбаев объявил о начале Третьей модернизации Казахстана, чтобы войти в тридцатку развитых государств мира. С 2004 года была реализована программа «Мәдени мұра», направленная на восстановление историко-культурных памятников и объектов на территории Казахстана. В 2013 году мы приняли программу «Халық тарих толқынында», позволившую нам собрать и изучить документы из ведущих мировых архивов.

Как говорил Елбасы в своем послании народу, без сохранения своей культуры, собственного национального кода, модернизация превратится в пустой звук. Модернизация должна сделать лучшие традиции предпосылкой, она должна опереться на национально-культурные корни, ведь это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа. Наш национальный дух должен вечно оставаться с нами.

Нам надо понять два пункта: первое – никакая модернизация не может иметь место без сохранения национальной культуры; второе – чтобы двигаться вперед, нужно отказаться от тех элементов прошлого, которые не дают развиваться нации.

Использованная литература:

1. .Е.Әжіғали, «Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары», «Арыс», Алматы, 2005.
2. О.Жанайдаров, «Легенды древнего Казахстана», «Аруна», 2008.
3. Г.Н.Волков, «Этнопедагогика», «Academa», Москва, 1999.
4. <https://www.quora.com>
5. <https://www.bartleby.com>

Төлеутаев Нұрлан

КМҚК «М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі»

Ғылыми жетекшісі: Жумагулова Асем Алибековна, қоғамдық пәндер оқытушысы

КИЕЛІ ҚАРА ШАҢЫРАҒЫМ– ҰЛЫЛАРДЫҢ МЕКЕНІ

Ұлы Абай «Адамның адамшылдығы – ақыл, ғылым, жақсы ата-ана, жақсы ұстаз, жақсы құрбыдан болады» деген. Бұл тұрғыда әсіресе, ұстаздар қауымына артылар сенім, жауапкершілік жүгі жеңіл болмаса керек.

«Ұлағат – ұстаздан» дейді халқымыз. Қалай айтқанда да, ұрпақ тәрбиесінде ұстаздар қауымының атқарар қызметі де, қоғамдағы алатын орны да ерекше. Әрине ғарышкерді де, ғалымды да, спортшыны да ұстаз тәрбиелейді. Қазіргі ұстаз мәртебесі бүкіл сала бойынша жоғарғы, солай болуы керек.

Тәуелсіздік алғаннан бергі ауқымды өзгерістер кезеңі білім беру жүйесін жаңартып, оның құрылымын, мазмұнын жетілдіруге, білім негізі саналатын бастауыш мектеп үшін сапалы маман дайындауға ерекше талап қоюда. Алаштықтардың астанасына айналған киелі қарт Семейде, педагог тәрбиелейтін, аты бүкіл Қазақстанға әйгілі М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі жұмыс атқаруда.

М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжінің қысқаша тарихы:

1903 жылы 1 шілдеде мұғалімдер семинариясы үш негізгі класс және бір дайындық класы ретінде құрылады.

1904 жылы бес кластық жүйеге ауысып, төрт класс негізгі, бір класс дайындық тобы болады.

1920 жылы халыққа білім беру институты болып өзгереді.

1922 жылы осы оқу орнының негізінде екі педтехникум (қазақ, орыс) ашылады.

1937 жылы педтехникум базасында екі педучилище құрылады.

1953 жылы екі педучилище біріктіріліп, К.Д.Ушинский атындағы педагогикалық училищесі ашылады.

1957 жылы оқу орны жабылып, 1963 жылы қайта ашылады.

1967 жылы оқу орнына М.О.Әуезов есімі беріледі.

1992 жылы 22 мамырда педучилище колледж болып құрылады.

Бір ғасырлық тарихы бар колледжде ұлы тұлғалар білім беріп, дәріс алды. Солардың бірден бірегейі. Бүкіл Ертіс атырабындағы бірден-бір сындарлы да үздік білім ұясы, өзіндік дәстүрі,

ұстаздық үлгі-өнегесі қалыптасқан салиқалы білім ошағында халқымыздың зиялылары – ерлі-зайыпты Нұрғали, Нәзипа Құлжановтар, А.Н. Белослюдовтар, Ә.З.Сәтбаев, И.Я.Малахов, В.Н.Попов т.б. оқытушылар білім берді.

Бүгіндей бір елдің қаншама буын ұрпағын тәрбиелеп шығарған киелі қара шаңырақтың ел тарихындағы алатын орны ерекше.

Мұғалімдер семинариясында Ә.З.Сәтбаев, М.О.Әуезов, Ж.Аймауытов, Қ.И.Сәтбаев, Қ.Нұрмахамбетов, Б.Сәрсенов т.б. ұлт зиялылары білім алып, ағартушылық, қайраткерлік, жазушылық, ғалымдық қадамдарын басады.

Оқу орны тарихының жарқын бір беті – Қазақстан Ғылым Академиясының тұңғыш президенті, геология ғылымының ХХ ғасырдағы аса көрнекті ғалымы, академик Қ.И.Сәтбаев есімімен тікелей байланысты Қаныш Сәтбаевтың 1914-1919 жылдары семинарияда үздік оқығандығына қатысты мұрағатты деректер толық сақталған.

Қазақстандағы тұңғыш қазақ педтехникумын қалыптастыруға өлшеусіз еңбек сіңірген директор, қазақтың алғашқы оқытушыларының бірі, оқу-ағарту саласында аянбай еңбек сіңірген директор, қазақтың алғашқы оқытушыларының бірі, оқу-ағарту саласында аянбай еңбек еткен айтулы педагог, репрессия құрбаны Әбікей Зейінұлы Сәтбаевтың есімі оқу орны тарихында алтын әріптермен жазылады.

Қазақ педагогикалық техникумында көрнекті алаш қайраткері Халел Ғаббасов, педагог, журналист Сейітбаттал Мұстафин, педагог, жазушы, драматург Тайыр Жомартбаев, ұстаздық қызметпен қоса, театр өнерінің дамуына елеулі үлес қосқан Ғалиақпар Төребаев, педагог Мәннан Тұрғанбаев, жемісті еңбек етті. Айт берсек заңғар тұлғаларымыз жеткілікті.

Ал сондай ғасырдан бері өз тарихын сақтап, дәстүрлерін жалғаған колледж іргетасы нық болып, дамуына елеулі үлес қосқан – А.Т.Бекбаев. Барлық материалдық құндылықтары Крупская атындағы Семей педагогикалық институтына беріліп, таратылған училищенің базасында «Бастауыш білім беру әдістемесі» факультеті ашылды. Бірақ, педагогикалық училищені тарату туралы шешімнің дұрыс еместігін уақыт өзі дәлелдеп, мұғалім кадрлардың жетіспеушілігін шешу мақсатында 1963 жылы педагогикалық училище қайтара ашылады. Педагогикалық училищенің директорлығына іскер басшы, ұлағатты ұстаз А.Т.Бекбаев тағайындалады. Оқу орнына білікті педагог кадрларды іріктеу, оқу корпустарын дайындау, білім беру үрдісін оқу-әдістемелік құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету мақсатында орасан зор жұмыстар атқарылды.

А.Т.Бекбаевтың бастамасымен және педагогикалық ұжымының қолдауымен 1967 жылы 6 желтоқсанда М.О.Әуезовтің 70 жылдық мерейтойы қарсаңында Қазақ ССР Министрлер Кеңесі Төрағасының №828 бұйрығымен білім ордасына жазушының есімі берілді. Училищенің 1970 жылы наурызда Ш.Уәлиханов көшесіндегі бұрынғы ғимаратына оралуы, оқу орнына арнайы 400 орындық жатақхананың салынуы, 1987 жылы М.О.Әуезовтің 90 жылдық мерей тойы қарсаңында байырғы ғимаратқа жалғастырыла жаңа оқу корпусының пайдалануға берілуі – ұлылардың ізі қалған шаңыраққа шынайы иелік жасаған Асылхан Табылдыұлының басшы ретіндегі жасампаз қолтаңбасы. Педагогикалық училищенің 25 жылдай уақыт басшысы болған, соғыс және еңбек ардагері Асылхан Табылдыұлы Бекбаев оқу орнының материалдық-техникалық базасының қалыптасып, өркендеуіне өлшеусіз үлес қосты. Осынау қасиетті білім ордасында ұзақ жылдар жемісті еңбек етіп жас ұрпаққа саналы білім мен тәрбие беруде зор табыстарға жеткен А.Т.Бекбаев, А.Г.Ломтева, Н.С.Райымбекова, Н.О.Мищенко, В.Н.Бутенко, В.А.Крюкова, Э.А.Сахарова, В.И.Осинцева, Г.Ф.Левкович,

М.Т.Байгушев, Г.Х.Ахмерова, Л.К.Малахова, А.М.Мирошин, Б.Н.Қожахметова, А.Х.Шихов, Г.А.Вострикова, С.В.Чернова т.б. есімдерін құрметпен атаймыз.

Қазіргі таңда республикамызға танымал іргелі білім ордасына 120 оқытушы жұмыс жасайды. Олардың 40-ы жоғары санатты, білікті ұстаздар, 1-і ғылым кандидаты, 3-і Б.Алтынсарин атындағы медаль иегері, 5-і Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі, 9-ы Қазақстан Республикасы білім беру ісінің құрметті қызметкері белгісінің иегері.

Біздің қара шаңырағымыз - Қазақстанның өркендеп дамуына өте көп елеулі үлес қосты. Оның себебі басында атап айтып кеткендей, қаншама заңғар тұлғаларымыз, жазушыларымыз, барлығы біздің қара шаңырақтың түлегі.

Олар Қазақстанның білімі мен ғылымы ең бастапқы алғашқы баспалдақтары сияқты. Оның себебі біздің қазіргі оқытушыларымыздың жазған ғылыми кітап еңбектері, оқушылардың және студенттердің арасында тың серпіліс беруде.

Қара шаңырағымыздың дәстүрлері Қазақстанның жарқын болашығына апаратын жол. Сондай дәстүрлердің бірден бірегейі әр Әуезовшінің арманы үздік Әуезов төсбелгісі. 2011 жылдың қыркүйегіндегі номер бірінші педагогикалық Кеңесте оқу орынында 30 жылдай еңбек еткен ардагерлер мен колледждің материалдық-техникалық базасының нығаюына демеушілік көрсеткен меценаттарды. М.О.Әуезовтің өмірі мен шығармашылығын зеттеуші ғалымдарды Мұхтар Омарханұлы Әуезов төс белгісімен марапаттау туралы шешім қабылдады. Ал мақсаты Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдардағы арналған мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру, Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың “Болашаққа бағдар - рухани жаңғыру” идеясын насихаттау. Үздік Әуезовшілерге арнайы төс белгі, Әуезов степендиясы, колледждің тарихына алтын әріптермен есімі жазылады. Үздік Әуезовші болған студенттер.

1. Қасенов Асхат 2010ж
2. Ахметқалиева Ұлжан 2011ж
3. Тұрсын Еркебұлан 2012ж
4. Жумасянова Ажар 2013 ж
5. Серікқазиева Самал 2014 ж
6. Құрманғазы Әсем 2015ж
7. Айтмұқаш Алмас 2016ж
8. Еркінұлы Қуаныш 2017 ж.

Осы үздік Әуезовші қатарына 2020 жылы менде қосыламын. Жоспар бар, мақсат айқын. Менің талдауым бойынша Қазақстанның дамуына Алаштың қара шаңырағының қосатын үлесі көп деп білемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Алаштың білім ордасы / Семей 2013 жыл «Тенгри» баспасы
2. М.О. Әуезов атындағы педагогикалық колледж мұрағаты

Қайранова Айжүз

КМҚК «М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі»

Ғылыми жетекшісі: Жумагулова Асем Алибековна, қоғамдық пәндер оқытушысы

«АБАЙ АТЫНДАҒЫ ӘМБЕБАП КІТАПХАНАҒА - 135 ЖЫЛ»

Алаштың астанасы болған Семей шаһарында, «Абай» атындағы әмбебап кітапханасы туралы сөз қозғаймыз. Бұл рухани ордадан Абайдың орыс достарынан бастап, Алаш зиялыларының бір топ шоғыры сусындап өскен. Шежірелі тарихи бар кітап қазына орталығы **135** жылдан астам тарихы бар ең көне кітапханалардың бірі. Қазақстан Республикасы Министрлер кабинетінің **1992** жылы **8** желтоқсандағы шешімі бойынша кітапханаға қазақтың кемеңгер ақыны Абай есімі берілді. Семей тарихы мен мәдениетінің жарқын беттерінен маңызды орын алатын кітапхана тарихы ұлы ақынның есімімен тығыз байланыста. Ұлы ойшыл Абайдың ақындық әлеміне тарихы терең кітапхананың сіңірген еңбегі зор деп айта аламыз. Белгілі абайтанушы ғалым **Асан Омаров** ағамыз бір естелігінде, «**1878** жылдың қысында **12** іспен тергелген отыз үш жастағы қайраткер Абай бірыңғай ой еңбегіне ауысты. Осы жылы Семейде қоғамдық кітапхана ашылды. Орыс зиялыларымен достасты. Сәттілік, қайырлы деген осы емес пе» деп ойға алған. Жоғарыда сөз еткен кітапхананың ашылуы Абай руханиятының шамшырағы одан әрі жарқыратты. Абайдың әлемдік әдебиет шығармаларымен сусындауына үлкен ықпал еткен де осы Семей облыстық кітапханасының ашылуы. Ендеше бір ғасырдан астам тарихы бар кітапхананың тарихына сәл шегініс жасап қайтсақ. XIX ғасырдың екінші жартысында Семей жері патшалық Ресей үшін саяси айыптыларды жазалау орындарының біріне айналғаны тарихтан мәлім. Қалада саяси жер аударылғандардың болуы қаланың мәдени-рухани өміріне тың өзгерістер әкелді. Саяси жер аударылғандар Е. Михаэлис, П. Лобановский, Н. Долгополов, С. Гросс, А. Леонтьев, А. Блектердің Семей қаласының рухани өміріне сіңірген еңбектері бір төбе. Жоғары да сөз етіп отырған құнды кітапхананың ашылуына бірден-бір себепкер кесек тұлға – **Евгений Михаэлис** болатын. **1869** жылы Е. Михаэлис Семей қаласына жер аударылып келеді. Ол жазасын өтей жүріп үлкен әлеуметтік жұмыстармен айналысып, түрлі зерттеу жұмыстарын жүргізеді. Сол уақытта Михаэлис орыс география қоғамының «Известиясына» зерттеу мақала жазып, **1878** жылы ашылған Семей қаласындағы Облыстық санақ комитетін ұйымдастырды. Бұл комитет қазақ өлкесіндегі экономика, тарих, шаруашылық және табиғат мәселесін зерттейтін ғылыми мекеме болды. Соның қасынан шағын кітапхана қорын ашады. Өзі осы мекеменің тұңғыш төрағасы болды. Санақ комитетіне өзінің досы, қазақтың ойшылы Абай Құнанбайұлын мүшелікке кіргізеді. Абай Құнанбайұлы мен Евгений Михаэлистің таныстығы, достығы сол санақ комитетінің жанынан құрылған кітапханадан басталады. Абайдың қимас досы айдауда жүрген Михаэлиспен кездесуін жазушы Мұхтар Әуезов былайша айтады: «**Михаэлис** өзіне керек бір кітапты іздеп кітапханаға келіп тұрғанда, сол жерде Толстойдың кітабын сұрап Абай да тұр екен. Михаэлиске қыр қазағының сол кітапты сұрауы таңсық көрінеді. Сондықтан ол Абайдан «Толстой неге керек?» деп сұрағанда, Абай өзінің кітап қарастырып жүрген жайын айтады. Содан екеуі кітапханадан бірге шығып әңгімелесіп-ақ кетеді. Таяу арада сыйлас, айырылмас дос адамдар халіне жететінін кім білген», - дейді.

1883 жылы жоғарыдағы сөз етіп отырған Семей облыстық кітапханасына қалалық статус беріліп, тарих қойнына алтын әріппен есімі жазылады. Кітапхананың ең алғашқы

кітапханашысы саяси жер аударылған тарихшы, этнограф **Н. Коншин** болды. Кітапхана ашылған уақытта кітап қорыда біршама көп болған. Кітапхана туралы деректерге көз жүгіртсек, алғаш ашылған уақытында **274** дана кітап болып, оны **130** оқырман пайдаланған көрінеді. Ал **1885** жылы америкалық саяхатшы Джордж Кеннан мен суретші Форст Семейге келіп, жаңадан ашылған кітапхананың қорымен танысып, бай қорына тәнті болған. Ол туралы абайтанушы ғалым Асан Омаров өз зерттеулерінде былай дейді: «Екі жиһангер осыдан екі жыл бұрын, яғни 1883 жылы ашылған қалалық кітапхана қорымен танысып, оның байлығына қайран қалады. Мамандығы журналист **Джордж Кеннан** өзінің естелігінде былай жазады: «Мен Спенсер, Бокль, Льюис, Милль, Тэн, Леббок, Гексли, Дарвин, Лайель, Тиндаль, Уэллес және сэр Генри Мэнның шығармаларын, Скотт, Диккенс, Мариэт, Жорж Элиот, Жорж Мак-Дональд, Эккерман-Щатриан, Эдгар По және Брет Гарттың романдары мен повестерін көріп қатты таңқалдым. Әсіресе ғылыми шығармалар мол, оның көбісі саяси экономия жөніндегі шығармалар екен»-деп танданыс білдірген.

Ендеше **Михаэлис** ықпал еткен кітапхана қорында шетел мен батыс Еуропаның атақты зерттеушілері мен шығармашыл өкілдерінің кітаптары болуы – бай қазынаның бірі. Жаңадан ашылған қоғамдық кітапхана жайлы саяси жер аударылған **А.Л. Блэк** былай деп жазды: «Облыстық статистикалық комитет құрылғаннан бері онда география, этнография, археология, статистика, жаратылыстану ғылымдары бойынша арнайы ғылыми және танымал шығармаларды қамтыған кітапхана жинақталған. Одан басқа **200**-ге тарта ай сайын жарық көретін журналдар, түрлі ғылыми қоғамдардың есеп және протокол түріндегі толық дайын емес материалдары да бар. Ағымдағы жылдың қыркүйек айында статистикалық комитет ұжымы бұл кітапхананы баршаға қолжетімді ету мақсатында қоғамдық кітапхана ашуды шешті». Сол уақыттан комитет құрастырған кітапхананы пайдалану ережесі бойынша оқырмандардан абоненттік ақы алынды. Семейдің қалалық кітапханасы туралы алаштың соңғы тұяғы, абайтанушы Қайым Мұхамедханов та дерек келтіреді. Ғалымның айтуынша қалалық кітапхана қорында өз уақытында мың томға жуық кітап қоры болған. «Ол замандағы Сібір қалаларындағы кітапханалардың ішіндегі ең байы деп танылған», – дейді **Қ. Мұхамедханов**. Аталмыш кітапхана Семей зиялыларының орталығына айналған. Ғалым Қайым Мұхамедхановтың айтуынша, ол замандағы сібір қалаларындағы кітапханалардың ішіндегі ең байы деп танылған Семей кітапханасы. «...Тарих, философия, табиғаттану, тағы басқа ғылым салаларына арналып жазылған кітаптарды және сол кезде Ресейде шығып тұратын «Вестник Европы», «Наблюдатель», «Русский вестник», «Русская мысль», «Исторический вестник», «Новое время», тағы басқа журналдарды жаздырып алып тұрды», - дейді **Қ.Мұхамедханов**. Тұрақты оқырмандары қатарында Е. Михаэлис, Н. Долгополов, Абай Құнанбайұлы болды. Американдық журналист, публицист Джордж Кеннан, поляк революционері А. Янушкевич, орыстың әйгілі саяхатшысы П. Семенов Тянь-Шанский сияқты ірі тұлғалар да кітапханаға бас сұққан. Сонау **XIX** ғасырдан бері ғұламалар мұрасын ғасырдан - ғасырға дейін сақтап, талай оқырман үшін білім ордасы болған киелі шаңырақ бүгінде жаңа заман талаптарына сай қызмет көрсетуде. Бүгінгі кітапхананың мақсаты: қала жұртшылығының сұранысын қамтамасыз ету үшін өз ақпараттық әлеуетін нығайту, оқырман қауымның ақпараттарды білуге деген талап-тілектеріне қолдау көрсету, электрондық ресурстарды тиімді қолдануға үйрету. Жалпы оқырман сұранымына жауап беретін ақпараттық орталық ретінде кітапхананың алар орны ерекше. «**Михаэлис** бес жыл бойы Абаймен жақын араласып, оның мейлінше мол еңбектенгенін, орыс-батыс әдебиетін еркін меңгергенін көріп-біледі. Бай кітапхана жинағанын һәм қолға түскен кітаптарды қатарынан

оқи беретін ғадетін де байқап жүреді. «Сіздей қабілетті кісіге ғылымның сала-саласы бойынша жүйелі білім алған абзал» деп жаңаша оқу тәсілін ұсынады және зерттеушілік іске бет бұруға ақыл-кеңесін береді.

Абайға арнау:

Сөздері шарлап қазақ пен әлем арасын,
Абай деп таныр қазақтың байтақ даласын.
Өлеңі бізге рухани азық секілді,
Абайдың биік тұлғаны қайдан табарсың?

Абай - жыршы, ұлы ақыны елімнің,
Жырға қосқан сұлулығын жерімнің.
Абай - сыншы, жақсыменен жаманның,
Қайғы - зарын жырлай білген даламның.

Абай - мұра, ұрпақтан - ұрпақ жалғаған,
Ән мен жыры ел назарсыз қалмаған.
Білім, еңбек, еркіндікті арман ғып,
Жас қауымға сабақ етіп жырлаған.

Абай - дана, Абай - дара қазақта,
Оқылмаған ұлы Абайды қазақ па?
Қазақ даңқын асқақтатқан әлемге,
Абай теңдес ақын болмас қазақта.

Кеше өткен бұлдыр заман желегі,
Болашаққа Абай үнін тіледі.
Өлмейтұғын артына сөз қалдырған,
Абай үні бізбен бірге келеді!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. semeylib.kz
2. Әуезов М. Уақыт және суреткер. Алматы, Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1962 жыл

ИСТОРИЯ ОДНОЙ УЛИЦЫ

«С чего начинается Родина?» - каждый хоть раз задумывался над этим вопросом... Для любого человека понятие Родины своё. И каждый ценитель своего Отечества ищет и находит свой ответ. Без зависти к столицам и крупным областным центрам мы с восторгом готовы назвать имя своей родины - Семей! Для нас наш маленький городок – целый мир, обитель памяти и духа. Живописно расположенный среди казахских степей на востоке нашей страны, возвышается наш город над тихой долиной реки Иртыш. Маленькой точкой на карте обозначено это место - моя, как говорят, «малая родина».

Если развернуть план нашего города, то увидим, что Семипалатинск вырос, возводятся дома, появились новые районы с новыми улицами. Переименовано много улиц. Особенно активно процесс переименования улиц и площадей города начался с объявлением независимости, укреплением суверенитета Казахстана и ростом национального самосознания. С новой вехой в жизни страны и города возрождаются или появляются новые имена. Так, имена А.Байтурсынова, М.Дулатова, Шакарима. И одна из таких улиц названа в честь одного из виднейших ученых Казахстана, основателя школы абаеведения, ученика Мухтара Ауэзова и последователя идей алашординцев - Каюма Мухамедханова.

I. История одной улицы

Даже не вникая глубоко в летопись нашего города, можно смело говорить, что в 19 веке по количеству улиц Семипалатинска и их названиям можно было судить о социально-экономической ситуации, а также частично восстановить его историю развития. Это объясняется тем, что прежде улицы называли по физико-географическому, градостроительному принципу, учитывая расположенные на ней природные, гражданские, церковные объекты. Менялась жизнь, создавались новые планы застройки, возникали новые улицы, переименовывались прежние. В связи с перепланировкой кварталов некоторые из них исчезали и объединялись. С 20-х годов 20 века после установления Советской власти началось массовое изменение названий улиц, но теперь семантически их не привязывали к городу, а просто посвящали революционному событию или лицу, не имеющему непосредственного отношения к Семипалатинску.

В 90-е годы прошлого века прошел еще один этап переименований улиц, также основанный на мемориальном принципе. Некоторые из них перерождались уже в четвертый раз. На сегодняшний день в Семее практически не осталось улиц с их первоначальными, историческими именами, а вот следы советской эпохи еще не до конца вытеснены из топонимики улиц города. [2]

1 октября 1854 года торжественно открывается Семипалатинская область, и Семипалатинск сразу из штатного города превращается в областной центр. (фото 1)

31 октября 1856 г. принят указ о застройке городов Западной Сибири. Семипалатинск быстро рос. Городские кварталы изначально получали порядковые номера, но это не приносило большого облегчения горожанам и особенно приезжим в розыске определенного дома, и с каждым днем все сильнее ощущалась потребность дать название улицам. В 1904 г. по этой

улице было завершено строительство здания Семипалатинского отделения Государственного банка.

25 ноября 1876 г. военный губернатор области передал на рассмотрение Городской думы требование генерал-губернатора Западной Сибири о наименовании улиц и площадей города Семипалатинск. В городе улицы уже давно назывались между жителями по своему, по какому-то памяtnому им месту, так, например, самую большую улицу называли «Большой», первую улицу на берегу р. Семипалатинки – «Береговой» и т.д.

Изначально названия давались лишь тем улицам, которые были расположены параллельно р. Семипалатинки. Но в сентябре 1878 г. городская дума прислала список вертикальных улиц в МВД. Куда и вошла наша улица. Ее первоначальное название **Колыванская**. 5 июня 1881 года наименования улиц и площадей города были «Высочайше утверждены». Название ей было дано потому что, дорога шла по ней на **Колывань**.

Улица эта была одна из центральных, вокруг нее происходило развитие, создающего облик нашего города. Здесь сосредоточились одни из главных зданий города. В 1877 – 1878 гг. было построено здание областного казначейства – двухэтажное каменное под железной крышей, позже оно было снесено, и на его месте построено новое здание для финансово-экономического колледжа. [3]

Для улучшения архитектурного вида центральной части города, в январе 1893 г., было принято решение: «проектировать застройку только каменными зданиями улицы: Больше-Владимировскую, Колыванскую.

С 20-х годов XX столетия, после установления Советской власти, начинается массовое переименование названий улиц и площадей, но теперь их не привязывают к городу, а просто посвящают какому-либо революционному событию или лицу, абсолютно не имеющего никакого отношения к Семипалатинску.

Решением Горсовета, в ознаменовании 14-ой годовщины существования Рабочее-Крестьянской Красной Армии 23 июня 1932 г. улица Колыванская **переименована в улицу имени Молотова**. 6 сентября 1957 года улица Молота по приказу Горисполкома переименована в улицу **имени Жданова**. Улица постепенно застраивается. 15 января 1971 года было отведено ОКСу облисполкома земельный участок площадью 1,5 га. ограниченный улицами: Жданова, Гагарина, Октябрьская, Достоевского для строительства областного драматического театра. 21 января 1972 года финансовому техникуму было разрешено произвести пристройку к существующему учебному корпусу.

21 февраля 1989 года учитывая многочисленные предложения трудящихся города, Горисполком переименовал улицу Жданова – **в проспект Интернациональный** [6]

31 мая 2017 года, в День памяти жертв политических репрессий прошла торжественная церемония переименования улицы «Интернациональная» на имя **Каюма Мухамедханова**.

Еще 2004 году группа семейчан из числа ведущих ученых города, выступила с инициативой присвоить имя Каюма Мухамедханова одной из центральных улиц Семеня. Однако в силу самых разных причин и обстоятельств, осуществить эту идею долгие годы не представлялось возможным.

Отметим, что инициаторы переименования улицы аргументировали свою идею тем, что именно улица Интернациональная неразрывно связана с жизнью и творчеством Каюма Мухамедханова. Она пересекает несколько улиц, носящих имена видных деятелей «Алаша», что напрямую касается отца Каюма Мухамедханова, активно поддерживавшего идеи «Алаша», за что он и был впоследствии расстрелян в ночь с 1 на 2 декабря 1937 года.

Заклучения

Проведа исследовательскую работу, мы обнаружили, что судьба и жизнедеятельность великого человека, писателя Каюма Мухамедханова интересна многим нашим землякам. Именно такие люди, как он, на протяжении всей истории играли важную роль в развитии культуры страны. В ходе исследования мы пришли к выводу, что улица, как зеркало, отражает всю жизнь человека и в будни, и в праздники.

Список литературы.

1. Кашляк В.Н. Семипалатинск: Их именами названы... Семипалатинск.2006.
2. <http://Liter.kz>
3. Каюм Мухамедханов: «Судьба и Карлаг». – Алматы, 2008.-178 с.

Кәрімгажы Бекнар, Нураков Рауаят

Семей қаласының Д.Қалматаев атындағы Семей мемлекеттік жоғарғы медициналық колледжі

Ғылыми жетекшісі: Болвансарова Д.С. гуманитарлық ғылымдарының магистрі

ТАРИХЫ ТЕРЕҢ БІЛІМ ОРДАСЫНА - 90 ЖЫЛ

Туған жер деген кезде әрбір азаматтың махаббаты ерекше шексіз болу қажет және патриоттық сезімді туғаннан қалыптастыру керек. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында орындалу керек міндеттердің ішіне «Туған жер» бағдарламасы бар.Бағдарламаның ерекшеліктеріне тоқталсақ[1]:

-«Бірінші, бұл білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізуді, экологияны жақсартуға және елді мекендерді абаттандыруға баса мән беруді, жергілікті деңгейдегі тарихи ескерткіштер мен мәдени нысандарды қалпына келтіруді көздейді»;
-«Екінші, басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек».
-«Үшінші, жергілікті билік «Туған жер» бағдарламасын жинақылықпен және жүйелілікпен қолға алуға тиіс». «Бұл жұмысты өз бетімен жіберуге болмайды, мұқият ойластырып, халыққа дұрыс түсіндіру қажет. Туған жеріне көмек жасаған жандарды қолдап-құрметтеудің түрлі жолдарын табу керек».

Колледжіміздың тарихы мол, жұмыстарының бастамасы түбі тереңде, тарихына үнілсек, сонау 1928 жылдардан бастау алады.

Семей қаласының Д.Қалматаев атындағы Семей мемлекеттік медицина жоғарғы колледжі 1928 жылы негізі қаланған. 1930 жылы желтоқсан айында Қазақстандағы жалғыз В. Куйбышев атындағы Қазкрайфарматехникум фармацевтикалық техникум болды.

1936 жылы Семей облыстық Акушерлік-фельдшерлік мектеп және Семей фармацевтикалық мектебі болып атаулары өзгертілді. Оқу мерзімі-3 жыл. 1949 жылы 1 ақпаннан бұл екі мектеп

бірігіп фармациялық бөлімі бар Акушерлік мектепке айналды. (КСРО Денсаулық сақтау министрінің №747 10.12.1948ж. бұйрығы және ҚазКСР Денсаулық сақтау министрінің бұйрығы №496 25.12.1948)оқу мерзімі-3 жыл.

1954 жылы тамыз айынан бастап Акушерлік мектеп Медициналық училище болып өзгертілді (КСРО Денсаулық сақтау Министрлігінің 31.05.1954 №98 бұйрығы).

1956 жылы «Поиск» тарихи-патриоттық клубы құрылды. Бұл клубтың мақсаты- туған жерлерді зерттеу, Ұлы Отан соғысына қатысқан азаматтар туралы мәліметтер жинақтап, жүйелеу, ардагерлермен кездесулерді ұйымдастыру, әскери- спорттық іс шаралар өткізу болып табылады.

Клуб Ғылыми жетекшісі –Виктор Иванович Гуцин 1929 жылы 28 қазан айында Семей облысы Бородулиха ауданында дүниеге келген. Алматы дене шынықтыру техникумын аяқтап, туған өлкесіндегі Семей фельдшер-акушер мектебіне шақырту алып, қызметтік жолын жалғастырды. Клуб Ғылыми жетекшісі мен мүшелері Павлодар, Қарағанды, Ақмола, Қостанай, Орал, Оңтүстік Қазақстан облысы, Шығыс Қазақстан облысы (Марқакөл), Ресейде Байкал өңірлеріне тарихи экспедициялық зерттеулер жүргізді.

Атап айтсақ, 1957 жылы 80 шақырымдық Семей –Бородулиха, 1958 жылы Семей-Новошүльбі 150 шақырым, 1958 жылы Семей – Өскемен, 1960 жылы Семей –Лениногорск 300 шақырым, 1961 жылдары Семей-Ұржар-Аягөз бағыттары бойынша өлкетанулық экспедициялар жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде көптеген құнды тарихи- өлкенәулық мол мәліметтер жинақтады[2].

1960 жылы училищеде сырттай қабылдау бөлімі жұмыс атқарған сол жылдың өзінде 60 студент қабылданған(аптасына 2 рет 4 сағаттан)

1965-66 жылы училищенің 8 филиалы өлкелерде жұмыс істеді(Абай, Шұбартау, Шар, Бородулиха, Бесқарағай, Аягөз, Ұржар, Жаңасемей)

03.04.1996 жылы ҚР Үкіметінің жарлығымен 1998 25.12. №1335 Медициналық колледж атауына ие болады.

2001 жылы №85 Шығыс Қазақстанның облысының деңсаулық сақтау басқармасының бұйрығы бойынша Семей мемлекеттік медицина колледжіне Қазақстандағы алғашқы фельдшерлердің бірі Д.Қалматаевтың аты берілді.

У С Т А В

Историко-патриотического клуба "ПИСИ"

I - Общие положения.

1. Историко-патриотический клуб организуется как самостоятельная единица.
2. Подлинное и массовое руководство работы историко-патриотического клуба осуществляет орган ДРСААФ, орган Минромма г. Саяно-Алтайска, ЦИ ДРСААФ Кызылсана, ЦИ Кызылсана.
3. Историко-патриотический клуб образовывается в результате объединения на добровольных началах - грамотной, инициативной молодежи.

II - Основные задачи историко-патриотического клуба.

Основными задачами историко-патриотического клуба являются: проведение специальных вечеров, лекций, бесед, уроков мужества, тематических вечеров, конкурсов патриотических песен, плакатных выставок, оказания помощи ветеранам, военные концерты, оказание помощи летчикам дома, подполковники, бойцам зенитных мушкетеров. Походы на место боя вблизи Караганово в годы ВОВ 1941 - 1945 гг. Поиск безымянных героев, восстановление и реставрация памятников героям войны 1941 - 1945 гг., Помощь в оформлении подгруппы занятия в спортивных секциях.

III - Члены историко-патриотического клуба, их права и обязанности.

1. Членом историко-патриотического клуба может быть гражданин города Саяно-Алтайска, или республика признавший устав клуба, участвующий в общественной жизни клуба, города, республики.
2. Член историко-патриотического клуба обязан:
 - а) посещать собрания и заседания историко-патриотического клуба;
 - б) твердо проводить в жизнь решения собрания и Совета клуба;
 - в) повышать свой идейный и творческий уровень, расширять политический и культурный кругозор, готовить себя к творческой деятельности в жизни.
 - г) участие в городских, республиканских смотрах конкурсах, конференциях, семинарах.

- 2 -

3. Форма пропаганды деятельности клуба: выступления перед учащимися школ, техникумов, учебных заведений, производственных коллективов, по телевидению и печати.

4. Основные формы работы:

Беседы, лекции, концерты, художественное оформление (реставрация и восстановление памятников, поиск безымянных героев ВОВ 1941 - 1945 гг.) Военная помощь ветеранам труда и войны, детским домам, больницам пансионатам. Краеведение: ликвидация белых пятен в истории города, края, республики, походы и экспедиции.

5. Связь клуба с другими клубами, организациями.

6. Материально-техническая база клуба: музей клуба, походный инвентарь.

Дата выдачи 19/IX - 1966 г.

Кем выдан обл. ДРСААФ

Подпись председателя комиссии

Подпись руководителя

Гушин В. В.

Қалматаев Дүйсенбі (1860-ж.к.б.б.) – фельдшер. Омбы фельдшер-акушерлік мектебін бітірген тұңғыш қазақ.

1860 ж. Шығыс Қазақстан облысы Жарма ауданы Мариновка аулында дүниеге келген.

1902 жылы Омбыдағы кадет корпусында оқып, әскери фельдшер мамандығын алған соң Жарма, Көкпектіаудандарында жаппай емдеу ісін ұйымдастырып, жергілікті тұрғындарды жұқпалы шешек, оба ауруларынан сақтап қалуға көп еңбек сіңірген. Шөптен дәрі жасап, дәріхана ашқан, суы мен батпағының емдік қасиеті күшті көлді тауып, шипажайда емдеуді ұйымдастырған.

Сол «Дүйсенбі көлі» қазіргі уақытта да халық емдеу ісіне пайдаланылып келеді.

Колледжде білім беру қызметі АБ №0067086 ШҚО білімберу басқармасының Мемлекеттік лицензия негізінде қызмет атқарады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы
2. ШҚО ҚЗТҚО. Қ.895, Іс. 13, тізім 1

Мұқиятқызы Сымбат

Шығыс Қазақстан облысы денсаулық сақтау басқармасының «Семей қаласының Дүйсенбі Қалматаев атындағы мемлекеттік жоғарғы медицина колледжі» шаруашылық жүргізу құқығындағы коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны
Ғылыми жетекшісі: Есентаева Алуа Серікқазықызы

«АЛҒАШҚЫ СЕМЕЙ ТЕАТР «ЕС-АЙМАҚ» ӘДЕБИ ТРУППАСЫ»

Семей ақ гвардиялардан тазартылғаннан кейін театр өнері қайтадан қаулап, орыс, татар және қазақ труппаларының жұмысы жандана түседі. Семей революциялық комитетінің алғашқы жарлықтарының бірі – театрлардың халық ағарту бөлімдеріне берілуі жөнінде [5]. Қазақша спектакльдер қаладағы Қызыл әскерлер клубтарында қойылып отырды. Татарша спектакльдерді татардың «Мәдениет» атты қоғамы ұйымдастырған. 1920 жылдардан бастап қазақ – татар труппаларының творчестволық келбеті ерекше көркемдік сипат алып, дамудың жаңа кезеңінен өтеді. Сахналық арғы арнасы революциядан бұрын басталып, біраз тәжірибе жинақтаған, әрі өзіндік дәстүрі көрініп қалған бұл екі ұлттық көркем коллективтің ресми түрде театрлық труппа болып ұйымдасуы – 1920 жылдың орта шені. Қоғамға социалистік жаңа сана тарату мақсатымен қазақ жастары труппаларын «Ес – аймақ» деп атады. Бұл атау есейту, саналандыру мағынасында алынған. Труппаны қаладағы түрлі мекемелердің қызметкерлері, мұғалімдер, әншілер, педтехникумның жоғарғы курсына оқитын студент жастар ұйымдастырды. Олар: дауылпаз желдірмесімен желдей ескен Иса Байзақов, әншілер Әміре Қашаубаев, Жүсіпбек Елебеков, Абай атамыздың әнші шәкірті Әлмағамбет Қапсәләмов, қазақтың тұңғыш режиссері, драматург Жұмат Шанин, Уәли Тұрлыбеков, Құсайын Әубәкіров, Омар Бейсенбаев, Ахмет Әуезов, Ғалиакпар Төребаев, Батиха Әшкеева, Сәруа Арықовалар өз өнерлерімен Ертіс өңірінің көрерменінің көзайымы болды. Труппа

сахнаға бейім дарынды жастардың, әншілердің, күйшілердің және басқа өнерпаздардың басын қосып, театр өнерін дамытуда белгілі роль атқарып, драматургия жанрының жандануына өзінше әсер етті. Труппаның бұрынғы мүшесінің бірі жазған мақалада: «Ес – аймақ» бұдан 40 жыл бұрын кәзіргі Жаңа Семей қаласында қазақ демократ жастарынан алғаш рет ұйымдасқан мәдени-ағарту қоғамы еді. «Ес – аймақ» әуелде Семей губерниялық саяси-ағарту бөлімінің Жаңа Семейде ұйымдастырған кітапханасы үйінде құрылды. «Ес – аймақ» қоғамы өзінің алдында халық арасында білім таратуды, саяси үгіт жүргізу арқылы қараңғы халықтың сана-сезімін көтеруді, қазақтың мәдениетін көтеріп, халыққа эстетикалық тәрбие беруді міндет етіп қойды. Сонымен бірге ескі замандағы зұлымдық, жауыздық әдеттерді, көп әйел алушылықты, яғни сол сияқты ұнамсыз қылықтарды әшкерлеу. Ол өзінің бұл міндетін халыққа ойын-сауық кештерін көрсетуді ұйымдастыру жолымен жүзеге асырады»[6], делінген.

М.Әуезовтің «Еңлік – Кебек», «Ел ағасы», «Бәйбіше, тоқал» пьесалары қойылып, олардың алғашқы өңдеулері осында жүргізілді. Сол сияқты, Жұмат Шаниннің де кейбір пьесаларының сахналық қойылымы да осы труппадан басталады. Сонымен бірге, труппаның творчестволық келбетінде ептеген қайшылықтар да болды. Кешегі жас республика өміріндегі аласапыран, талас-тартыстың кезінде оның репертуарына ескі заманның дәстүрін, жол-жоралғысын дәріптейтін, көнені аңсайтын, өткенді көксейтін бірлі-жарым шығармалар еніп кетті. Демек, кейде қолжазба түрінде тараған көркемдік сапасы төмен дүниелер көп жерлердегі драмалық үйірмелерде екшеусіз қойылып жүрді. Мұндай кемшілік жалғыз ғана Семей емес, Қазақстанның әр жерінде болған. Мұны жеке бір труппаның кемшілігі деуден гөрі, театр өнерінің алғашқы даму кезеңіндегі ортақ кемшілік деп қараған жөн.

Жас труппаның алдындағы қиындықтарының бірі – халықты театрға тарту. Билетті кеңес – кеңселерге, оқу орындарына, түрлі мекемелерге труппа мүшелері аралап жүріп сатады. Сол сияқты сахнаға керек жабдықтарды да қаланы кезіп жүріп, таныстарынан жинайды. Толып жатқан қиыншылықтарды басынан кешкен труппаға 1923 жылдары Ержан Ерданаев, Рахметжан Малабаев, Жиенғали Тілепбергенов сияқты әдебиетке жаңадан араласа бастаған жазушылар, әрі ролдер ойнап, әрі пьеса жазу қамына кіріседі. Труппаның жұмысын біршама жандандырып, творчестволық қуат берген, қоюға қолайлы, әрі көруші қауымға түсінікті Ержан Ерданаевтың «Малқамбай» комедиясы болды. Пьесаны сахнаға дайындап, режиссерлік жұмысын жүргізген Рақымжан Асылбеков. Спектакль көрушілердің көңіліне қонымды болып әжептәуір көрікті өткен. Әсіресе, Елубай Өмірзақовтың артистік өмірінде елеулі орын алған Малқамбай бейнесі жас дарынның сол уақыттың өзіндегі ірі творчестволық табысы. Домбыраға қослып айтатын халық әндері мен күлдіргі өлеңдерінің шебері Елубай Өмірзақов драмалық өнерге де бейім еді. Мына ролінде тілге шешен, ақылды, қисынсыз жерден жол тапқыш епті Малқамбай байды бәйбішеге, бәйбішені тоқалға қырқыстырып, ақырында Тоқсанбайдың жалғыз қызы Уәзипаны өзіндей жалшымен қашырып жібереді. Жас талант Е.Өмірзақов труппа сахнасының өзінде-ақ ойнаған рольдерімен халық өнерінің мол қазынасынан сусындап, оның тамаша бейнелеу тәсілдерін пайдалана білген. Асқан шабытпен ойнаған Малқамбай ролін Е.Өмірзақов бертін келе Қазақтың мемлекеттік театрының сахнасында ұзақ уақыт сомдап, өзінің сүйікті бейнесін жоғары көркемдік дәрежесіне көтереді. Елубай Өмірзақовтың ойынында өмір екпіні, тапқырлықтың барлығы, шындық қасиеттің молдығы сол кездегі баспасөз бетіндегі сындарда толық айтылған.

Труппаның еңбегі жанып, даңқының шығуына бір себеп болған жай – оның сахнасынан әйгілі ақпа ақын Иса Байзақовтың өнер көрсетуі.

Труппаның творчестволық даңқы бүкіл қалаға, онан қалды республикаға тарайды. Енді алғашқы жылы қойылған «Еңлік-Кебек» коллективтің белді спектакліне айналады. Ол уақыттағы баспасөз бетінде жарияланған мақтау мақалаларда жеке орындаушылардың аттары аталмай, жалпы спектакльдің жақсы шыққанын, оған Орынбордағы бар жақсы ойнайтын артистер қатысқанын хабарлаған.

Жас труппаның жұмысына сол кездегі қазақтың мәдениет қайраткерлері, жазушылар, қызметкерлер көмек көрсетіп қолдап отырған. Солардың ішінде Қазақстандағы ұлттық мәдени-ағарту жұмыстарын ұйымдастырып, оның дамуына ерекше қызмет еткен халқымыздың мақтанышы Сәкен Сейфуллин еді. Труппаның қойған ойындарына үнемі қатынасып, ақыл-кеңеске біреумен бірге, жас талапкерлердің орыс театрларының спектакльдерін көруіне, солардың озық өнерінен үйренуге бағыт сілтеп отырған. Труппаның репертуарымен қатар, ол жеке орындаушылардың да өнерін қадағалап, творчестволық қамқорлығын аямаған. Сол бір кезеңді еске алған бүгінгі Қазақ ССР-нің халық артисі Қапан Бадыров «... Сәкен аға кім қандай ән салса да, сол әннің кімнің әні екенін, оның неге арналып айтылғанын және басқа деректерді дәлелге келтіріп айтып беретін. Ол әрбір әннің әсемдік қасиетін, көркемдігін бағалай білуге үйрететін еді»[7]. Ұлттық өнеріміздің осы балаң шағынан бастап профессионалдық қалыптасу кезеңдерінде де С.Сейфуллин, М.Әуезов, І.Жансүгіров, Ж.Шанин, Б.Майлин, С.Мұқанов театр жұмысына араласып, үнемі творчестволық ықпал жасап отырған.

«Ес-аймақ» труппасы Республикалық оқу комиссариатының шешімі бойынша жаңадан ашылатын ұлт театрына беріліп, соның негізін қаласады. «Қазақтың халық ағарту институтының жанындағы Елубай Өмірзақов басқарған кішкене драма үйірмесі ұлғая келіп, болашақ театрдың негізі болып қаланды. Абдулқай Абдуллин, Сейфулла Байғожин, Жүсіпбек Оспанов және осы жолдардың иесі сол үйірмеден келген жастар болатын-ды»[8], - дейді Қ. Бадыров.

Қолданылған әдебиеттер

1. [www.kk.wikipedia.org/wiki/20-ғасырдың басындағы қазақ мәдениеті](http://www.kk.wikipedia.org/wiki/20-ғасырдың_басындағы_қазақ_мәдениеті)
2. Еңбекші қазақ газеті//1927, 5 қаңтар
3. Мұхтар Әуезов энциклопедиясы: Алматы 2011ж, 179 бет
4. Сарыарқа газеті//1917 жыл. қаңтар
5. Жұмабек Қамбаров, Сан сырлы сахна. 2004 жыл, 7-9 бет

Ирсалиева Малика Нурмахаматовна

Шығыс Қазақстан облысы денсаулық сақтау басқармасының «Семей қаласының Дүйсенбі Қалматаев атындағы мемлекеттік жоғарғы медицина колледжі» шаруашылық жүргізу құқығындағы коммуналдық мемлекеттік кәсіпорны
Ғылыми жетекшісі: Есентаева Алуа Серікқазықызы

«СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ОБЛЫСТЫҚ ТАРИХИ-ӨЛКЕТАНУ МУЗЕЙІ»

Музей тарихы

Облыстық тарихи-өлкетану музейінің ғимараты XIX ғасырдың 50-60 жылдарында, шамамен, 1856 жылы генерал-губернатор Проценконың бұйрығымен салынған. Сәулетшісі белгісіз. Революцияға дейін бұл үйде әскери губернатор тұрған. Совет өкіметі орнағаннан кейін бұл ғимарат Бостандық үйі деп аталған. Мұнда Семей қаласының алғашқы Совдепі орналасқан. 1918 жылғы 11 маусымда Семейде контрреволюциялық бүлік шықты. Ақ гвардияшылардың терроры кезінде ғимаратта ақ гвардияшы әскерлер орналасты. Совет өкіметі қалпына келтірілгеннен кейін, бұл ғимаратта шаруалар корпусының саяси бөлімі, одан соң Семей әскерлер тобының штабы орналасты. [1]

Қазақстандағы көне музейлердің бірі – Семей қаласының облыстық тарихи-өлкетану музейі 1883 жылы саяси жер аударылған орыс демократтары Е.П. Михаэлис, М.И. Долгополов, П. Д. Лобановский және қазақ халқының ұлы ақыны Абай Құнанбаевтың бастамасымен құрылған болатын. Сонымен қатар музейдің ірге тасын қалауға А. А. Леонтьев, А. А. Блэк, Н. Я. Коншин, В. Н. Филипов, М. И. Суворцев сияқты жер аударылғандар үлестерін қосқан. Музейдің және қоғамдық кітапхананың құрылуына қолдау көрсеткен Статистика комитетінің төрағасы, губернатор А. П. Проценко болды.

Әр уақытта музейдің қалыптасып, дамуына ұлы Абай, оның талантты шәкірті, ақын, философ Шәкәрім Құдайбердиев, заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезовтер қолдау көрсеткен. Музей құрылғалы 8 рет қоныс аударған екен. 1978 жылдан бүгінгі күнге дейін музей 1895 жылдары салынған генерал – губернатор үйінің ғимаратында орналасқан. Революция және азаматтық текетірес кезінде бұл ғимарат «Бостандық үйі» деп аталған. Осы ғимаратта 1917 жылы Алаш қозғалысының басшысы Әлихан Бөкейханов қала тұрғындарымен кездескен. Сол жылы осы ғимаратта қазақтардың бірінші облыстық съезі өтті. Съезде Қазақ автономиясын құру туралы шешім қабылданды. [2]

Музей қоры.

Музей қоры саяси жер аударылғандар мен жергілікті зиялылардың жеке коллекцияларымен толтырылғаны музей тарихынан белгілі. XX ғасырдың басында, яғни, Орыс географиялық қоғамы Батыс – Сібір бөлімі Семей бөлімшесі құрылған кезеңде музей қорында 2489 жәдігер болды. Оның көбі (427 дана) тарихтың ерте және орта дәуіріне жататын жәдігерлер еді. Олар бүгін де музейдің алтын қоры болып есептеледі.

Қорында 36 мың сирек кездесетін басылымы бар ғылыми кітапхана - семейліктердің мақтанышы. Мұнда сирек кездесетін сөздіктер, анықтамалар, ғылыми жұмыстар Орта Азия, Қытай, Ресей ғалымдарының еңбектері, Семей статистика комитетінің есептері, атлас және географиялық карталар бар. Орыс география қоғамы Батыс – Сібір бөлімі Семей бөлімшесінің ғылыми жазбалары сақталған. XIX ғасырдың соңы – XX ғасырдың бас кезеңіне жататын баспа басылымдары осы кітапханадан табылады. [4]

Музей 2015 жылы тағы бір жәдігермен толықты. Көне бұйым XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың бас кезіне тиесілі, - дейді мамандар. Сүт өңдейтін құрылғы толықтай болаттан жасалған. Құрыштан құйылған бұйымның таза салмағы - 50 келі. Жәдігер музейге қойылмас бұрын толықтай қалпына келтірілген. Мамандар сепаратордың бөлшектері жақсы сақталған

деп отыр. Көне құрылғы Финляндияда жасалған. Білетіндердің айтуынша, алғашқы сүт өңдеу құрылғысын швециялық өнертапқыш, инженер Карл Густов жасап шығарған. «2015 жылы музей қорына табысталған бұл жәдігер өте құнды болып табылады. Бірнеше құрамдас бөлігі жетпейді, дей тұрғанмен негізгі бөлігі сақталған. Мұның сыртындағы маркасына қарап, ішкі Ресейдің территориясы арқылы Батыстан Финляндия, әлде Еуропа территориясынан Алматыға келгені белгілі болып тұр. Бағасын болжамдай отырып, ауқатты отбасының мүлігі болған деп санаймыз», - дейді тарихи-өлкетану музейінің маманы Сақтаған Сердалин.[5]

Музей залдары.

Қазіргі күні музей қорында 117 мыңға жуық жәдігерлер сақтаулы. Жаңартылған экспозициялар музейдің алты залында: «Палеонтология және геология», «Туған өлкенің табиғаты», «Археология және қала тарихы», «Этнография»,» Тәуелсіздік залында- «Абай, Шәкәрім, Мұхтар», «Алаш идеясы Тәуелсіздік тұғыры», «Семей ядролық полигоны: Кеше, бүгін және ертең», «Семей тәуелсіздік жылдарында» атты бөлімдер орналасқан. Соңғы зал-көрме залында музейдің жоспары бойынша жыл бойы бірнеше тақырыптық көрмелер ұйымдастырылып тұрады. Сонымен қатар қалалық мәдениет сарайында орналасқан «Ерлік пен еңбек данқы» атты бөлімі және Абай ауданының орталығы Қарауыл ауылында, Үржар ауданында, Аягөз қаласында музей филиалдары жұмыс жасап келеді. [4]

Қорытындылай кетсем, көпшілікті бұл тақырыпты неліктен таңдады деген ой мазайлайтын болар. Өз басым, музелейлерге барғанды ұнатамын. Осы аралаған музейлерімнің ішіндегі ең ерекшесі «Семей қаласының облыстық тарихи-өлкетану музейі» болды. Ішіндегі дүниелердің барлығы дерліктей мені қатты қызықтырды. Мен біздің қаламызда осындай музейлердің барына қуанамын, себебі елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Кешегіні білмей жатып, болашаққа бағдар жасаудың өзі қиын», - деп айтқанындай, қазіргі ұрпаққа өткенді білмей, болашаққа жол жасау ұят деп ойлаймын. Сол себепті де, бұл тарихи музейдің жастар қауымына тигізер пайдасы мол. Сонымен қатар, осы сынды іс-шараларды өткізудің де пайдасы аз емес. Осы 10 минут ішінде бір адамға болсын керек дүние бере алдым деген ойдамын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1.уикипедия.
- 2.semeymusey.kz сайты.
- 3.Семей қаласындағы облыстық тарихи-өлкетану музейінің жоғары дәрежелі маманы Г.Ш.Төртенованың сөзінен
5. Хабар 24 арнасы жаңалықтар бағдарламасынан.

Ондабаева Аружан
КМҚК «Геологиялық барлау колледжі», Семей қ.
Жетекшісі: Омарбекова Ж.С.

ҚАЗАҚТЫҢ ЫРЫМ-ТҢЙЫМДАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

*Ұлттық тәлім-тәрбие іргетасын,
Тамырланған тарихыңмен қара тасын
Қазағымның ырымдарын таңдадық біз
Білсін деп салт дәстүрді кәрі-жасын*

Жобаның мақсаты: Жастарды тәрбиелеудегі қазақ ырымдарының алатын орны мен тәрбиелік мәнін анықтау.

“Өзекті сөз-өрнекті сөз, өзекті сөздің мәні де, мағынасы да жоғары” дегендей, жоба өзектілігі тәуелсіз еліміздің дамуы үшін рухани жетістіктерді келешек ұрпаққа қалдырудың үлесінің зор екендігінде.

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев бекіткен “Мәдени мұра” бағдарламасының басты міндеттері ретінде “... Қазіргі таңдағы ұлттық мәдениетті, ауыз әдебиетін, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды зерделеу бүгінгі күннің негізгі мақсаттарының бірі болып келетінін” атап көрсетті.

Әр елдің ғасырлар бойы жасаған ұлттық құндылықтары бүгінге жеткен асыл мұра. Бұл – атадан балаға қанымен беріліп, ес кірген шақта тәрбиемен шоқтанып, жас ұрпақтың жанына жалын беретін рухани ұлы күш.

Қазіргі кезеңде біз үшін тәрбиенің кілті ұлттық сана мен ата дәстүрін адал сақтай отырып халқының ұлттық мүддесі ұрпақты үйретуде және адамзат қоғамы жасаған ілемдік адами құндылықтармен байыта отырып тәрбие мазмұнын жетілдіру. Ізгілікті аңсаудан туған ырымдар, бәле-жала кесапаттан сақтандыратын тыйымдардың тәрбиелік мәні өте зор. Жас ұрпақтың дүниетанымын қалыптастыруда қазақ халқының тыйымдары мен ырымдары, наным-сенімдерінің алатын орны ерекше. Өйткені оларда халықтың ғасырлар бойы жинақталған бай тәжірибесі сақталған, ұлттық рухани байлықтың қайнар көзі мен мүмкіндігі көрініс тапқан. Алайда халқымыздың осы асыл мұрасын тәрбие көзі ретінде пайдалансақ ұтпасақ ұтылмаймыз. Ізгі тәрбие- тағылым құралы болып табылатын ата-бабамыздан келе жатқан тыйымдар мен ырымдар ұрпақ тәрбиесіне керек.

Тыйым жамандықтан сақтайды. Ырым жақсылыққа жетелейді дегендей сан ғасырлар бойы халқымыздың санасына сіңіп, сараланып жеткен мұраның бірі ырым, наным және тыйым екені даусыз. Жақсылық нышандарына жоралғы, жамандыққа тыйым тәжірибесінен туғандығы рас. Әрбір ырым сөздің негізінде қоршаған орта, тіршілікке, адамгершілікке, пәктікке, көрегендікке қажет қасиеттерді уағыздап, жаман әрекеттер, жат пиғылдан безіндіретін сапалық түйіндер жатыр. Ырым-тыйымдардың тәрбиелік мәні қайсыбір заң ережелерінен асып түспесе, кем түспейді. Абзал тәлімгеріміз Ахмет Байтұрсынов “Ырым етсең, адал ет, жамандықтан аман өт” деп бекер айтпаған ғой. “Ескі түсінік, оның мәні жоқ” деген ұғыммен күнделікті отбасы өмірінен бірте келе ығыстырып тастадық. Сөйтіп халқымыздың наным-сенімдері жинақталып, жүйеленіп зерттелген жоқ.

Адамға ең бірінші керегі білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне опат әкеледі. Осы қағиданы ұстанған Әл-Фараби оқушыларға рухани тәрбие берудің маңызы зор екендігін өз заманында-ақ дәлелдеп кеткен.

“Қазақтың ырым-тыйымдарының тәрбиелік мәні” атты зерттеу жұмысын жүргізіп көрдім. Соған талдау жүргізе кетсем:

“Жастарды тәрбиелеуде ырым-тыйымның рөлі қаншалықты?” деген сауалға респонденттердің 78,5 пайызы рөлі бар деп жауап берді.

“Ұлтымыздың асыл қазынасын ұрпақ тәрбиесіне пайдалансақ дұрыс па?” деген сауалға респонденттердің 83,2 пайызы дұрыс деп көрсеткен.

“Ұлттық тәрбиені бала бойына сіңіру қайдан басталады?” деген сауалға респонденттердің 56,8 пайызы отбасынан, 37,6 пайызы мектептен деп жауап берген. Халқымыз “Тәрбие басы-тал бесік”, “Бесікте бағу көрмеген, өмірде қағу көреді” деген сөз мәйегі мақалдардың мәнін түсінгендейміз.

***Ата-баба дәстүрін ұстанайық,
Мәдениетті ардақтау бізге лайық.
Тәрбие-тал бесіктен деген қазақ,
Сөзімізді осымен тәмамдайық.***

Нәтижесінде мынадай қорытындыға келдік: “Бала көңілдің гүлі, көздің нұры” деп ұққан халықтың көркем мұрасы жұтаң, жадау да емес, бай да базарлы екенінде дау жоқ, тек оған ыждағатты көңіл, қамқор қол керек.

Жас ұрпаққа ұлттық тәрбие берудің негізгі бағдарлы идеялары еліміздің президенті Н.Ә.Назарбаевтың “Қазақстан 2050” бағдарламасында былай деп жазылған: “Толық өркениетті ел болу үшін алдымен өз мәденметімізді, өз тарихымызды бойымызға жинап, содан кейін өзге дүниені игеруге ұмтылған жөн”.

СЕКЦИЯ 5. ИЗУЧЕНИЕ ПЕРЕДОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ - КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА.

Чабекова Е.Е.

ҚР ШҚО ӘББ «Геологиялық барлау колледжі» КМҚК

Ғылыми жетекші: Матаева Г.Г.

LITHOGEOCHEMICAL SAMPLING

Geology is an earth science concerned with the solid Earth, the rocks of which it is composed, and the processes by which they change over time. Geology can also refer to the study of the solid features of any terrestrial planet or natural satellite such as Mars or the Moon. Modern geology significantly overlaps all other earth sciences, including hydrology and the atmospheric sciences, and so is treated as one major aspect of integrated earth system science and planetary science. Geology describes the structure of the Earth beneath its surface, and the processes that have shaped that structure. It also provides tools to determine the relative and absolute ages of rocks found in a given location, and also to describe the histories of those rocks. By combining these tools, geologists are able to chronicle the geological history of the Earth as a whole, and also to demonstrate the age of the Earth. Geology provides the primary evidence for plate tectonics, the evolutionary history of life, and the Earth's past climates.

According to nowadays, geology is one of the most essential specialties. And it should be noted that the most vital is prospecting. Because it will give us more opportunities to find more types of minerals in the bowels of Kazakhstan. Definitely, we will expand explorations, and it will affect on our economy. That is why today I would like to tell you about one type of the prospecting – lithogeochemical sampling.

Lithogeochemical sampling is used to search for mineral deposits that create distinct geochemical anomalies in loose sediments or in bedrock. The technique of lithogeochemical testing at the first stage of the search works has its own characteristics depending on the type of area by tectonic position, geological section, degree of nudity.

Talking about the techniques which are used for lithogeochemical sampling, we use GPSMAP 64S, Motor drill, mountain compass, mountain hammer, field book, log of rocks, sampling log.

GPSMAP 64S is used for finding points, and can be as a compass or map. This device can be used for entering all coordinates about places and points. [Picture 1]

Motor drill is used for drilling not so long wells, for getting samples, for getting water and other agricultural tasks. [Picture 2]

GPSMAP 64S

Motor drill

Picture 1

Additionally we write all information about wells, working places, samples in field books. And moreover we take notes about x,y and z coordinates of wells.

Mountain compass is used for measuring angle of incidence, strike azimuth.

Mountain hammer is used for getting samples from hard rocks.

Finally we make documentation into the log of samples and sampling log. There we write description for every sample.

Picture 2

With the process of work we are introduced in 2nd course, on the field “Karaulnaya Sopka”. We took samples from the earth about 100-150 gramms. And the interval between points was 20 metres. Then we carry out the practice on the field “Delbegeteimassiv” on the 3rd course. Here we get samples about 100-150 gramms too, the distance between points was 25 metres.

And the most essential is that I went through the practice on litho geochemistry. Here is the difference between our practices in college. We used more devices, the weight was bigger, the distance between points was bigger too. The distance between points was 500m, the weight of sample should be about 3-3.5 kg. The process starts from entering the information into the GPSMAP 64S, then finding the point. After finding the point we start to describe the place surrounding working place into the field book. Then we start drilling the well with the depth of 1m, and describe the well according to the rocks. Start get samples and describe the sample according to the visible minerals and elements. After this, we put samples into the big bag.

To summarize we make documentation and send the samples to the analyses

Spectral analysis (quantitative, droplet - Cu, Co, Ni, As, Zn and others)

Flame photometry (rare alkali)

Colorimetric (Zr, P, Mo, V, Th, Cu, Pb, Zn)

Radiometric (U, Ra, Th)

Luminescent (U)

Neutron activation (Au, Ag, U, Th and others)

Polarographic (Pb, Zn, W, Cd and others)

Some elements (U, Ra, Th, Sn, B, Be, etc.) can be carried out with the fixation of the metal content

To conclude, litho geochemical sampling is widely spread type of prospecting, which is used to identify any useful minerals, and one of the cheapest types.

Серғали.Ә.Ж.

КГКП «геологразведочный колледж», г. Семей

Нұсқаушы: Омарбеков У.Б.

ОСЦИЛЛЯТОР ТУРБУЛИЗАТОР — МҰНАЙ ҰҢҒЫМАЛАРЫНЫҢ КӨЛДЕНЕҢ УЧАСКЕЛЕРІНДЕ, ҰҢҒЫМАДА ҮЙКЕЛІС КҮШІН АЗАЙТУ ЖӘНЕ ТАЗАРТУ БОЙЫНША ТЕХНИКАЛЫҚ ШЕШІМ.

Ірі әлемдік Shell компаниясының болжамына сүйене отырып, планетаның халқы 2050 жылға қарай 9 миллиард адамға жетуі мүмкін, осыған орай энергия тұтыну екі есе артады. Компания өкілдерінің пікірінше, жаңартылатын энергия көздері адамзаттың энергетикалық қажеттілігінің 30% - ға жуығын қамтамасыз етеді. Демек, өсіп келе жатқан сұраныс негізінен мұнай, газ және көмір есебінен қанағаттандырылуы мүмкін, алайда көмірсутектердің жеңіл қол жетімді қорлары іс жүзінде таусылғаны және рыноктарды сенімді отынмен жабдықтау

үшін инновациялар мен озық технологияларды енгізу қажет емес екені белгілі. Бүгінгі таңда мұнай-газ кен орындарын игеру кезінде көлбеу бағытталған Ұңғымаларды көлденең учаскелермен және көп төзімді аяқтарымен бұрғылау ең озық технологиялар болып табылады. Көлденең учаскесі бар Ұңғымаларды бұрғылау кезінде өзекті міндеттердің бірі бұрғылау кезінде ұңғыманың қабырғасы туралы бұрғылау колоннасының үйкеліс коэффициентінің төмендеуі болып табылады. Қазіргі таңда бар, кестеде келтірілген үйкеліс күшін төмендетудің ең көп таралған әдістерін қарастырайық. 1.

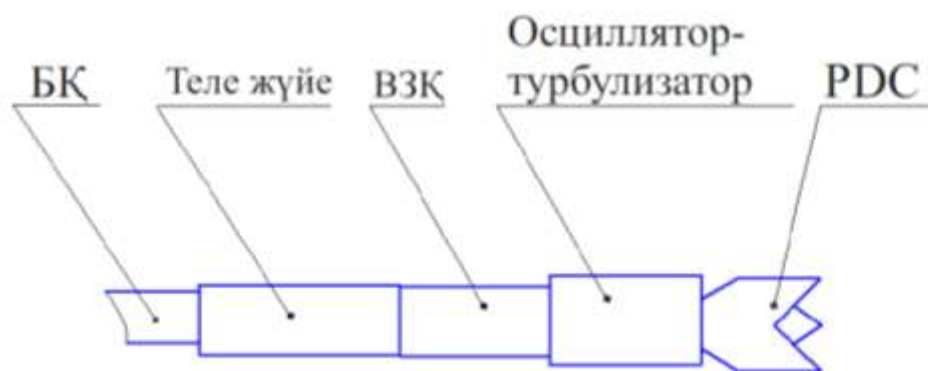
1-кесте. Үйкеліс күшін төмендету әдістерінің жіктелуі

Үйкеліс күшін төмендету әдістері																					
Химиялық										Механикалық											
Отандық					Шет елдік					Отандық			Шет елдік								
Графит	Мұнай	ПАВ	СМАД-1	Спринг	СМЭГ	Микан	Силанж	Полиэколуб	K-Lube	Lube-167	Dreel Free	Radeageen сериялы қоспалар	Bitlub export	Центраторлар (типi ЦЦ, ЦГ)	Калибраторы (КЛ, КЛС)	Стабилизаторлар (КС, КСС)	Дірілдемперлер	Яссалар (типтері ГМ, ГУ және т.б.)	осцилляторлар	Осцилятор маркасы АГТ-066	Яссалар ZSJ/ZXJ типті

Соңғы жылдары бұрғылау құралының теориялық, зертханалық және кәсіптік зерттеулері жүргізілді. Бұрғылау аспабының жұмысы кезінде бойлық, көлденең және айналмалы тербелістер пайда болады, олар бір-бірімен тығыз байланысты. Егер айналмалы және көлденең тербелістер әртүрлі бөлгіштер мен демперлерді қолдана отырып, өшіруге ұмтылса, онда бұрғылаудың механикалық жылдамдығының өсуіне елеулі әсер ететін бойлық тербелістер қашауға динамикалық осьтік жүктемені жасайтын түрлі толқын үстіндегі құрылғылардың көмегімен күшейтіледі. Сонымен, жұмыста бұрғылау аспабының динамикасының діріл күшейткіштерінің конструкциялары (үш жақты қашауы бар діріл күшейткіші, ауыспалы клапаны бар дірілдеткіш, реттелетін динамигі бар дірілдеткіш және т.б.) толық сипатталған және кәсіптік сынақтардың нәтижелері келтірілген. Осьтік жүктеменің динамикалық құраушысы бар механизмдерді қосу арқылы қашауға әртүрлі забой қозғалтқыштарымен, турбобурлармен, электробурлармен, винтті забойлық қозғалтқыштармен, сондай-ақ роторлы бұрғылау кезінде кәсіптік сынақтардан өтті. Ұсынылған нұсқалардың әрқайсысында механикалық жылдамдық пен қашауға өту байқалды. Жынысты бұзатын құрал ретінде үш шорошқалық қашаулар, атап айтқанда МЗ-ГАУ, ТЗ-ГНУ қолданылды. Бұрғылау қашаулары нарығының қазіргі жай-күйі поликристалды алмас - қатты балкитын кескіштермен (PDC-Polycrystalline Diamond Cutter) қашаудың жаңа түрлерінің үлесінің күшеюімен сипатталады, олар тез танымалдылыққа ие болады, бұрғылаудың механикалық жылдамдығын арттырып, Түсіру-көтеру операцияларына уақытты қысқартады және сол арқылы шарошқалық түрдегі қашауды ығыстырады. . PDC

долота Батыс Қазақстан аймағында және Атырау Ақтау обылыстарында кеңінен қолданылады, оның кен орындары жұмсақ және жұмсақ, қаттылығы бойынша орташа жыныстарды қосады. Осыған байланысты PDC қашауларын қоса отырып, КНБК жаңа түрлерін әзірлеу өзекті болып отыр, өйткені қажетті забой қозғалтқышымен бірлесіп, жынысты бұзатын құралды ұтымды таңдау мұнай-газ ұңғымаларын салу кезінде күрделі шығындарды едәуір үнемдеуді қамтамасыз етуге қабілетті. КНБК-ға қосылған ұңғымалық осциллятор [6] ұңғыманың забойына жететін жуып-шаю сұйықтығының төмен жиілікті тербелістерінің арқасында қашауға арналған осьтік жүктеменің динамикалық құраушысын күшейтуге мүмкіндік береді және тау жыныстарының анағұрлым тиімді бұзылуына ықпал етеді, ал PDC қашауы тегіс цилиндрлік тау-кен қазындысын құрайды. Осциллятордың азамплитудалық бойлық тербелістері бұрғылау

бағанасының ұңғыма қабырғасы туралы үйкеліс күшін төмендетеді, сол арқылы осьтік жүктеме қашауға жетуіне ықпал етеді. Қашауға жүктеме берудің бірқалыптылығы және жинақтауды басқаруды оңайлату, оған ұңғыма үстіндегі осцилляторды қосу PDC түріндегі қашауды пайдалану кезінде мүмкін болады.

Сур. 1. Бұрғылау колоннасының төменгі жағын қашауға күшейтілген динамикалық жүктемемен арттыру.

КНБК арқылы бұрғылаудың негізгі техникалық-экономикалық көрсеткіштеріне әсерін анықтау мақсатында кәсіптік сынақтар жүргізілді. Сынақтарды өткізу бағдарламасы жасалды, оның сынақтарының мәні қашауға күшейтілген динамикалық жүктемемен жинақтау болып табылады, мақсаты - ұсынылып отырған өнертабыстың бұрғылаудың техникалық-экономикалық көрсеткіштеріне әсер ету дәрежесін анықтау. Ұңғымаларды бұрғылаудың механикалық жылдамдығы және қашаудың өтімділігін, сондай-ақ осциллятордың амплитудалық-жиіліктік сипаттамасын алу. Бақылау-өлшеу құралы ретінде "Диамех" фирмасының АГАТ-М діріл өлшегіш құралы пайдаланылды, ол ойлы жабдықтың діріл жағдайын бақылауға және талдауға арналған. "АГАТ-М" екі арналы портативті автономды діріл өлшегіш құрал болып табылады, ол мынадай діріл сипаттамаларын өлшеуге мүмкіндік береді: дірілдің жалпы деңгейін, айналым жиілігінің бірінші гармониялық құрамдас амплитудасын/фазасын; діріл сигналдары мен олардың формаларын спектралдық талдауды орындайды; 33 стандартты жиілік жолақтарындағы діріл қуатын есептей отырып, 1/3 октавалық талдау жүргізеді. Сондай-ақ аспап Дербес компьютерде өңдеу үшін деректерді

қарау, талдау және түсіру және жиілік және уақыт сипаттамаларын алу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Ғаламтор желісі.

2. Хузина Л.Б. Использование новых технологических решений при бурении горизонтальных скважин // Строительство нефтяных и газовых скважин на суше и на море. 2006. № 9. С. 25 - 26.

3. Тахаутдинов Ш.Ф., Ибрагимов Н.Г., и др. Проблемы горизонтального бурения на залежи битумов // Нефтяное хозяйство. 2007. № 7. С. 30 - 33.

4. Габдрахимов М.С., Хузина Л.Б. Наддолотные многоступенчатые виброусилители. СПб.: Недра, 2005. 148 с.

5. Friction reduction by using nanoparticles in oil-based mud. Elshan Jabrayilov.

Norwegian University of Science and Technology. Department of Petroleum Engineering and Applied Geophysics.

Сражадин Дин Мухаммед Әли
КМКҚ «Геологиялық барлау колледжі» Семей қаласы
Ғылыми жетекші: Турысбекова Гүльнара Уалихановна

«ГЕОЛОГИЯ САЛАСЫНДА ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ХАЛЫҚАРАЛЫҚ НАРЫҚҚА ШЫҒУ»

Маған берілген тақырып “Геология саласында озық технологияларды қолдана отырып халықаралық нарыққа шығу”. Бұл тақырып қазіргі уақытта өте ауқымды сұрақтардың бірі болып табылады. Себебі Қазақстан әлемнің үздік өндірушілерге жақсы инвестициялық орталық болып табылады. ҚР Президенті 31 қаңтар 2017 жылы халыққа жолдауында елді дамытудың үшінші сатысы туралы айтты. Бұл жолдаудың тақырыбы “Жаһандық бәсекеге қабілеттілік”. Осы қойылған мақсатқа қол жеткізу үшін орындалатын бірінші қадам - экономиканы жедел технологиялық жаңғырту. Біз сандық технологияларды қолдана отырып құрылатын жаңа индустрияларды дамытуымыз керек. Бұл маңызды кешенді міндет. Елімізде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, сандық сервистер, оның ішінде денсаулық сақтау мен білім беру және т.б. сияқты перспективалы салаларды дамыту қажет. Бұл индустриялар дамыған елдер экономикасының құрылымын өзгертті және дәстүрлі салаларға жаңа сапа берді. Біздің заңнамамызды жаңа шындыққа бейімдеу керек.

Сондай-ақ коммуникацияларды дамытуды, жаппай қолжетімділікті қамтамасыз ету маңызды. Цифрлық индустрияны дамыту барлық басқа салаларға серпін береді. Сондықтан IT-саласын дамыту мәселесін ерекше бақылауда ұстауы тиіс. Инновациялық экономикаға көшу кезінде, әсіресе өнеркәсіптік өңірлерде, ішкі және халықаралық нарықтың бәсекеге қабілетті қатысушылары бола алатын экономикалық ортаны дамыту және кәсіпорындар қызметінің

тиімділігін арттыру үшін жағдай қалыптастыру қажет. Өңірдің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың басты бағыты халық шаруашылығы салаларын кешенді жаңғырту болып табылады. Мұндай тәсіл қолда бар өнеркәсіптік қуаттарды техникалық қайта жарақтандыруды жүргізуді және озық технологияларға ие қазіргі заманғы кәсіпорындардың құрылысын жүзеге асыруды болжайды.

Тиімділік көрсеткіштерін арттыру мақсатында өндірісті жаңғыртуды жүргізе отырып және жоғары технологиялық кәсіпорындарды дамыту стратегиясын қалыптастыра отырып, шетел технологияларын қолдану ел экономикасына оң әсерін тигізеді. Сондықтан басты міндет стратегияны жетілдіру ғана емес, оны бәсекелестік ортаның өзгеруіне барынша бейімдеу үшін кәсіпорынды қайта құру қажеттілігінен тұрады. Осылайша, кәсіпорынның жұмыс істеуін түбегейлі және жедел жақсарту мақсатында барлық бизнес-процестерді жаңғырту қажеттілігі туралы мәселе туындайды.

Бұл мақсатқа шетел технологиялық кәсіпорынды дамыту стратегиясына инновациялар жүйесін құру және интеграциялау негізінде қол жеткізіледі. Осыған байланысты жоғары технологиялық шетел кәсіпорындарымен бірге жұмыс істеу арқылы Қазақстан Республикасының халықаралық нарықта бәсекелестікке бейімді елдер қатарына кіруге көп үлесін қосады.

Осыған байланысты мен геология саласында үлкен маңызға ие Petrel бағдарламасын таңдадым. Бұл бағдарлама аты әлемге белгілі Schlumberger мұнай өндіруші компаниясының бағдарламасы. Көптеген жылдар бойы жиналған тәжірибе және технологияларды негізге ала отырып жасалған бағдарлама. 1998 жылдан бастап қазіргі кезге дейін жақсарып келген бағдарлама әлем нарығында үлкен маңызға ие.

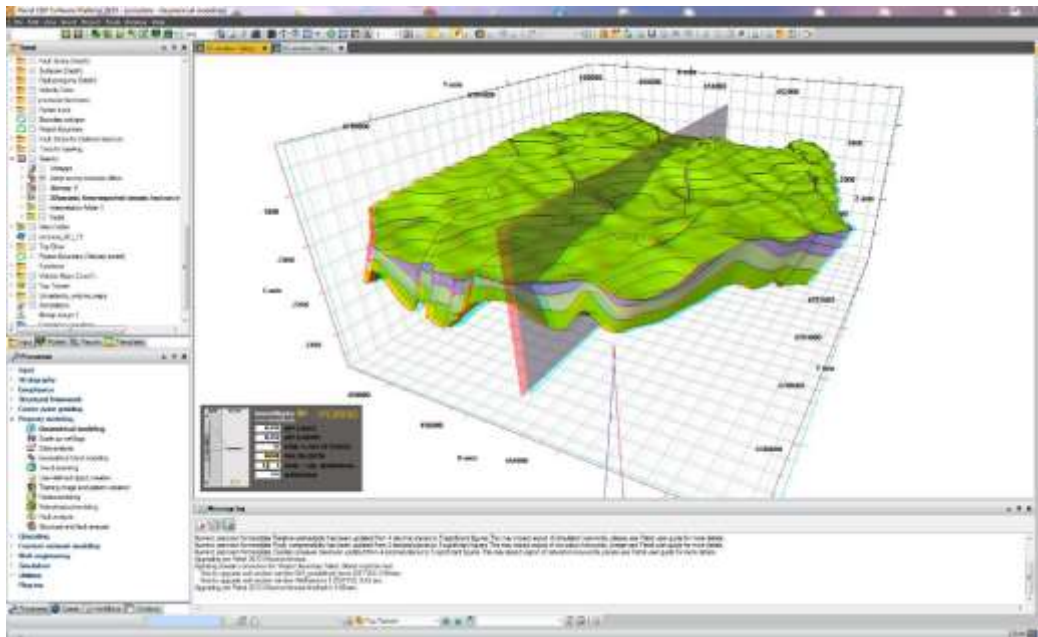

Petrel

Shared earth—critical insight

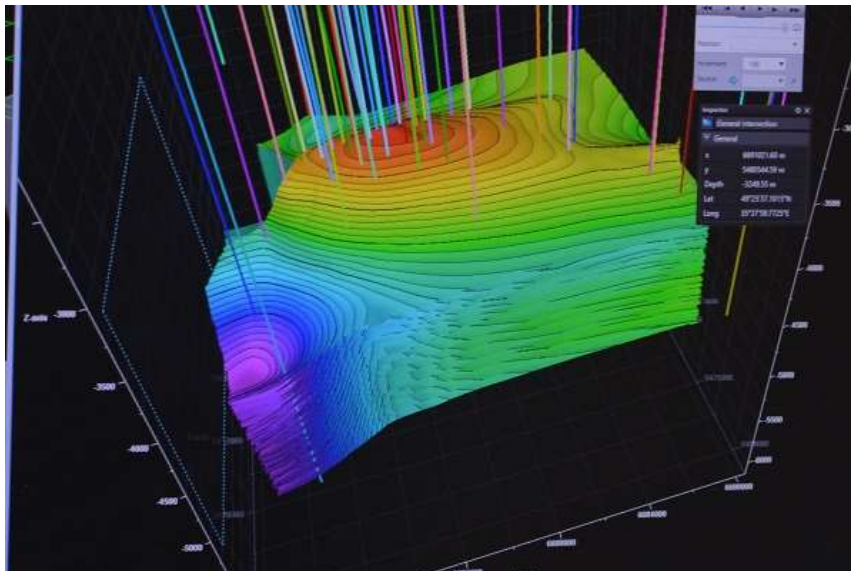
Shared earth—critical insight

The Petrel E&P software platform brings disciplines together with best-in-class applied science in an unparalleled productivity environment. This shared earth approach enables companies to standardize workflows from exploration to production—and make more informed decisions with a clear understanding of both opportunities and risks.

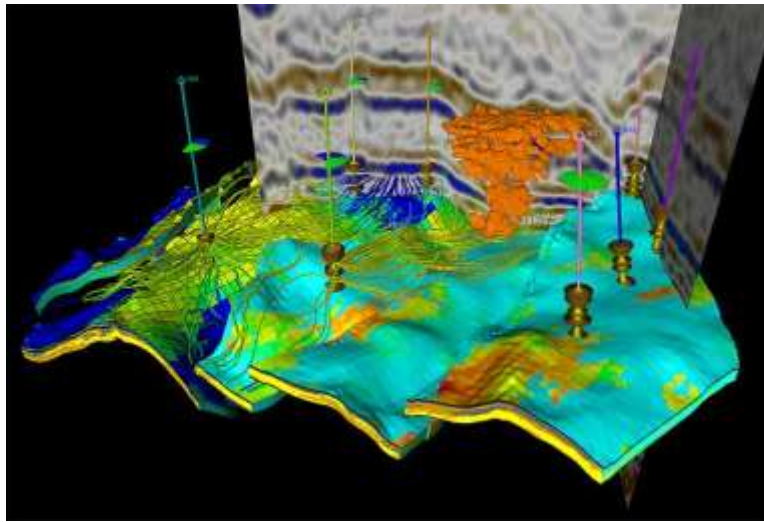
Disciplines working together

We have long known that integration is critical. However, integrating at the data level is just the start. Enabling critical insight in complex reservoirs requires the integration of work processes. This allows the capture and preservation of knowledge, from exploration to production—from the petroleum systems modeler to the reservoir engineer and beyond, all contributing to a shared vision of the subsurface. Whether you are working on your first deepwater exploration well or delivering a comprehensive drilling program in a shale play, the Petrel platform enhances multidisciplinary workflows.

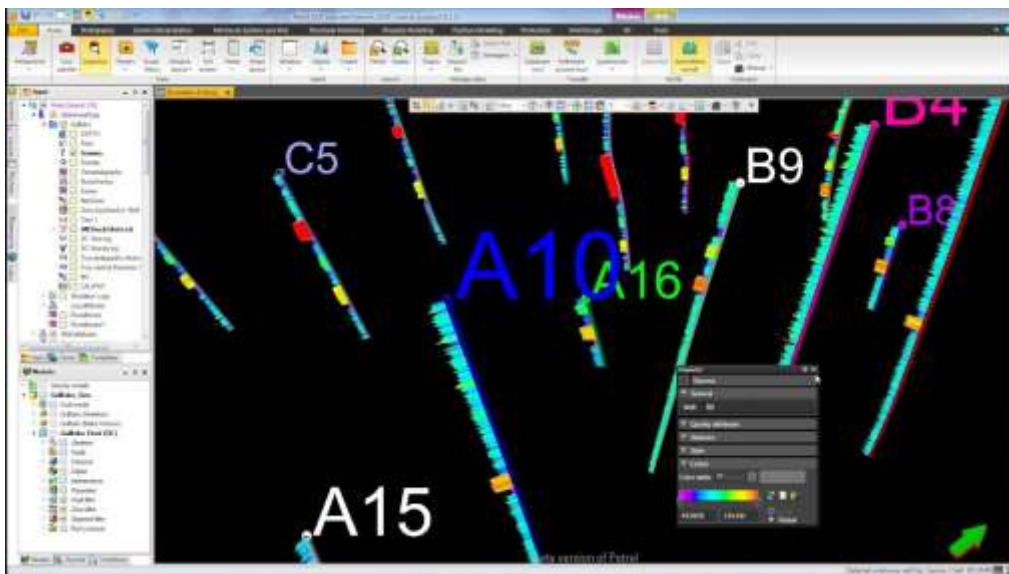
Access to best science

Traditionally, applying the right science has meant supporting many disparate applications— isolating the knowledge and disrupting the workflow. The Petrel platform provides deep science across the spectrum—from prestack processing to advanced reservoir modeling—to assisted history matching, and much more. Furthermore, the Ocean software development framework creates advantage by putting the industry’s best science inside the Petrel shared earth model—directly into the hands of your teams.

Increased workflow productivity

As the industry looks to accelerate reserves replacement and boost recovery in difficult reservoirs, increasing productivity is essential. The Petrel platform supports automated, repeatable workflows, to capture best practices and share them across the organization. New data is easily incorporated, keeping the subsurface live and current. Embedded cross-domain uncertainty analysis and optimization workflows enable straightforward testing of parameter sensitivity and scenario analysis. The embedded Studio E&P knowledge environment improves productivity with multiuser database access and collaborative work sessions with team members across the enterprise. The Studio environment lets you capture more than just data—it allows you to store and share the knowledge of how a result was accomplished.

Байкенова С. И.

КГКП «Педагогический колледж им. М. О. Ауэзова»

Научный руководитель: Гельмендинова М. Б.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРОБЛЕМНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ УЧЕНИКОВ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ.

Мир вокруг нас меняется с каждым днём всё больше и больше, информация обновляется и увеличивается с каждой минутой. В этом современном мире живет и воспитывается ребёнок, перед которым ставится цель - получить качественное образование. Поэтому основной задачей для учителей становится развитие у учащихся интереса к учению, творчеству, побуждающим учеников к более глубокому познанию предметов. Одним из путей решения этой задачи является применение современных обучающих технологий в учебном процессе, позволяющее разнообразить формы и средства обучения, повышающее творческую активность учащихся.

Педагогическая технология — это последовательная взаимосвязанная система действий педагога, направленная на решение педагогических задач.

Технология проблемного обучения не нова: она получила распространение в 20-30-х годах в советской и зарубежной школе. Проблемное обучение основывается на теоретических положениях американского философа, психолога и педагога Дж. Дьюи (1859-1952) [3,с.63]. Такое обучение основано на получении учащимися новых знаний при решении теоретических и практических задач в специально созданных проблемных ситуациях. Проблемная ситуация – это осознание, возникающее при выполнении практического или теоретического задания, осознание того, что ранее усвоенные знания оказываются недостаточными и возникает потребность в новых знаниях. В каждой из них учащиеся вынуждены самостоятельно искать решение, а учитель лишь помогает ученику, разъясняет проблему, формулирует ее и подводит к решению. К таким проблемам можно, например, отнести самостоятельное определение темы нового урока, правила правописания орфограммы, выведение новой математической формулы и т.д. [4].

Общие функции проблемного обучения:

1. Усвоение системы знаний и различных способов умственной и практической деятельности младших школьников.
2. Развитие интеллекта и познавательной самостоятельности учащихся.
3. Воспитание навыков творческого применения знаний (применение отдельных логических приемов и способов творческой деятельности).

Проблемное обучение имеет специальные функции:

1. Воспитание навыков творческого применения знаний (применение усвоенных знаний в новой ситуации) и умение решать учебные проблемы.
2. Формирование и накопление опыта творческой деятельности (овладение методами научного исследования, решение практических проблем и художественного отображения действительности) [2].

Существуют четыре уровня проблемности в обучении.

1. Учитель сам ставит проблему (задачу) и сам решает ее при активном внимании и обсуждении учениками (традиционная система).

2. Учитель ставит проблему, ученики самостоятельно или под его руководством находят решение; он же направляет самостоятельные поиски путей решения (частично-поисковый метод).

3. Ученик ставит проблему, преподаватель помогает ее решить. У ученика воспитывается способность самостоятельно формулировать проблему (исследовательский метод).

4. Ученик сам ставит проблему и сам ее решает (исследовательский метод).

Проблемное обучение подразделяется на следующие этапы:

1. Осознание общей проблемной ситуации.
2. Ее анализ, формулировку конкретной проблемы.
3. Решение (выдвижение, обоснование гипотез, последовательную проверку).
4. Проверка правильности решения.

Исследования показали наиболее характерные для педагогической практики типы проблемных ситуаций, которые являются общими для всех предметов.

Первый тип: проблемная ситуация возникает при условии, если учащиеся не знают способы решения поставленной задачи, не могут ответить на проблемный вопрос, дать объяснение новому факту в учебной или жизненной ситуации.

Второй тип: проблемные ситуации возникают при столкновении учащихся с необходимостью использовать ранее усвоенные знания в новых практических условиях.

Третий тип: проблемная ситуация легко возникает в том случае, если имеется противоречие между теоретически возможным путем решения задачи и практической неосуществимости выбранного способа.

Четвертый тип: проблемная ситуация возникает тогда, когда имеются противоречия между практически достигнутым результатом выполнения учебного задания и отсутствием у учащихся знаний для теоретического обоснования [1].

Иногда в процессе обучения проблемная ситуация разрешается через решение проблемных задач. Проблемная задача – это крупно учебно – познавательное задание, требующее анализа и нахождение способов и приёмов ее решения. Проблемный вопрос – это простейшая проблемная задача, требующая обычно одного действия.

Пример из моей педагогической практики. Применение проблемной задачи и проблемных вопросов на занятии.

Урок русского языка в 4 классе, тема: «Лексика. Лексическое значение многозначных слов». Проблемную ситуацию поставила перед детьми в начале урока. Проблемная задача состояла в том, чтобы учащиеся, работая в группах, определили тему нового урока с помощью разгадывания кроссворда. Разгадав каждое слово, у учеников получилось ключевое слово «Лексика». Проблемным вопросом в данной ситуации является непосредственно каждое загаданное слово кроссворда по отдельности. Таким образом, проверены предыдущие знания детей, и они плавно подведены к изучению новой темы.

«Единицей» учебного процесса в данной технологии является проблема — скрытое или явное противоречие, присущее вещам, явлениям материального и идеального мира. Разумеется, не всякий вопрос, на который ученик не знает ответа, создает подлинную проблемную ситуацию. Так, например вопросы: «Что такое горизонт?» или «Какова формула периметра квадрата?» не считаются проблемами с психолого-дидактической точки зрения, так как ответ можно получить из словаря и справочника без какого-либо мыслительного процесса. Не является проблемой, не представляющая трудности для ученика задача (например, вычислить площадь треугольника, если он знает, как это делать) [2, с.75].

В проблемном обучении главным является исследовательский метод — такая организация учебной работы, при которой учащиеся овладевают умением самостоятельно добывать новые знания, планировать поиск и открывать новую для себя зависимость или закономерность.

В процессе такого обучения школьники учатся мыслить логично, научно, творчески, добытые ими знания превращаются в убеждения. Они испытывают чувство глубокого удовлетворения, уверенности в своих возможностях и силах.

Пример из педагогической практики моей однокурсницы Шевченко Екатерины.

Урок математики в 4 классе, тема: «Формула стоимости». Проблемная ситуация у учеников возникла при выведении новой формулы. Они устно решили несколько задач про космические ракеты, и, перейдя к следующей задаче, у детей возникла проблема отсутствия подходящей формулы для ее решения. Екатерина предложила ученикам вывести новую формулу самостоятельно. Дети выводят новую формулу с помощью наводящих вопросов учителя и тем самым решают поставленную проблемную ситуацию.

Условия успешности реализации проблемного обучения:

- обеспечение достаточной мотивации и интереса к содержанию проблемы;
- обеспечение посильности работы;
- значимость информации при решении проблемы;
- доброжелательное отношение учителя к ученикам

Список используемой литературы:

1. Булгаков В.И. «Проблемное обучение - понятие и содержание» // «Воспитание школьников». -1985. - № 8
2. Сальникова Т.П. «Педагогические технологии: Учебное пособие» /М.:ТЦ Сфера, 2005
3. Селевко Г.К. «Современные образовательные технологии». М.,1998
4. Матюшкин А.М. «Проблемные ситуации в мышлении и обучении». М., 1972

Зайнеев М.Н.

*КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей
Руководитель: Абикешев М.Р.*

БУРЕНИЕ ГОРИЗОНТАЛЬНЫХ СТВОЛОВ, КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ БУРЕНИЯ.

Здравствуйте, меня зовут Зайнеев Миньяр, я учусь в геологоразведочном колледже города Семей на 4 курсе в группе Б-51, то есть по своей специальности я буровик.

Как буровику мне интересны новые направления в бурении нефтяных и газовых скважин, исходя из этого утверждения я представляю мой проект на тему «Бурение горизонтальных скважин». В моем докладе будут рассмотрены особенности горизонтального бурения, и как данный способ бурения повышает эффективность эксплуатации нефтяных месторождений.

Начнем с того что я хотел бы пояснить что такое горизонтальное бурение, это бурение скважин у которых градус на забое будет приближенным к 0, то есть имеет сильное отклонение от вертикальной оси.

В настоящее время одним из перспективных методов интенсификации добычи нефти и полноты ее извлечения из недр является разработка месторождений с использованием горизонтальных скважин (ГС) и боковых горизонтальных стволов (БГС)

Ввиду падения эффективности работы старых скважин многие компании увеличивают объем производства посредством интенсивной разработки уже имеющихся и обнаруженных нефтяных залежей. Горизонтальное направленное бурение горизонтальных скважин – это весьма продуктивный способ прироста сырьевой добычи. Его суть заключается в расширении площади введения в ствол скважины продукта.

Бурение горизонтальных скважин имеет ряд особенностей, которые уравнивают влияние такого способа на экологию:

- Бестраншейное строительство – один из технических методов, который позволяет вести работу возле высоковольтной линии электропередач.
- Для сокращения временных затрат при бурении горизонтальных скважин оптимально использовать комплексное оборудование, поскольку при этом объем рабочей силы невелик, как и количество привлеченной к работе техники. Кроме того, в этом случае не нужно проводить действия по снижению уровня грунтовых вод, если они залегают слишком высоко.
- Важную роль играет и финансовый вопрос: сокращение рабочего процесса ведет к уменьшению сметы, которая закладывается при планировании скважины. Использование высокотехнологичных устройств способствует минимизации затрат.
- С общественной и экологической точки зрения подобные разработки полезных ископаемых не наносят ущерба или неудобств людям, которые постоянно проживают в районе нефтедобычи.

Применение способа горизонтального бурения

Подобный способ не только способствует увеличению количества добываемой нефти с уже эксплуатируемых месторождений. Он также позволяет с успехом разрабатывать участки, работа на которых при бурении обычной скважины считается непродуктивной и нерентабельной.

Подобный способ приносит успех в использовании в ряде случаев:

- Неисправности бурового оборудования.
- Месторождение нефти, расположенное в труднодоступной части для обычной технологии работы.
- Добыча нефти, залегающей на дне крупного водоема (океан или море).

Поломки бура могут происходить из-за залегания особо твердых пластов на пути к месторождению. Также бур может заклинить на месте разработки, и извлечь из горной породы его уже невозможно. Чтобы продолжить разработку и одновременно обойти слишком прочный слой, можно применить бурение горизонтальной скважины под углом или параллельно.

В ряде случаев стандартное бурение скважины заменяется технологией горизонтальной прокладки из-за сложного рельефа, близкого расположения к водоему. Кроме того, такой метод дает возможность быстрее и легче достичь нужного слоя породы и выбрать наиболее комфортное место для извлечения нефти.

В случае, если нефть находится на океаническом или морском дне, горизонтальное бурение потребует минимальных затрат, в то время как стандартная технология требует установки морской платформы, что обойдется весьма недешево. Таким же образом можно устраивать подземные хранилища нефти.

Место бурения может располагаться на некотором расстоянии от слоя, в котором залегают нефть, и добыча будет иметь положительный результат. В то же время стандартный способ может сильно повредить окружающей среде с точки зрения экологии, и потому горизонтальные скважины не только имеют высокую производительность, но и не наносят урона природе и человеку.

Ключевое преимущество горизонтального направленного бурения заключается в сохранении баланса экосистем и отсутствии вреда ландшафтам, на которые не производится непосредственного влияния. Отрицательное влияние на условия жизни человека также стремится к минимуму, поэтому добычу нефти можно производить и около поселений и городов.

Моя исследовательская работа заключается в том что:

Опыт эксплуатации горизонтальных нефтяных и газовых скважин, а также боковых горизонтальных стволов в отработанных, нерентабельных скважинах у нас в стране и за рубежом показывает, что горизонтальные скважины и боковые горизонтальные стволы позволяют:

1. Повышать нефтеизвлечение из недр за счет увеличения площади фильтрации и интенсификации перетоков нефти и газа из залежи, а также за счет повышения эффективности процессов воздействия на пласт.

2. Значительно повышать дебиты нефти и газа в сравнении с вертикальными скважинами за счет увеличения площади фильтрации.

3. Продлевать безводный или малообводненный период нефтяных скважин.

4. Восстанавливать продуктивность месторождений на поздней стадии разработки.

5. В бездействующих и малодебитных скважинах, не только восстанавливать, но и значительно увеличивать, по сравнению с первоначальным (при вводе месторождения в разработку), дебит нефти и газа.

6. Повышать эффективность создания и эксплуатации подземных хранилищ газа.

7. Снижать объемы бурения скважин при вводе в разработку нефтяных и газовых месторождений.

8. Снижать объемы капитальных вложений, особенно в заболоченных и залесенных местах.

Бурение горизонтальной скважины примерно в 1,5 раза дороже вертикальной, но если использовать новые технологии бурения цель будет оправдывать средства.

Новейшую технологию горизонтально-направленного бурения первый раз применили в Мангистауской обл. на Узенском месторождении нефти.

В настоящее время новейшая технология горизонтально-направленного бурения является освоенной технологией казахстанскими нефтяниками. В настоящий момент успешно функционируют три скважины.

Довольно сложный процесс горизонтально-направленного бурения используется прежде всего с целью уменьшения расходов. Как считают профессиональные буровики, вместо 2-3 функционирующих вертикальных скважин вполне достаточно пробурить всего одну горизонтальную. Также горизонтальное бурение практически не наносит никакого урона окружающей природе, то есть является экологически безопасной технологией.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ БУРЕНИЯ - КАК ЭЛЕМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА РАБОТЫ ГЕОФИЗИКА

При выполнении первичной обработки геофизических материалов, у меня возникла проблема применения теоретических знаний геофизики в тесно связанной с ней области бурения. Связано это с тем, что, имея четкие знания и базовые практические навыки работы с устаревшими на сегодняшний день приборами, специалист не имеет представления о работе с современными технологиями в его области. Я пришла к выводу, что использование инновационных технологий бурения может стать элементом повышения качества работы геофизика. Актуальность темы доклада связана с развитием наклонно-направленного бурения и, соответственно, повышением требований для каротажа в пробуренных подобным образом скважинах.

Приступая к практике в иностранной компании, я, ознакомилась с используемыми компанией приборами. Изучая принципы работы и конструктивные особенности приборов, обнаружила свою квалификацию недостаточной для должного понимания изучаемого материала. Считаю, что для решения проблемы необходимо рассмотреть факт того, что внедрение подобных инновационных технологий значительно повышает качество работы геофизика и его компетенцию, соответственно, изучение подобных технологий молодыми специалистами гораздо эффективнее обучения несовременным методикам работы.

Wireline, или каротаж на кабеле, считается устаревшей технологией последние 20 лет. Создание телеметрических систем контроля за положением отклонителя, забойными параметрами ствола скважины, измерения физических параметров горных пород с целью выявления перспективных пластов в процессе бурения (включая устройства управления режимами бурения) придало значительный импульс научно-техническому прогрессу в области бурения скважин на нефть и газ. Подобные системы носят название MWD – Measuring While Drilling – Измерения во время бурения и LWD – Logging While Drilling – Каротаж во время бурения. В настоящее время телеметрические системы контроля в сочетании с методико-математическим и программным обеспечением дали технологам небывалые возможности, в корне изменив методы их работы.

Проведя сравнительный анализ систем по следующим параметрам, можно составить следующую таблицу

Параметр	LWD (Logging while drilling – Каротаж во время бурения)	Wireline	MWD (Measuring while drilling - Измерения во время бурения)
Устойчивость к воздействию агрессивных сред	Отлично	Отлично	Хорошо
Способность работать в конструктивно сложных скважинах	Отлично	Отлично	Отлично
Неудовлетворительно			
Затраты на проведение работ	Удовлетворительно	Удовлетворительно	Отлично
Возможность измерения различных по своей природе параметров за одну СПО	Отлично	Отлично	Ниже среднего
Возможность получать данные в реальном времени	Отлично	Отлично	Отлично
Неудовлетворительно			

Вывод по сравнительным характеристикам таблицы – телеметрические системы LWD/MWD имеют больше преимуществ перед системами стандартного каротажа на кабеле и выгоднее в использовании.

О преимуществах телеметрических систем говорят не только их технические характеристики, но и представители буровых и сервисных компаний. Проведя статистический анализ, не составляет трудности выявить закономерный рост использований телеметрических систем в отрасли. По словам менеджеров таких зарубежных компаний, как Halliburton и Weatherford, это обусловлено ростом количества пробуренных наклонно-направленных скважин относительно числа разведочных скважин в отдаленных регионах. А это, в свою очередь, означает, что все более востребованной становится информация, получаемая непосредственно в процессе бурения, из-за сложности доставки и дополнительных расходов на осуществление спуска каротажных приборов на кабеле. По мере того, как объектами бурения становятся пласты все меньшей мощности, возникает необходимость более точного расположения ствола для обеспечения максимальной продуктивности скважин. Кроме того, сложности проведения каротажа с применением кабеля на горизонтальных окончаниях скважин, нежелание местных операторов использовать методы каротажа на трубах и возможность осуществления геонавигации, также приведет к росту использования телеметрических систем.

В процессе работы телеметрических систем, ведется сбор и анализ статистических данных по ключевым параметрам эффективности, значит, кроме конструкции и спецификаций самой системы MWD/ LWD, на эффективность работы в огромной степени влияет компетенция по использованию инновационных технологий бурения работниками геофизических компаний. Учитывая данный фактор, это влечет за собой дополнительные затраты - на обучение, повышение квалификации сотрудников, оснащение ремонтной базы, наличие системы контроля качества обслуживания.

Проведенный нами анализ и сравнительная характеристика показывают преимущества и потребность в использовании телеметрических систем, а значит необходимо повышать навыки геофизиков по обслуживанию, ремонту и управлению подобными системами для повышения компетенция геофизика

Литература:

<https://rogtecmagazine.com/технология-за-круглым-столом-mwd/?lang=ru>

[https://petrowiki.org/Measurement_while_drilling_\(MWD\)](https://petrowiki.org/Measurement_while_drilling_(MWD))

https://en.wikipedia.org/wiki/Measurement_while_drilling

Мендыгалиева А.С.

КГКП «Геологоразведочный колледж» г.Семей

Научный руководитель: Талерчик М.П.

АНАЛИЗ АППАРАТУРЫ ПРИМЕНЯЕМОЙ ДЛЯ РАДИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ КЕРНА

При описании керна и ведении его документации в зависимости от типа месторождения могут применяться различные виды исследований, в том числе и радиометрические на урановых месторождениях. Эти данные весьма полезны для сопоставления глубин отбора керна с диаграммами каротажа скважин и уточнения фактических глубин отбора керна, а также для предсказания возможных рудных интервалов. Приборы для проведения такого рода анализов называются радиометрами, а измеряемая величина – радиоактивностью руд. По результатам радиологических исследований керна строятся графики радиоактивности керна. Данные графики служат для точного определения глубины, зафиксированного в керне рудного тела, выхода керна по нему и установления длины, секционных проб. Накладывая график на диаграмму гамма-каротажа совмещают положения максимумов и минимумов радиоактивности, изломов и т.д. Обычно из-за разных объемов рудной массы и различной геометрии измерений радиоактивность рудного интервала по замерам керна в 5-8 раз меньше, чем по гамма-каротажу, но сохраняется подобие формы кривых и совпадение мощностей аномальных интервалов. Поэтому, при наложении кривых достаточно лишь изменить их масштаб в программе, приводить различные единицы измерения к одной не обязательно.

Далее будет проведен сравнительный анализ приборов для радиологического исследования керна – SPP-gamma, с которым я ознакомилась на производственно-технологической практике в ТОО СП «Катко», а также радиометра СРП-68, который был изучен в ходе геофизической практики по аппаратуре в колледже. Данные приборы имеют ряд общих характеристик, но несмотря на это, значительно различаются.

Работа обоих приборов базируется на сцинтилляционном методе. Этот метод основан на явлении свечения некоторых веществ при облучении их ядерными излучениями. Возникновение свечения среды является следствием возбуждения атомов под действием излучений: при возвращении в основное состояние атомы испускают фотоны видимого света различной яркости в виде вспышек (сцинтилляций), которые улавливаются специальным прибором – фотоэлектронным умножителем (ФЭУ), способным регистрировать каждую вспышку.

Для начала следует разобрать общие характеристики приборов, приведенные в таблице 1. Как следует из технических паспортов, различие приборов заключается прежде всего в единицах измерений. SPP-gamma измеряет в CPS (импульсах в секунду), а СРП – в мкР/ч. Поэтому присутствуют изменения в диапазоне измерений: в приборе SPP-gamma он больше, но лишь на 1000 единиц. Диапазон рабочих температур отличается совсем незначительно, но и здесь SPP-gamma имеет преимущество. Прибор снабжен защитой IP65, это значит, что SPP-gamma абсолютно пыленепроницаем, защищен от брызг и водяных струй умеренной силы, однако воздействие морских волн или погружение в воду недопустимы.

Таблица 1

Основные характеристики приборов SPP-gamma и СРП-68

Название характеристики	SPP-gamma	СРП-68
Основные характеристики:		
Излучение	γ	γ
Детектор	минеральный сцинтилляционный счетчик	минеральный сцинтилляционный счетчик

	NaI(Tl)	NaI(Tl)
Единица измерения	CPS (импульс в секунду)	мкР/ч
Диапазон измерений	только в непрерывном режиме работы от 0 до 40000 импульсов в секунду	0 - 3000 мкР/ч
Точность измерения	±10%	±10%
Рабочая температура	функционирование от -20°С до +60°С, защитное устройство IP65	от -20°С до +50°С
Индикация	- визуальная - звуковая	- визуальная - звуковая
Масса	1,3 кг	3,6 кг

Комплект СРП-68 представлен базовым блоком управления и выносным сцинтилляционным блоком детектирования с держателем, т.е. работа детектора отдельно от блока управления невозможна. К тому же, измеренные значения отображаются стрелкой на дисплее пульта, следовательно, имеют аналоговую форму представления. За счет наличия блока управления, прибор имеет большую массу и неудобность в эксплуатации.

SPP-gamma не имеет отдельного блока управления: оператор располагает экраном «LCD» и звуковым спусковым рычагом, расположенным прямо на блоке детектора. Все это способствует эргономичности работы с прибором и небольшому весу радиометра. Кроме этого, SPP-gamma полностью цифровой, он может использоваться на французском или на английском языках. При измерении радиоактивности, значения отображаются в цифровом виде на экране прибора, но возможен и псевдоаналоговый режим. Данный режим имеет тип гальванометра, отображение производится на тот же самый дисплей в виде скользящей стрелки по следующим гаммам: 150, 500, 1500, 5000, 15000, 50000 импульсов в секунду.

Значения радиоактивности, превышающие норму, могут быть представлены в виде звукового сигнала как в SPP-gamma, так и в СРП-68. Если в первом радиометре можно настраивать пороги звукового сигнала или выбрать режим «по умолчанию», то в СРП-68 такой функции нет.

Радиометр СРП-68 имеет дискриминатор, который служит для отделения импульсов, амплитуда которых меньше некоторого заданного порога (шумы), и нормализации по амплитуде и форме импульсов, превышающих этот порог. Однако, прибор нельзя использовать в сильных радиоактивных полях.

Так как прибор SPP-gamma является относительно современным, для него также характерны и другие особенности, не представленные в СРП-68. В приборе есть возможность сохранения измеренных данных: способ на GPS – 10000 измерений, способ без GPS – 32000 измерений. Также значения могут передаваться на внешний микро-ЭВМ (устройство USB). А самое удобное, SPP-gamma располагает различными способами измерения с выбором параметров пользователем. Последний применяемый выбор параметров сохраняется.

Радиометр может производить дополнительные измерения:

- Автоматическое расположение измерения с помощью модуля «GPS».
- Автоматическое проставление даты и времени.
- Температура и окружающее освещение.

Вышеупомянутые радиометры являются портативными приборами, экономичными, автономными и адаптированными к внешним условиям горных участков. Они обеспечивают кажущееся измерение естественной радиоактивности при суммарном подсчете. Конечно же, использование только этих измерений не дает прямого определения содержания урана, но тем не менее может быть полезно для определения рудных интервалов.

Список использованной литературы

1. Сцинтилляционный счетчик «SPP-γ». Инструкция по эксплуатации. – Mine Gamma Technology, 2006.
2. Инструкция по эксплуатации прибора СРП-68-01.
3. Язиков В.Г. Особенности геологического изучения инфильтрационных (гидрогенных) месторождений урана при их доразведке и освоении. – Издательство Томского политехнического университета, 2012.

Абдрахманов А.Е.

КГКП «Геологоразведочный колледж», г. Семей

Руководитель: Абикешев М.Р.

ПРОАКТИВНОЕ ГЕОПОЗИЦИОНИРОВАНИЕ БУРИТЬ ТАМ, ГДЕ БУРЕНИЕ КАЗАЛОСЬ НЕВОЗМОЖНЫМ

Технологические особенности бурения

Ввиду падения эффективности работы старых скважин многие компании увеличивают объем производства посредством интенсивной разработки уже имеющихся и обнаруженных нефтяных залежей. Горизонтальное направленное бурение горизонтальных скважин – это весьма продуктивный способ прироста сырьевой добычи. Его суть заключается в расширении площади введения в ствол скважины продукта. В ходе горизонтального бурения образуются скважины с горизонтальными отрезками, которые становятся возможным продолжить при наклонном бурении.

Бурение горизонтальных скважин имеет ряд особенностей, которые уравнивают влияние такого способа на экологию

- Бестраншейное строительство – один из технических методов, который позволяет вести работу возле высоковольтной линии электропередач, в жилищном массиве или около дорожной развязки.
- Для сокращения временных затрат при бурении горизонтальных скважин оптимально использовать комплексное оборудование, поскольку при этом объем рабочей силы невелик, как и количество привлеченной к работе техники. Кроме того, в этом случае не

нужно проводить действия по снижению уровня грунтовых вод, если они залегают слишком высоко.

- Важную роль играет и финансовый вопрос: сокращение рабочего процесса ведет к уменьшению сметы, которая закладывается при планировании скважины. Использование высокотехнологичных устройств способствует минимизации затрат.
- С общественной и экологической точки зрения подобные разработки полезных ископаемых не наносят ущерба или неудобств людям, которые постоянно проживают в районе нефтедобычи.

Применение способа горизонтального бурения

Подобный способ не только способствует увеличению количества добываемой нефти с уже эксплуатируемых месторождений. Он также позволяет с успехом разрабатывать участки, работа на которых при бурении обычной скважины считается непродуктивной и нерентабельной.

Подобный способ приносит успех в использовании в ряде случаев:

- Неисправности бурового оборудования.
- Месторождение нефти, расположенное в труднодоступной части для обычной технологии работы.
- Добыча нефти, залегающей на дне крупного водоема (океан или море).

Поломки бура могут происходить из-за залегания особо твердых пластов на пути к месторождению. Также бур может заклинить на месте разработки, и извлечь из горной породы его уже невозможно. Чтобы продолжить разработку и одновременно обойти слишком прочный слой, можно применить бурение горизонтальной скважины под углом или параллельно.

В ряде случаев стандартное бурение скважины заменяется технологией горизонтальной прокладки из-за сложного рельефа, близкого расположения к водоему. Кроме того, такой метод дает возможность быстрее и легче достичь нужного слоя породы и выбрать наиболее комфортное место для извлечения нефти.

В случае, если нефть находится на океаническом или морском дне, горизонтальное бурение потребует минимальных затрат, в то время как стандартная технология требует установки морской платформы, что обойдется весьма недешево. Таким же образом можно устраивать подземные хранилища нефти.

Характерные факторы в процессе бурения

Горизонтальное направленное бурение для нефтедобычи сопровождается использованием инновационных технологий, которые дают возможность устроить скважину с большим углом отклонения от вертикального направления. Как правило, слои, которые содержат нефть, имеют горизонтальную структуру, и подобная технологическая особенность делает добычу такой нефти возможной. Горизонтальные скважины, в отличие от стандартных, отличаются большими показателями по производительности, если сравнивать результаты бурения в одной и той же области.

Проход делается в заранее определенном режиме в нужных слоях. Работа должна выполняться с соблюдением условий по функционированию установки, которая разрушает забой скважины.

Эффективность такого разрушения оценивается по следующим показателям:

- Степень нагрузки на долото, которое имеет прямую связь с давлением по оси.
- Количество оборотов при работе устройства.

- Качество глинистого материала в каждом слое и его процент.
- Метод применения устройства.

При учете всех особенностей, которые сопровождают бурение горизонтальной скважины, можно определить, какой метод будет оптимальным. Условия работы, как правило, соотносятся с методами бурения, и если придерживаться идеальных показателей в применении технологии, можно добиться наибольшего роста продуктивности прохода в процессе горизонтальной прокладки скважины.

Место бурения может располагаться на некотором расстоянии от слоя, в котором залегают нефть, и добыча будет иметь положительный результат. В то же время стандартный способ может сильно повредить окружающей среде с точки зрения экологии, и потому горизонтальные скважины не только имеют высокую производительность, но и не наносят урона природе и человеку.

Ключевое преимущество горизонтального направленного бурения заключается в сохранении баланса экосистем и отсутствии вреда ландшафтам, на которые не производится непосредственного влияния. Отрицательное влияние на условия жизни человека также стремится к минимуму, поэтому добычу нефти можно производить и около поселений и городов.

Подготовка к процессу

Процесс создания горизонтальной скважины для добычи нефтяного или газового продукта может проходить с использованием глубокого способа бурения и применением соответствующего оборудования. При этом сначала проводится оформление геолого-технического наряда и создание технической карты. Техрегламент контролирует этапы выполнения.

Бақатаева Балжан Серікбайқызы

Шығыс Қазақстан облысы, Семей қаласы КМҚК «М.О.Әуезов атындағы педагогикалық колледжі»

Ғылыми жетекшісі: Мусаев Қуат Ғалымжанович

ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ МАЗМҰНЫНДАҒЫ БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ДАМУЫ

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының білім беру саясаты әлемдік білім беру кеңістігіне енуді мақсат қылып, білім беруде нәтижеге бағдарлану, оқытуды білім алушылардың жеке тұлғасына бағыттау, ал оқыту әдістерін тұлғааралық қарым-қатынастарға бейімдеуді көздеп отыр.

Осы тұрғыдан, білім беру жүйесінің басты міндеті – өзгермелі қоғамда өмір сүруге икемді, өздігінен білім алуға, алған білімін өмірлік жағдаяттарға сәйкес қолдана білуге, өзін-өзі толық жүзеге асыруға дайын, шығармашылыққа бейім, құзыретті және бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру мен дамыту болып табылады.

Бүкіл әлемде білім беру жүйелерінің келешек ұрпаққа қандай білім беретіні туралы мәселе қайта қаралуда. Осы мәселе аясында «Балалар ХХІ ғасырда табысты болу үшін нені үйренуі

керек?» және «Оқытудың тиімді әдістері қандай?» деген сияқты негізгі сауалдар туындайды. [6]

Жаңа мазмұндағы білім беруде оқытушы мен білім алушы үшін ортақ мақсат көзделеді:

- жеке және топтық жұмысты тиімді ұйымдастырудың негізі ретінде жас ерекшелігі мүмкіндіктеріне сай ақпаратты іздеу, сараптау және талдау дағдыларын дамыту;
- адам, табиғат және қоғам туралы алғашқы білімін қалыптастыру;
- рухани-адамгершілік құндылықты дамыту;
- оқудың функционалдық дағдыларын қалыптастыру: санау, оқу, жазу, өз ойын логикалық тұрғыда жеткізе білу, себеп-салдар байланысын орнату.

Жаңартылған білім беру бағдарламалары құзыреттілік әрекетке бағытталған. Яғни, білім алушылардың табысты әлеуметтенуіне қажеттілік үшін салынған функционалдық сауаттылық негізінде құзыреттіліктерді қалыптастыру.

Танымдық іс-әрекет – шәкірттің білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Білім алушылардың танымдық іс-әрекеті – жеке тұлғаның танымдық қызығушылығы мен қажетсінуін, белсенділігі мен ізденімпаздығын қамтитын танымдылық, еріктік, сезімталдық үдерістер мен мотивтер бірлігі нәтижесінде оқушылардың интеллектуалдық жеке қасиеттерін және біліктерін дамытатын оқу материалының мазмұны мен қажетті көлемін игеруді көздейтін жан-жақты оқу жұмысы. олардың осы пәннен алған білімін тереңдетудің маңызы зор.

Танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру және оны жетілдіру жолдары:

- **балаға жеке өздігінен ізденуге мүмкіндік беру;**
- **балаларға топтасып оқып-үйренуге жағдай жасау;**
- **білімалушыларды өздерін-өздеріне немесе өзара бағалату;**
- **іс-әрекет барысында білім игеруге жол ашу. [4]**

Оқу бағдарламаларындағы пәнаралық байланыстың тығыздығы, тәжірибелік-бағыттылық, оқу пәндері мазмұнының өмірмен байланысы білім алушыларда сапалы білім алудың алғы шарттары болып табылатын таным белсенділігі мен ізденіс дербестігін қалыптастырып қана қоймай, функционалдық сауаттылығын дамытады.

Жаңа білім беру парадигмасы балаға оқу қызметінің субъектісі ретінде қарап, шығармашылық қызығушылықтары негізінде білімге құндылық бағдарын қалыптастыра отырып, танымдық және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруды және жан-жақты дамыған, шығармашыл тұлға қалыптастыруды көздейді.

Олай болса, бүгінгі күні білім беру саласындағы жаңа өзгерістер оқытушылардың жеке басының үлгі өнегесіне, болмысы мен білім өресінің биіктігіне, кәсіби сапаларына жаңаша талаптар қойып отыр. Білім беруді жаңа сатыға көтерген сайын, мұғалімдерге қойылатын кәсіби құзыреттілікте жоғары болуда.

Жаңартылған бастауыш білім беру мазмұнының мақсатын іске асыруда түйінді рөлді құзыретті мұғалім тұлғасы атқарады.

Оқытушының кәсіби құзыреттілігі – кәсіби педагогикалық қызметтің жоғары деңгейін қамтамасыз етуде тұлғаның теориялық және тәжірибелік әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі. Қазіргі уақытта бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігі бес критерийге бөлінеді:

- 1) жалпымәдени критерийі;
- 2) жалпыкәсібилік критерийі;
- 3) коммуникативтік критерийі;

4) тұлғалық критерийі;

5) өзіндік даму және өзіндік білім алу критерийі

Осы оғарыда айтылған критерилердің ішінен өзіндік даму және өзіндік білім алу критерийі бойынша мұғалімнің кәсіби құзыреттілігінің үш көрсеткіші:

- өзіндік сын, өзіне деген талап қоюшылық;
- педагогикалық қызметте теориялық және іс-тәжірибелік жаңаруға қажеттілік, инновациялық қызметке деген қызығушылық;
- қызметтің зерттеушілік түрі.

Инновациялық білім беруде интерактивті әдіс-тәсілдердің орны ерекше. Колледждегі әр мамандық өзінің ерекшеліктеріне қарай ОНЛАЙН-қосымшалар бар:

1. Kahoot
2. Plickers
3. ZipGrade
4. Class Dojo
5. Pinterest
6. Prezi
7. Survio
8. Nearpod
9. Buncee
10. GoNoodle
11. Matific
12. Thinglink
13. BookCreator
14. ExplainEverything
15. Quizizz
16. Education City
17. Padlet
18. TochCast
19. Puzzlets
20. TinyTap
21. Quizlet
22. Tinybop
23. Wonder- Workshop
24. My Simple Show
25. Canva
26. Peardeck
27. BrixLearning
28. PicMakey

(Практикалық бөлім. Қосымша №1 көрсетіледі.

Білім берудегі жаңғырту мен инновациялық үрдістердің жалғасуына ықпал етудің маңызды факторының бірі оқытушының кәсіби шеберлігі. Жаңартылған білім беру парадигмасының қалыптасуы, құзыреттілік қатынастарға негізделген жаңа білім стандарты жаңа формация мұғалімін талап етеді. Жаңа формация мұғалімі әдіснамалық, зерттеушілік, шығармашылық, сыни ойлай алатын, рефлексияға қабілетті маман болуы шарт.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.- Астана: Ақорда.- 12 сәуір 2017 жыл;

1. Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары.- Астана: Ақорда, 2010;
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 - 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы: Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы.- №205, 1 наурыз 2016 жыл;
3. Бастауыш білім беру мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысы;
4. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015;
5. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015;
6. Әлімов А., Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері.– Алматы, 2013. - 448 б;
7. Нағымжанова Қ.М., Инновациялық технологияның құрылымы.– А:Өркен, 2007;
8. Рыпаев А.Қ., Білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті табыстылығын интерактивті оқыту арқылы қалыптастыру